ÚRSKURÐUR
ÓBYGGÐANEFNDAR

Mál nr. 2/2001
Suðursveit
í sveitarfélaginu Hornafirði

ÓBYGGÐANEFND

14. nóvember 2003

EFNISYFIRLIT

1. ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD 217

2. MÁLSMEÐFERÐ 217
2.1. Sveitarfélagið Hornafjörður tekið til meðferðar 218
2.2. Lýstar kröfur og kynning 218
2.3. Afmörkun máls nr. 2/2001 219
2.4. Fyrirtökur og aðalmeðferð 219

3. KRÖFUGERÐ 220
3.1. Kröfur íslenska ríkisins 220
3.1.1. Þjóðlenda 220
3.1.2. Brunnar, Brunnavellir, Jaðar og Leiti í Kálfafellsstaðartorfu 221
3.1.3. Borgarhöfn IV (Krókur) og Borgarhöfn V (Gamli Garður) í Borgarhafnartorfu 222
3.2. Kröfur eigenda jarðarinnar Fells 223
3.3. Kröfur eigenda jarðanna Reynivalla I og III 223
3.4. Kröfur eigenda jarða í Breiðabólsstaðartorfu 223
3.5. Kröfur eigenda jarðanna Kálfafells I-III 223
3.6. Kröfur umráðamanna jarða í Kálfafellsstaðartorfu 224
3.7. Kröfur eigenda og umráðamanna jarða í Borgarhafnartorfu 224
3.8. Kröfur eigenda jarðanna Skálafells I-II 224
3.9. Kröfur Landsvirkjunar 225

4. GÖGN OG GAGNAÖFLUN 225
4.1. Almennt 225
4.2. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar 225
4.3. Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð voru 226
4.4. Vettvangsferð 229
4.5. Skýrslutökur 229

5. STAÐHÆTTIR OG NÁTTÚRUFAR 230
5.1. Staðhættir í Suðursveit 230
5.2. Gróðurfar um landnám og síðari breytingar 231
5.3. Gróðurfar síðustu áratugi 232
5.3.1. Undirlendi 232
5.3.2. Fjalllendi 232
5.3.3. Ástand jarðvegs 233
5.4. Jöklar og jöklabreytingar 233
5.4.1. Jöklar upp af Suðursveit 233
5.4.2. Jöklabreytingar á sögulegum tíma 234
5.4.3. Vitneskja um jökuljaðra á liðnum öldum 234
5.5. Náttúruminjar og friðland 235

6. SAGA JARÐA OG AFRÉTTARNOTA 235
6.1. Landnám 235
6.2. Fell 237
6.3. Reynivellir 241

6.4. Breiðabólsstaður . . . 243
6.5. Kálfafell . . . 246
6.6. Kálfafellsstaður . . . 248
6.7. Borgarhöfn . . . 253
6.8. Skálafell . . . 257
6.9. Afréttarnot . . . 258

7. SJÓNARMIÐ ÍSLENSKA RÍKISINS . . . 260
7.1. Málavextir . . . 260
7.2. Málsástæður og lagarök . . . 260
7.3. Fell . . . 263
7.4. Reynivellir . . . 265
7.5. Breiðabólsstaður . . . 266
7.6. Kálfafell . . . 267
7.7. Kálfafellsstaður . . . 267
7.8. Borgarhöfn . . . 268
7.9. Skálafell . . . 269

8. SJÓNARMIÐ GAGNAÐILA . . . 270
8.1. Fell . . . 270
8.2. Reynivellir, Breiðabólsstaður, Kálfafell, Kálfafellsstaður, Borgarhöfn og Skálafell 273
8.2.1. Almenn atriði . . . 273
8.2.2. Einstakar jarðir . . . 278
8.3. Landsvirkjun . . . 279

9. VIÐAUKI VIÐ ALMENNAR NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR . . . 280

10. NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR Í MÁLI ÞESSU . . . 280
10.1. Inngangur . . . 280
10.2. Landnám . . . 280
10.3. Fell . . . 280
10.4. Reynivellir . . . 286
10.5. Breiðabólsstaður . . . 289
10.6. Kálfafell . . . 293
10.7. Kálfafellsstaður . . . 296
10.8. Borgarhöfn . . . 300
10.9. Skálafell . . . 303
10.10. Vatnajökull og önnur landsvæði í Suðursveit . . . 307
10.11. Landsvirkjun . . . 308
10.12. Um málskostnað . . . 309
10.13. Um tæknileg atriði . . . 309

11. ÚRSKURÐARORÐ . . . 309

VIÐAUKI . . . 311
FYLGISKJÖL . . . 329
I. Kort
II. Almennar niðurstöður óbyggðanefndar
III. Skjalaskrá
IV. Aðilaskrá
V. Tækniskýrsla unnin fyrir óbyggðanefnd

1. ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD

Ár 2003, föstudaginn 14. nóvember, er í óbyggðanefnd, sem starfar samkvæmt lögum um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000, tekið fyrir málið

nr. 2/2001, Suðursveit í sveitarfélaginu Hornafirði,
hvort og þá hvaða land teljist til þjóðlendna,
hver séu mörk þjóðlendu við eignarland,
hvaða hluti þjóðlendu sé nýttur sem afréttur
og hver séu eignarréttindi innan þjóðlendu,

og í því kveðinn upp svohljóðandi

ÚRSKURÐUR

Úrskurð þennan kveða upp Kristján Torfason, formaður óbyggðanefndar, og nefndarmennirnir Allan V. Magnússon og Ragnheiður Bragadóttir.

Aðilar málsins eru:[1]
Fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins vegna þjóðlendna og vegna ríkisjarða í Kálfafellsstaðartorfu (Brunna, Brunnavalla, Jaðars og Leitis) og Borgarhafnartorfu (Borgarhafnar IV (Króks) og Borgarhafnar V (Gamlagarðs)), samkvæmt 11. gr. laga nr. 58/1998.
(Ólafur Sigurgeirsson hrl.)

Eigendur Reynivalla I og III, jarða í Breiðabólstaðartorfu (Breiðabólsstaðar I, Gerðis (Breiðabólsstaðar II) og Hala (Breiðabólsstaðar III-IV)), Kálfafells I-III, jarða í Borgarhafnartorfu (Borgarhafnar I (Vagnstaða), Borgarhafnar II-III (Neðribæjar), Borgarhafnar VI (Lækjarhúsa) og Borgarhafnar VIII (Suðurhúsa)) og Skálafells I-II og umráðamenn jarða í Kálfafellsstaðartorfu (Kálfafellsstaðar, Brunna, Brunnavalla og Jaðars) og Borgarhafnar V (Gamlagarðs) í Borgarhafnartorfu.
(Ragnar Aðalsteinsson hrl.)

Eigendur jarðarinnar Fells.
(Reynir Karlsson hrl.)

Landsvirkjun.
(Þórður Bogason hdl.)

2. MÁLSMEÐFERÐ

Þann 1. júlí 1998 tóku gildi lög um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998. Lögin kveða á um að starfa skuli óbyggðanefnd sem hafi með höndum eftirfarandi hlutverk, skv. 7. gr.:

1 Sjá nánar í fylgiskjali nr. IV (Aðilaskrá).

a. Að kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.
b. Að skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.
c. Að úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Af ákvæði 7. gr. leiðir að gildistaka þjóðlendulaga, nr. 58/1998, og úrskurðir óbyggðanefndar fela ekki í sér afstöðu til réttinda einstakra aðila yfir eignarlandi eða hver séu mörk milli eignarlanda og leiða ekki til neinna breytinga þar á.

Þann 2. september 1998 skipaði forsætisráðherra Kristján Torfason dómstjóra, formann óbyggðanefndar, og aðra nefndarmenn Karl Axelsson hæstaréttarlögmann, varaformann, og Allan V. Magnússon héraðsdómara. Varamenn voru skipuð Halldór Jónsson héraðsdómslögmaður, Ragnheiður Bragadóttir héraðsdómari og Þorgeir Örlygsson prófessor. Þorgeiri Örlygssyni var veitt lausn að eigin ósk frá og með 1. janúar 2003 og Benedikt Bogason héraðsdómari þá skipaður varamaður í hans stað.

2.1. Sveitarfélagið Hornafjörður tekið til meðferðar

Með bréfi, dagsettu 13. júlí 2000, tilkynnti óbyggðanefnd fjármálaráðherra þá ákvörðun sína að taka til meðferðar sveitarfélagið Hornafjörð, sbr. 8. gr. og 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Svæðið var nánar tiltekið afmarkað með vesturmörkum jarðarinnar Skaftafells í Öræfasveit og austurmörkum jarðanna Hvalsness, Víkur, Svínhóla, Reyðarár, Bæjar, Hlíðar og Stafafells. Til suðurs afmarkast svæðið með hafinu og til norðurs, á Vatnajökli, með línu þeirri sem samvinnunefnd um svæðisskipulag miðhálendis Íslands hefur notað við vinnu sína og sýnd var á meðfylgjandi uppdrætti. Fjármálaráðherra var veittur frestur til 15. nóvember til að lýsa hugsanlegum kröfum um þjóðlendur á þessu svæði, sbr. 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Fyrirsvarsmönnum sveitarfélagsins Hornafjarðar og Bændasamtaka Íslands var tilkynnt um ákvörðun óbyggðanefndar. Frestur fjármálaráðherra var síðar framlengdur um einn mánuð, þ.e. til 15. desember 2000, samkvæmt rökstuddri beiðni ráðuneytisins.

2.2. Lýstar kröfur og kynning

Kröfulýsingar fjármálaráðherra vegna íslenska ríkisins um þjóðlendur í Lóni, Nesjum, Mýrum, Suðursveit og Öræfum í sveitarfélaginu Hornafirði bárust 13. desember 2000. Óbyggðanefnd birti tilkynningu um meðferð á framangreindu svæði og útdrátt úr kröfum ríkisins, ásamt uppdrætti, í Lögbirtingablaðinu 3. janúar 2001, Morgunblaðinu 7. janúar og fleiri blöðum síðar í sama mánuði, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Skorað var á þá sem teldu til eignarréttinda á því landsvæði sem félli innan kröfusvæðis ríkisins að lýsa kröfum sínum fyrir óbyggðanefnd innan fjögurra mánaða, þ.e. til og með 3. maí 2001. Þá var tekið fram að málsmeðferð óbyggðanefndar einskorðaðist ekki við kröfur aðila heldur bæri nefndin einnig sjálfstæða rannsóknarskyldu. Til þess gæti því komið að tekin yrðu til athugunar svæði utan við kröfulýsingu fjármálaráðherra.

Óbyggðanefnd lét þinglýsa yfirlýsingu um málsmeðferð nefndarinnar og kröfugerð fjármálaráðherra á þær fasteignir sem kröfugerðin snertir og sem skráðar eru í þinglýsingabók sýslumannsins á Höfn, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Kröfur fjármálaráðherra voru gerðar aðgengilegar almenningi á skrifstofum sýslumannsins á Höfn og sveitarfélagsins Hornafjarðar, auk heimasíðu óbyggðanefndar. Þá var málið kynnt fyrirsvarsmönnum aðliggjandi sveitarfélaga og sýslumönnum í þeim umdæmum, auk fjölmiðla.

Frestur annarra til að lýsa kröfum á kröfusvæði ríkisins var framlengdur í þeim tilvikum að leitað var eftir slíku með rökstuddum hætti, fyrst til 15. júní og síðar til 2. júlí.

Alls bárust 36 kröfulýsingar sem tóku til 108 tilgreindra jarða, jarðaparta eða annarra landsvæða, auk línustæða Landsvirkjunar. Þá lögðu ábúendur ríkisjarða í nokkrum tilfellum fram kröfur, auk fjármálaráðherra. Síðasta kröfulýsing barst 13. júlí 2001.

Gefið var út yfirlit yfir allar lýstar kröfur og þær færðar inn á uppdrátt. Lögboðin kynning fór fram með því að yfirlit og uppdráttur lágu frammi á skrifstofu sýslumannsins á Höfn, dagana 16. júlí – 31. ágúst 2001, sbr. 12. gr. laga nr. 58/1998. Athugasemdafrestur var til 7. september 2001. Vakin var athygli á kynningunni með auglýsingum í fjölmiðlum. Jafnframt fékk hlutaðeigandi sveitarstjórn yfirlit og uppdrátt óbyggðanefndar til upplýsingar.

Engar athugasemdir bárust fyrir lok athugasemdafrests en eftir þann tíma hafa aðilar gert nokkrar breytingar á kröfum sínum. Jafnframt barst ein kröfulýsing í ágúst 2002. Þá hefur óbyggðanefnd vakið athygli málsaðila á augljósu misræmi eða villum í málatilbúnaði og gefið færi á lagfæringum.

2.3. Afmörkun máls nr. 2/2001

Í júlí 2001 var aðilum tilkynnt að ákveðið hefði verið að fjalla um svæðið í eftirfarandi fimm málum og var hreppamörkum þar fylgt í meginatriðum:

Mál nr. 1/2001, Öræfi.
Mál nr. 2/2001, Suðursveit.
Mál nr. 3/2001, Mýrar.
Mál nr. 4/2001, Nes.
Mál nr. 5/2001, Lón.

Jafnframt var gerð grein fyrir því hvaða nefndarmenn færu með hvert mál. Óskað var eftir athugasemdum við fyrirhugaða skiptingu svæðisins í mál og hæfi einstakra nefndarmanna innan tiltekins frests. Engar athugasemdir bárust.

Það svæði, sem til meðferðar er í máli nr. 2/2001, Suðursveit í sveitarfélaginu Hornafirði, Austur-Skaftafellssýslu, afmarkast til vesturs af Öræfum þar sem áður voru hreppamörk og til austurs af Mýrum þar sem einnig voru hreppamörk áður. Framangreind viðmiðun til vesturs endar við jaðar Breiðamerkurjökuls (sbr. punkt 30 í kröfugerð vegna Breiðármerkur í máli nr. 1/2001 hjá óbyggðanefnd, Öræfi). Þaðan er dregin lína í Mávabyggðir (punktur 2) og síðan áfram í norður, hornrétt á línu þá á Vatnajökli sem afmarkar svæðið til norðurs. Sú lína liggur á milli Svíahnúks eystri og miðrar Breiðubungu. Framangreind viðmiðun til austurs endar í Snjófjalli vestanverðu (punktur 36) og þaðan er dregin lína í miðja Breiðubungu. Afmörkun þessi byggist á kröfugerð vegna Fells og Skálafells, markalínu þeirri á Vatnajökli sem samvinnunefnd um svæðisskipulag miðhálendis Íslands hefur notað við vinnu sína og kröfugerð vegna Heinabergs í máli nr. 3/2001 hjá óbyggðanefnd, Mýrar, og vegna Breiðármerkur í máli nr. 1/2001, Öræfi. Til suðurs afmarkast svæðið með hafinu.

Á því svæði, sem hér hefur verið lýst, hafa í meginatriðum annars vegar komið fram kröfur fjármálaráðherra vegna íslenska ríkisins um þjóðlendu innan tilgreindra marka og hins vegar kröfur tiltekinna aðila um eignarland innan tilgreindra hluta þess landsvæðis sem íslenska ríkið gerir kröfu um að teljist þjóðlenda. Kröfum aðila er nánar lýst í kafla 3. Málsmeðferð óbyggðanefndar einskorðast þó ekki við kröfur aðila heldur ber nefndin sjálfstæða rannsóknarskyldu, sbr. 5. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

2.4. Fyrirtökur og aðalmeðferð

Mál nr. 2/2001 var fyrst tekið fyrir á fundi óbyggðanefndar og forsvarsmanna málsaðila þann 14. ágúst 2001. Lögð voru fram skjöl málsins ásamt skjalaskrá. Upplýst var að aðilum málsins yrðu gefnir ríflegir frestir til að skila greinargerð þar sem meðferð óbyggðanefndar á svæði nr. 1 væri ekki lokið. Þá var íslenska ríkinu veittur tveggja mánaða frestur til að skila greinargerð.

Við fyrirtöku málsins 12. október 2001 var lögð fram greinargerð af hálfu íslenska ríkisins og fleiri gögn. Öðrum málsaðilum var veittur ríflega tveggja mánaða frestur til að skila greinargerðum. Sá frestur var síðar framlengdur í þeim tilgangi að veita lögmönnum færi á að kynna sér fyrstu

úrskurði óbyggðanefndar sem kveðnir voru upp 21. mars 2002. Umræddar greinargerðir voru því lagðar fram við fyrirtöku málsins 15. apríl.

Lögmaður Landsvirkjunar ritaði óbyggðanefnd bréf, dags. 15. apríl 2002, þar sem fram kemur að í ljósi aðstæðna í máli þessu væri ekki rétt að hann sækti fundi óbyggðanefndar í máli þessu eða tæki þátt í vettvangsferðum eða málflutningi, m.a. með vísan 1. mgr. 17. gr. laga nr. 58/1998 nema óbyggðanefnd gerði athugasemd við þá afstöðu eða óskaði sérstaklega eftir þátttöku Landsvirkjunar. Hins vegar væri áfram óskað eftir upplýsingum og gögnum um málin og að lögmaðurinn væri reiðubúinn að svara öllum fyrirspurnum óbyggðanefndar er sneru að réttindum Landsvirkjunar og hagsmunagæslu fyrirtækisins gagnvart óbyggðanefnd.

Af þessu tilefni var gerð svohljóðandi bókun við fyrirtöku málsins 14. maí 2002: „Óbyggðanefnd lítur svo á að lögmenn aðila hljóti að meta með hvaða hætti þeir gæti hagsmuna umbjóðenda sinna við málsmeðferð fyrir óbyggðanefnd. Fjarvera aðila við fyrirtökur og aðalmeðferð er á ábyrgð þeirra sjálfra. Tekið skal fram að þess er vænst að aðilar aðstoði óbyggðanefnd við að upplýsa öll þau atriði er kunna að skipta máli við úrlausn málsins. Óbyggðanefnd mun sem fyrr senda þeim aðilum, sem ekki mæta á fundi, gögn sem þar hafa verið lögð fram.“

Á sama fundi, 14. maí, voru einnig lögð fram ýmiss gögn. Þá var málið tekið fyrir á fundi 10. júní. Lögð voru fram gögn og leitast við að upplýsa málið að öðru leyti.

Aðalmeðferð stóð dagana 26.-27. og 29. júní 2002 og skiptist í forflutning, vettvangsferð, skýrslutökur og málflutning. Að því loknu var málið tekið til úrskurðar. Fundað var í sal Hótel Skaftafells. Um vettvangsferð og skýrslutökur er fjallað nánar í köflum 4.4.-4.5. og vísast þangað.

Þann 14. nóvember 2003 var málið endurupptekið og lögð fram ný gögn. Gögn þessi höfðu áður verið kynnt lögmönnum málsaðila og tækifæri gefið til athugasemda. Engar athugasemdir komu fram. Var málið síðan tekið til úrskurðar að nýju.

3. KRÖFUGERÐ[1]

3.1. Kröfur íslenska ríkisins

Í máli þessu gerir íslenska ríkið annars vegar kröfu um þjóðlendu og hins vegar kröfur vegna ríkisjarða í Kálfafellsstaðartorfu (Brunna, Brunnavalla, Jaðars og Leitis) og Borgarhafnartorfu (Borgarhafnar IV (Króks) og Borgarhafnar V (Gamla Garðs)).

3.1.1. Þjóðlenda

Af hálfu fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins er þess krafist að eftirfarandi lína verði viðurkennd sem þjóðlendumörk í Suðursveit:

> Fyrsti punktur í kröfulínu fjármálaráðherra um þjóðlendumörk í Suðursveit er sá sami og síðasti punktur á Mýrum og er hann kallaður A. Hann er þar sem landamerkjalína Skálafells að austan sker Skálafellsjökul neðst (í landamerkjabréfi er þessari línu lýst, sem línu, sem liggur úr Hánýpu og í Snjófjall vestast). Frá punkti A er dregin lína meðfram jökulröndinni og í skurðpunkt (punktur B), en hann er í jökulröndinni að vestanverðu, þar sem lína dregin úr punkti A beint í Kálfafellstind (663) (punktur C) sker jökulinn. Þessi lína frá jöklinum liggur yfir Skálafellshnútu, Borgarhafnarfjall og Staðardal.
>
> Frá hornpunkti C er farið í punkt D, sem er í Kálfafellsfjöllum fyrir vestan Kaldárgil og verður það hornpunktur.

1 Sjá einnig fylgiskjöl nr. IV (Aðilaskrá) og I (Kort).

Frá hornpunkti D er dregin bein lína yfir Kálfafellsdal í Staðarfjallstind (928 m) í Staðarfjalli, sem verður punktur E. Frá punkti E er dregin bein lína í Breiðamerkurjökul við Þröng vestan Fellsfjalls. Verður það punktur F og hornpunktur.

Frá þessum hornpunkti er dregin lína niður í sjó og verður punkturinn við ströndina punktur G. Hann ákvarðast, sem framhald af línu, sem dregin er beint frá Prestfelli gegnum punkt E og verður punktur G þannig framhald af þeirri línu. Í punkti G lýkur kröfulínu fjármálaráðherra um þjóðlendumörk í Suðursveit.

Viðurkenndur er afréttarréttur jarðarinnar Fells í Veðurárdal og rekaréttur sömu jarðar frá fjörumörkum Breiðármerkurfjöru og svo langt austur sem vinnst í samræmi við visitasíu Jóns biskups Vídalín frá 1706.

3.1.2. Brunnar, Brunnavellir, Jaðar og Leiti í Kálfafellsstaðartorfu

Af hálfu fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins er þess krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur íslenska ríkisins til þess lands jarðanna Brunna, Brunnavalla, Jaðars og Leitis sem er utan þjóðlendulínunnar. Þá er gerð krafa um afréttarrétt hverrar jarðar fyrir sig til landsins innan þjóðlendulínu, hlutfallslegan á við aðrar jarðir í Kálfafellstaðarhverfinu.

Landamerkjaskrá fyrir Kálfafellstaðaland hljóðar svo: „Á milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells: Grásteinn beri í þúfuna í Kálfagróf, þaðan ræður bein lína suður í miðjan Merkirima – þar er varða – allt til sjávar. Þar við sjóinn eru fjörumörk milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells. Landamerki að austan: Á milli Kálfafellsstaðar og Borgarhafnar deilir Staðará, sem sprettur upp milli Hálsatinds og Þormóðarhnútu og ræður hún þar til hún kemur að fjörunni móti vesturenda Eystra Þrándarholts. Fjörumörk milli Kálfafellsstaðar og Borgarhafnar eru, að þúfan á Bjarnarhrauni beri miðja vegu á Hrafngil nær sjónhending er tekin af fjörunni. – Þannig samkvæmt dómi Bjarna sýslumanns Nikolaussonar af 1720. Kálfafellsstaður á Vindásbotn framan og neðan undir Vindási og Vindás þar til sjór hverfur. Hann á og allan skóg í Breiðabólsstaðarfjalli er við rísa brekkur frá Merkiskonu að vestan inn í Steinbogagil innra, því skógarnir í hlíðinni í Breiðabólsstaðarfjalli mega heita gjöreyddir. Í sameiningu við Breiðabólsstað á Kálfafellsstaður skóginn í Bruna (?) fyrir innan Steinbogagil, sá skógur er alveg gjöreyddur af skriðum og aurrennsli. Þar hefur víst afar lengi aldrei verið skógað. Kálfafellsstaður á hálfa Vindástjörn móti Breiðabólsstað. Fjörumörk Vindástjörn talin að vestan: Varðan við götuna á Kleifatanga beri í 3ja foss í Rauðá að neðan talið. Að austan: Varðan í Markhólum beri í …tind. Beitarítak búsmala Kálfafells einn mánuð á sumri í landi Kálfafellsstaðar er niður fallið og afmáð. Kálfafellsstaður á allan skóg og hrís í Staðarhálsum. Skógarítak Kálfafellsstaðar í Innri Raufartungum í Kálfafellslandi er niðurfallið samkvæmt samkomulagi hlutaðeigandi jarðareigenda og tilheyrir Kálfafelli. Ítakið er mjög fjarlægt og úr sér gengið af skriðum og uppblæstri, lítið ummáls. Þar hefir sjaldan sem aldrei verið skógað í fjölda ára.“

Þjóðlendukröfulínan liggur svona fyrir landi Kálfafellsstaðarhverfis og næsta nágrennis: Fyrsti punktur í kröfulínu fjármálaráðherra um þjóðlendumörk í Suðursveit er kallaður A. Hann er þar sem landamerkjalína Skálafells að austan sker Skálafellsjökul neðst. Frá punkti A er dregin lína meðfram jökulröndinni og í skurðpunkt (punktur B), en hann er í jökulröndinni að vestanverðu, þar sem lína dregin úr punkti A beint í Kálfafellstind (663) (punktur C) sker jökulinn. Þessi lína frá jöklinum liggur yfir Skálafellshnútu, Borgarhafnarfjall og Staðardal. Frá hornpunkti C er farið í punkt D, sem er í Kálfafellsfjöllum fyrir vestan Kaldárgil og verður það hornpunktur. Frá hornpunkti D er dregin bein lína yfir Kálfafellsdal í Staðarfjallstind (928 m) í Staðarfjalli, sem verður punktur E.“

Við aðalmeðferð komu fram mótmæli íslenska ríkisins við aðild umráðamanna ríkisjarða í Kálfafellsstaðartorfu. Enn fremur var gerð sérstök athugasemd við aðild séra Einars Jónssonar, ábúanda Kálfafellsstaðar, og sett fram sú skoðun að eðlilegt væri að prestsetrasjóður lýsti kröfu vegna þeirrar jarðar.

3.1.3. Borgarhöfn IV (Krókur) og Borgarhöfn V (Gamli Garður) í Borgarhafnartorfu

Af hálfu fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins er þess krafist að viðurkenndur verði beinn eignarréttur íslenska ríkisins til þess lands jarðanna Borgarhafnar IV, Króks, og Borgarhafnar V, Gamla Garðs, sem er utan þjóðlendulínunnar, eins og landinu er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar. Þá er gerð krafa um afréttarrétt hvorrar jarðar fyrir sig til landsins innan þjóðlendulínu, hlutfallslegan á við aðrar jarðir í Borgarhafnarhverfinu.

Landamerkjaskrá fyrir Borgarhafnarlandi hljóðar svo: „Að austan rennur lækur sá úr jöklinum austan við Botnafjallshnútu og rennur í Skógamannafoss deilir á milli Botnafjallshnútu og Miðbotnafjalls, síðan er marklína úr miðjum Skógamannafossi í hlaðna grjótvörðu við Svínavatn, þaðan í vörðuna á Markhól við Bleikuhnútu, þaðan í klofinn klett í þriðju torfu frá Kambtúnslæk, og þaðan í Hestgerðiskambsenda, þaðan beina línu fram í Lónið. Landamörk að vestan. Staðará deilir á milli Borgarhafnar og Kálfafellsstaðar þar hún nú rennur úr jökli austan við Hálsatind annars vegar og Þormóðshnútu hins vegar, síðan ræður áin þar hún nú rennur suður að fjörusöndum mitt á milli Þrándarholta að undanskilinni Krikatorfu er áin hefur fallið vestur fyrir. Rekafjara Borgarhafnarjarðarinnar nær frá Skálafellstjörn að Kálfafellsstaðarfjöru að undanskildu því, sem Hestgerði tilheyrir, sem er Hestgerðisvík vestast í Hálsaklettum og eitthundrað faðmar fyrir vestan Hálsakletta, að vörðu sem er á fjörunni er ber frá flæðarmáli í toppmyndaðan svartan stein vestan við Kúahjalla. Fjörumörk hin eystri er þrjátíu faðmar fyrir austan Hafnargarðakletta. Fjörumörk hin vestri er háþúfa í Bjarnarhrauni tekin sjónhending úr flæðarmáli miðja vega í Hrafnagil. Hlunnindi sem jörðinni fylgja, selveiði í Hálsós þá hann rennur í jarðarinnar landi og silungsveiði fram með sinni fjöru. Silungsveiði á jörðin í Staðará að hálfu móti Kálfafellsstað. Upprekstur sauðfjár í Staðarhálsum fellur niður frá Borgarhöfn og tíu uxa beit frá Kálfafellsstað á Borgarhafnarheiði fellur sömuleiðis niður samþykkt af báðum málsaðilum. Skóg á jörðin í Staðarhálsum að austan vestar að háutorfu og markvörðum er greinir á milli skóganna. Skógarítak á jörðin í Breiðabólsstaðalandi þar sem heitir Borgarhafnarnes og Fiskikelda.“

Í kröfulýsingu íslenska ríkisins segir að við kröfugerð sé nauðsynlegt að taka tillit til þess að landskipti hafi að hluta til farið fram á Borgarhafnartorfunni. Í kjölfar landskipta árið 1982 hafi eftirfarandi land komið í hlut Borgarhafnar IV, Króks: „Landsvæði ofan þjóðvegar frá Dumlastykkjum 6,6 ha í austur afmarkað af núverandi þjóðvegi og fjallsbrekkurótum. Stykki neðan þjóðvegar að austan afmarkað af kletti milli Einbúa og Björnsborgar, að sunnan 60 m frá Syðra-Torfhrauni í lækjarmörkin í vestrienda Skörðu. Að vestan bein lína úr nefndum lækjarmörkum þvert á núverandi þjóðveg. Síðan ræður þjóðvegur að fyrrgreindum kletti milli Einbúa og Björnsborgar.“ Þá hafi eftirfarandi land komið í hlut Borgarhafnar V, Gamla Garðs: „...land ofan þjóðvegar frá Hestgerðismörkum 13,2 ha í vestur, að norðan afmarkað af fjallsbrekkurótum, en af núverandi þjóðvegi að neðan. Landsvæði það sem hér um ræðir er alls 19,8 ha og 1/3 hluti þess lendir í hlut Króks. Land neðan þjóðvegar afmarkast af eftirtöldum kennileitum: Að austan afmarkað af Eystra-Skarðahrauni, sunnanverðu í Bunka austanverðan, þaðan í sambeitarhorn, að sunnan af utanverðri sambeit í Staðará, að vestan ræður Staðará. Að norðan ræður lína framan undir Skarðahraunum í sunnanvert Eystra-Skarðahraun.“

Loks kemur eftirfarandi fram: „Þjóðlendukröfulínan liggur svona fyrir landi Borgarhafnarhverfis og næsta nágrennis: Fyrsti punktur í kröfulínu fjármálaráðherra um þjóðlendumörk í Suðursveit er kallaður A. Hann er þar sem landamerkjalína Skálafells að austan sker Skálafellsjökul neðst. Frá punkti A er dregin lína meðfram jökulröndinni og í skurðpunkt (punktur B), en hann er í jökulröndinni að vestanverðu, þar sem lína dregin úr punkti A beint í Kálfafellstind (663) (punktur C) sker jökulinn. Þessi lína frá jöklinum liggur yfir Skálafellshnútu, Borgarhafnarfjall og Staðardal. Frá hornpunkti C er farið í punkt D, sem er í Kálfafellsfjöllum fyrir vestan Kaldárgil og verður það hornpunktur. Frá hornpunkti D er dregin bein lína yfir Kálfafellsdal í Staðarfjallstind (928 m) í Staðarfjalli, sem verður punktur E.“

Við aðalmeðferð komu fram mótmæli íslenska ríkisins við aðild umráðamanns Borgarhafnar V (Gamlagarðs).

3.2. Kröfur eigenda jarðarinnar Fells

Fyrir hönd Sameigendafélags Fells og Einars Björns Einarssonar er þess krafist „að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur jarðarinnar eigi fullkominn og beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar. Verði hins vegar talið að einhver svæði innan jarðarinnar teljist þjóðlenda, er þess krafist að viðurkenndur verði fullkominn afnotaréttur landeigenda að þeim svæðum."

Þess er jafnframt krafist „að viðurkennt verði að landamerki jarðarinnar verði þau sem hér er lýst: Varða hlaðin í fjörunni vestan við hornið á Nýgræðunum (P1) og þaðan í Kaplaklif í Mávabyggðum (P2), þaðan í Tjaldmýri í Esjufjöllum (P3), þaðan í urðarrana austast í Esjufjöllum (P4), þaðan í Snæfell (P5), þaðan efst í Þverártindsegg í 1554 metra hæð (P6), eftir Þverártindsegg í punkt í 1115 metra hæð (P7), þaðan efst í Fellsárgljúfur (P8) og eftir því í Fellsfoss (P9) og þaðan beint í fjöru (P10), en lína þessi markast af því er Fellsárfoss ber í mitt skarðið á Hrollaugshólum séð úr fjöru. Við fjöruborð ráði hafið."

Loks er þess krafist „að gagnaðili verði úrskurðaður til að greiða jarðeigendum málskostnað samkv. framlögðum málskostnaðarreikningi sem lagður verður fram undir rekstri málsins og/eða að málskostnaður verði greiddur úr ríkissjóði samkv. 17. gr. laga nr. 58/1998 með síðari breytingum samkv. framlögðum málskostnaðarreikningi."

3.3. Kröfur eigenda jarðanna Reynivalla I og III

Fyrir hönd Ingunnar Runólfsdóttur o.fl. vegna Reynivalla I og Arnar Eriksen vegna Reynivalla III er gerð krafa um að land sunnan kröfulínu teljist fullkomið eignarland þeirra. Byggist það á þinglýstri landamerkjaskrá frá 8. apríl 1888. Eftirfarandi er tekið fram: „Jarðirnar eiga sameiginlegt fjalllendi. Merki til norðurs er lína dregin meðfram jökulröndinni frá Þverártindsegg (punkti 41) að punkti 42 í sporði Fellsárjökuls."

Við það er miðað að lega jökulsins á hverjum tíma ráði merkjum til landsins, þ.e. ákvarði hversu langt einkaeignarréttur jarðaeigendanna nái.

Þá er gerð krafa um málskostnað lögum samkvæmt.

3.4. Kröfur eigenda jarða í Breiðabólsstaðartorfu

Fyrir hönd Fjölnis Torfasonar o.fl. vegna Breiðabólsstaðar I og Hala (Breiðabólsstaðar III-IV) og Þorbergs Ö. Bjarnasonar vegna Gerðis (Breiðabólsstaðar II) er gerð krafa um að land sunnan kröfulínu teljist fullkomið eignarland þeirra. Byggist það á þinglýstri landamerkjaskrá frá 4. maí 1886. Eftirfarandi er tekið fram: „Breiðabólsstaður á óskipt fjalllendi með jörðunum Gerði og Hala og merki til landsins því sameiginleg. Merki til landsins er lína sem dregin er frá punkti 38 í sporði Brókarjökuls meðfram jökulröndinni að Karli og kerlingu (punkti 39). Þaðan er dregin bein lína í Snæfell (punkt 40) og síðan eftir eggjum samkvæmt landamerkjaskrá í Þverártindsegg (punkt 41)."

Að því leyti, sem ekki er gerð krafa til jökulsvæðis, er við það miðað að lega jökulsins á hverjum tíma ráði merkjum til landsins, þ.e. ákvarði hversu langt einkaeignarréttur jarðaeigendanna nái.

Þá er gerð krafa um málskostnað lögum samkvæmt.

3.5. Kröfur eigenda jarðanna Kálfafells I-III

Fyrir hönd Bjarna Steinþórssonar o.fl. vegna Kálfafells I og II og Helga R. Hilmarssonar vegna Kálfafells III er gerð krafa um að land sunnan kröfulínu teljist fullkomið eignarland þeirra. Byggist það á þinglýstri landamerkjaskrá frá apríl 1890. Eftirfarandi er tekið fram: „Merki til norðurs er lína sem dregin er með jökulröndinni frá punkti 37B við Birnutinda allt til punkts 38 í sporði Brókarjökuls."

Við það er miðað að lega jökulsins á hverjum tíma ráði merkjum til landsins, þ.e. ákvarði hversu langt einkaeignarréttur jarðaeigendanna nái.

Þá er gerð krafa um málskostnað lögum samkvæmt.

3.6. Kröfur umráðamanna jarða í Kálfafellsstaðartorfu

Fyrir hönd séra Einars Guðna Jónssonar vegna Kálfafellsstaðar, Gísla Jóhannssonar vegna Brunna, Jóns Sigfússonar vegna Brunnavalla og Ingimars Bjarnasonar vegna Jaðars er gerð krafa um að land sunnan kröfulínu teljist fullkomið eignarland. Byggist það á þinglýstri landamerkjaskrá frá maí og júní 1923. Eftirfarandi er tekið fram: „Fjalllendi jarðanna er sameiginlegt. Merki til norðurs er lína sem dregin er austan frá merkjum við Borgarhöfn við jökulröndina (37A) vestur að merkjum jarðarinnar við Kálfafell í jökulröndinni við Birnudalstind (punktur 37B).“

Við það er miðað að lega jökulsins á hverjum tíma ráði merkjum til landsins, þ.e. ákvarði hversu langt einkaeignarréttur jarðaeigendanna nái.

Þá er gerð krafa um málskostnað lögum samkvæmt.

Um aðild íslenska ríkisins er gerð sú athugasemd að sami aðili geti undir engum kringumstæðum verið bæði sóknar- og varnaraðili í sama máli. Þess er því krafist að litið verði með öllu fram hjá kröfum og rökstuðningi íslenska ríkisins sem jarðareiganda í málinu enda lítur íslenska ríkið svo á að það hafi meiri hagsmuni af því að telja land til þjóðlendna en til eignarlanda.

3.7. Kröfur eigenda og umráðamanna jarða í Borgarhafnartorfu

Fyrir hönd Bjarna Skarphéðins G. Bjarnasonar vegna Vagnstaða (Borgarhafnar I), Gunnars Stefánssonar ofl. vegna Neðribæjar (Borgarhafnar II-III), Ragnars Sigurssonar vegna Gamlagarðs (Borgarhafnar V), Guðlaugs J. Þorsteinssonar o.fl. vegna Lækjarhúsa (Borgarhafnar VI) og Ingu L. Þorsteinsdóttur o.fl. vegna Suðurhúsa (Borgarhafnar VIII) er gerð krafa um að land sunnan kröfulínu teljist fullkomið eignarland í óskiptri sameign Borgarhafnarjarðanna. Byggist það á þinglýstri landamerkjaskrá frá 19. júní 1886. Eftirfarandi er tekið fram: „Merkin til norðurs er lína sem dregin er austan frá merkjum við Skálafell (37) eftir jökulröndinni vestur að merkjum jarðarinnar við Kálfafellsstað (37A).“

Við það er miðað að lega jökulsins á hverjum tíma ráði merkjum til landsins, þ.e. ákvarði hversu langt einkaeignarréttur jarðaeigendanna nái.

Þá er gerð krafa um málskostnað lögum samkvæmt.

Um aðild íslenska ríkisins er gerð sú athugasemd að sami aðili geti undir engum kringumstæðum verið bæði sóknar- og varnaraðili í sama máli. Þess er því krafist að litið verði með öllu fram hjá kröfum og rökstuðningi íslenska ríkisins sem jarðareiganda í málinu enda lítur íslenska ríkið svo á að það hafi meiri hagsmuni af því að telja land til þjóðlendna en til eignarlanda.

3.8. Kröfur eigenda jarðanna Skálafells I-II

Fyrir hönd Þorsteins Sigfússonar o.fl. vegna Skálafells I og Eyþórs Ragnarssonar o.fl. vegna Skálafells II er gerð krafa um að land sunnan kröfulínu teljist fullkomið eignarland þeirra. Byggist það á þinglýstri landamerkjaskrá frá 1. maí 1921. Eftirfarandi er tekið fram: „Að austan er upphafspunktur (35) í austursporði Skálafellsjökuls og þaðan í línu sem dregin er beint úr Hánýpu í Snjófjall vestanvert (36) og síðan þaðan beint í læk austan Botnafjallshnútu, þar sem eru merki milli Skálafells og Borgarhafnar (37).“

Til vara er þess krafist „að Hafrafellið allt frá gömlu hreppamörkunum milli Mýra og Suðursveitar og að línu sem dregin er með jökulrönd ...“.

Að því leyti, sem ekki er gerð krafa til jökulsvæðis, er við það miðað að lega jökulsins á hverjum tíma ráði merkjum til landsins, þ.e. ákvarði hversu langt einkaeignarréttur jarðaeigendanna nái.

Þá er gerð krafa um málskostnað lögum samkvæmt.

3.9. Kröfur Landsvirkjunar

Af hálfu Landsvirkjunar er gerð eftirfarandi krafa um bein og óbein eignarréttindi á því svæði sem til meðferðar er:

„Um er að ræða bein og óbein eignarréttindi sem tengjast 132 KV háspennulínu, svonefndri suðurlínu. Á því svæði, sem hér um ræðir, nefnist línan Prestbakkalína I og liggur á milli Prestbakka í Vestur-Skaftafellssýslu og Hóla í Austur-Skaftafellssýslu, eins og nánar er tilgreint á meðfylgjandi kortum. Jafnframt er leið línunnar frá Hólum að Teigarhorni í Berufirði sýnd á meðfylgjandi kortum.

Auk beins eignarréttar að línum, staurum, undirstöðumannvirkjum og tengivirkjum háspennulínunnar á umbjóðandi minn óheftan rétt til að komast að línunni til viðhalds og viðgerða hvenær sem er. Er þess óskað að háttvirt óbyggðanefnd gæti framangreindra réttinda umbjóðanda míns við uppkvaðningu úrskurðar um mörk þjóðlendu í Austur-Skaftafellssýslu, að svo miklu leyti sem línan kann að liggja innan þessara marka.“

Með bréfi, dags. 15.4.2002, kom fram sú viðbót við framangreint að einungis væri óskað eftir því að óbyggðanefnd gætti að umræddum réttindum Landsvirkjunar að því leyti sem háspennulínan lægi innan þjóðlendu, sbr. ákvæði laga nr. 58/1998, um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, sérstaklega 5. mgr. 10. gr. og ákvæði stjórnsýslulaga, nr. 37/1993, sérstaklega 10. gr.

Málskostnaðar var ekki krafist.

4. GÖGN OG GAGNAÖFLUN

4.1. Almennt

Í málinu hafa verið lögð fram skjöl nr. 1-22 ásamt undirskjölum eða samtals 336 skjöl, sjá nánar í fylgiskjali nr. III.

Gagna var ýmist aflað af málsaðilum eða óbyggðanefnd, á grundvelli rannsóknarskyldu nefndarinnar. Gerð var leit að frumgögnum sem varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi á svæðinu, farið á vettvang og jafnframt teknar skýrslur af málsaðilum. Verður nú gerð nánari grein fyrir hverju þessara atriða.

4.2. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar

Óbyggðanefnd ber að hafa frumkvæði að því að afla heimilda og gagna um eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem til meðferðar er og framkvæma rannsóknir og athuganir um staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu hafa fyrir niðurstöðu í einstökum málum, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðll., nr. 58/1998. Úrlausn óbyggðanefndar einskorðast þannig ekki við þær kröfur og gögn sem aðilar leggja fram heldur ber nefndin einnig sjálfstæða rannsóknarskyldu. Markmiðið er að tryggja sem best að rétt niðurstaða fáist um einstök álitaefni.

Á vegum óbyggðanefndar fór fram kerfisbundin leit að frumgögnum, prentuðum sem óprentuðum sem líkur voru taldar á að varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem hér er til meðferðar. Verkið var unnið á hlutlausan og fræðilegan hátt.

Könnun einstakra skjalaflokka skiptist á milli Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar samkvæmt samkomulagi þessara aðila og nánari tilgreiningu í kafla 4.3. Jafnframt var haft samstarf við Héraðsskjalasafn Austur-Skaftafellssýslu, handritadeild Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns og fleiri aðila. Gagnaöflun óbyggðanefndar grundvallast á „Yfirliti um frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“. Við samningu þess hefur óbyggðanefnd notið ráðgjafar Gunnars Friðriks Guðmundssonar sagnfræðings og starfsmanna Þjóðskjalasafns Íslands, Bjarkar Ingimundardóttur og Jóns Torfasonar. Yfirlit þetta hefur verið kynnt lögmönnum og engar athugasemdir komið fram.

Leitað var eftir gömlum og nýjum nöfnum þeirra jarða sem kröfulýsing ríkisins tekur til, auk afrétta og almenninga. Jafnframt var að því hugað hvort utan kröfusvæðis ríkisins væru landsvæði sem þörfnuðust sérstakrar rannsóknar enda nær rannsóknarskylda óbyggðanefndar til alls þess svæðis sem tekið hefur verið til meðferðar, sbr. 5. mgr. 10. gr.

Fyrirsvarsmönnum aðila í máli þessu var gerð grein fyrir því að þeir hefðu óskoraðan rétt til að fá upplýsingar um tilhögun gagnaöflunar á vegum óbyggðanefndar og afrit allra gagna. Jafnframt hafði óbyggðanefnd frumkvæði að því að upplýsa lögmenn um þessi atriði. Þeir gátu jafnframt bent starfsmönnum Þjóðskjalasafns eða óbyggðanefndar á gögn sem ástæða væri til að kanna. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar dregur hins vegar ekki úr skyldu málsaðila til að afla og leggja fram þær heimildir og gögn sem þeir byggja rétt sinn á, sbr. 4. mgr. 10. gr. þjóðll. Lögmönnum/málsaðilum ber þannig að leggja sjálfstætt mat á gögn og gagnaöflun.

Þau frumgögn, sem í leitirnar komu og talið var að þýðingu hefðu, voru lögð fram jafnóðum við fyrirtökur í málinu. Um nánari framkvæmd gagnaöflunar vísast til yfirlits í kafla 4.3., sjá nánar í greinargerðum Þjóðskjalasafns Íslands, handritadeildar Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns og óbyggðanefndar um þetta efni, skjöl nr. 2, 3 og 4. Um afraksturinn vísast til skjalaskrár, sjá fylgiskjal nr. I, þar sem skjöl Þjóðskjalasafns og óbyggðanefndar (þ.e. undir yfirnúmerum 2 og 4) eru flokkuð eftir efni og uppruna.

4.3. Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð voru

A. Óprentuð frumgögn:

1. Landamerkjabréf

Landamerkjabók Skaftafellssýslu er á Þjóðskjalasafni og var yfirfarin af sérfræðingum safnsins, sjá nánar lið A í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2.

2. Jarðabréf (á Þjóðskjalasafni)

Sérfræðingar á Þjóðskjalasafni athuguðu jarðabréf í vörslu safnsins, sjá nánar lið J í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2. Sjá að öðru leyti lið D-1 (prentuð jarðabréf).

3. Afsals- og veðmálabækur

Sérfræðingar á Þjóðskjalasafni leituðu heimilda í afsals- og veðmálabókum í safninu (1801-1929), sjá nánar lið B í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjal nr. 2. Af hálfu óbyggðanefndar var aflað upplýsinga um efni síðari afsals- og veðmálabóka, í vörslu embætta sýslumanna í Vík og á Höfn, sjá nánar lið A-1 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

4. Landskiptabækur

Af hálfu óbyggðanefndar var aflað upplýsinga um efni landskiptabóka, í vörslu embætta sýslumanna í Vík og á Höfn, sjá nánar lið A-1 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

5. Fasteigna- og jarðamöt

Lögð voru fram ljósrit af jarðamati 1804, 1849-1850 og 1916-1918, í vörslu Þjóðskjalasafns, sjá nánar lið L í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjal nr. 2. Um prentuð fasteigna- og jarðamöt er vísað í lið D-2.

6. Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda

Sérfræðingar Þjóðskjalasafns athuguðu gerðabækur sýslumanna og sáttanefnda, þ.e. dóma- og þingabækur (dómsmálabækur, aukadómsbækur o.fl.) og sáttabækur, sjá nánar liði H og I, auk lokaorða, í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2. Ekki var hins vegar talin

ástæða til að leita í bréfasöfnum sýslumanna (eða dómsskjölum) eða bréfabókum sýslumanna nema þegar sérstakt tilefni gafst. Sama máli gegnir um hreppsbækur og bréfabækur hreppstjóra og sveitarstjórna. Um prentaða dóma er vísað í lið D-3.

7. Kirknaskjöl

Sérfræðingar Þjóðskjalasafns athuguðu kirknaskjöl, vísitasíubækur prófasta í Austur-Skaftafellsprófastdæmi, brauðamöt og skýrslur presta um tekjur, útgjöld og ástand prestssetra 1839, sjá nánar liði C, M og P í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2.

8. Vísitasíubækur biskupa

Sérfræðingar Þjóðskjalasafns athuguðu fyrstu vísitasíubækur sex Skálholtsbiskupa og aðrar vísitasíur þegar tilefni var til, sjá nánar lið D í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2.

9. Skjalasöfn presta og prófasta

Sérfræðingar Þjóðskjalasafns athuguðu kirkjustóla og skjalabækur kirkna þegar sérstök ástæða var til, sjá nánar lið E í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2.

10. Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðinga

Sérfræðingar Þjóðskjalasafns athuguðu skjöl í þessum flokki þegar sérstök ástæða var til. Þannig voru athuguð skjöl varðandi kirkjujarðasölu í skjalasafni Stjórnarráðs Íslands, skjöl í skjalasafni landshöfðingja sem varða kirkjujarðasölu, bréf varðandi byggingu þjóðjarða í skjalasafni landshöfðingja og skjöl í skjalasafni landfógeta. Ekki var hins vegar talin ástæða til að leita í bréfabókum stiftamtmanns og amtmanns, bréfum til stiftamtmanns, amtmanns og stiftsyfirvalda eða bréfasafni landshöfðingja, nema þegar sérstakt tilefni gafst. Sjá nánar liði F, G, Q og S, auk lokaorða, í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2. Um prentað efni úr skjalasöfnum stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja er vísað í lið D-6.

11. Bréfasöfn og bréfabækur biskupa

Sérfræðingar Þjóðskjalasafns litu lauslega á bréf til biskups úr Austur-Skaftafellsprófastdæmi og bréfabækur biskups, sjá nánar lið O og lokaorð í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2. Forstöðumaður handritadeildar Landsbókasafns – Háskólabókasafns athugaði bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar sem þar er varðveitt, sbr. skjal nr. 3. Um prentaðar bréfabækur biskupa er vísað í lið D-8.

12. Klausturumboð

Nær engin slík skjöl tengjast Austur-Skaftafellssýslu, sbr. lokaorð í greinargerð Þjóðskjalasafns um gagnaöflun, skjal nr. 2. Það litla sem er var lauslega athugað.

13. Fornleifaskráning (yfirlit)

Af hálfu óbyggðanefndar var aflað yfirlita um fornleifar á svæðinu, sjá nánar lið A-2 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

14. Örnefnaskráning

Óbyggðanefnd lagði fram nokkrar örnefnaskrár frá Örnefnastofnun Íslands þegar sérstök ástæða var talin til, sjá nánar lið A-3 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

15. Önnur óprentuð frumgögn

Sérfræðingar Þjóðskjalasafns athuguðu af sérstöku tilefni skjöl frá jarðeignadeild landbúnaðarráðuneytisins um sölu kirkjujarða í Austur-Skaftafellssýslu og skjöl í II. skrifstofu Stjórnar-

ráðs Íslands (atvinnu- og samgöngumál) varðandi þjóðjarðir í Austur-Skaftafellssýslu, sjá nánar liði K og R í greinargerð safnsins um gagnaöflun, skjali nr. 2.
Af hálfu óbyggðanefndar var aflað nokkurra annarra óprentaðra frumgagna frá héraðsskjalasafni og víðar, sjá nánar lið A-4 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

B. Prentuð frumgögn:

1. Jarðabréf

Af hálfu óbyggðanefnd var farið yfir Íslenskt fornbréfasafn (sbr. „Heimildaskráningu jarða“), Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns (13. bindi) og Jarðabréf frá 16. og 17. öld (G.F.G.), sjá nánar lið B-1 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4. Um óprentuð jarðabréf er vísað í lið C-2.

2. Fasteigna- og jarðamöt

Af hálfu óbyggðanefndar var aflað ljósrita úr eftirtöldum fasteigna- og jarðamötum: Jarðatal á Íslandi, J. Johnsen (1847), Ný jarðabók (1861), Fasteignabók 1921, Fasteignabók 1932, Fasteignabók 1942-1943, Fasteignabók 1956-1957. Sjá nánar lið B-2 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4. Um óprentuð fasteigna- og jarðamöt er vísað í lið C-5.

3. Dómar

Af hálfu óbyggðanefndar var farið yfir útgefna dóma Hæstaréttar og Landsyfirréttar og leitað að tilteknum efnisorðum, sjá nánar lið B-3 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4. Um óprentaða dóma- og þingabækur er vísað í lið C-6.

4. Fjallskilareglugerðir

Óbyggðanefnd aflaði og lagði fram ljósrit af þeim fjallskilareglugerðum sem í gildi hafa verið á viðkomandi landsvæði (birtar í Stjórnartíðindum), sjá nánar lið B-4 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

5. Máldagar

Af hálfu óbyggðanefndar var farið yfir Íslenskt fornbréfasafn (sbr. „Heimildaskráningu jarða“), sjá nánar lið B-5 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

6. Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja

Af hálfu óbyggðanefndar var farið yfir tiltekna efnisflokka í Lovsamling for Island, sjá nánar lið B-6 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4. Um óprentað efni úr skjalasöfnum stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja er vísað í lið C-10.

7. Landnáma

Óbyggðanefnd lagði fram ljósrit úr Landnámabók, í útgáfu Hins íslenska fornritafélags, um landnám á viðkomandi svæði, sbr. lið B-7 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

8. Bréfabækur biskupa

Af hálfu óbyggðanefndar var farið yfir bréfabók Guðbrands Þorlákssonar, skv. nafnaskrá. Ekki hefur verið talin ástæða til að yfirfara aðrar útgefnar bréfabækur enda allar frá Hólabiskupum og varða ekki málefni Skálholtsbiskupsdæmis sérstaklega, sjá nánar lið B-8 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4. Um óprentaðar bréfabækur biskupa er vísað í lið C-11.

9. Alþingisbækur Íslands
Af hálfu óbyggðanefndar var farið yfir Alþingisbækur Íslands, skv. nafnaskrá Alþingisbóka, sjá nánar lið B-9 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

10. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns (1.-12. bindi)
Lögð var fram umfjöllun um Fellshverfi í 13. bindi Jarðabókar Árna Magnússonar og Páls Vídalíns þar sem birt er Jarðabók Ísleifs Einarssonar (útdráttur úr glataðri umfjöllun Árna og Páls), sjá nánar lið B-10 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4. Um 13. bindi Jarðabókar er vísað í lið D-1.

11. Önnur prentuð frumgögn
Af hálfu óbyggðanefndar voru m.a. lögð fram gögn frá héraðsskjalasafni Austur-Skaftafellssýslu og upp úr manntali á Íslandi, sjá nánar lið B-11 í greinargerð óbyggðanefndar um gagnaöflun, skjal nr. 4.

Loks ber þess að geta að óbyggðanefnd aflaði greinargerða Ingva Þorsteinssonar náttúrufræðings, Odds Sigurðssonar jarðfræðings og dr. Páls Imslands jarðfræðings um gróðurfar og staðhætti, jökla og strandbreytingar á svæðinu. Einnig var lagður fram nokkur fjöldi annarra skjala um sama eða tengt efni. Loks var að auki litið til almennra uppsláttarrita og ítarefnis um svæðið, svo sem byggðar- og héraðslýsinga, árbóka o.s.frv. Nokkuð var lagt fram í málinu af ljósritum úr slíkum ritum. Gerð er grein fyrir einstökum heimildaflokkum og mati óbyggðanefndar í því sambandi í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar, sjá fylgiskjal I.

4.4. Vettvangsferð
Farið var á vettvang fimmtudaginn 27. júní. Haldið var af stað síðdegis, að lokinni vettvangsferð um Öræfi. Auk óbyggðanefndar, starfsmanna nefndarinnar og lögmanna málsaðila, voru þeir Sigurður Bjarnason, Hofsnesi og Sigurður Björnsson, Kvískerjum með í för. Ekið var í austurátt eftir þjóðvegi nr. 1 og fyrst staðnæmst við mörk Breiðármerkur í Öræfum og Fells í Suðursveit eins og þau eru ákveðin annars vegar í landamerkjaskrá fyrir Fellslandi og hins vegar í landamerkjaskrá milli Fells í Borgarhafnarhreppi og Breiðumerkur í Hofshreppi. Skyggni var gott og bæði Mávabyggðir og Esjufjöll sáust vel.

Ekið var áfram austur eftir þjóðvegi nr. 1 undir leiðsögn Sigurðar Bjarnasonar. Staðnæmst var við Jökulsárlón á Breiðamerkursandi og ferðamannaaðstaðan þar skoðuð. Þar slóst Fjölnir Torfason, Hala í förina. Þá var ekið áfram og næst staðnæmst þar sem lega Fellsárgljúfurs sást vel sem og Þverártindsegg. Þar slóst Örn Eriksen, Reynivöllum í hópinn og lýsti staðháttum. Þá lýsti Ólafur Sigurgeirsson hrl. legu kröfulínu ríkisins sem vel sást frá sama stað.

Að svo búnu var ekið áfram. Staðnæmst var við mörk Fells og Reynivalla og skoðað hvar Fellsárfoss ber í mitt Hrollaugshólaskarð. Því næst var stöðvað við mörk Reynivalla og Breiðabólstaðar og skoðað hvar Markhólma ber í hæstu þúfu á austasta Borgarhrauni. Þá var horft til fjalls og skoðað hvar mörkin liggja í Hvammsskriðu eystri. Að þessu loknu kvaddi Örn Eriksen.

Haldið var af stað á ný undir leiðsögn Fjölnis Torfasonar. Næst var stöðvað við hin gömlu mörk Steina/Sléttaleitis og Breiðabólstaðar. Að sögn Fjölnis Torfasonar keyptu eigendur Breiðabólstaðar þá jörð árið 1952 og lögðu hana undir Breiðabólstað. Þau mörk, sem samkvæmt landamerkjabréfi kallist mörk Kálfafells og Steina/Sléttaleitis, séu því nú mörk Kálfafells og Breiðabólstaðar.

Ekið var áfram í austurátt og staðnæmst við fyrrnefnd mörk Kálfafells og Breiðabólstaðar. Þar var Lúputindur skoðaður og horft inn Steinadal og á Þverártindsegg frá því sjónarhorni. Þá var skoðað hvar vörðu í Markhólma ber í Fiskikeldu. Varðan stendur nokkuð neðan við þjóðveg nr. 1 en Fiskikelda nokkuð ofan við hann. Loks var lína úr Fiskikeldu í miðjan Brókarjökul skoðuð.

Fjölnir Torfason tók fram að það hafi ávallt verið hans skilningur á landamerkjaskrá Kálfafells að liðir 1 og 2 í skránni vísuðu til fjörumarka en ekki landamerkja.

Haldið var áfram sem leið liggur eftir þjóðvegi nr. 1. Næst var stöðvað við mörk Kálfafellsstaðar og Borgarhafnar. Upplýst var að upptök Staðarár væru í Sultartungnajökli. Fjölnir Torfason greindi frá því að Borgarhöfn væri eitt stærsta byggðaþorpið í sýslunni og stæði undir Túnklettum í kvos milli Borgarhafnarfells og Borgarhafnarfjalls. Næst var staðnæmst við upplýsingaskilti Vegagerðarinnar við Borgarhafnarhálsa. Austurmörk Borgarhafnar voru þar skoðuð, einkum lína sú sem liggur úr klofnum kletti í þriðju torfu frá Kambtúnslæk í Hestgerðiskambsenda og þaðan beina línu fram í lónið. Fjölnir Torfason lýsti staðháttum og sagði frá útræði frá Hálsahöfn á fyrri öldum.

Haldið var áfram í austurátt. Fjölnir Torfason lýsti breytingum á landslagi og gróðri, m.a. sagði hann frá vexti villtra jarðarberja í hlíðinni fyrir ofan Stórahvamm. Ekið var fram hjá Sunnuhlíð og Uppsölum og beygt af þjóðveginum hjá Smyrlabjargavirkjun og stefnt upp á Borgarhafnarheiði. Staðnæmst var við Svínavatn og Skálafellsjökull skoðaður. Niður úr honum gengur Sultartungnajökull. Á sama stað var manngerður foss skoðaður.

Ekið var áfram upp heiðina. Fjölnir Torfason greindi á leiðinni frá dýralífi á svæðinu. Hann kvað stóra hreindýrahjörð vera vestan Kolgrímu. Jafnframt greindi hann frá vexti birkitrjáa í Kálfafellsdal. Numið var staðar og horft yfir. Í förina slógust þeir Þorsteinn og Torfi Sigfússynir frá Skálafelli. Horft var suður yfir Innstavatn og á Kálfafellstind og suður yfir Miðvatn. Þá var horft norður á Þormóðshnútu og Snjófjall. Loks var litið til vesturs á Miðfellsegg, Birnudalstind og Birnudal.

Haldið var af stað á ný, stöðvað við Sultartungnagil og gengið að því. Um gilið rennur Staðará. Upptök hennar í Sultartungnajökli skoðuð. Til vesturs sá á tind Kálfafells.

Þá var haldið niður heiðina. Ingvi Þorsteinsson náttúrufræðingur lýsti á leiðinni gróðurfari í Suðursveit og breytingum á því síðustu þrjátíu ár. Staðnæmst var og horft í átt að Skógarmannafossi. Þar sást Skálafellshnúta einnig vel sem og Hafrafell. Fjölnir Torfason greindi frá því að jökullinn hefði áður náð niður að fossi. Hann sagði að jökullinn hefði byrjað að hopa um 1890 en skriðið aftur fram um 1920. Hann hefði náð lengst fram um 1930. Hann kvað jökulinn einnig hafa lækkað mjög mikið síðustu árin.

Loks var haldið til baka. Á leiðinni var staðnæmst við landamerki Kálfafellsstaðar og Kálfafells og þau skoðuð. Komið var í Freysnes þar sem vettvangsferð lauk að kvöldi.

4.5. Skýrslutökur

Við aðalmeðferð málsins voru teknar skýrslur af (Þorláki) Erni Eriksen, Reynivöllum III, Þorsteini Sigfússyni, Skálafelli I, og Fjölni Torfasyni, Hala. Að einstökum efnisatriðum í skýrslum aðila er vikið í köflum um sögu viðkomandi jarða og niðurstöðum eftir því sem tilefni er til en skýrslur þessar eru meðal skjala málsins.

5. STAÐHÆTTIR OG NÁTTÚRUFAR

5.1. Staðhættir í Suðursveit[1]

Í Suðursveit, eins og víðast hvar í Austur-Skaftafellssýslu, eru skörp landfræðileg og gróðurfarsleg skil milli fjalllendis og undirlendis. Fjalllendið er víða hátt og mikilfenglegt og endar víða í snarbröttum hömrum og lausum skriðum. Hæstu fjöll eru um og yfir 1000 m að hæð. Ofan fjalllendisins liggja undirhlíðar Vatnajökuls.

1 Kaflar 5.1.-5.3. eru byggðir á skýrslu Ingva Þorsteinssonar, ráðgjafa óbyggðanefndar á sviði náttúrufræði, sbr. skjal nr. 14.

Þrír megindalir, Hvannadalur, Kálfafellsdalur og Staðardalur, auk fjölmargra annarra smærri dala, ganga inn í hálendið. Þeir eru eins konar framlenging láglendisins og enda margir þeirra í miklum bratta í 100-200 m hæð. Í dölunum eru veðurfarslega bestu gróðurskilyrði fjalllendisins. Víða er skammt milli fjalls og fjöru í Suðursveit og fjöll ganga þar sums staðar næstum í sjó fram. Undirlendi er því víða lítið og sums staðar spillt af skriðum og grófum framburði. Víðlendir, gróðurlitlir aurar Steinavatna og fleiri áa eru til vitnis um það. Fínefni framburðarins, jökulleir og fínsandur, hafa hins vegar myndað frjósaman jarðveg sveitarinnar.

Undirlendið er myndað úr setlögum frá nútíma og hafa jökulárnar lagt efni til uppbyggingarinnar. Þær eru enn að verki en í langtum minna mæli en áður.

Strandlengjan einkennist af miklum söndum og hafnleysum og víða eru miklir vatnaflákar, lón, upp af sandfjörunum.

Á láglendi Suðursveitar er tiltölulega milt loftslag. Meðalsumarhiti er þar nær alls staðar hærri en 9°C og júlíhiti hærri en 11°C. Vetur eru tiltölulega mildir og er meðalhiti janúar hærri en -1°C. Ársúrkoma á láglendi Suðursveitar er 2000-3000 mm (meðaltöl árin 1971-1980).[1]

5.2. Gróðurfar um landnám og síðari breytingar

Um gróðurfar í Suðursveit við upphaf landnáms verður aðeins ráðið af líkum sem sagnir, staða- og landfræðiheiti, þekking á loftslagi, jarðfræði og öðrum náttúrufarslegum þáttum, svo og núverandi gróðurfar, renna stoðum undir. Á vegum Náttúrufræðistofnunar Íslands verið gert kort sem sýnir hugmyndir að gróðurfari á Íslandi um landnám.[2]

Loftslag var mun hlýrra um landnám en síðar varð og jöklar minni en nú. Gróður hafði þá verið að þróast í landinu í nærfellt 10.000 ár frá lokum síðasta ísaldarskeiðs. Má gera ráð fyrir því að mikið af því landi sem þá var íslaust hafi verið meira og minna gróið allt upp að 600-800 m hæð nema klettabelti og brattar, lausar skriður. Birkiskógur og kjarr með gróskumiklum undirgróðri óx þá inn eftir dölum og upp í a.m.k. 300-400 m hæð í hlíðum fjalla eða upp undir klettabelti þeirra. Þurrasti hluti undirlendisins hefur verið skógi vaxinn en vel grónar mýrar og flóar hafa einkennt hinn raklenda, neðri hluta undirlendisins, líkt og nú.

Nú er talið að um 1/5 hluti lands í Suðursveit sé vel gróinn en að um 4/5 hlutar séu fjöll og auðnir.[3] Varlega má áætla að frá landnámi hafi a.m.k. helmingur af flatarmáli gróðurs á núverandi landi tapast, auk þess gróðurs sem fór undir ís við stækkun jökla eftir að veðurfar tók að kólna skömmu eftir landnám. Auk þessa beina taps á grónu landi rýrnaði gróska og gæði landsins mjög við það að trjágróður eyddist og við aðrar gróðurfarslegar breytingar sem fylgdu í kjölfarið. Ætla má að blautustu mýrar og flóar hafi breyst minnst gróðurfarslega.

Í Suðursveit hefur þannig orðið mikil rýrnun gróðurs, jarðvegs og þar með landgæða, eins og í flestum öðrum byggðum landsins. Orsakirnar eru samverkandi áhrif versnandi loftslags, náttúruhamfara og búsetu í liðlega 1100 ár. Vatnajökull hefur verið mikill örlagavaldur með eldgosum, framhlaupi skriðjökla og jökulhlaupum sem bæði hafa byggt upp og mótað land og spillt því.

Litlar upplýsingar eru um útbreiðslu, ástand og nýtingu skóglenda á jörðum í Suðursveit frá fyrri tíð. Þær er þó að finna í Ágripi af Jarðabók Ísleifs Einarssonar, sýslumanns á Felli, sem hann tók saman á árunum 1708-1709 að beiðni Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.[4] Í þessu ágripi eru upplýsingar um skóglendi hverrar jarðar miklu knappari en yfirleitt gerist í Jarðabókinni. Þar er lítið getið um ástand skóglenda nema helst ef þau höfðu spillst eða eyðst af framgangi jökla.

Mikið var um skógarítök í Austur-Skaftafellssýslu á þessum tíma. Í nokkrum tilvikum voru ítök

1 *Skógræktarbókin*, 1990. Ritstj. Haukur Ragnarsson, Skógræktarfélag Íslands.

2 Eyþór Einarsson og Einar Gíslason, 2000. Handrit að korti Náttúrufræðistofnunar Íslands (1:500 000). Hugmynd um gróðurfar á Íslandi við landnám.

3 Ólafur Arnalds, o.fl., 1997: *Jarðvegsrof á Íslandi.* Landgræðsla ríkisins og Rannsóknastofnun landbúnaðarins.

4 *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.* 13. b. *Fylgiskjöl*. Reykjavík 1990. S. 417-438.

jarða ekki innan viðkomandi sveitar heldur sótt um lengri veg. Af þessu má ráða að í byrjun 18. aldar hafi skóglendi víða verið orðin lítilfjörleg eða eydd sakir versnandi veðurfars og mikillar áníðslu af völdum skógarhöggs og beitar.

Ítarleg skógarkönnun sem gerð var í Austur-Skaftafellssýslu á árunum 1988 og 1991 leiddi í ljós að í Suðursveit eru nú skóglendi á um 540 hekturum lands.[1] Þessi skóglendi eru nú yfirleitt í framför, birkið í góðu ástandi og er að breiðast út af eigin rammleik.

Gróður í hreppnum hefur verið að aukast og batna, fyrst og fremst vegna hlýnandi veðurfars, beislunar vatnsfallanna, stórfelldra ræktunarframkvæmda sem hafa leitt til bættra búskaparhátta og í kjölfarið til aukinnar sjálfgræðslu gróðurs. Vegna hagstæðra veðurskilyrða og víða frjósams jarðvegs er sjálfgræðsla og árangur uppgræðsluaðgerða oft meiri og hraðari í Austur-Skaftafellssýslu en annars staðar á landinu. Á 6. og 7. áratug síðustu aldar hófst þar mikil bylting í ræktun sanda sem síðan hefur verið fram haldið.

Í heild hefur því ferli rýrnunar gróðurs og jarðvegs í Suðursveit, sem staðið hafði yfir öldum saman, verið snúið við á undanförnum áratugum. Þannig hafa landgæði verið að aukast á ný í Suðursveit fyrir tilstilli manns og náttúru.

5.3. Gróðurfar síðustu áratugi

5.3.1. Undirlendi

Gróðurfar í Suðursveit var kortlagt af starfsmönnum Rannsóknastofnunar landbúnaðarins árið 1971 og eru eftirfarandi upplýsingar um gróðurfar á síðustu áratugum að mestu leyti byggðar á niðurstöðum þeirra rannsókna.[2]

Á undirlendinu skal fyrst nefnt algróið land sem einkum er graslendi, mosa- og lynggróður og mýrar og flóar. Þá er hálfgróið land með mosa- og lynggróðri á landi sem er að gróa upp þar sem árnar flæmast ekki lengur yfir. Loks er nánast ógróið land eins og áreyrar og framburður á Breiðamerkursandi, Steinasandi, milli Kolgrímu og Heinabergsvatna og víðar, og lítt gróinn fjörusandurinn og lónin innan þeirra.

Á mörkum fjalllendis og undirlendis, neðan til í fjallshlíðum, eru víða grasi grónar urðir og vallendi neðan þeirra.

Síðast en ekki síst er að geta ræktaðs lands – túnanna og víðáttumikils heyskaparlands á Breiðamerkursandi og Steinasandi.

Votlendisgróður, þ.e. flóar, mýrar og hálfdeigjur, setur mestan svip á hið náttúrulega gróðurfar undirlendis Suðursveitar. Að jafnaði er votlendið, að skóglendi og ræktuðu landi undanskildu, uppskerumesta gróðurlendi hreppsins og framtíðarræktunarland.

Í Suðursveit eru nú ellefu dreifð skógarsvæði á um 540 hekturum lands. Tvö lítil svæði eru ofarlega í Staðardal, nánar tiltekið í austurhlíðum Hálstinds og í vesturhlíðum Eyvindstungna og Bröttutungna. Austan Miðvatna eru nokkur dreifð skógarsvæði í hlíðum Kálfafellsdals en vestan Miðvatna eru skógarsvæði í austurhlíðum Staðarfjalls, á Steinasandi og í norðurhlíðum Steinafjalls. Þá eru þrjú lítil skógarsvæði í Hvannadal.

5.3.2. Fjalllendi

Fjalllendi Suðursveitar er afar misvel gróið og ræður þar mestu hæð landsins hversu áveðra það er, halli og skriður og fyrra beitarálag. Ofan 500-600 m hæðar er óvíða gróður nema þá mjög slitróttur og víðast hvar liggja mörk samfellds gróðurs mun neðar í fjalllendinu, jafnvel niðri í brekkurótum. Gróður er, eins og áður var getið, samfelldastur, fjölskrúðugastur og gróskumestur neðan til í hlíðum dalanna sem skerast inn í hálendið. Einkum er þar um að ræða graslendi, lyngmóa, snjódældir og jafnvel sums staðar skóglendi eða kjarr. Dalirnir hafa vafalítið alltaf verið besta og mikil-

1 Snorri Sigurðsson og Ingvi Þorsteinsson, 2001. Birkikönnun á Íslandi. (Óbirt handrit.)

2 Rannsóknastofnun landbúnaðarins, 1971. Gróðurkort af Austur-Skaftafellssýslu í mælikv. 1:40 000. Óútg.

vægasta beitiland fjalllendisins. Ofar í hlíðum verða veðurþolnar mosaþembur ríkjandi í gróðurfari, en þær einkennast af tegundafæð, lítilli uppskeru og lágu beitargildi.

Vesturhluti fjalllendisins ofan Sunnansandsbæjanna, þ.e. Veðurárdalsfjöll, Veðurárdalsegg og ofanvert Fellsfjall, er nánast gróðurlaus og það sama gildir um fjalllendið næst jökli, allt norður undir efstu mörk Kálfafellsdals. Þaðan, austur að Hvannadal, tekur við fjalllendi með allvel grónum daldrögum og hlíðum.

Hvannadalur er tiltölulega vel gróinn lyng- og mosagróðri. Staðarfjall, þar austur af, er að hluta allvel gróið upp í 400-600 m hæð. Fjalllendið norður af því, svo og Kálfafellsfjöllin, er afar lítið gróið vegna hæðar og halla.

Í botni Kálfafellsdals ofanverðs eru ógrónar áreyrar en hlíðar í neðanverðum dalnum, bæði vestan og austan ár, eru neðan til vel grónar fjölbreyttum gróðri, þ. á m. birki. Ofar í dalnum gengur gróðurfar yfir í rýrar mosaþembur.

Fjalllendið ofan Miðþorpsins, milli Kálfafellsdals og Staðardals, einkennist af háum, snarbröttum og gróðursnauðum Kálfafellsfjöllunum. Suðvestur undir fjöllunum er vel gróinn Staðardaluinn, þar sem m.a. er skóglendi og votlendið Selmýri.

Austan Staðardals, ofan Borgarhafnarhverfis allt austur að Skálafellsjökli, breytist landslagið, lækkar og verður jafnlendara. Mestur hluti Borgarhafnarheiðar og Borgarhafnarfjalls er í 300-400 m hæð og aðeins Þormóðshnúta og Skálafellshnúta standa upp úr þeirri hæð. Þarna eru góð skilyrði fyrir gróður, miðað við annað fjalllendi hreppsins og sýslunnar í heild. Borgarhafnarheiði er því tiltölulega vel gróin þurrlendis- og votlendisgróðri og gróður er þar fjölbreyttur.

Í Skálafellshnútu, sem er fjalllendi ofan Skálafells í austasta byggðahverfinu, Mörk, er allmikill dreifður lyng- og mosagróður og hefur þar verið talið sæmilegt beitiland.

Í Hafrafelli, milli Heinabergsjökuls og Skálafellsjökuls, er talsverður lynggróður í austurhlíðum og einnig á strjálingi í vesturhlíðum.

5.3.3. Ástand jarðvegs

Samkvæmt ritinu Jarðvegsrof á Íslandi telst vera mikið jarðvegsrof á um fjórðungi lands í Suðursveit sem er rakið til brattra urðarhlíða og sanda. Rof, sem tengist eyðingu samfellds gróðurlendis á undirlendi, er hins vegar talið vera á um 10% lands.[1]

5.4. Jöklar og jöklabreytingar[2]

5.4.1. Jöklar upp af Suðursveit

Vestast í Suðursveit er Breiðamerkurjökull upp af Breiðamerkursandi og hefur hann veitt sveitinni þungar búsifjar. Munaði minnstu að hann gengi út í sjó síðast á 19. öld. Síðan hefur jökullinn hopað eina 4 km og skilur hann eftir sig Jökulsárlón sem er eitt dýpsta stöðuvatn landsins. Þar var ekkert stöðuvatn fyrr á sögulegum tíma. Austasti hluti Breiðamerkurjökuls er kallaður Fellsjökull.

Þar sem Breiðamerkurjökull stendur nær sjó en aðrir jöklar á Íslandi (að Kvíárjökli undanskildum) er Breiðamerkursandur aðeins mjó landræma. Langt uppi í jökli eru veglegustu jökulsker á Íslandi en það eru Esjufjöll. Frá Esjufjöllum og öðrum jökulskerjum (Máfabyggðum og Fjölsvinns-

1 Ólafur Arnalds, o.fl., 1997. *Jarðvegsrof á Íslandi.* Landgræðsla ríkisins og Rannsóknastofnun landbúnaðarins.

2 Kafli 5.4. er byggður á greinargerð Odds Sigurðssonar, ráðgjafa óbyggðanefndar á sviði jöklafræði, skjal nr. 15 (8), sbr. einnig skjöl nr. 15 (2) og 15 (4). Heimildir: Flosi Björnsson 1998. Samtíningur um jökla milli Fells og Staðarfjalls. *Jökull* 46. árg., 49-61. Guðmundur G. Bárðarson 1934. Islands Gletscher. Beiträge zur Kenntnis der Gletscherbewegungen und Schwankungen auf Grund alter Quellenschriften und neuester Forschung. Reykjavík, *Vísindafélag Íslendinga,* XVI. Helgi H. Eiríksson 1932. Observations and measurements of some glaciers in Austur-Skaftafellssýsla in the summer 1930. Reykjavík, *Vísindafélag Íslendinga,* XII. Oddur Sigurðsson. Variations of termini of glaciers in Iceland in recent centuries and their connection with climate (í prentun). Sigurður Björnsson 1996. Breiðamerkursandur. *Jökull* 44. árg., 57-59. Sigurdur Thorarinsson 1943. Vatnajökull. The scientific results of the Swedish-Icelandic investigations 1936-37-38. Chapter XI. Oscillations of the Icelandic glaciers in the last 250 years. *Geografiska Annaler,* 25 (1-2), 1-56.

fjöllum) liggja miklar aurrendur svo sem Esjufjallarönd, Máfabyggðarönd og Breiðárrönd sem skipta jöklinum í fjóra ísstrauma.

Sá vestasti af ísstraumum Breiðamerkurjökuls er afsprengi Öræfajökuls. Hann kelfir út í Breiðárlón sem myndaðist á 20. öld eins og önnur jökullón á sandinum. Breiðárlón nær austur undir Máfabyggðarönd. Sá hluti jökulsins, sem er upp af austurhluta lónsins, er kominn að mestu frá ísbreiðum Vatnajökuls vestan Esjufjalla en að litlu leyti af Öræfajökli. Milli Máfabyggðarandar og Esjufjallarandar fellur ekkert meginvatnsfall frá jöklinum nú um stundir.

Fjöllin milli Breiðamerkurjökuls og Kálfafellsdals eru allhá og hafa safnað á sig smájöklum. Einn þeirra gengur til suðurs og undan honum rennur Fellsá og heitir jökullinn því Fellsárjökull. Fleiri jöklar eru umhverfis Þverártindsegg, sjá teikningu á skjali nr. 15(6). Þeir eru smáir og hafa ekki hlotið staðfest nöfn. Sá stærsti þeirra rennur úr Svöludal að Breiðamerkurjökli og myndar þar á mótunum mikla rönd sem er kölluð Veðurárdalsrönd á kortum og er þessi jökull þannig samtengdur Vatnajökli. Sama á við um þann sem nyrst liggur. Aðrir þessara smájökla ná ekki saman við Vatnajökul nema ef til vill á bláþráðum og er því skilgreiningaratriði hvort þeir teljist hluti af honum. Þannig er vel hægt að finna samtengingu milli jökulsins í Svöludal, Felsárjökuls og þess sem gengur ofan í botn Veðurárdals innri.

Ofan í enda Kálfafellsdals gengur Brókarjökull frá meginjöklinum og annar lítill og nafnlaus litlu austar. Austan Kálfafellsdals er mikill skriðjökull, sem gengur niður undir Skálafell, sem er nú austasti bær í Suðursveit. Jökullinn hefur því verið nefndur Skálafellsjökull. Út úr honum til suðurs í átt að Staðardal hafa gengið smá jökultotur kallaðar Birnudalsjökull og Eyvindstungnajökull (stundum nefndur Sultartungnajökull). Heimamönnum þykir ófært að kenna þennan hluta jökulsins við Skálafell enda aðrir bæir miklu nær. Birnudalsjökull er nú nær alveg slitinn frá meginjöklinum og er á mörkum þess að geta kallast jökull en Eyvindstungnajökull er greinileg jökultunga.

Áður fyrr náðu Skálafellsjökull og Heinabergsjökull saman fyrir framan Hafrafell og voru þá gjarnan nefndir einu nafni Heinabergsjökull (stundum nefndur Mýrajökull). Jöklarnir skildust að á 4. áratug 20. aldar. Heinabergsjökull er í miklu dýpri dal en Skálafellsjökull.

5.4.2. Jöklabreytingar á sögulegum tíma

Um alla jökla á Íslandi gildir að þeir voru miklu minni um landnám en þeir eru á okkar dögum nema ef til vill Sólheimajökull. Breiðamerkurjökull kann að hafa verið 10 km styttri eða meira. Talið er að jöklar upp af Suðursveit hafi náð hámarki á sögulegum tíma um 1890 eins og víðast annars staðar á landinu. Nú er umfang jöklanna svipað og það var um eða eftir 1600. Allir jöklar landsins hopa nú sem óðast og er því spáð að svo haldi fram alla nýbyrjaða öld. Þó má búast við að Breiðamerkurjökull hopi hraðast því að hann mynnir í djúpt, sjávarheitt lón og mun verða svo í fyrirsjánlegri framtíð. Á síðari hluta 20. aldar hefur lónið tekið alda birgðir af ís frá jöklinum. Lón er einnig fyrir Heinabergsjökli sem kann að flýta fyrir hopi hans um tíma. Líkur eru á að þar verði stöðuvatn eða lón til frambúðar.

Þá hefur Helgi Björnsson ritað um framskrið Breiðamerkurjökuls.[1] Þar kemur m.a. fram að framskrið austurjökulsins, þar sem nú er Jökulsá, hafi alls verið 9 km á tímabilinu frá 1732-1890 og 45 km² lands hafi horfið undir ís. Lengst hafi jökuljaðarinn náð fram 1894 eða 256 m frá sjó. Eftir það hafi hann tekið að hopa, hægt í fyrstu en hratt eftir 1930. Árin 1934-1935 hafi Jökulsárlón farið að koma fram við jökulsporðinn og Jökulsá að grafa sér fastan farveg til sjávar. Lónið hafi stækkað og 1991 hafi jökulsporðurinn legið 3 km frá sjó.

5.4.3. Vitneskja um jökuljaðra á liðnum öldum

Mjög örðugt er að segja til með vissu um legu jökuljaðars í Skaftafellssýslum á landnámsöld.

1 Helgi Björnsson, Frá Breiðumörk til jökulsands: mótun lands í þúsund ár, grein birt í *Kvískerjabók*. Skjöl nr. 11 (26)-11 (30).

Óvissan er allt frá fáeinum kílómetrum fyrir Skálafellsjökul og Heinabergsjökul upp í marga kílómetra (jafnvel meira en 10 km) fyrir Breiðamerkurjökul. Ýmis gögn má tína til um breytingar á jöklunum síðustu 3-4 aldir sem sýna að þeir hafa færst í aukana allan þann tíma þó með smá hléum og jafnvel hopi skamman tíma í senn (Sigurður Þórarinsson 1943, Flosi Björnsson 1998 og Oddur Sigurðsson í prentun).

Árin 1903-1904 lét herforingjaráð Dana mæla fyrir kortum í Austur-Skaftafellssýslu og má treysta þeim mælingum á jökuljöðrum svo víða skakkar ekki meiru en 100 m. Jón Eyþórsson veðurfræðingur hélt úti árlegum mælingum á jökulsporðum víða um land frá 1930 og er þessum mælingum nú haldið áfram í umsjá Jöklarannsóknafélags Íslands og er hægt að afla upplýsinga úr gögnum félagsins um breytingar á sporðum á Breiðamerkurjökli, Fellsárjökli, Brókarjökli, Skálfellsjökli og Heinabergsjökli. Af þessum mælingum má í mörgum tilvikum sjá breytingar á jökulsporðunum um fáeina metra. Helgi H. Eiríksson (1932) mældi stöðu Hoffells-, Svínafells-, Fláa-, Heinabergs-, Skálafells- og Eyvindstungnajökuls. Guðmundur G. Bárðarson (1934) tók saman ýmislegt um breytingasögu íslenskra jökla, þar á meðal jökla í Suðursveit. Yfirlit um sögu þessara jökla eftir Sigurð Þórarinsson birtist 1943.

Sumrin 1945 og 1946 voru teknar loftmyndir af öllu landinu á vegum hers Bandaríkja Norður-Ameríku (AMS) og síðar gerð eftir þeim kort allnákvæm þótt mistök komi fram í þeim í nokkrum landshlutum. Á þeim ætti lega jökuljaðars við sunnanverðan Vatnajökul ekki að skakka meiru en um 100 m að jafnaði. Á Orkustofnun var gert kort af útlínum Vatnajökuls eftir gervihnattamyndum frá 1991 og 1992. Á þeim kortum ætti stöðu jökuljaðars í Suðursveit ekki að skakka miklu meira en 50 m að jafnaði. Slík kort má gera eftir eldri og nýrri gervihnattamyndum og fá þannig stöðu og breytingar jökla eftir hentugleikum.

Í máli þessu hafa verið lögð fram gögn sem sýna útlínur jökla í Suðursveit skv. kortum 1903-1904 (herforingjaráðskort), loftljósmyndum 1945-1946 (AMS), og Landsat-gervihnattamyndum 1991-1992, auk ystu jökulgarða skv. kortlagningu 1903-1904.[1]

5.5. Náttúruminjar og friðland

Eftirtaldir hlutar þess svæðis, sem hér er til umfjöllunar, eru á náttúruminjaskrá, sbr. nánari skilgreiningu þar: „Breiðamerkursandur, Jökulsárlón, jökulöldur við Kvíárjökul og Eystrihvammur“, „Steinadalur og Staðarfjall“, og „Skálafellsjökull og fjalllendi í Suðursveit“. Þessi landsvæði er háð sérstökum eignarréttarlegum takmörkunum samkvæmt lögum um náttúruvernd, nr. 44/1999. Þá voru Esjufjöll í Breiðamerkurjökli lýst friðland með auglýsingu nr. 188/1978.

6. SAGA JARÐA OG AFRÉTTARNOTA

Hér verður í fyrstu greint frá elstu ritheimildum um landnám á því svæði sem til meðferðar er og síðan rakin í stórum dráttum saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar á þeim jörðum sem tilgreindar eru í málinu.

6.1. Landnám

Suðursveit er suðurhlutinn í upphaflegu landnámi Hrollaugs Rögnvaldssonar Mærajarls.[2]

1 Sbr. skjöl nr. 15 (6) og 15 (7).

2 Hrollaugur var samfeðra Göngu-Hrólfi „er vann Norðmandí; frá honum eru Rúðujarlar komnir ok Englakonungar“ (*Landnámabók*. Íslensk fornrit. 1. b. Jakob Benediktsson gaf út. Reykjavík 1986. S. 314). Sonardóttir Hrollaugs, Þórdís, var móðir Síðu-Halls Þorsteinssonar sem lét „snimhendis“ skírast af Þangbrandi biskupi og kemur mikið við sögu kristnitökunnar í landinu (sbr. *Íslendingabók*. Íslensk fornrit. 1. b. Jakob Benediktsson gaf út. Reykjavík 1986. S. 14, 16).

Að sögn Sturlubókar og Hauksbókar Landnámu fór Hrollaugur til Íslands með ráði Haralds konungs hárfagra Hálfdanarsonar og hafði með sér konu sína og syni:

> Hann kom austr at Horni ok skaut þar fyrir borð ǫndvegissúlum sínum, ok bar þær á land í Hornafirði, en hann rak undan ok vestr fyrir land; fekk hann þá útivist harða ok vatnfátt. Þeir tóku land vestr í Leiruvági á Nesjum; var hann þar enn fyrsta vetr. Þá frá hann til ǫndugissúlna sinna ok fór austr þannveg; var hann annan vetr undir Ingólfsfelli. Síðan fór hann austr í Hornafjǫrð ok nam land austan frá Horni til Kvíár ok bjó fyrst undir Skarðsbrekku í Hornafirði, en síðan á Breiðabólstað í Fellshverfi. Þá hafði ‹hann› lógat þeim lǫndum, er norðr váru frá Borgarhǫfn, en hann átti til dauðadags þau lǫnd, er suðr váru frá Heggsgerðismúla.[1]

Einar Ólafur Sveinsson taldi engan vafa leika á um takmörk landnámsins:

> Kvíá er alkunn á austan til í Öræfum og heitir sama nafni enn í dag. Hún rennur nú[2] í tveim kvíslum, og er talið, að takmörk landnámsins hafi verið við Vestari-Kvíá. Að austan takmarkast landnámið af fjallgarðinum milli Lóns og Hornafjarðar, og hafa mörkin til hafs án efa verið þar sem nú eru landamerki Horns og Fjarðar syðra (og þar með hreppamörk): til hafs út frá Brunnhorni.[3]

Haraldur Matthíasson kvað landnám Hrollaugs hafa verið um 80 km á lengd, „austan frá Vestra-Horni og út að Kvíá, sem er austarlega í Öræfum“.[4]

Í Landnámu er tekið fram að Hrollaugur hafi lógað þeim löndum er voru norður frá Borgarhöfn. Einn þeirra manna, sem keyptu land af Hrollaugi, var Úlfur hinn vorski: „Úlfr enn vǫrski keypti land at Hrollaugi suðr frá Heinabergsá til Heggsgerðismúla ok bjó at Skálafelli.“[5] Hér mun að drjúgum hluta átt við það landsvæði sem síðar hefur gengið undir heitinu Suðursveit. Um vesturmörk landnámsins sagði Einar Ólafur Sveinsson þetta:

> Hin vestari [mörk] má ætla að séu á svipuðum stað og landamerki Heggsgerðis og Borgarhafnar. (Markhóll við Bleikuhnútu, „þaðan í klofinn klett í þriðju torfu frá Kambtúnslæk og þaðan í Hestgerðiskambsenda, þaðan beina línu fram í Lónið“).[6]

Hann gerði jafnframt ráð fyrir að Heggsgerði hefði heyrt til landnámi Úlfs og verið byggt þaðan.

Í Landnámu er því ekki lýst nákvæmlega hversu langt inn til fjalla landnámið náði. Í Hauksbók, og reyndar fleiri gerðum Landnámu, standa þessi orð:

> Austfirðir byggðusk fyrst á Íslandi, en á millim Hornafjarðar ok Reykjaness varð seinst albyggt; þar réð veðr ok brim landtǫku manna fyrir hafnleysis sakir ok øræfis. Sumir þeir, er fyrstir kómu út, byggðu næstir fjǫllum ok merkðu at því landskostina, at kvikféit fýstisk frá sjónum til fjallanna.[7]

Talið er vafalaust að við landnám hafi gróðurþekja í Suðursveit verið mun meiri að víðáttu og

1 *Landnámabók* 1986, s. 317 (Sturlubók og Hauksbók). *Heggsgerðismúla* stendur í Þórðabók en *Hreggs-* í Sturlubók og Skarðsbók Landnámu. Það munu vera pennaglöp. Nú er nafnið venjulega borið fram *Hestsgerði* (*Landnámabók* 1986, s. 316-317 (7. nmgr.)).

2 Þ.e. árið 1948.

3 Einar Ól. Sveinsson, 1948: *Landnám í Skaftafellsþingi.* (Skaftfellinga rit. 2. b.) Reykjavík. S. 70.

4 Haraldur Matthíasson, 1982: *Landið og Landnáma.* 2. b. Reykjavík. S. 375.

5 *Landnámabók* 1986, s. 319.

6 Einar Ól. Sveinsson 1948, s. 79. Lýsingin í sviga er augljóslega sótt í landamerkjabréf Borgarhafnar 1922 (sbr. kafla 6.7.).

7 *Landnámabók* 1986, s. 337.

grósku en nú er og jöklar minni. Um gróðurfar við landnám og þær breytingar sem á því hafa orðið síðan er fjallað í kafla 5.2. og um jöklabreytingar á sögulegum tíma er fjallað í kafla 5.4.

6.2. Fell

Fell kemur fyrst við sögu í kaupbréfi 19. júní 1513 þegar ábúandi jarðarinnar Runólfur Jónsson, seldi Stefáni Jónssyni biskupi í Skálholti jörðina Skeggjastaði á Ströndum.[1] Um 1522 átti Teitur Þorleifsson lögmaður 20 hundruð í Felli, sem var helmingur jarðarinnar, en seldi Ögmundi Pálssyni biskupi þennan eignarhlut sinn árið 1525.[2] Árið 1555 keypti Páll Vigfússon, sýslumaður og síðar lögmaður á Hlíðarenda í Fljótshlíð, 30 hundruð í Felli en ári fyrr hafði fallið dómur um sölu á 10 hundruðum úr jörðinni.[3] Samkvæmt skiptabréfi 19. maí 1570, að Páli lögmanni látnum, kom Fell, 40 hundruð að dýrleika, í hlut systur hans, Önnu Vigfúsdóttur (Önnu á Stóruborg).[4]

Í máldagabroti úr safni Gísla biskups Jónssonar frá um 1570 er fullyrt að hálfkirkja sé að Felli, og er þetta haft úr einu handriti.[5]

Í vísitasíu Jóns biskups Vídalíns 1706 er skýrt svo frá að Ísleifur Einarsson sýslumaður hafi gefið kirkjunni að Felli „Reka a Fellssfiöru, fra Breidamerkur eystra Fiörumarke, v^{c} [hundrud] Fadma tolfræd, so langt austur epter Sande sem tilvinst“.[6] Um miðja 18. öld var kirkjan komin í eyði.[7]

Fell var metið á 60 hundruð í jarðamati 1686 en 40 hundruð árið 1697 og var þá farið eftir fornu mati.[8] Jörðin er ekki metin til dýrleika í Jarðabók Ísleifs Einarssonar 1709 en tvær hjáleigur frá Felli eru þar nefndar: Bakki og Borgarhóll. Í heimild frá 1760 hefur hjáleigan Brennhólar bæst við en þær voru allar þrjár komnar í eyði í byrjun 19. aldar.[9] Um eignir og ítök jarðarinnar er þetta tilgreint:

> Afrétt á jörðin í Veðurárdal[10] og selveiði á Hrollaugseyjum.
>
> Reka á jörðin fyrir sínu landi allan, nema 5^{c} faðma, sem kirkjunni er gefinn (hvör eð var á Felli, þá þessi jarðabók tekin var og sýslumaðurinn, sál. Ísleifur Einarsson, lét þar setja að yfirvaldanna leyfi, en nú er sú kirkja orðin í eyði).
>
> Skógarítak á jörðinn í Steinalandi á Steinadal, kallað Fellsmýri fremri.
>
> Annað í Breiðabólstaðarfjalli, kallað Fellsmýri innri.
>
> Item skógarítak í Breiðabólstaðarfjalli, sem fylgt hefur fyrir v^{c} úr Breiðabólstað að gjöf sýslumannsins Ísleifs Einarssonar.[11]

1 *Íslenskt fornbréfasafn.* 8. b. Reykjavík 1906-1913. S. 458.
2 *Íslenskt fornbréfasafn.* 9. b. Reykjavík 1909-1913. S. 93 og 273.
3 Sbr. *Íslenskt fornbréfasafn.* 12. b. Reykjavík 1923-1932. S. 710-177. *Íslenskt fornbréfasafn.* 13. b. Reykjavík 1933-1939. S. 82-83.
4 *Íslenskt fornbréfasafn.* 15. b. Reykjavík 1949. S. 408.
5 Sbr. *Íslenskt fornbréfasafn* 15, s. 701.
6 Skjal nr. 2 (15).
7 *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.* 13. b. *Fylgiskjöl*. Reykjavík 1990. S. 433. Ísleifur Einarsson varð sýslumaður í Austur-Skaftafellssýslu 1683 og fór þá að búa á Felli (*Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu.* 2. b. (Kristján Benediktsson: Mýrar. Þorsteinn Guðmundsson: Suðursveit). Reykjavík 1972. S. 260).
8 Björn Lárusson, 1967: *The Old Icelandic Land Registers.* Lundi. S. 333.
9 Sbr. *Jarðatal á Íslandi með brauðalýsingum, fólkstölu í hreppum og prestaköllum, ágripi úr búnaðartöflum 1835-1845, og skýrslum um sölu þjóðjarða á landinu.* Gefið út af J. Johnsen. Kaupmannahöfn 1847. S. 5 (10. nmgr.). Fjórða hjáleigan, Antasel, var komin í eyði fyrir 1700 (*Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 261).
10 *Veðrárdal* stendur í tveimur handritum.
11 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 433.

Skógarítök þessi eru ítrekuð í jarðamati 1849 en hlutur kirkjunnar í rekanum hefur þá trúlega verið talinn til eigna jarðarinnar.[1]

Í jarðamati 1804-1805 var dýrleiki jarðarinnar kominn niður í 20 hundruð en þá voru hjáleigurnar komnar í eyði.[2] Í Jarðatali Johnsens 1847 er dýrleikinn hinn sami, 20 hundruð, en haft er eftir sýslumanni að Fell sé aðeins 6 hundruð að dýrleika.[3] Í Nýrri jarðabók 1861 er Fell hins vegar metið á 10,7 hundruð.[4]

Árið 1850, 8. apríl, var gerður makaskiptasamningur milli séra Þorsteins Einarssonar á Kálfafellsstað og Jóns Þorsteinssonar á Skálafelli og er Fell þar talið 6 hundruð að dýrleika. Efni samningsins var á þá leið að séra Þorsteinn afhenti undan sér og sínum erfingjum 5 hundruð og 80 álnir í jörðinni Borgarhöfn en fékk í staðinn 3 hundruð í Felli sem var helmingur þeirrar jarðar. Síðan segir orðrétt í samningnum:

> Þessi jörð öll er nú metin 6^{c}, eru því þessi þrjú hundruð er eg hér með afsala mér og mínum erfingjum til síra Þorsteins og hans erfingja, helfingur nefndrar jarðar, Fellsins, sem skal héðan í frá vera hans sannarleg eign með öllum gögnum og gæðum til lands og sjóar til þeirrar jarðar ytrustu ummerkja; á þessum mér nú afsöluðu 3^{c} í Fellinu býr bóndinn Magnús Sigurðsson og geldur eptir þaug 53 merkur.[5]

Á manntalsþingi að Hofi í Öræfum 7. maí 1851 var lesin upp lögfesta fyrir eignum og ítökum þeirrar jarðar. Hofi var þá m.a. eignuð eyðijörðin Fjall og hálf eyðijörðin Breiðamörk en um austurmörk hennar varð ágreiningur við eigendur Fells. Í lögfestu Hofsmanna segir m.a.:

> Enn fremur lögfestum við eptirskrifuð ítök sem Hofsjörðu eiga að fílgja; first einn fjórðapart af grasnít í Ingólfshöfða; an<n>að, eiðijörðin Fjall, sem liggur á Breiðamerkursandi austann Kvískerja land, lögfestum við nefnda jörð með öllum nitjum til fjalls og fjöru, er fjarann talinn 9 [hundruð] firir Fjallsfít, og loksins lögfestum við hálfa eiðijörðina Breiðumörk með tilheirandi fjöru veiðistöðum og öllum landsnitjum, liggur jörð þessi firir austann Fjallsland, austur að Fellslandi í Suðursveit, vestann Jökulsá á Breiðamerkursandi þar sem hún nú fellur úr Jökli.[6]

Þessari lögfestu Hofsmanna svöruðu eigendur Fells með nýrri lögfestu 24. júlí sama ár:

> Ar 1851 hinn 24a júlí var eptirfylgjandi lögfesta samin af eigendum jarðarinnar Fells í eystri Skaptafells syslu séra Þorsteini Einarssyni á Kálfafellsstað og Gísla bónda Þorsteinssyni á Uppsölum.
>
> Hérmeð gjörum vér heyrum kunnugt eignar og umráðamenn jarðarinnar Fells í Fellshverfi Kálfafellsstaðarsókn og austur Skaptafells sýslu að vér lögfestum nú í dag undir nefnda eig‹n›ar jörð vora allt innan þeirra um merkja og örnefna til lands og sjóar sem neðanskrifað tilgreinir: að austanverðu eða millum Fells og Reynivalla sjónhending af fjörunni í miðt Hrollaugshólaskarð og miðjan þann fremsta foss í Fellsá, sem ber þar í og blasir á móti nær ámynnst stefna er tekin af fjörunni, síðan ræður það austari gljúfur upp frá nefndum fossi og deilir löndum allt í jökul upp. Að ofanverðu takmarkar Breiðamerkur jökull land jarðarinnar allt að Breiðamerkur á og skiptir hún löndum milli Fellsins og Öræfa einsog hún beinast rennur og hefur runnið undan jökli og til marka á milli Breiðamerkur og

1 Skjal nr. 2 (29).
2 Skjal nr. 2 (38).
3 *Jarðatal* 1847, s. 5.
4 *Ný jarðabók fyrir Ísland, samin eptir tilskipun 27. maímánaðar 1848 og allramildilegast staðfest með tilskipun 1. aprílmánaðar 1861.* Kaupmannahöfn. S. 5.
5 Skjal nr. 2 (8).
6 Skjal nr. 11 (21).

Fjalls fjöru. Að framan takmarkar meiginhaf land jarðarinnar frá Reynivalla lands og fjöru mörkum allt til marka á millum Breiðamerkur og Fjallsfjöru og er öll sú fjara er liggur á milli nefndra landamerkja einasta Fellinu tilheyrandi að fráteknri Breiðamerkur fjöru, hvor tekin er sem ítak af öðrum enda fjöru jarðarinnar Fells og liggur fyrir hennar landi. Sömuleiðis lögfestum vér Hrollaugseyar, sem liggja í hafi út fyrir jarðarinnar landi með þeirri fyrirskipun, sem vor hin fyrri lögfesta þar um með sér ber (og sem afskrifuð finnst í kopíu bók sýslunnar), líka eirnin lögfestum vér þau ítök sem liggja undir þessa jörð, skóga ítak í Steina landi, kallað Fellsmýri fremri, annað skógarítak í Breiðabólstaðar fjalli, fyrir 5 hundruð í Breiðabólstaðnum, gjöf sýslumanns herra Ísleifs Einarssonar og hið þriðja skógar ítak í sama fjalli, kallað Fellsmýri ynnri.

Með þessari lögfestu fyrir bjóðum vér einum og sérhvörjum að hagnota sér hið minnsta af nefndra jarða ínytjum hvörjum sem eru innan hér tilgreindra ummerkja lands eignar hennar og að taka án okkar leyfis og samþykkis, en gefum á skaðabætur og landnáms sök, ef í er ort að óleyfi, þettað hvað um sig að orðfullu og lögfullu.

Eirnin viljum vér með þessari lögfestu ónýta og hindra (að okkar vitund) grundvallarlausa lögfestu Hofs ábúenda í Öræfum auglýstri þar á manntalsþingi næst liðið vor, þar hún tekur inní okkar eignarjarðar Fellsins landareignir og tileinkar sér ekki alllítin part þaraf, sem enginn nú lifandi maður veit að í umtal fyrr komið hafi eða aðrir yrkt og brúkað enn Fellseigendur og ábúendur eptir sem þessi lögfesta vor tiltekur. Vér bjóðum okkur þá til andsvara móti nefndra bænda ábeitar frekju í landareign vorri á lögmætri tíð stað og réttarhaldi. Þessa lögfesta er grunduð á öldungis óátalinni brúkun og yrkingu Fellsins eigenda og ábúenda svo lengi elstu menn til muna og heyrt hafa. Ofan og framanskrifaða lögfestu staðfestum við undirskrifaðir.

Uppsölum sama ár og dag sem fyrr greinir
Gísli Þorsteinsson Th. Einarsson

Framan og ofanskrifaða lögfestu höfum við undirskrifaðir lögformlega birt við Kálfafells staðar kyrkju fyrir kyrkju söfnuðinum til staðfestu okkar nöfn
B Jonsson J. Bjarnason

Lesið fyrir manntalsþíngheimi að Hofi í Öræfum 5 maí 1852 og var lögfestunni mótmælt af öllum hlutaðeigendum er þar voru til staðar.[1]

Árið 1854 var leyst úr þessum ágreiningi milli eigenda jarðanna Hofs og Fells en hann snerist ekki síst um grasnytjar austan megin Breiðár. Niðurstaðan var sem hér segir:

ad öll grasnit initjar og virkilegur eignarréttur Skal hereptir einasta til heira Felli i Sudursveit, allt ad austur mörkum Fjallsfjöru, sem eru á millum Breidumerkurfjöru og Fjallsfjöru, og Skal þadann af Fjörunni sjónhending tekinn beina Stefnu i Svörturák sem er á joklinum uppundann Breidá og undann hvorri hun rennur. Svo Skulu og Hofs eigendur og ábuendur njóta alls vestann meiginn vid nemda Bre‹i›dá og til greindu stefnulinu Fjalls og fjöru á milli og so lángt vestur sem treista ser land ad helga. Med þessum samningi er so öll þræta uti utaf nemdu þrætuplássi, daud og maktarlaus firir alda og óborna, og malefnid þannig leitt til likta med óriufannlegum Dómskrapti.[2]

Hér virðast mörkin dregin við Breiðá og er það nokkru vestar en talið er að hin fornu hreppa-

1 Skjal nr. 2 (43).
2 Skjal nr. 2 (27). Sbr. skjal nr. 2 (26).

mörk hafi legið, þ.e. við Jökulsá á Breiðamerkursandi.[1] Hin umsömdu mörk eru hins vegar í samræmi við það sem stendur um Fell í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916 að Jökulsá „[falli] um land jarðarinnar“.[2] Af heimildum má þó ráða að mörkin milli Fells og Breiðármerkur voru engan veginn ljós á þessum tíma.[3]

Heimildir eru fyrir því að jörðin Fell hafi gengið kaupum og sölum á 19. öld. Áður hefur verið greint frá því að árið 1850 fékk séra Þorsteinn Einarsson á Kálfafellsstað 3 hundruð í Felli í skiptum fyrir 5 hundruð og 80 álnir í Borgarhöfn.[4]

Í september 1868 varð hlaup í Veðurá svo að flytja varð bæjarstæði Fells í svokölluð Stekkjartún, austar með fjallinu. Þar var búið til ársins 1873 þegar jörðin fór endanlega í eyði.[5] Árið 1890 afsalaði Guðný Runólfsdóttir, búandi á Maríubakka í Kleifarhreppi, bróður sínum, Eyjólfi Runólfssyni á Reynivöllum (hreppstjóra) eftirtalda jarðeignarparta, sem börn hennar hlutu eftir ömmu sína, Guðrúnu Bjarnadóttur[6]: 3 hundruð og 40 álnir í jörðinni Reynivöllum, 48 álnir í Felli og 8 2/3 álnir í Breiðamerkurfjöru í Hofshreppi. Ekki kemur fram hversu stór hluti fjörunnar þessar álnir voru. Afsalið var lesið á manntalsþingi að Kálfafelli 7. maí sama ár en eftirfarandi athugasemd var gerð í afsals- og veðmálabók: „Það sjest eigi í afsals og veðbrjefabókum Skaftafellssýslu nje í tilheyrandi registrum, að börn seljanda hafi átt neitt í hinum seldu fasteignarpörtum.“[7] Í lok aldarinnar, 31. maí 1891, var hálft Fell „með tilheyrandi fjöru, ásamt ½ Breiðamerkurfjöru“, afsalað til Eyjólfs Runólfssonar, hreppstjóra á Reynivöllum en áður hafði Torfhildur Hólm í Winnipeg átt þennan hluta jarðarinnar.[8]

Fellsland var talið gott til upprekstrar eftir því sem greint er frá í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916. Beitarland eyðijarðarinnar í Fellsfjöllum og á Breiðármerkursandi er þar sagt stórt, grýtt en gott til sauðfjárbeitar, sumar og vetur. Eyjólfur Runólfsson var þá enn aðaleigandi jarðarinnar, átti 7,52 hundruð af 10,7 hundruðum, og nytjaði hana til búskapar á jörð sinni en aðrir eigendur voru bændurnir á Fagurhólsmýri, Hnappavöllum, Skálafelli og Uppsölum.[9] Jörðin hefur síðan að mestu verið í eigu afkomenda Eyjólfs og skyldmenna og hafa þeir m.a. leigt land við Jökulsárlón undir umfangsmikla ferðaþjónustu.[10]

Landamerkjabréf jarðarinnar Fells var undirritað að Reynivöllum 1. maí 1922 og þinglesið á manntalsþingi að Borgarhöfn 13. júlí sama ár:

1. Að austan milli Fells og Reynivalla er að Fellsárfoss ber í miðt Hrollaugshólaskarð, og er sú beina lína í sjó sem þá verða fjörumörk.
2. Landa og fjörumörk að vestan milli Borgarhafnarhrepps og Hofshrepps er varða hlaðin á fjörunni vestan við hornið á nýgræðunum sem á að bera í Hálfdánaröldu uppi undir jökli og í Kaplaklif í Máfabygðum og er það bein lína á milli Fells og Breiðamerkurlanda og fjörumörk.
   Þetta eru einnig mörk milli hreppanna Borgarhafnarhrepps og Hofshrepps.[11]

1 Sbr. Lýður Björnsson, 1972: *Saga sveitarstjórnar á Íslandi.* Fyrra bindi. Reykjavík. S. 115-116. Þar segir höfundur að vesturmörk Suðursveitar hafi að líkindum náð „vestur að Jökulsá á Breiðamerkursandi og Kvíá“ (s. 115). Nú ná mörkin vestur fyrir Nýgræður, „alllangt fyrir vestan Jökulsá á Breiðamerkursandi“ (*Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 131).
2 Skjal nr. 2 (31).
3 Sbr. skjal nr. 1 (8).
4 Sbr. einnig dánarbú eftir Ingunni Guðmundsdóttur frá 1834 en þar kemur fram að hún hafði átt 6 hundruð í Felli (skjal nr. 2 (52)).
5 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 258-259.
6 Hér er trúlega átt við Guðrúnu Bjarnadóttur, eiginkonu Gísla Þorsteinssonar, sem fluttist frá Felli til Uppsala sennilega um 1850 (sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 167-168).
7 Afsalið er dagsett 1. mars (skjal nr. 2 (44)).
8 Skjal nr. 2 (10). Faðir Torfhildar, séra Þorsteinn Einarsson, hafði eignast hálft Fell með makaskiptum 1850, sbr. hér framar.
9 Skjal nr. 2 (30).
10 Skjal nr. 11.
11 Skjal nr. 2 (1).

Undir bréf þetta rita Eyjólfur R. Sverrisson, „eigandi og ábúandi“ (Reynivalla), Þorsteinn Arason, eigandi að 7/12 hluta Reynivalla, og Sigurður Sigurðarson, báðir ábúendur á Reynivöllum, og tveir menn að auki en ekki er getið hvar þeir bjuggu. Þeir voru Jón Bjarnason og Gísli Bjarnason. Á þeim tíma bjuggu bræður tveir með þessum nöfnum á Uppsölum og var annar þeirra, Jón, kvæntur Guðnýju Eyjólfsdóttur frá Reynivöllum.[1] Þess má einnig geta að Sigurður Sigurðsson á Reynivöllum var tengdasonur áðurnefnds Eyjólfs hreppstjóra Runólfssonar sem hafði eignast hálft Fell ásamt Breiðamerkurfjöru að hluta á árunum 1890-1891.[2]

Í landamerkjabréfinu er minnst á Mávabyggðir í Vatnajökli en um þær voru til sagnir sem tengdu fjalllendið við jörðina Fell. Sagan segir að á dögum Ísleifs Einarssonar sýslumanns á Felli, nálægt aldamótunum 1700, hafi bóndinn á Kvískerjum fundið nokkrar kindur í Esjufjöllum (eða Mávabyggðum) og slátrað þeim. Þegar bóndinn hafði nýlokið slátruninni bar þar að konu utan úr sveitinni og veitti því eftirtekt að mark sýslumannsins var á elstu ánni og hlaut bóndinn sekt fyrir tiltækið.[3] Hið rétta er að nokkrir bændur munu hafa hætt sér yfir jökulinn upp í Mávabyggðir og náð þar í allmargt ómerkingsfé án þess að láta sýslumanninn vita eins og skylt var um ómarkað fé. Fyrir þetta dæmdi sýslumaðurinn þá fyrir þjófnað.[4] Að öðru leyti komu Mávabyggðir ekki við sögu Fells.

Heimildir benda ekki til annars en að nokkuð samfelld búseta hafi verið að Felli frá því að jarðarinnar er fyrst getið í heimildum og þar til hún fór í eyði. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin framselst með hefðbundnum hætti.[5]

6.3. Reynivellir

Á Reynivöllum var hálfkirkja sem lá til Kálfafellsstaðar samkvæmt máldaga sem talinn er frá 1343.[6] Í máldagasafni Vilkins biskups frá 1397 er sérstakur máldagi um kirkjuna á Reynivöllum. Eignir hennar voru þá sex ær og ein kýr auk fátæklegs messuskrúða og kirkjumuna.[7] Samkvæmt máldaga, sem virðist úr tíð Ögmundar biskups Pálssonar (1523?), hefur kirkjan á Reynivöllum eignast 10 hundruð í heimalandi.[8] Í máldaga Gísla biskups Jónssonar frá um 1570 er hins vegar ekkert minnst á eignarhlut kirkjunnar í heimalandi en jörðin sjálf sögð 30 hundruð að dýrleika.[9]

Í jarðabók frá 1686 eru Reynivellir taldir 50 hundrað að dýrleika og var þá miðað við tvítugfalda landskuld, en í jarðabók 1697 er jörðin skráð 30 hundruð í samræmi við hið forna mat.[10] Í Jarðabók Ísleifs Einarssonar 1709 er dýrleikinn óbreyttur. Jörðin er þar sögð bóndaeign en hálfkirkjan var þá niður fallin. Um eignir jarðarinnar segir m.a.:

> Reka á jörðin fyrir sínu landi, sem heitir Reynivallafjara.
> Item rekaítak fyrir Breiðabólstaðarlandi.
> Engjaítak í Breiðabólstaðarlandi, kallað Reynivallateigur.
> Skógarítak í Breiðabólstaðarfjalli, kallað Koltungur innri.
> Annað í sama fjalli, kallað Fagriskógur.
> Skógarítak í Steinalandi, kallað Barnaskógur.

1 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 168-169.
2 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 252-253. Eyjólfur Runólfsson sýnist hafa ritað nafn sitt Eyjólfur R. Sverresen (eða Sverrisson) á seinni hluta ævi sinnar.
3 Sigurður Björnsson, 1979: „Öræfasveit.“ *Árbók Ferðafélags Íslands.* S. 121.
4 Sveinn Pálsson, 1983: *Ferðabók Sveins Pálssonar. Dagbækur og ritgerðir 1791-1797.* 1. b. Reykjavík. S. 280.
5 Sbr. skjöl nr. 2 (44, 45, 54) og 4 (84).
6 *Íslenskt fornbréfasafn* 2, s. 771. Sbr. *Íslenskt fornbréfasafn* 3, s. 244 (máldagi 1367?).
7 *Íslenskt fornbréfasafn* 4, s. 235, sbr. s. 200.
8 *Íslenskt fornbréfasafn* 9, s. 188.
9 *Íslenskt fornbréfasafn* 15, s. 701.
10 Björn Lárusson 1967, s. 333.

Item annað skógarítak í sama landi, kallað Reynivallakinn.[1]

Þegar manntal var gert 1703 virðist hafa verið þríbýli á Reynivöllum og svo var einnig samkvæmt því sem ráða má af jarðamati 1804-1805. Þá bjuggu þar jarðeigandinn og tveir leiguliðar.[2] Í Jarðatali Johnsens 1847 er haft eftir presti að býlin á jörðinni séu tvö og nefndi sýslumaður þau „Reynivelli“ og „Efri Reynivelli“. Jörðin var þá enn 30 hundruð að dýrleika.[3] Í Nýrri jarðabók 1861 er jörðin hins vegar metin á 13,8 hundruð.[4]

Landamerkjabréf Reynivalla er undirritað 8. apríl 1888 og lesið á manntalsþingi að Kálfafelli 19. apríl 1892:

1° Mark að austan er þegar Markhólmi þar sem hann er hæstur ber í hæstu þúfu á austasta Borgarhrauni og ræður sú lína norður að jökli.
2° Mark að vestan er þegar fossinn neðst í Fellsárgljúfri ber í miðt skarðið á Hrollaugshólum, frá fossinum ræður Fellsárgljúfur mörkum að jökli.
3° Jörðin á fjöru fyrir öllu sínu landi.
4° Ítök á jörðin í annara löndum.
   1. Engjar í Breiðabólsstaðarteigum, Borgarhvamm.
   2. Skógarhögg í Breiðabólsstaðarfjalli, sem heitir Fagriskógur og annað, sem Koltungur innri heitir í sama fjalli.
   3. Skógarhögg í Steinadal, Barmaskóg[5] og Kinn.
5° Ítak á jörðin Breiðabólsstaður innan ofangreindra landamerkja jarðarinnar, það er hálfsmánaðarbeit fyrir allan búsmala í Hrollaugshólalandi.[6]

Undir bréf þetta rita ábúendur Reynivalla og Breiðabólsstaðar og þeirra býla sem þar voru, en ekki er tekið nákvæmlega fram hvar hver þeirra bjó: Eyjólfur Runólfsson (Reynivöllum/Miðbæ), Steinunn Þórðardóttir (Reynivöllum), Oddný Sveinsdóttir (Gerði), Steinn Þórðarson (Breiðabólsstað), Benedikt Þorleifsson (Hala) og Margrét Brynjúlfsdóttir (Breiðabólsstað).[7] Séra Sveinn Eiríksson á Kálfafellsstað undirritaði bréfið 6. mars 1890. Í lok bréfsins standa þessi orð:

Þessi landamerkjaskrá er samin og undirrituð af ábúendum jarðanna Reynivalla og Breiðabólsstaðar 1888 en dagsett og sínd til birtingar 1888[8], undirrituð af viðkomandi presti 1890 og afrituð sama ár. Vitnar Eyjólfr Runólfsson.

Samkvæmt gerðabók fasteignamatsnefndar 1916 voru, eins og um miðja 19. öld, tvö býli á Reynivöllum. Nefndust þau Neðribær og Efribær, hvort með sinn eigandann.[9] Í Fasteignabók 1938 er tekið fram að tvíbýli hafi verið á Reynivöllum II (Efribæ).[10] Þriðja býlið, Reynivellir III, var síðan stofnað út frá Reynivöllum I og var nafntökuleyfi gefið út 3. desember 1953.[11]

Heimildir benda ekki til annars en að búseta hafi verið nokkuð samfelld á Reynivöllum frá því

1 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 432.
2 Skjöl nr. 4 (63) og 2 (38). Við manntalið 1801 var búið á Reynivöllum efri og neðri en á Reynivöllum neðri var tvíbýli.
3 *Jarðatal* 1847, s. 5.
4 *Ný jarðabók* 1861, s. 5.
5 *Barna-* í Jarðabók Ísleifs Einarssonar hér framar og í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916 (skjal nr. 2 (31)).
6 Skjal nr. 2 (2).
7 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 233-234, 235-236, 237-238, 252-253.
8 Þannig í handriti.
9 Skjal nr. 2 (31). Sbr. skjal nr. 4 (21) (Fasteignabók 1922), skjal nr. 4 (22) (Fasteignabók 1932).
10 Skjal nr. 2 (23). Þar eru Efribær og Neðribær ekki lengur sérnöfn (ritað „efri bær“ og „neðri bær“).
11 Skjal nr. 4 (49).

að jarðarinnar er fyrst getið í heimildum. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin verið framseld með hefðbundnum hætti og veðsett.[1]

6.4. Breiðabólsstaður

Eins og áður hefur komið fram settist landnámsmaðurinn Hrollaugur Rögnvaldsson að á Breiðabólsstað í Fellshverfi eftir að hafa búið um hríð undir Skarðsbrekku í Hornafirði. Hálfkirkja (þ.e. kirkja með hálfri messuskyldu), helguð Blasíusi biskupi[2], var á Breiðabólsstað samkvæmt máldaga frá fyrri hluta 14. aldar (1343 að talið er). Hún lá til kirkjunnar að Kálfafelli (Kálfafellsstað) í Fellshverfi og voru greidd þaðan árlega til sóknarkirkjunnar hundrað álnir (um eitt kýrverð) fyrir prestsþjónustu.[3] Sérstakur máldagi hálfkirkjunnar á Breiðabólsstað er í máldagasafni Vilkins Skálholtsbiskups 1397. Þar eru ekki skráðar aðrar eignir kirkjunnar en tvö kúgildi, einn hestur, Maríulíkneski og fáeinir kirkjumunir að auki.[4] Um 1500 hafði Kálfafellskirkja eignast skóg allan í Breiðabólsstaðarfjalli „er uid risa breckur“.[5] Að öðru leyti var allt óbreytt um hálfkirkjuna á Breiðabólsstað. Í máldaga Gísla biskups Jónssonar frá um 1570 er skýrt frá því að hálfkirkjan á Breiðabólsstað eigi Hólafjöru, sem metin var á 12 hundruð, Helli hinn eystra, Hólaland og hálfa Vindásfjöru, samanlagt hundrað faðma. Jörðin sjálf var metin á 30 hundruð.[6]

Í jarðabók 1686 var dýrleiki Breiðabólsstaðar reiknaður 50 hundruð, þ.e. tvítugföld landskuld, en 30 hundruð árið 1697 og var þá miðað við fornt mat.[7] Þegar Jarðabók Ísleifs Einarssonar var gerð í byrjun 18. aldar var hálfkirkjan fyrir löngu niður lögð. Jörðin var þá bóndaeign, 30 hundruð að dýrleika, og eignir hennar sem hér segir:

> Afrétt á jörðin í Breiðabólstaðarfjalli.
> Item skóg og grasatekju á Hvanndal í Breiðabólstaðarfjalli.
> Reka á jörðin fyrir nokkrum parti landsins.
> Selstöðu á jörðin í Breiðabólstaðarfjalli.[8]
> Rekaítak á jörðin á hálfri Vindásfjöru í mót Kálfafellsstað.
> Skógarítak í Vindásbotnum í Steinalandi.
> Beit xviij nautum um sumar á Borgarhafnarheiði.
> Beit xviij hrossum í Sævarhólalandi.
> Hálfsmánaðar beit öllum búsmala í bæði mál í Hólalandi.[9]

Á sama tíma áttu nokkrar jarðir ítök í Breiðabólsstaðarfjalli og víðar á þessu svæði: Sævarhólar áttu ótiltekið skógarítak í fjallinu, Reynivellir áttu skógarítak í fjallinu „kallað Koltungur innri“ og annað í sama fjalli „kallað Fagriskógur“ og einnig Fell í „Fellsmýri innri“ auk skógarítaks sem fylgt hafði gjöf Ísleifs sýslumanns Einarssonar. Kálfafellsstaður átti ótiltekið skógarítak í Breiðabólsstaðarlandi en Borgarhöfn „þar sem heitir Borgarhafnarnes og Fiskakelda“. Loks er að nefna að Reynivellir áttu engjaítak í Breiðabólsstaðarlandi, „kallað Reynivallateigur“.[10]

Þrátt fyrir öll þessi ítök annarra jarða hélt Breiðabólsstaður enn eftir mikilvægum landsnytjum

1 Sbr. skjöl nr. 4 (49, 50). *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 250-253.
2 Sbr. *Íslenskt fornbréfasafn* 9, s. 188.
3 *Íslenskt fornbréfasafn* 2, s. 771. Sbr. *Íslenskt fornbréfasafn* 3, s. 244 (máldagi Kálfafellskirkju frá 1367?).
4 *Íslenskt fornbréfasafn* 4, s. 200.
5 *Íslenskt fornbréfasafn* 7, s. 452.
6 *Íslenskt fornbréfasafn* 15, s. 701.
7 Björn Lárusson 1967, s. 332.
8 Það sem segir um rekann og selstöðuna er ekki í einu handriti textans (Lbs.).
9 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 432.
10 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 429-433.

í Staðarfjalli eins og fram kemur í Jarðabók Ísleifs og áréttað er í síðari tíma heimildum, m.a. í jarðamötum og landamerkjabréfi jarðarinnar frá lokum 19. aldar.

Auk þeirra jarða, sem hér hafa verið nefndar, gerðu ábúendur Kálfafells einnig kröfu um ítak í landi Breiðabólsstaðar. Um það varð ágreiningur og kærðu Breiðbælingar Kálffellinga fyrir að hafa „notad sér til Hagbeitar Stadarfiall er Breidabólstad tilheyrir, án Leifis Breidbælínga, og nú loksins téd Landspláts kallad sína Eign sem brúkad og sókt Heidargrös í Breidabólstadar Lan[d]eign Breidabólstadar Ábúendum ad þackarlausu og án Betalíngs offtast nær“.[1] Í máli ábúenda Kálfafells kom fram „ad þeir og Formenn þeirra á Kálfafelli brúkad hafi Stadarfiall ad undanförnu átölulaust til Hagbeitar, geti þess vegna eck[i]… ad so stöddu fastsett nockra Forlíkun í því ad útbetala Giald fyrir Sambeit í Stadarfialli, fyrrenn gefid hafi Landsdrottni sínum tilkynna ad ecki meigi nióta þess med Fridi, sem hann og hans hafi brúkad frá gamallri Tíd“.[2] Eftir nokkrar samningaviðræður var kveðinn upp svolátandi sáttargerð 11. apríl 1818:

> ad Kálffellíngar afseigia sér allann, sovel Eignar sem Sambeitar Rétt í Stadarfialli hérefftir, sem þeir nú medkenna, ad þeir ecki heldur átt hafi þar ad undanförnu. Uppgefa einnig Breidbælíngar Kálffellíngum fyrir Hagbeit í nefndu Fialli, sem og fyrir Grasatekiu í þeirra Landareign allt til þessa.[3]

Í Jarðabók Ísleifs Einarssonar, sem fyrr er nefnd, er ekki minnst á býlið Gerði og ekki heldur í jarðamati 1804-1805. Það er hins vegar nefnt í manntölum 1703 og 1801. Í manntalinu 1801 er einnig komið til sögunnar býlið Hali.[4] Það bendir til að Gerði og Hali hafi einungis verið hjáleigur á þessum tíma og byggð þar sennilega stopul.

Árið 1810 lögfesti Eiríkur Benediktsson, eigandi hálfrar jarðarinnar Breiðabólsstaðar, eign sína, og er sú lögfesta varðveitt í afriti sem notarius publicus í Reykjavík staðfesti 1. nóvember 1889. Lögfestan er svohljóðandi:

> Sem eigandi halfrar Jardarinnar Breidabolstadar 15^{c} ad dýrleika liggiandi i austur Skaftafellssýslu, og Kálfafells kirkjusókn lögfesti eg hennar tún og Engiar, skóga holt og haga Reka vötn og veidistade, samt allar landsnitiar, er því landi eiga ad fylgia og fylgt hafa til Fjals og Fiöru til um merkia þeirra, er adrir menn eiga á móti. Hiermed lögfesti eg allt Breidabolstaðar undir Breidabolstad, ad helmingi móti hinum Jardarinnar medeigendum, gras og land nordur undir Jökul, Hvanndal allann fyrir austann Kaldá, eirnenn fyrir vestann uppá Eggiar framm ad Klifa á, ad medfylgiandi grasmóa Sléttlendum frammundann fjallinu so langt sudur, sem Klifatánginn fyrir ynnann Steina ber í steininn í Stórudock fyrir innan Kalfafell; So og Lögfesti eg undir Breidabolstad skóg í Breidabolstadarfialli nefnilega Bruna Hólmkvarda móa og Midfell, Inn undir Jökul fyrir austann grenishvamma og ad Kaldá, ad fráteknu því er Reinivöllum filgir, sem er Koltungur Innre og Fagreskógur, eirnenn Fellsmýri, sem Fell á So og Stadarskóginn, sem er milli gjá og Steinbogagils. Sömuleidis lögfesti eg eftir Gísla Biskups Jónssonar máldaga Hólafiöru 12^{c} í Helle hinn eistra, Hólaland og hálfa Vindásfiöru, eirninn lögfesti eg til Breidabolstadar skóg í Steina sem heita Vindásbotnar, hvört skógar Ítak liggur á Innri sýdu ad fossinum, sem er fyrir framan Dalbotna gren, so og beit 18 nautum umm sumar á Borgarhafnarheidi, samt beit 18 hestum í Sæfarhólalandi; Fyrirbiódandi sier hvörium manni í ad vinna sér ad nitia eður notka, nema mitt sé lof edur leifi fyrir, þann helming greindrar Jardar sem eg á med, leggiandi þarvid hinar frekustu sektir, sem eg má ad lögum.[5]

1 Skjal nr. 2 (23).
2 Skjal nr. 2 (23).
3 Skjal nr. 2 (23).
4 Sbr. skjöl nr. 4 (63) og 2 (38). *Manntal á Íslandi 1801.* Suðuramt. Reykjavík 1978. S. 19.
5 Skjal nr. 2 (25). Eiríkur Benediktsson undirritar þessa lögfestu í Árnanesi, 28. apríl 1810.

Annar eigandi Breiðabólsstaðar og ábúandi þar, Guðmundur Þórarinsson, sem átti 7 hundruð í jörðinni, lögfesti á sama skjali land hennar, skóg og reka „eftir öllum í framanskrifadri Lögfestu Innfærdum atridum“.

Í Jarðatali Johnsens 1847 er Breiðabólsstaður sem fyrr skráður 30 hundruð en í athugasemd er haft eftir sýslumanni að jörðin sé einungis 15 hundruð að dýrleika.[1] Þar er tekið fram að Gerði og Hali finnist ekki í jarðabókum en vísað er í orð sýslumanns og prests um að hvort býli um sig sé 7½ hundrað að dýrleika. Í Nýrri jarðabók 1861 er Breiðabólsstaður metinn á 19,9 hundruð með hjáleigunni Gerði en Hala er þar ekki getið.[2]

Í gerðabók yfirjarðamatsnefndar 1849 er vitnað til þess sem segir í Jarðabók Ísleifs Einarssonar um skógarítak jarðarinnar í Vindásbotni í Steinalandi og grastekju á Hvannadal og síðan er bætt við að Reynivellir og Kálfafellsstaður eigi skógarítak í Breiðabólsstaðarfjalli.[3] Í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916 er komist svo að orði að jörðin eigi „upprekstrarland Staðarfjall (Breiðabólstaðarfjall) og er þar talsverður skógur er tilheyrir jörðunni“. Ítök Breiðabólsstaðar í löndum annarra jarða virðast lítið hafa breyst frá því sem var á dögum Ísleifs Einarssonar:

> Ítök sem jörðin á í aðrar jarðir, er 12 nauta beit í Borgarhafnarland, og nautaganga í Sævarhólaland, sömuleiðis mánaðarbeit fyrir allan búsmala í Hrollaugshólum í Reynivallalandi, og hálfan reka af Vindásfjöru, og skóg á Vindás á Steinadal. Þessar jarðir eiga skógarítak í land jarðarinnar: Kálfafellsstaður, Sævarhólar, Borgarhöfn, Fell og Reynivellir. Ennfremur eiga Reynivellir engjaítak í Breiðabólsstaðar teigum.[4]

Í þessari sömu gerðabók frá 1916 er einnig nákvæm lýsing á „jörðum“ sem nefndar eru „Breiðabólstaður Gerði“ og „Breiðabólstaður Hali“. Hvor jörðin var metin á 5 hundruð og virðast þær báðar þá hafa verið sjálfstæðar eignarjarðir.[5] Að undanskildum túnum munu flest landgæði hafa verið sameiginleg Breiðabólsstaðartorfunni. Í gerðabókinni er komist svo að orði að öll ítök, kvaðir og sameiginlegar landsnytjar Breiðabólsstaðar skiptist „að tiltölu réttri á alla hluta jarðarinnar eftir jarðamatinu frá 1861“.[6]

Landamerkjabréf Breiðabólsstaðar var upphaflega ritað 4. maí 1886 en er einungis varðveitt í staðfestu eftirriti frá 10. febrúar 1893 og þinglesið á manntalsþingi að Kálfafelli 12. maí 1893:

> A.
> 1. Milli Reynivalla og Breiðabólsstaðar liggur merkjalínan af fjörunni að sjá – í Markhólma og hæstu þúfu á Borgarhrauni austasta og þaðan í Hvammskriðu eystri.
> 2. Milli Sljettaleitis- og Breiðabólsstaðar – af fjörunni að sjá – ber auðkendan stein á Markaleiti í hnjúk á miðri Markargilsegg.
> 3. Breiðabólsstaður á skógarhögg allt og beit og grasatekju í Breiðabólsstaðarfjalli, að meðtöldu grasmíra-sljettlendinu fyrir framan fjallið allt suður að Kaldá, svo langt suður, að Klifatangi fyrir innan Steina ber í stóra steininn í Stóradokk fyrir innan Kálfafell; austan við fjallið liggur bein lína úr miðjum jöklinum og suður um Markhólma (í Kaldár‹t›unguni) vestanverðan, allt til sjós – og ræður sú lína merkjum milli Kálfafells- og Breiðabólsstaðar. Breiðabólsstaður á allan Hvannadal austanmegin Dalsár og vestanmegin alt suðrað Klifaá.

1 *Jarðatal* 1847, s. 5.
2 *Ný jarðabók* 1861, s. 5.
3 Skjal nr. 2 (30).
4 Skjal nr. 2 (31).
5 Skjal nr. 2 (31). *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 234-239.
6 Skjal nr. 2 (31).

B.
Breiðabólsstaðr á þessi ítök í öðrum jörðum.
1. Allan reka hálfan af Vindásfjöru.
2. Beit 18 nautum um sumar í Borgarhafnarheiði.
3. Beit 18 hrossum um sumar í Sæfarhólalandi.
4. Hálfsmánaðar beit öllum búsmala í bæði mál í Hólalandi.
5. Skógarítak í Steinalandi, nefnt Vindásbotnar. Takmörk þess ítaks – á innri síðu að fossinum, sem er fyrir framan Dalbotnagreni, en að framan þegar sjór hverfur sjón norðan á Vindás.[1]

Undir bréf þetta eru rituð nöfn nokkurra einstaklinga án þess að geta um leið þeirra jarða sem hver og einn var fulltrúi fyrir en ráða má af öðrum heimildum hvar þeir bjuggu: Oddný Sveinsdóttir (Gerði), Steinn Þórðarson (Breiðabólsstað), Benedikt Þorleifsson (Hala), Margrét Brynjúlfsdóttir (Breiðabólsstað/Suðurhúsum), Sigurður Sigurðsson (Kálfafelli), Sigr(íður) Sigurðardóttir (Kálfafelli), Sv(einn) M. Einarsson (Kálfafelli?) og J.K. Benediktsson (séra Jóhann Knútur Benediktsson, Kálfafellsstað).[2]

Vitað er að tvíbýli var á Breiðabólsstað árið 1703 og einnig í byrjun 19. aldar þegar jarðamat fór fram í sýslunni.[3] Árið 1857 fékk Gísli Þórarinsson part úr jörð föður síns, Þórarins Jónssonar, og bjó í Suðurhúsum.[4] Í Fasteignabók 1922 eru tilgreind þrjú býli á Breiðabólsstað: Breiðabólsstaður I, II (Gerði) og III (Hali).[5] Í Fasteignabók 1938 hefur bæst við nýbýlið Lundur (Breiðabólsstaður III) en Hali var þá Breiðabólsstaður IV.[6] Jörðin Sléttaleiti var lögð undir Breiðabólsstað eftir að síðustu ábúendurnir fóru þaðan 1952.[7] Heimildir benda ekki til annars en að búseta hafi verið nokkuð samfelld á Breiðabólsstað frá því að jarðarinnar er fyrst getið í heimildum. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin verið framseld með hefðbundnum hætti og veðsett.[8]

6.5. Kálfafell

Kálfafell og Kálfafellsstaður voru í öndverðu sama jörðin og nefndist þá einu nafni Kálfafell. Talið er að sú jörð, sem nú nefnist Kálfafell, hafi komið til sögunnar eftir lok staðamála 1397 þegar kirkjujörðin Kálfafell komst undir forræði biskups og varð staður. Bóndinn á jörðinni á þá að hafa fengið hluta hennar til eignar sem nefndist eftir það Kálfafell eða Kálfafell innra (ytra) til aðgreiningar frá Kálfafellsstað.[9] Elstu ótvíræðu heimildirnar um þessa jörð eru þó varla eldri en frá 17. öld. Þó má benda á að í máldaga Kálfafellsstaðar frá um 1500 eru nefndar Laufatungur hinar innri sem standi „i kalfafells landi hinu ytra“.[10] Frá árinu 1633 er til lýsing á landamerkjum milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells „ytra“, og virðist tilefni hennar hafa verið ágreiningur um slægjuland milli Kálfagrófar og Merkirima (sbr. kafla 6.6.).

Kálfafell var bóndaeign og talið 50 hundruð að dýrleika í jarðabók 1686. Þá var miðað við tví-

1 Skjal nr. 2 (3).
2 Í sambandi við jarðanöfnin er hér stuðst við *Byggðasögu Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 206, 222, 233, 235-236 og 237.
3 Skjöl nr. 4 (63) og 2 (38). Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 232.
4 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 233.
5 Skjal nr. 4 (21), sbr. skjal nr. 4(22) (Fasteignabók 1931).
6 Skjal nr. 4 (23), sbr. skjal nr. 4 (24) (Fasteignabók 1957). Hér mun vera um sjálfstæðar jarðir að ræða. Í *Byggðasögu Austur-Skaftafellssýslu* 2 (s. 237) er Lundur talinn nýbýli úr jörðinni Hala.
7 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 244.
8 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 232-234. Skjal nr. 4 (60-62).
9 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 193. Hjörleifur Guttormsson, 1993: „Við rætur Vatnajökuls. Byggðir, fjöll og skriðjöklar.“ *Árbók Ferðafélags Íslands.* S. 136. Jörðin er í heimildum ýmist nefnd Kálfafell innra eða ytra (sbr. *Jarðabók* 13, s. 431, 10. nmgr.).
10 *Íslenskt fornbréfasafn* 7, s. 452.

tugfalda landskuld. Samkvæmt jarðabók 1697 var jörðin 30 hundruð að dýrleika og var þar farið eftir fornu mati.[1] Í Jarðabók Ísleifs Einarssonar 1709 er greint frá því að Kálfafell eigi reka fyrir landi sínu og einnig „beit um mánuð á sumar öllum búsmala í Kálfafellsstaðarlandi. Beit um vetur 12 hrossum í Hestgerðislandi".[2] Á sama tíma átti Hestgerði skógarítak á Kálfafellsdal sem kallaðist Hestgerðisskógur, og Kálfafellsstaður átti skógarítak í Laufatungum innri, einnig á Kálfafellsdal.[3] Í Jarðatali Johnsens 1847 er jörðin metin á 30 hundruð en 26,1 hundrað í Nýrri jarðabók 1861.[4]

Í gerðabók jarðamatsnefndar 1849 er m.a. þessi lýsing á jörðinni:

> Túnin eru góð, fóðra 6 kýr, engiar eru í meðallagi, en hagar litlir. Jörðin álítst að géta framfleytt 9 kúm og 150 fiár. Fjöru á jörðin fyrir sínu landi og skóg í sínu landi, svo og litla silungsveiði.[5]

Í gerðabók yfirjarðamatsnefndar frá sama ári er áréttað það sem stendur í Jarðabók Ísleifs Einarssonar að Kálfafell eigi „mánaðarbeit fyrir allan fénað í Kálfafellsstaðarlandi".[6] Loks er að geta þess að í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916 eru ítök Kálfafells og ítök annarra í þeirri jörð hin sömu og greint er frá í fyrrnefndri Jarðabók Ísleifs Einarssonar.

Landamerkjabréf Kálfafells var undirritað í apríl 1890 og lesið á manntalsþingi að Kálfafelli 7. maí 1890:

> 1. að austan milli Kálfafells og Kálfafellsstaðar: Grásteinn beri í þúfu): Kálfsleiði í Kálfagróf og beina línu í sjó, er verða þá um leið fjörumörk milli Kálfafellsfjöru og Staðarfjöru.
>
> 2. að vestan milli Kálfafells og Steina: Varða í Markhólma beri í Lúputind og verður sú beina lína einnig fjörumark milli Kálfafellsfjöru og Vindásfjöru.
>
> 3. milli Kálfafells og Breiðabólstaðar: Varðan í Markhólma beri í Fiskikeldu, úr Fiskikeldu í miðjan Brókarjökul.
>
> 4. Reka á jörðin fyrir sínu landi): Kálfafellsfjöru, sömuleiðis beit um mánuð á sumar öllum búsmala í Kálfafellsstaðarlandi og beit um vetur fyrir 12 hross í Hestgerðislandi.
>
> Þvermark er bein lína úr Klifatanga í stein á Stórudokk.[7]

Auk eigenda og ábúenda á Kálfafelli rita fjórir aðrir undir landamerkjabréfið til samþykktar en ráða verður af öðrum heimildum hvar þeir bjuggu á þeim tíma. Menn þessir voru Steinn Þórðarson (Breiðabólsstað), Benedikt Þorleifsson (Hala), Þórarinn Steinsson (Gerði) og Brynjólfur Jónsson (Breiðabólsstað/Suðurhúsum).[8] Einnig ritaði undir bréf séra Sveinn Eiríksson sem fékk Kálfafellsstað 1887.[9]

Athygli vekur síðasta setningin í landamerkjabréfinu. Þar virðist dregin sjónlína í þekkt kennileiti sem miðað var við þegar skipt var landi eða hlunnindum (sbr. landamerkjabréf Breiðabólsstaðar í kafla 6.4.).

---

1 Björn Lárusson 1967, s. 332.
2 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 431-432.
3 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 430-431.
4 *Jarðatal* 1847, s. 5. *Ný jarðabók* 1861, s. 5.
5 Skjal nr. 2 (29).
6 Skjal nr. 2 (30).
7 Skjal nr. 2 (4).
8 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 233-234, 235, 238.
9 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 206.

Á Kálfafelli hefur lengstum verið margbýli. Þrjú býli voru þar 1703 og fjögur árið 1801 þegar manntal fór fram í sýslunni.[1] Í fasteignabók 1916 eru þrjú býli nefnd á Kálfafelli, Austurhús, Miðhús og Upphús, hvert með sínum eiganda.[2]

Heimildir benda ekki til annars en að búseta hafi verið nokkuð samfelld á Kálfafelli frá því að jarðarinnar er fyrst getið í heimildum. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin verið framseld með hefðbundnum hætti og veðsett.[3]

6.6. Kálfafellsstaður

Eins og greint er frá í kafla 6.5. voru Kálfafell og Kálfafellsstaður í öndverðu sama jörðin og nefndist þá Kálfafell. Talið er að sú jörð, sem nú nefnist Kálfafell, hafi komið til sögunnar eftir lok staðamála 1397 þegar kirkjujörðin Kálfafell komst undir forræði biskups og varð *staður*. Bóndinn á jörðinni á þá að hafa fengið hluta hennar til eignar sem nefndist eftir það Kálfafell eða Kálfafell innra (ytra) til aðgreiningar frá Kálfafellsstað.[4] Í þessum kafla verða raktar helstu heimildir um Kálfafellsstað og þau býli sem reist hafa verið á jörðinni.

Kálfafellstaðar er getið í Njálssögu en þar á að hafa búið Kolur Þorsteinsson sem tók kristna trú af Þangbrandi presti og hjú hans öll.

Í kirknaskrá Páls biskups Jónssonar frá um 1200 er minnst á kirkju að Kálfafelli[5] en elsti varðveitti máldagi kirkjunnar er talinn vera frá 1343. Í máldaganum er greint frá því að Ólafskirkja að Kálfafelli í Fellshverfi eigi „heima land allt med gôgnum oc giædum. skoga og fiôrur slijkar sem eru. vidarhogg j Hola land a xxx. hesta“.[6] Í máldaga kirkjunnar síðar á öldinni (1367?) hefur nokkuð bæst við eignir hennar og ítök:

> Olafs kirkia a kalfafelli j fellshuerfi a heimaland allt med gôgnum oc giædum skogum oc rekum. hun a xviij^{c} fiôru. er liggr fyrer stadnum. hun a fiôru er liggur fyrer steinajôrdu. oc eru reiknut fiôru môrkin fyrer austan ad bera skílldi tindinn yfer kalldardal j midtt skardid j riupnadal. enn fyrer vestan stadar fiôruna oc steina fiôru. rædur austan verd[r]e naust topt þeirri(!) er stendr j steina jôrdu. oc j vôrdu þa er stendur j flesinne firir austan steina gôtu er jnn er ridid a dalinn. hun a x. vxa beit a borgar hafnar heidi vm sumar vidarhôgg j hola land a .xxx. hesta. viij kyr og fimmtiju asaudar. gielldfiar hundrad. hälft fimmta hundrad j hrossum. vj hundrud j metfie. oc hundrad vadmala.[7]

Athyglisvert er að í máldaga Vilkins biskups 1397 eru þessar eignir ekki taldar upp og líkist hann að því leyti máldaganum sem ársettur er 1343.[8] Í máldaga kirkjunnar, sem talinn er frá um 1500, eru taldar upp eignir kirkjunnar í samræmi við það sem stendur í máldaganum 1367(?) en til viðbótar eru þessar eignir:

> Jtem gaf hinrich Arnnason[9] j Testamentisgiøf fiøru er att hafa vppsaler er liggur uid Smijrlabiargarfiøru sancti Olafi og kalfafells stad er liggur j fellshuerfi. er þad fiordungur ur øllum rekum.

1 Skjal nr. 4 (63). *Manntal* 1801 (1978), s. 17-18.
2 Skjal nr. 2 (31). Sbr. skjal nr. 4 (21) (Fasteignabók 1922), skjal nr. 4 (22) (Fasteignabók 1931). Í Fasteignabókum 1938 og 1957 eru talin upp býlin Kálfafell I (Miðhús), II (Upphús) og III (Sólvangur) (skjöl nr. 4 (23 og 24)).
3 Sbr. skjöl nr. 2 (11, 53) og 4 (53-56). *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 218-224.
4 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 193. Hjörleifur Guttormsson 1993, s. 136. Jörðin er í heimildum ýmist nefnd Kálfafell innra eða ytra (sbr. *Jarðabók* 13, s. 431, 10. nmgr.).
5 *Íslenskt fornbréfasafn* 12, s. 5.
6 *Íslenskt fornbréfasafn* 2, s. 771.
7 *Íslenskt fornbréfasafn* 3, s. 243.
8 *Íslenskt fornbréfasafn* 4, s. 200.
9 Í skýringum við bréfið í *Íslensku fornbréfasafni* (7, s. 452) er upplýst að maður þessi komi við bréf í Hornafirði 1480 og sýnist þá hafa verið gamall maður.

hun äa skög allann j breidabolstadarfialli er uid risa breckur. hun äa skog allann j þui fialli er fyrir innan gia er og alltt ad steinbogagili sem kallad er. äarhalsa skog fyrir innan birnnäa. hun äa laufatungur hinar innri sem standa i kalfafells landi hinu ytra.[1]

Í máldaganum er minnst á Kálfafellsland hið ytra og gæti þar verið átt við bóndaeignina sem talið er að hafi orðið sérstök jörð eftir lok staðamála 1397.

Loks er að nefna máldaga Gísla biskups Jónssonar frá um 1570 en þar eru ekki nefndar aðrar fasteignir og hlunnindi en í máldaganum frá 1343.[2] Af þessu má sjá að mjög er misjafnt hversu ítarlega greint er frá eignum kirkjunnar í máldögum hennar en þá ber að hafa í huga að erfitt hefur reynst að tímasetja þá nákvæmlega.

Árið 1633 bað presturinn á Kálfafellsstað Árna Oddsson lögmann um að skoða „með góðum mönnum“ landamerki milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells ytra en um þau voru misvísandi vitnisburðir. Presturinn kvaðst ekki vita mikið um landamerkin „utan um þá Kálfagróf, sem landamerki hafa verið haldin úr þeirri þúfu. En hvað sjónhending ætti þaðan að taka, var hann ekki viss um, en í Merkirima sagði hann haldinn hefði verið fjörumörk, en hvort utarlega eða austarlega í hann halda skyldi, þóttist hann ekki vera viss um“.[3] Einkum var óljóst hversu langt „austur yfir borgina“ á Ytra Kálfafelli landamerkin náðu. Lögmaðurinn skipaði tíu menn til að fara yfir landamerkin en engin ótvíræð niðurstaða fékkst af þeirri athugun:

Riðu vér fyrst á þá þúfu, sem er í Kálfagróf og svo suður að borginni og létum stíga frá henni 30 faðma austur í mýrina þaðan og að Merkirima, kallaður er. En vegna þess dimmt var orðið, kunnu vér ekki rétta sjónhending að seila og riðu þess vegna í burtu frá oss sonur Jóns heitins Pálssonar [á Ytra Kálfafelli], Koðran, og hans sonarsonur, Bjarni Pálsson. Varð hér ekki á önnur ályktan en sú, að lögmaðurinn fyrirbauð þeim eignarmönnum Ytra Kálfafells lengra að halda austur á mýrina en 30 faðma frá borginni, því að þeir mundi ekki mega erfa það, sem þeirra forfeður höfðu sér ekki eignað. En um fjörumerkin á rimanum, hvar [þau] byrjaðist að vestan, mætti þeir láta sverja tvo ærlega gaml[a, skyn]sama menn, svo framt sem þeir vildu ekki halda það, sem vér héldum upptök rimans. En ágrein[in]garlaus er þúfan í Kálfagróf. En finnist nokkur áreið Páls Fúsasonar lögmanns, sem löglega verður bevísað, þá stendur … þessari vorri umskoðun.[4] En þangað til, þá haldi þeir frá Kálfafelli Ytra ei lengra en 30 faðma austur frá borgarveggnum. En um fjörumerkin standi svo sem Jón heitinn Pálsson eptir sínu bréfi í utanverðann rimann meðkennir sig haldið hafa.[5]

Í vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar frá 1641 er máldögum kirkjunnar fylgt eftir, eins langt og þeir náðu, en ýmsu bætt við og landamerkjalýsingin er mun nákvæmari enda lá þá fyrir úrskurður lögmannsins:

Olafz Kijrkia ad Kalfafelle j Fellzhuerfe á Heimaland allt med Gognum og Giædum Skogum og Rekum thil Vm merkia epter Hefdar hallde og Tilsogn Sra Halldors Ketelzonar, á mille Kalfafellanna vr Þufunne j Kalfagrof epter Áreid og Vrskurde Logmansinz Arna Oddz sonar og Sion hending epter B[re]fum j midjann Merkerima og Fioru mork þar riett sudur vndann, ad austan deiler Stadará millum Kalffafelz og Borgarhafnar ofann ad Saudbeit. Sijdan rædur sa gamle Farvegur vr huerium hun er hlaupinn sudur á Land Stadarinz. Fiorumork þar, ad Þufann a Biarnarhraune bere midiavega á Hrafnagil, nær Sionhending er tekinn af Fiorune. En Fiaran f[ijrer] Stadnum epter Maaldaga Kyrkiunnar

1 *Íslenskt fornbréfasafn* 7, s. 452.
2 *Íslenskt fornbréfasafn* 15, s. 700-701.
3 Skjal nr. 4 (64).
4 Hér vantar í texta frumrits.
5 Skjal nr. 4 (64).

xviij^{c} [hundruð]. Hun á Fioru er liggur fijrer Steina Jordu, og eru Fiorumorkin f[ijrer] austann, ad bera skyllde Tindin ijfer Kalldárdal j mitt Skardid j Riupnadal, enn f[ijrer] vestann Stadar Fioruna og Steinafioru rædur vr vestannverdre Naust Toptt þ[eir]re er stendur j Steina[1] Jordu, og j Vordu þar stendur a Flesjune fijrer austann Steina gotu, er jnn er ridin á Dalinn. Hun á x Vxa Beit á Borgar hafnar heidi á Sumar, Vidar hogg j Hóla land á xxx Hesta. Synest á Spatiune[2]. Maaldaga B‹re›fsinz þessi epter fijlgiande Ord, gaf Henrik Arnason j Testamentum Giof Fioru er att hafa Vppsaler og liggur vid Smillabiargar Fioru Sancte Olafe á Kalfafellz stad, er liggur j Fellz huerfe er þad Fiordungur vr ollum Reka. Jtem hun á Skog allan j Breida bol stadar fialle er vidrijsa breckur. Hun á Skog allan j þui Fialle er fyrer jnnan Gia og allt ad Steinboga gile sem kallad er a Halsa sko‹g› f[ijrer] jnnan j Bruna, er nu halldid mille Giagilz og Steinboga gilz. Jtem hun á Laufatungur hinar jnnre sem standa j Kalfafellz lande hinu jtra. Hun á Steina xij^{c} [hundruð]. Oskar B[ysku]pinn Skyrslu á þ[eir]rar Jardar Landamerkium, og senda vppskrifada og handskriftada Vitnisburdi vppa Hefdar haldid og senda til Skalholltz hid sydasta ad næstkomandi Alþynge 1642.[3]

Í vísitasíu Jóns biskups Vídalíns að Kálfafelli 1706 er að mestu farið eftir því sem stendur í vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar en þó með fáeinum frávikum. Biskup og staðarhaldari vildu nú eigna staðnum Vindásfjöru sem áður hafði verið eign kirkjunnar að Breiðabólsstað:

Rekamörk og Landa Merke Stadarins eru enn nu eins og þau hafa vered i Visitationem Mag[i]st[ers] Brinjólfs Anni 1641 innfærd, fyrer utan Helming þeirrar Fiöru, er nu kallast Vindássfiara hvern Eigendur Breidabólstadar hafa ad sier teked án Dóms og Laga þad Menn vita fyrer fáum Árum, og hafa nytt sier þad sem þar hefur uppbored ad Lysingu Prestsins, enn epter hans Sögn hefur bæde hann og hanns Formadur hallded þessum Reka átölulaust og eingin hafe þar ummtalad fyrr enn nu fyrer faum Árum. Ad sönnu stendur i Visitatiubók Hr. Gisla Jónssonar, ad Hálfkirkian ad Breidabólstad eige halfa Vindassfiöru, sem öll saman sie hundrad Fadmar, enn su Kirkia er nu aflögd, og virdes B[isku]pinumm ad vel kunne ad skie, ad Reke þesse hafe komed under Kalfafells Kirkiu sidan Maldagen var giör, hvad ed stadfester átölulaus Hefd 20 Árum leingur, ef hun sann bevisud verdur, og sökum þess ad Doms og Laga er hver verdur fyrer sinu, sem Lög votta, þá tilseigir Biskupin Stadarhalldaranum Sr. Jacob Biarnasyne ad hann hallde under Kirkiuna ad Kalfafelle öllum Vindassreka ef hann treister sier til ad bevisa Hefdina ef vidþurfa kann, enn fyrerbídur sins Embættis og Kirkiunnar vegna, under þær Sekter sem mest má ad Lögum, bæde Breidabolstadar Eigöndum Ábuendum og öllum útifrá, ad taka nockurn Reka hveriu Nafne sem heiter/: nema Kongsinz part af Vogrekum/: á greindrj Vindassfiöru allre, allt þar til hun undan Kirkiunne geingur með Lögum og Dóme nema þeim er helldur Kálfafellsstad eða þeim hann leifer.[4]

Ísleifur Einarsson sýslumaður tók undir það í jarðabók sinni frá 1709 að Vindásfjara heyrði til Kálfafellsstað: „Item rekaítak fyrir Steinalandi, kallað Vindásfjara.“[5]

Í annan stað gerðu nokkrir menn sem rituðu nöfn sín undir vísitasíu Jóns Vídalíns eftirfarandi athugasemd um það hvar nákvæmlega skógur kirkjunnar í Breiðabólsstaðarfjalli væri:

… ad sökum þess, ad þau Takmörk sem Visitatian ummgetur eru i Breidabolstadar Fialle, enn Skogurin er þó fyrer utan þau, hins og annars ad margar adrar iarder eiga Itök i Skógj þeim sem i Fiallinu er, þá eige ecke Kirkian Skóg i öllu Fiallinu, helldur á milli þessara Takmarka, Giagils og

1 *fioru* yfirstrikað.
2 Þ.e. spássíunni.
3 Skjal nr. 2 (12).
4 Skjal nr. 2 (14).
5 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 431.

> Steinbogagils, og med þvj ad nalæger Menn iáta ad Skogur hafe brukadur vered frá Kalfafellsstad framan i Breidabolstadar Fialle á millum þessara Takmarka, fra Gilinu fyrer ofan Beriaskridu framan under fremsta Botne og allt ad Merkeskoru, og eg Jsleifur Einarsson hefe þvj samþyckst fyrer mitt Leitj á medan eg átte nockurn Part þeirrar Iardar, þá synest badum ockur[1] riett og liklegt, ad sa sem Kalfafellsstad helldur bruke þar Skog ad Ósekiu, enn kunne Presturin eda nockur annar Kirkiunnar vegna ad bevisa ad Kirkian eige frekarj Skóg i Breidabolstadar Fialli enn hier ad ofan er ummgeted, þá sie það under Lögum og Dóme.[2]

Jón Árnason biskup (1727) tekur upp landamerkjalýsingu úr fyrrgreindri vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar en vísar jafnframt í nýlegan dóm sýslumanns til staðfestingar því að þau séu rétt:

> … ad austan deiler Stadarä millum Kälfafells og Borgarhafnar ofan ad Saudbeit; sydan rædur sä gamle farvegur, ür huörium hün hefur hlaupid: Fiöru mörk þar; ad Þüfan ä Biarnahraune bere nedan verdt ä midt Hrafnagil, þar þad synist opnast af fiörunne. Þetta effter döme syslumansins Biarna Nicolassonar af dato 1720.[3]

Í vísitasíubók Ólafs Gíslasonar 1748 er lýsing á Kálfafellsstað óbreytt frá fyrri vísitasíum en um Vindásfjöru, sem deilt var um og vikið er að í vísitasíubók Jóns Vídalíns, hefur hann þetta að segja: „Stadarhalldarenn ehruverdugur Kennemadurenn Sr. Brynjolfur Gu‹d›mundsson, sem hallded hefur þenna Stad i 20 Ár lyser þui nu, ad hann hafe hallded Vindássfiöru og Vindássbotnum átölulaust umm sina Tíd.“[4] Þetta er enn ítrekað í gerðabók yfirjarðamatsnefndar 1849: „Fjörur sjálfar Stadarins eru 18[c] faðmar auk Vindásfjöru fyrir Steina eða Sléttaleytis landi.“[5]

Að síðustu skal þess getið að í brauðamati frá miðri 19. öld er að mestu tekið undir það sem sagt er um eignir og ítök kirkjunnar í vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar. Í brauðamati 1854 er þó tekið fram að tíu uxa beit um sumar í Borgarhafnarheiði sé „óbrukud af prestinum vegna ördugleika, enn þó aungum leigd“.[6] Sama hafði þá gerst um 30 hesta viðarhögg í Hólalandi.

Kálfafellsstaður var metinn á 22 hundruð í jarðabók 1697.[7] Í Jarðabók Ísleifs Einarssonar sýslumanns frá 1709 er dýrleikinn ekki tilgreindur enda staðurinn beneficium (kirkjulén) sem ekki var tíundað til skatts. Tvær hjáleigur jarðarinnar eru nefndar í jarðabókinni, Brunnar og Leiti, og einnig í manntalinu 1703. Leiti var komið í eyði 1783 en í jarðamati Austur-Skaftafellssýslu 1804-1805 er þar skráður ábúandi, Jón Steinsson.[8] Í skýrslu yfir Kálfafellsstað frá 1839 eru Brunnar nefndir sem ein af fjórum hjáleigum staðarins (hinar voru Butra, Hellar og Sléttaleiti og að auki 30 hundruð í Borgarhöfn).[9]

Í Jarðatali Johnsens 1847 er dýrleika Kálfafellsstaðar skipt niður að fyrirsögn sýslumannsins. Kálfafellsstaður var þá metinn á 10 hundruð en hvert eftirtalinna býla um sig á 3 hundruð: Brunnar, Hellar, Leiti og Butra.[10] Samtals 22 hundruð. Leiti mun hafa farið í eyði skömmu síðar því að það

1 Þ.e. Ísleifi og Jóni biskupi Vídalín.
2 Skjal nr. 2 (14). Í vísitasíu Ólafs Gíslasonar 1748 er þetta orðað þannig: „Hún á Skóg allann i þvi Fialle, er fyrer innann Giá, og allt ad Steinbogagile, sem kallad er á Hálsa Skóg, fyrer innann Bruna er nu hallded, mille Giágils og Steinbogagils“ (skjal nr. 2 (13)).
3 Skjal nr. 2 (16).
4 Skjal nr. 2 (13).
5 Skjal nr. 2 (30).
6 Skjal nr. 2 (33), sbr. skjal nr. 2 (34).
7 Björn Lárusson 1967, s. 332.
8 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 213. Skjal nr. 2 (38).
9 Skjal nr. 2 (32). Sléttaleiti er skráð sem sérstök jörð í eigu Kálfafellsstaðar í gerðabók jarðamatsnefndar 1849 (sbr. skjal nr. 2 (29)).
10 *Jarðatal* 1847, s 5.

kemur ekki fyrir í gerðabók jarðamatsnefndar 1849.[1] Hjáleigurnar eru því einni færri í Nýrri jarðabók 1861 en á móti kemur að 3 hundruð bætast við dýrleika höfuðjarðarinnar sem verður þá 13 hundruð.[2] Leiti mun aftur hafa komist í byggð árið 1907.[3]

Landamerkjabréf Kálfafellsstaðar er undirritað í maí og júní 1923 og lesið á manntalsþingi fyrir Borgarhafnarhrepp 7. júlí sama ár:

> Landamerki að vestan:
> Á milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells: Grásteinn beri í þúfuna í Kálfagróf, þaðan ræður bein lína suður í miðjan Merkirima – þar er varða – alt til sjávar. Þar við sjóinn eru fjörumörk milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells.
>
> Landamerki að austan:
> Á milli Kálfafellsstaðar og Borgarhafnar deilir Staðará sem sprettur upp milli Hálsatinds og Þormóðarhnútu og ræður hún þar til hún kemur að fjörunni móti vesturenda Eystra Þrándarholts.
>
> Fjörumörk milli Kálfafellsstaðar og Borgarhafnar eru, að þúfan á Bjarnahrauni beri miðja vegu á Hrafnagil nær sjónhending er tekin af fjörunni. – Þannig samkvæmt dómi Bjarna sýslumanns Nikolaussonar af 1720.[4]
>
> Kálfafellsstaður á Vindásbotn framan og neðan undir Vindási, og Vindás þar til sjór hverfur.
>
> Hann á og allan skóg í Breiðabólstaðarfjalli er við rísa brekkur frá Merkiskoru að vestan inn í Steinbogagil innra, því skógarnir hið innra í Breiðabólstaðarfjalli mega heita gjöreyddir.
>
> Í sameiningu við Breiðabólstað á Kálfafellsstaður skóginn í Bruna fyrir innan Steinbogagil, sá skógur er alveg gjöreyddur af skriðum og aurrensli. Þar hefir víst afarlengi aldrei verið skógað.
>
> Kálfafellsstaður á hálfa Vindásfjöru móti Breiðabólstað. Fjörumörk Vindásfjöru talin að vestan: Varðan við götuna á Kleifatanga beri í 3ia foss í Rauðá að neðan talið. Að austan: Varðan í Markhólma beri í Lúputind.
>
> Beitarítak búsmala Kálfafells einn mánuð á sumri í landi Kálfafellsstaðar er niðurfallið og afmáð.
>
> Kálfafellsstaður á allan skóg og hrís í Staðarhálsum.
>
> Skógarítak Kálfafellsstaðar í Innri Laufatungum í Kálfafellslandi er niðurfallið samkvæmt samkomulagi hlutaðeigandi jarðaráðenda og tilheyrir Kálfafelli. Ítakið er mjög fjarlægt og úr sjer gengið af skriðum og uppblæstri, lítið ummáls. Þar hefir sjaldan sem aldrei verið skógað í fjölda ára.[5]

Undir bréf þetta hafa allmargir ritað nöfn sín til staðfestingar en ekki er þess alltaf getið hvar þeir voru ábúendur og verður að ráða það af öðrum heimildum. Fyrstir undirrita bréfið Pétur Jónsson (prestur á Kálfafellsstað), Þórður Jónsson (Kálfafelli/Upphúsajörð), Stefán Jónsson (Kálfa-

1 Sbr. skjal nr. 2 (29). *Ný jarðabók* 1861, s. 5.
2 *Ný jarðabók* 1861, s. 5. Býlin Brunnar, Butra (Fljótsbakki) og Hellar eru hér nefnd hjáleigur.
3 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 213.
4 Þessa dóms er getið í vísitasíubók Jóns Árnasonar hér framar.
5 Skjal nr. 2 (5).

felli), Stefán Þorsteinsson Hnappavöllum og Þorsteinn Jónsson (Sléttaleiti).[1] Aðrir sem samþykkja landamerkjalýsinguna eru: Þórarinn Gíslason, Jón Sigurðsson og Sigjón Jónsson, Sigurbjörn Björnsson og Sigurður Gíslason, allir í Borgarhöfn, Gísli Sigurðsson á Vagnsstöðum, Steinþór Þórðarson (Hala), Þórður Steinsson (Hala), Þórhallur Bjarnason (Breiðabólsstað), Hans Hansson Víum (Gerði), Þórarinn Steinsson (Breiðabólsstað) og Þórey Þorláksdóttir.[2]

Í landamerkjabréfinu er Kálfafellsstað eignaður skógur í Staðarhálsum en í öðrum heimildum er Borgarhöfn einnig talin eiga þar skóg eða beitarítak eins og greint er frá í kafla 6.7. Ekki er þó kunnugt um að ágreiningur hafi komið upp á milli þessara jarða um landnýtingu á þessu svæði.

Ekkert landamerkjabréf er til um Brunna enda tekið fram í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916 að landamerki hjáleigunnar séu sameiginleg með Kálfafellsstað og enn fremur beitiland, afréttur og skógarítak.[3] Svipuð lýsing er við höfð um Leiti sem sagt er vera „afbýli frá Kálfafellsstað“. Í Fasteignabók 1922 eru Brunnar metnir á 12 hundruð krónur en heimajörðin sjálf, Kálfafellsstaður, á 58 hundruð krónur. Í heimildum kemur ekki fram hvenær farið var að líta á Brunna sem sjálfstæða jörð. Árið 1950 gaf prófasturinn í Austur-Skaftafellssýslu Sigfúsi Jónssyni heimild til að stofna nýbýli á hálfri „jörðinni“ Brunnum, og í lok ársins gaf menntamálaráðuneytið út nafntökuleyfi. Eftir það nefndist nýbýlið Brunnavellir.[4] Kirkjujarðasjóður er nú skráður eigandi Brunnavalla samkvæmt þinglýsingarvottorði en ríkissjóður eigandi Brunna.[5]

Ríkissjóður er nú skráður þinglýstur eigandi Kálfafellsstaðar.[6] Árið 1953 var tekinn af heimajörð Kálfafellsstaðar fjórðungur lands undir nýbýlið Jaðar og var nafntökuleyfi gefið út af menntamálaráðuneytinu 26. október 1953.[7] Jaðar telst einnig vera ríkisjörð.[8]

Heimildir benda ekki til annars en að búið hafi verið á jörðinni Kálfafellsstað nær samfellt frá því að hennar er fyrst getið í heimildum.

6.7. Borgarhöfn

Borgarhafnar er getið í Landnámu en þar bjó Þorgrímur Þorsteinsson, faðir Steinunnar, eiginkonu Gissurar Ísleifssonar biskups í Skálholti.[9]

Í Borgarhöfn var hálfkirkja samkvæmt elsta varðveitta máldaga kirkjunnar sem talinn er frá árinu 1343 og lá til hennar bænhús „j hegsgerdi“. Við hálfkirkju var ekki messuskylda nema annan hvern helgan dag. Í máldaganum er kirkjunni eignað svo mikið í landi (þ.e. heimalandi) sem prestsskyld heyrði til.[10] Eignarhlutur kirkjunnar átti því að nægja til að greiða presti þjónustulaun. Af máldaga Kálfafellskirkju í Fellshverfi frá svipuðum tíma má álykta að presturinn þar hafi þjónað kirkjunni í Borgarhöfn.[11] Í máldaga Vilkins biskups frá 1397 kemur glöggt fram að fyrir þjónustu við kirkjuna fékk prestur 120 álnir í laun, um eitt kýrverð, en það bendir aftur til þess að kirkjan hafi átt um 10 hundruð í heimalandinu eða fastar arðgreiðslur af þeirri upphæð.[12] Í máldaga Gísla biskups Jónssonar frá um 1570 er eignarhlutur kirkjunnar í heimlandi óbreyttur. Aðrar eignir kirkjunnar voru mjög rýrar („ein messuklæde og klucka litel“) en biskupsgisting var þar frá fornu fari.[13]

1 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 206-207, 222-224, 243.
2 Um búsetu þessara manna sjá *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 233, 237-238.
3 Skjal nr. 2 (31).
4 Skjal nr. 4 (42).
5 Skjöl nr. 6 (2) og 7 (2).
6 Skjal nr. 12 (15).
7 Skjal nr. 4 (51). *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 199.
8 Skjal nr. 12 (19): þinglýsingarvottorð. Skjal nr. 4 (40).
9 *Landnámabók* 1986, s. 310.
10 *Íslenskt fornbréfasafn* 2, s. 770.
11 Sbr. *Íslenskt fornbréfasafn* 2, s. 771.
12 *Íslenskt fornbréfasafn* 4, s. 234-235.
13 *Íslenskt fornbréfasafn* 15, s. 700.

Borgarhöfn var þannig að stærstum hluta bændaeign og gekk kaupum og sölum eins og heimildir sýna allt frá síðari hluta 15. aldar.[1] Í bréfi, dagsettu 2. október 1481, er t.d. greint frá því að Benedikt Sæmundsson hafi selt séra Ögmundi Andréssyni 15 hundruð í Borgarhöfn fyrir 20 hundruð í lausafé.[2] Um aldarfjórðungi síðar, 4. júlí 1504, seldi sonur séra Ögmundar, Ásgautur Ögmundsson, Narfa Jónssyni, príor á Skriðuklaustri, 20 hundruð í Borgarhöfn „til yztv vmmerkia vid adra menn“ með öllum gögnum og gæðum og jafnframt málnytukúgildi og ófrítt hundrað sem fylgdi þessum jarðarparti. Að auki seldi Ásgautur 18 hundraða fjöru, er lá í Öræfum milli Kvíár og Hamraenda, hálfa við Sandfellinga. Fyrir þetta fékk Ásgautur Sumarliðabæ í Holtum með sex málnytukúgildum og vilyrði fyrir því að príorinn tæki að sér pilt sem Ásgauti heyrði til og kenndi honum les og söng, skrif, rím og annað sem til þurfti svo að hann mætti vígjast til prests.[3] Klaustrið á Skriðu virðist hafa eignast til viðbótar samtals 40 hundruð í Borgarhöfn á árunum 1520-1523.[4] Þá hafa verið eftir 20 hundruð í jörðinni og seldi Loftur bóndi Eyjólfsson Skálholtsbiskupi, Ögmundi Pálssyni, þann hluta jarðarinnar, sennilega árið 1526. Í staðinn fékk Loftur „sialfa hofuteyna papey er liggur fyrir altafirde j austfiordum“.[5] Hlut dómkirkjunnar í Borgarhöfn lét biskupinn síðar af hendi fyrir hálft Horn í Nesjum.[6]

Eftir siðaskiptin eignaðist konungur allar klausturjarðir, þar á meðal eignarhlut Skriðuklausturs í Borgarhöfn. Í jarðabókum 1686 og 1697 er Borgarhöfn talin 80 hundruð að dýrleika, ¾ í konungseign en ¼ í bændaeign.[7] Í Jarðabók Ísleifs Einarssonar frá 1709 er kóngspartur Borgarhafnar sagður 60 hundruð en bænda 20 hundruð. Aðrar eignir jarðarinnar voru þessar:

> Reka á jörðin fyrir sínu landi, Hálsa[landi?] og Hestgerðis[landi?], að fráeknu því, sem Hestgerði tilheyrir.[8]
> Selveiði á jörðin í Hálsaós.
> Item sjálfa Hálsa með Hálsatorfu.
> Silungsveiði á jörðin í Staðará, að hálfu í móti staðnum.
> Beit á jörðin í Staðarhálsum og skóg á Merkikambi.
> Skógarítak á jörðin í Breiðabólstaðarlandi, þar sem heitir Borgarhafnarnes og Fiskakelda.
> Útræði á jörðin við Hálsahöfn. Vermannaskálar voru þar að fornu, 10 eður 12.[9]

Á sama tíma átti Kálfafellsstaður beit 10 uxum um sumar á Borgarhafnarheiði.[10]

Árið 1743 urðu þær breytingar á eignarhaldi Borgarhafnar að konungur gaf kirkjunum í Einholti og Kálfafelli þau 60 hundruð sem hann átti í Borgarhöfn, hvorri kirkju sinn helming.[11] Dýrleiki jarðarinnar breyttist þó ekki og er enn talinn 80 hundruð í Jarðatali Johnsens 1847 en í Nýrri jarðabók 1861 er matið fært niður í 40,5 hundruð.[12]

1 Sbr. *Íslenskt fornbréfasafn* 6, s. 304-305 (tylftardómur 1480 um að Páll Pálsson í Hoffelli megi að sér taka jörðina Borgarhöfn samkvæmt skiptisbréfi sem hann hafði undir höndum).
2 *Íslenskt fornbréfasafn* 6, s. 409-410, 567-568, 709-710, sbr. s. 424-425. *Íslenskt fornbréfasafn* 12, s. 61.
3 *Íslenskt fornbréfasafn* 7, s. 714-715.
4 *Íslenskt fornbréfasafn* 8, s. 747-748. *Íslenskt fornbréfasafn* 9, s. 122-123.
5 *Íslenskt fornbréfasafn* 9, s. 390.
6 *Íslenskt fornbréfasafn* 15, s. 471.
7 Björn Lárusson 1967, s. 332.
8 Um þennan reka, viðarreka á einn hest, virðist síðar hafa verið ágreiningur við ábúendur Hestgerðis (sbr. skjal nr. 2 (38): jarðamat 1804-1805, s. 27).
9 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 430-431.
10 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 431.
11 *Jarðatal* 1847, s. 4 (4. nmgr.).
12 *Jarðatal* 1847, s. 4. *Ný jarðabók* 1861, s. 5.

Séra Þorsteinn Einarsson á Kálfafellsstað lýsir Borgarhöfn með þessum orðum árið 1855:

> Borgarhöfn er 80 hndr. að dýrleika. Stendur hún í hlíð undir fjallinu. Landrík er hún mikið og sauðjörð góð, ef dugandismenn ættu þar setu, töðujörð góð og útslægjur sæmilegar. Ekki vita menn jörð sú til muna hafi af sér gengið frá fyrri tímum, nema hvað skóga hennar áhrærir, sem mun meir mönnum að kenna en náttúrunni.[1]

Í þessari sömu lýsingu eignar presturinn Borgarhöfn „alla heiðina og fjallið [þ.e. Borgarhafnarfjall] fram á brýr".[2] Í gerðabók jarðamatsnefndar 1849 er jörðin sögð eiga skógarítak „í svonefndu Staðarfjalli", og er það áréttað í fasteignamatinu 1916: „Jörðin á skógarítak austan í Staðarfjalli í Borgarhafnarnesi, fyrir innan Gjágil."[3] Síðar í fasteignamatinu 1916 er þessi athugasemd:

> Ennfremur er þess getið í flestum lýsingum af jarðarpörtum Borgarhafnar, að Borgarhöfn eigi skógarítak (eða beitarítak) í Staðarhálsum á Staðardal, en Kálfafellsstaðarprestur vill eigi viðurkenna það. Aftur á móti skýrir hann svo frá, að samkvæmt brauðamati frá 1854 eigi staðurinn 10 uxa beit um sumar í Borgarhafnarheiði.[4]

Árið 1850 fóru fram makaskipti milli séra Þorsteins Einarssonar á Kálfafellsstað og Jóns Þorsteinssonar á Skálafelli á þá leið að séra Þorsteinn afhenti undan sér og sínum erfingjum 5 hundruð og 80 álnir í jörðinni Borgarhöfn en fékk í staðinn 3 hundruð í Felli sem var helmingur þeirrar jarðar.[5] Landamerkja Borgarhafnar er þar ekki getið en allt frá byrjun aldarinnar og jafnvel lengur hafði verið ágreiningur um mörkin móti Hestgerði (Heggsgerði).[6] Í fasteignamatinu 1916 er gerð svofelld grein fyrir þessu:

> Landamerki eru ekki ágreiningslaus, milli Borgarhafnar annarsvegar og Merkurbæja og Hestgerðis hinsvegar. En að vestan milli Borgarhafnar og Kálfafellsstaðar, ræður Staðará mörkum frá jökli út að Sandbeit, síðan ræður sá gamli farvegur úr hverjum hún er hlaupin suður á land Staðarins. Fjörumörk þau, að þúfan á Bjarnarhrauni beri í mitt Hrafnagil, þar það sýnist opnast af fjörunni.[7]

Landamerkjabréf Borgarhafnar er undirritað af eigendum og ábúendum jarðarinnar 19. júní 1922:

> Að austan rennur lækur sá úr jöklinum austan við Botnafjallshnútu og rennur í Skógamannafoss deilir á milli Botnafjallshnútu og Miðbotnafjalls, síðan er marklína úr miðjum Skógamannafossi í hlaðna grjótvörðu við Svínavatn, þaðan í vörðuna á Markhól við Bleikuhnútu, þaðan í klofinn klett í þriðju torfu frá Kambtúnslæk, og þaðan í Hestgerðiskambsenda, þaðan beina línu fram í Lónið.
>
> Landamörk að vestan. Staðará deilir á milli Borgarhafnar og Kálfafellsstaðar þar hún nú rennur úr jökli austan við Hálsatind annarsvegar, og Þormóðarhnútu hinsvegar, síðan ræður áin þar hún nú rennur suður að fjörusöndum mitt á milli Þrándarholta að undanskildri Krikatorfu er áin hefir fallið vestur fyrir.

1 *Skaftafellssýsla. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenzka bókmenntafélags 1839-1873.* Jón Aðalsteinn Jónsson og Svavar Sigmundsson sáu um útgáfuna. Reykjavík. S. 135.
2 *Skaftafellssýsla* 1997, s. 134.
3 Skjal nr. 2 (31), sbr. skjal nr. 2 (29).
4 Skjal nr. 2 (31). Um uxabeit Kálfafellsstaðar í Borgarhafnarheiði, sjá skjal nr. 2 (33) og einnig kaflann um Kálfafellsstað.
5 Skjal nr. 2 (8).
6 Sbr. *Jarðatal* 1847, s. 4 (4. nmgr.).
7 Skjal nr. 2 (31).

Rekafjara Borgarhafnarjarðarinnar nær frá Skálafellsfjöru að Kálfafellsstaðarfjöru að undanskildu því, sem Hestgerði tilheyrir, sem er Hestgerðisvík vestast í Hálsaklettum og eitt hundrað faðmar fyrir vestan Hálsakletta, að vörðu sem er á fjörunni er ber frá flæðarmáli í toppmyndaðan svartan stein vestan við Kúahjalla.[1]

Fjörumörk hin eystri er þrjátíu faðmar fyrir austan Hafnargarðakletta. Fjörumörk hin vestri er háþúfa á Bjarnarhrauni tekin sjónhending úr flæðarmáli miðjavega í Hrafnagil.

Hlunnindi sem þjóðinni [jörðinni?] fylgja selveiði í Hálsós þá hann rennur í jarðarinnar landi og silungsveiði fram með sinni fjöru. Silungsveiði á jörðin í Staðará að hálfu móti Kálfafellsstað.

Upprekstur sauðfjár í Staðarhálsum fellur niður frá Borgarhöfn og tíu uxa beit frá Kálfafellsstað á Borgarhafnarheiði fellur sömuleiðis niður samþykt af báðum málsaðilum.

Skóg á jörðin í Staðarhálsum að austan vestur að háutorfu og markvörðum er greina á milli skóganna.

Skógarítak á jörðin í Breiðabólstaðarlandi þar sem heitir Borgarhafnarnes og Fiskikelda.[2]

Landamerkjabréf Borgarhafnar er samþykkt vegna þessara jarða: Hestgerðis, Stórulágar, Smyrlabjarga, Uppsala og Kálfafafellsstaðar. Í lok bréfsins staðfestir hreppstjóri Borgarhafnarhrepps að allir aðilar hafi skrifað undir bréfið. Landamerkjabréfið var þinglesið að Borgarhöfn 13. júlí 1922.

Í Borgarhöfn hefur jafnan verið margbýli, einkum þegar kom fram yfir 1840, og var landamerkjalýsingin „jafngyldandi fyrir alla parta hennar“.[3] Árið 1916 voru t.d. þessi býli á jörðinni: Vagnstaðir sem þá var nýtt býli, Neðribær og Girðing, Gamligarður eystri, Gamligarður vestri, Miðhús, Lækjarhús og Suðurhús.[4] Í Fasteignabókinni 1938 eru níu býli skráð í Borgarhöfn: Borgarhöfn I (Vagns(s)taðir, tvíbýli), II (neðri bær, tvíbýli), III (neðri bær), IV (Krókur), V (Gamligarður), VI (Lækjarhús), VII (Ekra), VIII (Suðurhús) og IX (Suðurhús). Af þessum býlum átti ríkið („þ“, þ.e. þjóðin) þrjú: Krók, Gamlagarð og Ekru.[5] Nú eru einungis Borgarhöfn IV (Krókur) og V (Gamligarður) í eigu ríkisins.[6]

Árið 1982 var tekið til skipta allt áður óskipt land innan línu sem dregin var um láglendi Borgarhafnarlands. Landsvæðinu var skipt á milli jarðanna Neðribæjar, Suðurhúsa, Lækjarhúsa, Gamlagarðs, Króks og Vagnsstaða.[7]

Heimildir benda ekki til annars en að búseta hafi verið nokkuð samfelld í Borgarhöfn frá því að jarðarinnar er fyrst getið í heimildum. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin verið framseld með hefðbundnum hætti og veðsett.[8]

1 Í úttektum sem gerðar voru 1919 og 1920 í tilefni af sölu hluta kirkjujarðarinnar Borgarhafnar kemur fram að Borgarhafnarfjara var sameiginleg fyrir alla hluta jarðarinnar að tiltölu (skjal nr. 2 (39)).

2 Skjal nr. 2 (6).

3 Sbr. *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 181, 184. Tilv. í skjali nr. 2 (39): Úttekt á jörðinni Borgarhöfn, dags. 3. apríl 1920.

4 Skjal nr. 2 (31). Sbr. skjal nr. 4 (21) (Fasteignabók 1922).

5 Skjal nr. 4 (23). Sbr. skjal nr. 4 (24) (Fasteignabók 1957).

6 Sbr. skjöl nr. 9 (4), 10 (4).

7 Skjal nr. 4 (5).

8 Sbr. skjöl nr. 4 (43-48). *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 183-189.

6.8. Skálafell

Skálafell er austasti bærinn í Suðursveit. Það er nefnt í Sturlubók og Hauksbók Landnámu þegar sagt er frá Úlfi hinum vorska landnámsmanni: „Úlfr enn vǫrski keypti land at Hrollaugi suðr frá Heinabergsá til Heggsgerðismúla ok bjó at Skálafelli.“[1] Skálafell kemur lítið við sögu næstu aldir, en árið 1467 seldi Teitur ríki Gunnlaugsson lögmaður hálft Skálafell og hálfa Sævarhóla í Fellshverfi fyrir jörðina Þórólfsdal í Lóni. Hálft Skálafell var þá metið á 15 hundruð.[2]

Í jarðabók 1686 er Skálafell metið á 20 hundruð, miðað við landskuld sem var 1 hundrað en árið 1697 var dýrleiki allrar jarðarinnar 30 hundruð eins og verið hafði að fornu mati. Tveir þriðjungar jarðarinnar voru þá kirkjueign en þriðjungur einkaeign.[3]

Um 1700 virðist hafa verið þríbýli á Skálafelli en nafnið eitt og hið sama og var þetta óbreytt þegar jarðamat fór fram í sveitinni einni öld síðar.[4] Í Jarðabók Ísleifs Einarssonar 1709 er þetta eitt tilfært um eignir jarðarinnar: „Rekafjöru á jörðin frá Borgarhafnarfjöru til Smyrlabjargar.“[5]

Í Jarðatali Johnsens 1847 eru eignahlutföllin hin sömu og áður og jörðin 30 hundruð að dýrleika en 13,8 hundruð samkvæmt Nýrri jarðabók 1861.[6]

Árið 1909 fluttist að Skálafelli Páll Sigurðsson úr Öræfum og nokkru síðar fór hann þess á leit við Stjórnarráð Íslands að hann fengi að kaupa ábýlisjörð sína með vísan til laga um sölu kirkjujarða.[7] Í framhaldi af því var kirkjuhluti jarðarinnar metinn til peningaverðs (865 kr.) og hún síðan seld Páli 1911.[8]

Í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916 kemur fram að tvíbýli var á Skálafelli (austurbær og vesturbær), hvort tveggja bændaeign. Þar er landamerkjum jarðarinnar fyrst lýst:

> Landamerki að austan milli Sævarhóla, Odda og Heinabergs öðru megin og Skálafells hinu megin: Úr Austur-nýpu í Fuglaklett, þaðan í Hánýpu. Þaðan liggja mörkin í jökul og í mitt Hafrafell. En á milli Skálafells og Smirlabjarga eru landamerkin ekki ágreiningslaus, og sér matsnefndin því ekki ástæðu til að skrásetja þau hér.[9]

Hafrafell, sem hér er nefnt, var á þessum tíma umlukið Heinabergsjökli og er ekki að sjá af úttekt jarðarinnar í fyrrnefndri gerðabók eða eldri heimildum að það hafi verið til nokkurs nytjað. Í lýsingu Guðmundar J. Hoffells, sem mun rituð 1946, kemur þó fram að fé hafi verið rekið í fjallið og þótt hæfilegt að hafa þar 7-10 kindur yfir sumarið.[10] Það munu einkum hafa verið ábúendur Skálafells og Flateyjar á Mýrum sem ráku fé í Hafrafell en eftir að því var hætt leitar fé þangað af sjálfsdáðum.[11] Ekki hefur tekist að finna aðrar heimildir um nytjar af Hafrafelli.

Landamerki Skálafells voru endanlega samþykkt 1. maí 1921 og þinglesin á manntalsþingi að Borgarhöfn 13. júlí 1922:

> Landamörk á milli Skálafells og þeirra jarða, sem land eiga að því landi, höfum við ábúendur og eig-

1 Þessi setning er talin úr Frum-Landnámu (*Landnámabók* 1986, s. 319 og 9. nmgr.).
2 *Íslenskt fornbréfasafn* 5, s. 510-511.
3 Björn Lárusson 1967, s. 332. Kirkjan að Stafafelli í Lóni átti kirkjuhluta jarðarinnar (sbr. *Jarðatal* 1847, s. 4 og skjal nr. 2 (38): jarðamat 1804-1805).
4 Skjöl nr. 4 (63) og 2 (38).
5 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 429.
6 *Jarðatal* 1847, s. 4. *Ný jarðabók* 1861, s. 5.
7 Skjal nr. 2 (17). *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 157-158.
8 Skjöl nr. 2 (18-21).
9 Skjal nr. 2 (31).
10 *Göngur og réttir.* 1. b. Önnur prentun aukin og endurbætt. Bragi Sigurjónsson bjó til prentunar. Akureyri 1983. S. 46, sbr. s. 37.
11 Þorsteinn Sigfússon, Skálafelli I, við skýrslutöku 28.6.2002.

endur jarðanna komið okkur saman um, að gilda skuli eins og hjer verður skýrt frá, fyrir okkur og okkar eftirkomendur, nema öðruvísi verði umsamið á löglegan hátt.

Á milli Skálafells og Smyrlabjarga hinumegin: Úr Skógarmannafossi, beint í grjótvörðu á fjallsbrún (milli Hvíldar og Nautastígs) þaðan beint í Smirlabjargará, eftir það ræður áin mörkum, meðan hún fellur í föstum farveg, þaðan sem hann endar liggja mörkin beint í Austurnýpu.

Á milli Skálafells og Sævarhóla úr Austurnýpu í Fuglaklett þaðan í Hánýpu.

Á milli Skálafells og Heinabergs úr Hánýpu og beint í Snjófjall vestast.

Skálafell á stórreka-fjöru, þar sem heitir Skálafellsfjara.[1]

Undir bréf þetta rita áðurnefndur Páll Sigurðsson, ábúandi og eigandi að 2/3 hluta Skálafells, og Sigurður Vigfússon, ábúandi og eigandi að 1/6 hluta úr Sævarhólum og ábúandi þriðja hluta jarðarinnar Skálafells. Enn fremur rita undir bréfið þessir menn: Jón Jónsson, ábúandi og eigandi að 1/3 úr Smyrlabjörgum og ¼ úr Sævarhólum; Einar Einarsson og Benedikt Jónsson, í sameiningu ábúendur og eigendur að helmingi Smyrlabjarga, ¼ úr Sævarhólum og ¼ úr Skálafelli; Gísli F. Jónsson, ábúandi og eigandi að 1/6 úr Smyrlabjörgum og eigandi að 1/15 úr Skálafelli; Þóra Jónsdóttir, eigandi að 1/3 úr Sævarhólum; Jón Hálfdánarson, eigandi að einu hundraði í Heinabergi og Eyjólfur Daníelsson, ábúandi Heinabergs og eigandi að 8/9 hluta.

Eins og fram kemur í landamerkjabréfinu átti Skálafell land að Sævarhólum að sunnan. Skálafell var þannig landlukt jörð. En eftir að Sævarhólar fóru í eyði 1892 keyptu eigendur Smyrlabjarga, Uppsala og Skálafells jörðina og lögðu hana undir jarðir sínar til slægna og beitar.[2]

Um 1930 fór Páll Sigurðsson fram á það að öllu áður óskiptu landi yrði skipt og fékk hann þá m.a. allt Austurlandið. Skálafell mun vera eina fleirbýlisjörðin í Suðursveit þar sem hvert ábýli hefur allt beitiland skipt bæði í fjalli og á láglendi.[3]

Heimildir benda ekki til annars en að búseta hafi verið nokkuð samfelld í Skálafelli frá því að jarðarinnar er fyrst getið í heimildum. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin verið framseld með hefðbundnum hætti og veðsett.[4]

6.9. Afréttarnot

Í Jarðabók Ísleifs Einarssonar er þess ekki getið að bændur í Suðursveit (Fellshverfi) hafi átt sameiginlegan afrétt, en afréttir eru þar eignaðir einstökum jörðum. Þannig segir um Borgarhöfn að hún hafi átt „beit“ í Staðarhálsum og skóg á Merkikambi. Kálfafellsstaður átti „afrétt“ á Staðardal fyrir innan Birná (Birnaá), „afréttur“ Breiðabólsstaðar var í Breiðabólsstaðarfjalli og „afréttur“ Fells í Veðurárdal (Veðrárdal). Þá er rétt að geta þess að í Jarðabók Ísleifs var haft eftir skattbændum frá Kolgrímu til Fells að þeir ættu skóg í Jökulfelli í Öræfum sem kallaður væri Bændaskógur.[5] Séra Þorsteinn Einarsson kveður svo að orði í lýsingu sinni 1855 að engir afréttir séu í Kálfafellssókn (sem náði um það bil yfir Suðursveit) „utan Breiðabólstaðarfjall, brúkað af þeirrar jarðar ábúendum“.[6]

1 Skjal nr. 2 (7).
2 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 164-165.
3 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 152-153. Sbr. skjal nr. 4 (38).
4 *Byggðasaga Austur-Skaftafellssýslu* 2, s. 153-158. Skjal nr. 4 (38).
5 *Jarðabók Árna og Páls* 13, s. 433, sbr. s. 429-433.
6 *Skaftafellssýsla* 1997, s. 137.

Í nóvember 1985 lagði sýslumaðurinn í Austur-Skaftafellssýslu fyrir sýslunefndarmenn og oddvita að gera skrár yfir alla afrétti héraðsbúa með tilvísun í lög nr. 42/1969.[1] Í svarbréfi oddvita Borgarhafnarhrepps, dags. 26. nóvember 1985, segir orðrétt: „Við undirritaðir teljum að í þessu hreppsfélagi sé eigi um afrétti að ræða, heldur einungis heimalönd.“[2] Málið var einnig tekið fyrir á aukafundi sýslunefndar Austur-Skaftafellssýslu 7. desember og samþykkt eftirfarandi ályktun:

> Fyrir fundinum lágu greinagerðir frá öllum hreppum sýslunnar nema Hafnarhreppi, en glögglega kemur fram bæði í þeim greinagerðum svo og máli nefndarmanna að afréttir munu ekki til í sýslunni, heldur heimalönd. Eftirfarandi tillaga var samþykkt. Sýslunefnd A-Skaftafellssýslu ályktar eftirfarandi á aukafundi sínum 7. des. 1985.
>
> Afréttarskrá er eigi til fyrir sýsluna og verður ekki samin, enda verður talið að afréttir séu eigi til í Austur-Skaftafellssýslu í hefðbundnum og venjulegum skilningi.[3]

Þessi skoðun kom einnig fram við skýrslutökur á vegum óbyggðanefndar.[4] Einnig má benda á það sem fullyrt er í *Göngum og réttum*: „Engin almenningsafrétt er í sýslunni. Allt fjalllendi heyrir vissum jörðum til, utan þess að hjáleigur eiga óskipt fjalllendi með aðaljörðum.“[5]

Eins og lög gera ráð fyrir hafa lengi verið í gildi fjallskilareglugerðir í Suðursveit. Elsta fjallskilareglugerðin, sem sett var samkvæmt tilskipun um sveitarstjórn á Íslandi 1872, er frá árinu 1891. Í 1. gr. segir orðrétt:

> Að svo miklu leyti, sem heimaland er eigi nægilegt til beitar á sumrum, ber öllum, sem afrjett eiga eða fengið geta hjá öðrum, að nota hann til upprekstrs fyrir fjallfje sitt. Hreppsnefndin sjer um, að þetta sje eigi vanrækt, og yfir höfðuð gætir þess, að heimahögum sje eigi íþyngt um of á sumrum. Heimilt skal hreppsnefnd, að gjöra ítölu í afrjett þar sem því verður við komið.[6]

Í 2. gr. fjallskilareglugerðar frá 1940 er komist svo að orði:

> Allir þeir, er afrétt eiga eða geta fengið hann hjá öðrum, skulu nota hann til upprekstrar fyrir fé sitt. Þar, sem engan afrétt er hægt að fá, má nota heimalönd til sumarbeitar.
>
> Þar, sem tveir eða fleiri menn eiga eða hafa afgirt sameiginlegt beitiland, getur annar eða einn ekki tekið gripi til beitar af öðrum, nema með samþykki meiri hluta hlutaðeiganda. Geti einhver í sameignarlandi afstaðið beit eða beitiland, er honum skylt að bjóða meðeigendum sínum fyrst afnot af beitilandinu, áður en hann gefur það falt við aðra.
>
> Ef enginn af meðeigendum hans þarf landsins með, má hann taka gripi af öðrum að því leyti, sem hann hefir þá færra í beitilandinu en meðeigendur hans, samanborið við landstærð hvers þeirra. En þess skal þó gætt, að heimahögum sé ekki íþyngt um of.
>
> Í ógirt samliggjandi beitilönd og afréttarlönd má ekki taka inn gripi, nema með samþykki meiri hluta hlutaðeigenda.

1 Skjal nr. 4 (95).
2 Skjal nr. 4 (96).
3 Skjal nr. 4 (98).
4 Örn Eriksen, Reynivöllum III, Þorsteinn Sigfússon, Skálafelli I, og Fjölnir Torfason, Hala, við skýrslutökur 28.6. 2002.
5 *Göngur og réttir* 1 (1983), s. 35.
6 Skjal nr. 4 (25).

Heimilt skal hreppsnefnd að gera ítölu í afréttarlönd, þar sem því verður við komið.[1]

Tilhögun fjallskila er nánar lýst í *Göngum og réttum*. Framan af 20. öld var fyrsta lögsafnið miðað við þann tíma sem stjórn Kaupfélags Austur-Skaftfellinga ákvað hverri sveit til slátrunar en einnig réð veðráttan miklu um smölun og rekstra.[2] Hreppsnefnd skipaði fyrir um göngur. Lét hún semja svokallað göngubréf sem gekk bæ frá bæ um alla sveitina. Þar voru safndagar ákveðnir, nafngreindir menn skipaðir í hvert gangnasvæði og til rétta og einnig gangnaforingjar og réttarstjórar.[3] Að sögn bænda í Suðursveit er reyndin sú að þeir ákveða sjálfir tíma og tilhögun smölunar á jörðum sínum án afskipta sveitarfélagsins.[4]

7. SJÓNARMIÐ ÍSLENSKA RÍKISINS

7.1. Málavextir

Af hálfu íslenska ríkisins er í upphafi rakinn aðdragandi að setningu laga nr. 58/1998, um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, og í því sambandi vísað til ítarlegri umfjöllunar í greinargerð með frumvarpi til nefndra laga. Þá er tekið fram að það hafi lengi verið samdóma álit manna að ekki væri hægt að ákveða annað í lögum varðandi eignarhald á landi en að það land, sem enginn ætti beinan eignarrétt að, væri ríkisland. Eftir gildistöku framangreindra laga nefnist slíkt land þjóðlenda.

Um eignarréttarlega stöðu þjóðlendna sé það að segja að hér sé um að ræða sérstakt form á eignarhaldi að landi sem sé að mörgu leyti ólíkt beinum eignarrétti. Þjóðlendum verði þannig aldrei líkt við aðrar lendur ríkisins. Eignarréttur að þjóðlendum byggist ekki á námi heldur settum lögum. Íslenska ríkið hafi því engin eignarskjöl fyrr en fyrir liggi úrskurður óbyggðanefndar og eftir atvikum niðurstaða dómstóla.

Tekið er fram að ríkið eigi ekki öll réttindi í þjóðlendum heldur geti þau verið á hendi margra aðila vegna upphaflegrar afnotatöku eða venjuréttar. Eignarhald ríkisins sé eins konar forræði yfir tilteknum heimildum sem skapi aðild. Hlutverk ríkisins sé að fara með sameiginleg málefni þjóðarinnar og rétt eins og ríkið fari með stjórn auðlinda í hafinu innan ramma, sem settur er um þau málefni í lögum, fari ríkið með forræði þess lands og landsréttinda á Íslandi sem enginn getur sannað eignarrétt að.

Það liggi ágreiningslaust fyrir að Ísland skiptist nú í þjóðlendur og eignarlönd. Dómstólar hafi í nokkrum tilvikum hafnað grunneignarrétti einstaklinga og lögaðila að ákveðnum svæðum á landinu og gagnályktun frá þeim niðurstöðum leiði til þeirrar úrlausnar að slík svæði séu þjóðlendur. Áður hafi hins vegar ekki verið fjallað um mörk eignarlanda og þjóðlendna. Þessi mörk hafi verið til í landinu frá lokum landnáms en aldrei verið skilgreind.

7.2. Málsástæður og lagarök

Lögð er áhersla á það að kröfugerð íslenska ríkisins um þjóðlendumörk í Suðursveit sé að meginstefnu til byggð á því að mörk eignarlanda á kröfusvæðinu séu þau sömu og landnámsmörk. Utan þjóðlendulínu séu eignarlönd sem numin voru til eignar en innan þjóðlendulínu sé þjóðlenda sem aðliggjandi jarðeigendur hafi í einhverjum mæli haft afnot af.

Landnám hafi verið grundvöllur frumstofnunar eignarréttar að landi hérlendis og eini gjörning-

1 Skjal nr. 4 (58). Sbr. samhljóða texta í 3. gr. fjallskilareglugerðar frá 1951 (skjal nr. 4 (59)).
2 *Göngur og réttir* 1 (1983), s. 35.
3 *Göngur og réttir* 1 (1983), s. 36.
4 Örn Eriksen, Reynivöllum III, Þorsteinn Sigfússon, Skálafelli I og Fjölnir Torfason, Hala, við skýrslutökur 28.6. 2002.

urinn sem leitt hafi af sér beinan eignarrétt. Um landnámið séu glöggar heimildir í íslenskum fornritum, aðallega Landnámu. Við námið og eftirfarandi aðgerðir landnámsmannsins við að brjóta land til ræktunar og gera landið að bújörð hafi stofnast honum til handa beinn eignarréttur að þessum hluta náttúrunnar. Í íslenskri lögfræði sé þessi beini eignarréttur nefndur ýmsum nöfnum, eins og grunneignarréttur, eignarland, fullkomið eignarland, einkaeign og land undirorpið einstaklingseignarrétti. Í nýjustu lögum sé um þetta aðallega notað orðið eignarland eða landareign með sérstökum orðskýringum og sá réttur að einstaklingar geti átt hlut af náttúrunni sé nefndur séreignarréttur.

Fyrir utan skriflegar heimildir um landnámið hérlendis hafi fornleifar og búsetusaga staðfest fyrir okkur nútímamönnum að byggð hafi í stórum dráttum haldist á þeim svæðum sem numin voru til eignar. Sums staðar hafi byggð dregist saman en í örfáum untantekningartilvikum hafi byggð sótt á eftir að eiginlegu landnámi lauk.

Jafnhliða náminu er byggt á því að annar háttur á réttindatöku yfir landi hafi verið viðurkenndur í öndverðu en það var taka til afnota. Óbeinn eignaréttur eins og beitarréttur hafi grundvallast á töku í upphafi og síðan venjurétti. Byggt sé á því af hálfu fjármálaráðherra í þjóðlendumálum í Austur-Skaftafellssýslu að land utan numdra eignarlanda hafi verið tekið afnotatöku einstakra jarðeigenda þar sem möguleiki var til beitarafnota og sums staðar allt að jökulrönd. Byggist það á því að engar heimildir sé að finna um að almenningar hafi verið í sýslunni en þeir voru sameiginlegt afnotaland fjórðungsmanna og síðan þjóðarinnar. Jöklarnir hafi aldrei talist til eiginlegra almenninga þar sem þeir voru ekki nytjaland. Jöklarnir hafi hins vegar flokkast með öræfum og verið einskismanns land en eftir lögtöku þjóðlendulaga verði að gera kröfu til þess að þeir teljist þjóðlenda.

Um eignarréttarlegan mun á eignarlöndum, afréttum og almenningum er vísað til dómafordæma. Einkum er vísað til fyrra málsins um Landmannaafrétt, H 1955, 108. Sá dómur styðji fullyrðinguna um að nám þurfi til frumstofnunar eignarréttar. Dómurinn leiði enn fremur af sér þá réttarreglu í formi dómafordæmis, að notkun lands til sumarbeitar fyrir búpening og annarrar takmarkaðrar notkunar leiði ekki til þess að afnotahafi eignist beinan eignarétt að landinu. Í þessu sambandi eigi ekki að skipta máli hvort land sé almenningur, lögafréttur (afréttarland sem tilheyrir tveimur eða fleiri jörðum) eða bara annað land sem notað sé einungis til sumarbeitar án þess að hafa verið numið. Það eigi heldur ekki að skipta máli hvort slíkt land hafi sérstakt landamerkjabréf eða sé einhliða innlimað í landlýsingu jarðar með landamerkjabréfi. Ritun og þinglýsing landamerkjabréfs hafi aldrei að íslenskum lögum stofnað til beins eignarréttar að landi. Einungis námið sjálft hafi verið löglegt til loka landnámsaldar en þá hafi rétturinn til þess verið afnuminn með lögum.

Þá er vísað til fyrirkomulags hvað þetta varðar í Noregi og Norður-Ameríku. Þar sé land, sem ekki er undirorpið beinum eignarrétti, talið eign krúnunnar. Jafnframt er vísað til fyrirkomulags um hið sama á Grænlandi. Við endalok norrænnar byggðar þar í landi sé beinn eignarréttur að land talinn hafa fallið niður. Landstjórnin sé nú talin eigandi alls lands og úthluti einstaklingum og lögaðilum land til afnota.

Hér á landi hafi konungsvald ekki komið til fyrr en 1262 og eftir það hafi konungur eignast jarðir en ekki landið. Með Landmannaafréttardómi Hæstaréttar hinum síðari, H 1981, 1584, hafi verið skorið úr um það að við stofnun allsherjarríkis 930 hafi ónumið land ekki orðið eign þess heldur haldið áfram að vera eigendalaust. Á einveldistíma hafi konungur Danmerkur og Íslands, á grundvelli nýbýlatilskipunar, haft vald til að ráðstafa eigandalausu landi og landi sem tilheyrði öðrum á grundvelli afnotaréttar. Vald þetta hafi grundvallast á löggjafarvaldinu en ekki verið litið svo á að konungur ætti land utan eignarlanda. Þetta vald kvað Hæstiréttur vera hjá Alþingi eftir að eignarréttartilkalli ríkisins til Landmannaafréttar var hafnað. Með þjóðlendulögunum hafi Alþingi svo nýtt þennan rétt til löggjafar.

Tekið er fram að örðugt sé að greina nákvæmlega mörkin á milli eignarlanda og þjóðlendna. Í upphafi virðist ekki hafa skipt máli að skilgreina þessi mörk. Megináherslan hafi þannig verið lögð á að greina mörk landnáma innbyrðis. Við það hafi glögg kennileiti, eins og stórar ár, verið notuð.

Í nútímanum verði því að ráða í eyðurnar. Í megindráttum virðist landnám einungis hafa náð til láglendis en þó hafi ekki allt láglendi verið numið því almenningar voru bæði til hið efra og hið ytra. Mjög erfitt sé að gefa sér að hálendi eða fjöll hafi verið numin þar sem skráðar landnámsreglur beri með sér að slíkt hafi verið vandkvæðum bundið. Þó sé líklegt að helgun lands hafi náð svo langt að tekið væri með það land sem nýta mátti á heilsársgrundvelli og gat þannig verið hluti af jörð.

Þá er á því byggt að eignarréttur sé ekki eilífur þó til hans hafi stofnast. Talið sé að hann geti fallið niður ef hann verður að engu eða ef hann framselst ekki með lögerningum, erfðum eða hefðarhaldi. Þannig sé beinn eignaréttur að heimalandi jarðar talinn geta fallið niður með tímanum, ef hann framselst ekki en eigendur aðliggjandi jarða taki að nýta þar beit fyrir búfé eingöngu. Með beitarnotunum eingöngu eru skilyrði hefðarréttar ekki uppfyllt. Um þetta sé Geitlandsdómur Hæstaréttar skólabókardæmi. Í þessu sambandi er jafnframt bent á ákvæði Nýbýlatilskipunarinnar frá 1776 og 1. mgr. 55. gr. erfðalaga, nr. 8/1962, sbr. 1. gr. laga um ráðstöfun erfðafjárskatts og erfðafjár ríkissjóðs til vinnuheimila, nr. 12/1952.

Næst er greint frá því að helstu skrifuðu heimildir um nám lands hérlendis séu í landnámabókum sem í heildarútgáfu nefnist Landnáma. Þá segir að benda megi á fjölmörg dómafordæmi Hæstaréttar þar sem stuðst sé við heimildir þaðan þegar skera þurfi úr um inntak eignarréttar.

Um landnámsmörk á því svæði, sem til umfjöllunar, er sé því vísað til Landnámu auk rits Einars Ól. Sveinssonar, „Landnám í Skaftafellsþingi“ frá árinu 1948.

Fullyrt er að glöggt komi fram í heimildum um landnám í Suðursveit að hálendi, fjöll, öræfi og jöklar hafi ekki verið numin til eignar og að Hæstiréttur virðist gera ríkari sönnunarkröfur um beinan eignarrétt að slíku landi en öðru landi á mörkum byggðar. Í þessu tilliti hafi Hæstiréttur litið til atriða eins og staðhátta, víðáttu og gróðurfars. Í því sambandi skipti hæðarlínur auðvitað miklu máli enda í rökréttu samhengi við ofangreint. Af löggjöf og dómum Hæstaréttar megi ráða að þessi atriði skipti mestu þegar ákveða skuli mörk jarða gagnvart óbyggðum og til þeirra því litið við kröfugerð íslenska ríkisins.

Þá sé það talið skipta meginmáli að samkvæmt gildandi rétti verði landeigandi að sanna eignarheimildir sínar. Það sé því hans að sanna að nám, raunveruleg og eðlileg nýting tiltekinnar jarðar eða önnur atriði, hafi tekið til stærra svæðis en kröfulína ríkisins gefi til kynna.

Af dómum Hæstaréttar megi jafnframt ráða að tengsl verði að vera milli eldri og yngri landréttar. Því eru eldri heimildir eins og vísitasíur bornar saman við nýrri landamerkjabréf. Nýrri heimildir um merki verði auðvitað að víkja fyrir eldri eða upprunalegum heimildum.

Íslenska ríkið telur glöggt koma fram í Hæstaréttardómum varðandi Kalmanstungu og Sandfellshaga í Öxarfirði (H 1975, 55 og H 1999, 2006), að innan landamerkjalýsingar jarðar geti verið tvenns konar land. Heimaland sem er í heilsársnotum og síðan afréttarland sem er í sumarnotum. Í fleiri málum eins og dómi Hæstaréttar um Jökuldalsheiði hafi verið reynt að varpa ljósi á hversu mikinn hluta fjalljarðarinnar Gilsár mætti nýta á heilsársgrundvelli og hversu mikill hluti væri aðeins í sumarnotum. Skilgreiningin á því hvaða hluti jarðar teljist heimaland sé því sú að heimaland sé það land innan landamerkja sem sé í heilsársnotum. Þegar svo þetta heimaland sé í aðaldráttum í samræmi við heimildir um upphaflegt nám, blandist engum hugur um að beinn eignarréttur jarðeiganda nái til alls heimalandsins.

Með tilvísun í ofangreint er því haldið fram að kröfulínu um þjóðlendumörk í Suðursveit í samræmi við kröfulýsingu ríkisins skuli taka til greina þar sem með kröfulínunni sé búið að finna út í samræmi við tilteknar heimildir, mörk heimalanda jarðanna við óbyggðir. Landamerkjabréf jarðanna hafi ekkert um þetta að segja enda hefði ekki þurft að stofna til þessa máls og skipa óbyggðanefnd ef landamerkjabréf væru heimild um þjóðlendumörk, jafnvel þótt þinglýst séu.

Þá er fullyrt að samningur eins og landamerkjabréf bindi einungis aðila samningsins og íslenska ríkið eigi engan hlut að þeim samningum sem í íslenskum landamerkjabréfum felast. Sammerkt sé það öllum landamerkjabréfum fjalljarða að þau séu einhliða ákveðin inn til óbyggða og óbyggða-

mörkin oftast geðþóttaákvörðun jarðeiganda á líðandi stund, frekar en að þau styðjist við eldri rétt. Á það megi jafnframt benda að við engan hafi verið að semja árið 1882 og það var ekki fyrr en 116 árum síðar að slíkt var hægt eftir að íslenska ríkinu hafði með lögum verið fenginn eignarétturinn að þjóðlendum.

Í málflutningi var í þessu sambandi enn fremur lögð áhersla á það að við framsetningu kröfulínu íslenska ríkisins hafi verið litið til ákvæða landamerkjalaga um að finna beri glögg kennileiti í landslagi og láta sjónhendingalínur þar á milli ráða. Þessi glöggu kennileiti muni að líkindum standa um ókomna tíð og séu því heppileg viðmiðun fyrir mörk eignarlanda og þjóðlendu. Landamerkjabréf jarða á þessu svæði uppfylli hins vegar ekki framangreinda kröfu landamerkjalaga og sé því í mörgum tilvikum lítt á þeim byggjandi. Þannig sé fráleitt að miða mörk eignarlanda og þjóðlendu við jökulbrún sem sé stöðugt á hreyfingu.

Í framhaldi af þessu er vikið að hefð. Greint er frá því, að talið hafi verið, að hefðarréttur hafi ekki verið til í okkar fornlögum, alla vega ekki í þeirri mynd sem við þekkjum hann. Lagaákvæði í bæði Grágás og Jónsbók um að almenningar skyldu vera sem að fornu hafa verið hafi verið nefnd sem óræk sönnun þess að nám landa utan byggðar hafi verið óheimilt og sömuleiðis hafi verið andstætt þessu lagaákvæði að til hefðaréttar stofnaðist til slíkra landsvæða.

Í þessu sambandi er jafnframt vísað til ákvæða Norsku laga frá árinu 1687 um hefð og hefðarlaga nr. 46/1905 sem leystu ákvæði hinna fyrr nefndu af hólmi. Samkvæmt þeim sé hvorki unnt að vinna hefð á afréttum né almenningum. Þessu til stuðnings er vísað til síðari dóms Hæstaréttar um Landmannaafrétt. Þessi regla hafi nú verið lögfest, sbr. ákvæði 3. gr. þjóðlendulaga.

Þá er athygli vakin á því að skilyrði fyrir hefðarhaldi er óslitið eignarhald sem hefur verið skýrt þannig að hefðandi hafi haft svo víðtæk ráð eignar að þau bendi til eignarréttar og jafnframt þurfi hann að hafa útilokað aðra frá því að ráða yfir eigninni. Í þessu sambandi skipti auðvitað miklu máli hvernig afnot séu og ekki síst girðingar umhverfis landareign.

Loks er á það bent að á hefð hafi verið minnst í mörgum dómum Hæstaréttar og í engu tilviki hafi hefðarréttur verið talinn hafa stofnast yfir landi sem nú gæti heitið þjóðlenda.

7.3. Fell

Af hálfu íslenska ríkisins er í upphafi greint frá heimildum um Esjufjöll og Mávabyggðir. Fram kemur að í Ferðabók Sveins Pálssonar sé fjallað um villt útigöngufé í Esjufjöllum um aldamótin 1700. Í Byggðasögu Austur-Skaftafellssýslu sé greint frá því að mestur hluti Mávabyggða og öll Esjufjöll hafi talist til Fellslands áður fyrr. Þess vegna hafi Ísleifur Einarsson sýslumaður talið villifé í Esjufjöllum sína eign og dæmt bændur þá í sekt er þangað fóru til að ná sér í sláturfé.

Til annars bendi sýslulýsing frá árinu 1746 en þar segi að Mávabyggðir tilheyri Öræfum. Líklegt megi þó telja að þar sé átt við Esjufjöll sem annars séu þar ekki nefnd en séu miklu meiri fjöll og þangað hljóti Hornfirðingar, Suðursveitungar, sem Sveinn Pálsson segir að Ísleifur Einarsson sýslumaður hafi dæmt fyrir að taka ómarkaðar kindur úr Mávabyggðum, að hafa sótt þær. Sýslumaður mun að mati Sigurðar ekki hafa dæmt þá fyrir að taka þessar kindur frá Öræfingum, heldur fyrir að hagnýta sér ómarkað fé í stað þess að láta bjóða það upp eins og lög munu hafi gert ráð fyrir.

Næst er fjallað ítarlega um sögu Fells og greint frá þeim heimildum sem liggja frammi í málinu. Í lok þeirrar umfjöllunar bendir íslenska ríkið á að árið 1998 hafi dómur fallið í Hæstarétti í máli milli sameignarfélags Fells og tveggja sameigenda. Í Hæstarétti var höfð uppi ný málsástæða sem laut að því að Jökulsárlón og svæðið umhverfis það tilheyrði ekki jörðinni Felli og hefði aldrei gert. Þetta svæði hafi áður legið undir jökli og þá verið almenningur. Það hafi ekki verið fyrr en 1930, að jökullinn hafi hopað og lónið farið að koma undan jökli. Landamerkjaskrá Fells 1922 hafi þannig verið gerð meðan jökull lá enn yfir þessu svæði. Þá voru lagðar fram fornar heimildir um að umrætt land við Jökulsárlón tilheyrði jörðinni Breiðabólsstað. Bent var á að það væri hlutverk óbyggðanefndar í samræmi við þjóðlendulög, 58/1998, að skera úr um hverjum eignarréttur að Jök-

ulsárlóni og landinu umhverfis tilheyrði. Þessari málsástæðu var mótmælt sem of seint fram kominni og tók Hæstiréttur hana því ekki til umfjöllunar og kom hún þannig ekki til álita í málinu.

Þá er fjallað ítarlega um sögu Breiðármerkur í Öræfum. Tilefni þeirrar umfjöllunar kveður íslenska ríkið vera samning milli eigenda Fells og Hofs frá árinu 1854 annars vegar og ákvörðun hreppstjóra Hofhrepps og hreppstjóra Borgarhafnarhrepps frá árinu 1922 hins vegar. Í báðum heimildum séu merki Fells talin ná talsvert vestur fyrir Jökulsá og þannig inn í landnám Þórðar illuga.

Því næst er tekið fram að á það megi fallast að jörðin Fell hafi verið innan landnáms Hrollaugs Rögnvaldssonar sem nam land milli Horns og Kvíár. Spurningin sé bara hversu mikill hluti af landnáminu hafi fallið undir jörðina þar sem engar heimildir séu til frá fyrri öldum um landamörk hennar. Vestasti hluti landnámsins hafi verið framseldur Þórði illuga, þ.e. land milli Jökulsár og Kvíár, en hann bjó á Fjalli. Engar heimildir séu til um að Jökulsá hafi runnið annars staðar en nú á landnámsöld og því verði þar landnámsmörk. Sættargerðin 1854 milli Hofsbænda og Fellseigenda, þar sem landi vestan Jökulsár er ráðstafað til Fells, er að engu hafandi þar sem þar er ekki byggt á eldra rétti og umboð Hofsbænda er í meira lagi vafasamt. Þá standi eftir þræta um undirlendið frá Jökulsá og austur að þjóðlendulínu einnig er því hafnað að jökull og hálendi upp af þjóðlendulínu hafi verið numið. Jörðin Fell hafi ekki verið landnámsjörð og því var landi ekki afsalað til annarra jarða úr henni. Þannig sé ekki hægt að álykta sem svo að það af numdu landi, sem aðrir eigi ekki, tilheyri Felli. Landnámsjörð Hrollaugs var Breiðabólsstaður og eftir að Þórður Illugi hafði fengið úr landnáminu land frá Jökulsá að Kvíá, þá átti landnámsbýlið Breiðabólsstaður land austan megin við Jökulsá. Ekki er vitað hvenær landi var afsalað til jarðarinnar Fells og ekki hvort það var úr Breiðabólsstaðalandi eða skipt úr annarri jörð sem leiddi landrétt sinn frá Breiðabólsstað.

Fram kemur að fyrstu heimildirnar um Fell séu frá 16. öld. Þá séu tæp 700 ár liðin frá landnámi. Af ýmsum fornum heimildum megi ráða að byggð hafi orðið mikil á Breiðármerkursandi þar sem nú er að stórum hluta land þakið jökli. Í þessu sambandi sé vert að hafa í huga að fyrir 1362 hafi tugir bæja verið í Ingólfshöfðahverfi en margir lagst af og ekki byggst síðan. Þess er getið í heimildum að á tíma landnáms hafi 20 km verið íslausir frá strönd að Vatnajökli. Árið 1894 hafi bilið svo aðeins verið 256 metrar. Frá um 1300 til 1900 hafi mikil kólnum átt sér stað, einkum eftir 1600. Þannig hafi óhemjumikið land orðið ónýtt og margar jarðir heyrt sögunni til þegar fyrstu heimildir greini frá jörðinni Felli. Jörðin Brennihólar hafi staðið á þessu þrætulandi en farið undir ís 1753. Þannig megi segja að Breiðármerkurjökull hafi verið mikill áhrifavaldur á lönd, jarðir og jafnvel heil byggðahverfi. Þannig eyddust landamerki og fólk varð að yfirgefa eignir sínar til að halda lífi og oft á tíðum án þess að geta nýtt það sem eftir stóð af jörðum. Það sé fráleitt að halda því fram að sú jörð, sem síðust fer í eyði vegna eyðileggingar, eigi kröfu á því landi sem aðrir áttu, hvort sem það er komið undan jökli eða ekki. Ef þetta ætti að gilda ætti eignarréttur að öllum jörðunum í Þjórsárdal sem eyðilögðust á fyrri hluta byggðar að hafa fallið til síðustu jarðarinnar.

Niðurstaðan verði hér sú að það skipti engu máli fyrir landrétt jarðarinnar Fells hversu vítt til vesturs Hrollaugur Rögnvaldsson nam land. Það skipti einungis máli hversu mikið af numdu landi hafi framselst í upphafi eða síðar og sé þá komið að helsta vandamálinu varðandi sönnunarfærslu landeigenda í þessu ágreiningsmáli. Það lúti að þeirri staðreynd að jörðin fer í eyði fyrir lögtöku landamerkjalaga 1882 og engra heimilda njóti við um hvert land taldist til býlisins á blómatíma þess og raunar er ekkert gilt landamerkjabréf til fyrir jörðina. Austurmörk jarðarinnar séu einungis merki þau sem Reynivallabóndi hafi ákveðið með gerð sinnar landamerkjalýsingar og vesturmörkin raunar bara samningur tveggja hreppstjóra um merki milli hreppa sem jafnframt eigi að vera landamerki milli eyðibýlisins Fells og eyðibýlisins Breiðármerkur. Hvorugt geti skoðast sem landamerkjalína. Einungis sé um að ræða sjónhendingarlínu sem ráði fjörumörkum.

Í vísitasíu Jóns Vídalíns segi að Ísleifur Einarsson sýslumaður hafi gefið kirkjunni að Felli reka á Fellsfjöru frá Breiðármerkur eystra fjörumarki 5 hundruð faðma tólfræð svo langt austur eftir sandi sem til vinnist. Ítök séu óbein eignarréttindi, nánar tiltekið takmörkuð afnotaréttindi eða arð-

semisréttindi, sem tiltekinn aðili eigi í landi sem í annars eigu, sbr. 1. gr. laga nr. 113/1952. Þá hafi Grágás að geyma ákvæði um tilteknar tegundir ítaka, eins og t.d. rekaítök. Þar sé berum orðum gert ráð fyrir því að rekaréttur geti verið skilinn frá jörð. Svipuð ákvæði séu í Jónsbók. Þannig bendi flest til þess að Ísleifur Einarsson hafi ekki átt meira en rekaítakið er hann gaf það kirkjunni. Þannig verði ekkert af rekaítakinu ráðið um landamörk Fells nema að eftir gjöfina eigi jörðin eða kirkjan fjörumörk í samræmi við gjöfina. Því til stuðnings er greint frá því að á Felli hafi verið bændakirkja í eigu bóndans þar, Ísleifs Einarssonar. Hefði fjaran verið hluti af jörðinni Felli og undirorpin beinum eignarrétti jarðeiganda hefði hún verið hluti af heimalandi jarðarinnar. Heimalönd jarða voru gefin kirkjum að öllu eða að hluta. Frá hvaða jörð þetta rekaítak er komið og hvernig Ísleifur eignast það sé ekki vitað en til sé það að menn teldu sig eiga rekaítak í almenningsfjörum eða einskis manns landi. Í þessu sambandi er vísað til skrifa Páls Sigurðssonar, prófessors „Kirknaítök“ í Úlfljóti, 1. t.bl. 1986.

Næst er vikið að samningnum frá 1854 milli Hofsbænda og eiganda Fells um fjörumörk milli Fells annars vegar og Fjallsfjöru og Breiðamerkurfjöru hins vegar. Hofsbændur hafi ekki haft umboð til að semja um fjörumörk fyrir eyðijarðirnar Fjall og Breiðá og á þessum tíma var auðvitað ekki verið að semja um meira land en þá var jökullaust sem vart hafi náð nema ca 300 metra til landsins. Jafnframt þessu megi ítreka það að hvorki Hofsbændur né afkomendur Gísla Halldórssonar virðist telja sig eiga annað en afnotarétt að landi Breiðármerkur.

Þá kveður íslenska ríkið það sérstaklega erfitt varðandi jörðina Fell að sjá hvort og þá hvernig land Fells hafi verið framselt til hinna ýmsu aðila. Þar sé um að ræða nokkra löggerninga sem tiltaki bara hluta eða hundruði lands en ekki hvort þessir hlutar séu úr úrskiptu landi og þá við hvaða heildarland sé miðað því núverandi vesturmörk séu ákvörðun hreppstjóranna frá 1922 og austurmörk ákvörðun eiganda Reynivalla eftir að Fell er ónýt orðin, komin í aur og yfirgefin. Þá njóti alls ekki við neinna heimilda um norðurmörk jarðarinnar þótt hér fyrr hafi verið minnst á getgátur um að jörðin hefði í fyrndinni átt land allt upp í Esjufjöll. Heimildir séu hins vegar misvísandi um það til hvaða hreppa fjöllin tilheyrðu auk þess sem ólíklegt þykir að þau hafi verið innan landamerkja einhverrar jarðar. Einnig heimildirnar um villiféð vitni gegn því að beinn eignaréttur hafi verið til fjallanna. Allt frá Jónsbókartíma hafi landeigandi verið skyldur til að smala sitt heimaland og brot á þessari skyldu varðaði auðvitað ákveðnum viðurlögum.

Íslenska ríkið segir skýringuna á því hvernig landamerki Fells eru færð inn á kröfulínukort vera þá að báðar heimildirnar um merki Fells séu ákvörðun um fjörumörk og ekki annað. Um austurmörk segi að Fellsárfoss skuli bera í mitt Hrollaugshólaskarð og sé það sú beina lína í sjó sem þá verði fjörumark. Þarna séu tveir puntar þegar þá ber saman af fjörunni látnir ráða fjörumörkum. Berum orðum segi ekki annað og sé þá fráleitt að telja landamerkjalínu ná frá fjörumörkunum í Fellsárfoss og þaðan í mitt Hrollaugshólaskarð. Sama gildi um vesturhliðina samkvæmt ákvörðun hreppstjóranna frá 1922. Þar sé verið að ákveða fjörumörk og um leið hreppamörk á landi sem náði nokkur hundruð metra frá ströndu. Fyrir nákvæmnissakir séu notaðir þrír punktar til að bera saman. Þannig eigi varða hlaðin á graskoll í fjörunni að bera austast í Hálfdánaröldu uppi undir jökli og í Kaplaklif í Mávabyggðum, allt bein lína.

Að lokum er tekið fram að íslenska ríkið viðurkenni afréttarrétt Fells í Veðurárdal en heimildir um þann rétt sé að finna í Jarðabók Ísleifs Einarssonar 1709. Ekki þyki ástæða til að vefengja þennan rétt. Landrými það sem viðurkennt sé fyrir Fell sé miklu stærra en lönd bæja austur í Suðursveit þar sem á mörgum stöðum sé fleirbýlt. Á því landsvæði væri hægt að reka stórbú ef landgæði væru svipuð og voru fyrir eyðingu jarðarinnar.

7.4. Reynivellir

Af hálfu íslenska ríkisins er í upphafi fjallað um sögu Reynivalla.

Þá er tekið fram að fjalllendi Reynivalla sé ekki stórt en það sé talið austan frá Fosstorfutindi og

vestur að Fellsárgljúfri. Það muni láta nærri að fjórir til fimm menn geti smalað allt Reynivallafjalllendi á fjórum til fimm tímum. Fjalllendið greinist í tvennt, Reynivallafjall og Þverárfjall.

Því næst er greint frá því að landamerkjabréf Reynivalla sé frá 6. mars 1890. Þar sé mörkum til austurs svo lýst: „Mark að austan er þegar Markhólma þar sem hann er hæstur ber í hæstu þúfu á austasta Borgarhrauni og ræður sú lína norður að jökli.“ Mörkum til vesturs sé svo lýst: „Mark að vestan er þegar fossinn neðst í Fellsárgljúfri ber í mitt skarðið á Hrollaugshólum, frá fossinum ræður Fellsárgljúfur mörkum að jökli.“

Ekki njóti við eldri heimilda um landamerki Reynivalla en talið sé að þessi einhliða lýsing á merkjum samkvæmt landamerkjabréfinu sé ekki í samræmi við landnámsmörk. Kunni merki þessi því að taka með afréttarland að hluta. Á fjalllendið hafi verið beitt sauðfé á sumrum og verði að skilja upplýsingar um smölun þess á þann veg að fjalllendið hafi ekki verið í heilsársnotum. Hæð yfir sjó og önnur atriði mæli einnig gegn beinum eignarrétti.

7.5. Breiðabólsstaður

Af hálfu íslenska ríkisins er í upphafi vísað til þess að heimaland jarðarinnar sé fremur lítið. Til vesturs sé stutt til landamarka við Reynivelli sem sé svo lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 10. febrúar 1893: „liggur merkjalínan af fjörunni að sjá í Markhólma og hæstu þúfu í Borgarhrauni austasta og þaðan í Hvammskriðu eystri“. Austurmörkin milli Breiðabólsstaðar og Sléttaleitis séu eftirfarandi: „af fjörunni að sjá ber auðkenndan stein í Markleiti í hnjúk í miðri markargilsegg“. Í þessu landamerkjabréfi segi enn fremur að Breiðabólsstaður eigi skógarhögg, beit og grastekju í Breiðabólsstaðafjalli, að meðtöldu graslendinu á sléttlendinu fyrir framan fjallið áleiðis suður að Kaldá, svo langt suður að Klifatangi fyrir innan Steina beri í stóra steininn í Stórudokk fyrir innan Kálfafell, austan við fjallið liggi bein lína úr miðjum jöklinum og suður um Markhólma vestanverðan til sjós og ráði sú lína landamerkjum milli Kálfafells og Breiðabólsstaðar. Breiðabólsstaður eigi allan Hvannadal austanmegin Dalsár og vestanmegin og allt suður að Klifaá.

Þá er bent á eldri heimild um landamerki Breiðabólsstaðar, lögfestu gerða 28. apríl 1810. Þar sé lögfest af öðrum eiganda jarðarinnar Breiðabólsstaðar að helmingi á móti hinum: „gras og land norður undir jökul, Hvanndal allan fyrir austan Kaldá, einnig fyrir vestan upp á eggjar fram að Klifá að meðfylgjandi grasmóa. Sléttlendinu framundan fjallinu svo langt suður sem Klifatungan fyrir innan Steina ber í steininn í Stórudock fyrir innan Kálfafell. Svo og lögfesti ég undir Breiðabólsstað skóg í Breiðabólsstaðarfjalli, nefnilega Brunna, Hólmkvarða, móa og Miðfell inn undir jökul fyrir austan grenishvamma og að Kaldá, að fráteknu því sem Reynivöllum fylgir.“ Nú sé aflögð byggð á Sléttaleiti og hafi það land verið lagt undir Breiðabólsstað.

Því er haldið fram að landamerkjabréfinu og lögfestunni beri ekki saman. Svo virðist sem lögfestan, sem samin er einungis af öðrum af tveimur eigendum jarðarinnar, helgi jörðinni land að jökli að austan og vestan en landamerkjabréfið eingöngu að austan. Að vestan nái merkjalýsing að Hvammskriðu eystri. Erfitt sé að átta sig á hvers vegna Hvannadalur sé lögfestur ef verið sé að lögfesta allt land að jökli. Kannski sé það vegna þess að einhver annar aðili hafi talið sig eiga þar einhvern landrétt en vitað sé að þarna var afréttur.

Greint er frá því að Breiðabólsstaðarfjall, Hvannadalur, Staðarfjall og Steinadalur séu afréttarlönd Breiðabólsstaðar. Lengsti afréttardalurinn í Suðursveit sé þó Kálfafellsdalur. Meðan fráfærur hafi tíðkast hafi lömbin verið vöktuð í Staðarfjalli í 3 daga. Bæirnir fyrir vestan Steinasand hafi verið í félagi um þetta og lagt til einn mann hver. Búið hafi verið í tjaldi og matur hafður að heiman. Á fjórða degi hafi lömbin verið rekin í Hvannadal til sumargöngu. Mörg býli í hreppnum hafi átt skógarítök í framangreindum afréttarlöndum, svo sem Sævarhólar, Borgarhöfn, Kálfafellsstaður, Reynivellir og Fell. Það gefi til kynna að um almenningsland hafi verið að ræða sem sveitarmenn gátu nýtt sér.

Í þessu sambandi var í málflutningi enn fremur vísað til þess að í Sáttabók Suðursveitar frá 1806

kæmi fram að ábúendur Innra-Kálfafells, Jón Steinsson og Þórður Steinsson, hefðu verið ákærðir og þeim er gefið að sök að hafa notað sér hagabeit í Staðarfjalli er Breiðabólstað tilheyrði, án leyfis Breiðbælinga. Þar sé því lýst hvernig Kálfafellsmenn hafi um langt skeið brúkað Staðarfjall átölulaust. Niðurstaðan hafi verið sú að gerð var sátt um að þeir hættu þessum afnotum. Þannig sé það ljóst að þetta landsvæði hafi verið í notum ýmissa aðila sem hafi litið svo á að þeir gætu sótt þangað ýmis réttindi.

Með því að draga kröfulínu um þjóðlendumörk, eins og gert er á kröfukorti, sé af hálfu ríkisins viðurkenndur beinn eignarréttur að hluta af öllum þessum afréttarlöndum. Verði þannig ekki talið annað en að kröfugerðinni sé í hóf stillt þar sem hluti af Hvannadal og Kálfafellsdal séu utan þjóðlendu. Meginrökin á bak við kröfugerðina hér verði þannig þau að land norðan kröfulínu hafi ekki verið numið í öndverðu. Landið hafi ekki verið nýtt til annars en að hirða af því jarðargróður í formi beitar og skógarnytja. Gegn þessum rökum og heimildun hljóti einhliða lögfesta og landamerkjabréf að vera léttvæg við mat á beinum eignarrétti þótt þau geti verið sönnun fyrir óbeinum eignarréttindum.

Að lokum er í stuttu máli greint frá Steinum, Sléttaleiti, Hala og Gerði.

7.6. Kálfafell

Í upphafi er vísað til landamerkjabréfs Kálfafells frá því í apríl 1890. Þar sé mörkum að austan við Kálfafellsstað lýst í Grástein og efst í Kálfagróf og í miðjan Merkirima niður við sjó. Tún jarðanna liggi þannig saman. Að vestan milli Kálfafells og Steina skuli varða í Markhólma bera í Lúputind og verði sú beina lína einnig fjörumark milli Kálfafellsfjöru og Vindásfjöru. Vesturmörkum gagnvart Breiðabólsstað sé hins vegar lýst allt til jökuls, þannig skuli varða í Markhólma bera í Fiskikeldu og úr Fiskikeldu í miðjan Brókarjökul.

Því er haldið fram að af þessu megi glöggt ráða að fjalllendi sé sameiginlegt fyrir Kálfafell og Kálfafellsstað sem og önnur býli í torfunni. Hér sé þannig um afréttarland að ræða sem hafi óviss mörk til fjalla. Bæði þar sem endapunktar í austri og vestri séu óvissir og ekki ákvörðuð nein mörk þar á milli. Heimalandi sé hins vegar skipt og sé það í anda landskiptalaga sem heimili einungis skiptingu heimalanda en ekki afréttarlanda. Þá megi benda á að eldri heimildir um landrými eins og vísitasíur Brynjólfs og Ólafs telji jörðinni tilheyra mikið minna land til fjalla en landamerkjabréfið geri ráð fyrir. Þetta veiki gildi landamerkjabréfsins. Um þetta vísist einnig til umfjöllunar um Kálfafellsstað.

7.7. Kálfafellsstaður

Af hálfu íslenska ríkisins er í upphafi fjallað um sögu jarðarinnar.

Þá er vitnað til heimilda um landamerki Kálfafellsstaðar. Greint er frá lýsingu merkja í vísitasíu Brynjólfs biskups Sveinssonar frá árinu 1641, vísitasíu Jóns biskups Vídalíns frá árinu 1706, vísitasíu Ólafs Gíslasonar frá árinu 1748 og loks landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1923.

Því er haldið fram að Brynjólfur biskup Sveinsson sé af mörgum talinn seilast lengra við lýsingu landamerkja í sínum vísitasíum en góðu hófi gegni. Það væri því í anda hans að ganga lengra en ráða megi af eldri heimildum.

Að austan segi Brynjólfur að Staðará deili milli Kálfafells og Borgarhafnar ofan að sauðbeit. Þetta sé skilið þannig að merkin á milli sé áin niður í sauðbeit. Nú sé óljóst hversu langt Staðará nái í átt að jökli því í botni Staðardals verði hún til af mörgum lækjum og kvíslum. Landamerkjabréfið frá 1923 hafi sömu lýsingu nema bætt sé við þeirri skýringu að Staðará spretti upp milli Hálsatinds og Þormóðsstaðahnútu. Við skoðun þessara örnefna á kröfukorti megi glöggt sjá að þessi upptakapunktur eru langt frá jökli og þannig óskiljanlegt hvers vegna punktur í jökulröndinni sé talinn hornpunktur fyrir jörðina.

Merki til vesturs samkvæmt vísitasíu Brynjólfs séu óljós, einungis segi að þau liggi „á milli

Kálfafellanna úr þúfunni í Kálfagróf og sjónhending í miðjan Merkirima og fjörumörk þar rétt suður undan“. Þessi lýsing segi manni, sem ekki njóti þess að vera staðkunnugur, ekkert. Á kröfulínukorti sé hvergi að finna tvö Kálfafell, einungis Kálfafellsfjöll og sé það örnefni í miðju því landsvæði sem teiknað sé á kröfulínukort fyrir jörðina. Þúfan í Kálfagróf og Merkirimi séu í heimalandi og komi þannig ekki til álita við skoðun fjallmarka.

Þá sé ljóst að með því að setja merkin í landamerkjabréfi Kálfafells frá 1890 úr Fskikeldu í miðjan Brókarjökul sé verið að seilast lengra með merki en meira að segja Brynjólfur biskup hafi vogað sér. Yngri landréttur verði að vera í samræmi við eldri eða upprunalegan rétt nema hægt sé að sanna rétt til landauka með löggerningum.

Þessi umfjöllun um vesturmörk eigi frekar við um Kálfafellsjörðina því hún njóti þessara vesturmerkja gagnvart Breiðabólsstað. Milli Kálfafellsstaðar og fyrrum hjáleigubýla annars vegar og Kálfafells hins vegar séu engin mörk önnur en mörk í byggð samkvæmt landamerkjabréfinu frá 1923 og þannig hljóti allt fjalllendi að vera í óskiptri sameign. Hér sé um að ræða sumarbeitiland sem auðvitað sé ekkert annað en afréttur sex jarða.

Næst er á það bent að Staðardalurinn, sem sé afréttarland jarðarinnar, sé ekki stór og eins og annað fjalllendi á þessum slóðum gróðurlítill, einkum hið efra. Framar á dalnum sé graslendi nokkuð, einkum í Hálsum og svo á Selmýri, sem er allstórt svæði framan til í dalnum.

Kröfulínan um þjóðlendumörk sé í fjöllunum ofan við undirlendi bæjanna og lendi efri hluti Staðardals því innan þjóðlendu. Byggt sé á því að lengra til óbyggða hafi nám ekki náð. Skriflegar heimildir um að Staðardalurinn sé afréttardalur styðji þessa niðurstöðu þar sem afréttir hafi sjaldnast verið í heimalandi þótt slíkt geti verið.

Að lokum er bent á að kröfulýsing vegna Kálfafellsstaðar sé gerð af umráðamanni, séra Einari Jónssyni. Ríkið telji hins vegar réttara að aðild sé hjá prestsetursjóði. Jafnframt þessu geri umráðamenn ríkisjarðanna Brunna, Brunnavalla og Jaðars kröfur til eignarréttinda gagnvart þjóðlendukröfum. Ríkið mótmælir aðild þessara umráðamanna og telur sig hafa alla aðild fyrir jarðirnar og hafa sent inn kröfulýsingar sem séu í samræmi við kröfur ríkisins um þjóðlendumörk. Sama eigi við um jörðina Leiti. Þessar jarðir eigi allar í sameign það fjalllendi sem geti verið innan merkja samkvæmt gildum lýsingum og hluti af því sé ofan þjóðlendulínu.

7.8. Borgarhöfn

Af hálfu íslenska ríkisins er í upphafi greint frá staðháttum í landi Borgarhafnar. Tekið er fram að land jarðarinnar skiptist nánast til helminga í láglendi og fjalllendi. Mikil hagaganga hafi áður fyrr verið á Borgarhafnarheiði. Einnig hafi hellutak gott verið í Helluhól í Borgarhafnarfjalli.

Því næst er fjallað um sögu jarðarinnar.

Þá er greint frá því að landamerkjaskrá Borgarhafnarlands sé frá 19. júní 1922. Þessi skrá skeri sig úr öðrum að því leyti að austur- og vesturmörkum er lýst upp í jökul, hvar sem hann hafi verið á þessum tíma. Þessum fjallmörkum sé lýst að austan þannig að að austan renni lækur sá úr jöklinum austan við Botnafjallshnútu og renni í Skógarmannafoss. Skógarmannafoss sé einmitt endapunktur vesturmarka Skálafells. Austan þessarar línu sé þannig land sem enginn geri tilkall til samkvæmt landamerkjabréfi.Vesturmörkum Borgarhafnar sé lýst þannig að Staðará deili á milli Borgarhafnar og Kálfafellsstaðar þar hún nú renni úr jökli austan við Hálsatind annars vegar og Þormóðsstaðahnútu hins vegar. Ekki komi fram í skránni hvernig óbyggðamörkin liggi, hvort þau séu bein lína á milli efstu punkta í austri og vestri eða liggi uppi á jökli.

Næst er tekið fram að kröfum sé lýst fyrir Borgarhöfn ásamt Lækjarhúsum, Gamlagarði og Vagnsstöðum. Samkvæmt þeirri kröfulýsingu sé lýst merkjum til norðurs, sem línu frá merkjum Skálafells í punkti 37 á kröfulínukorti og í vestur að mörkum við Kálfafellsstað í punkti 37a á kröfulínukorti. Íslenska ríkið mótmæli kröfum fyrir Gamlagarð þar sem sú jörð sé ríkisjörð ásamt Króki og gerðar séu sérstakar kröfulýsingar fyrir þær jarðir sem séu í samræmi við kröfur ríkisins

um þjóðlendumörk. Þá sé einnig mótmælt því að punktur 37 á kröfulínukorti sé á mörkum við Skálafell, þar sem það styðjist ekki við nein heimildarskjöl.

Þá er tekið fram að land norðan við kröfulínu ríkisins sé mikið hálendi allt upp í aðstöðu ferðaþjónustunnar á Skálafellsjökli. Þarna sé meðal annars Borgarhafnarheiði og eystri hlið efri hluta Staðardals. Kröfulína ríkisins gangi í gegnum miðjan Staðardal en heimildir segi Staðardal m.a. afrétt frá Kálfafellsstað. Þá greini heimildir frá hellutaki í Helluhól í Borgarhafnarfjalli, sem menn hafi víða að sótt, án gjaldtöku. Helluhóll sé talsvert fyrir sunnan kröfulínu. Heimildir greini jafnframt frá beitarafnotum ýmissa jarða á Borgarhafnarheiði. Ýmsar jarðir hafi þannig nýtt þrætusvæðið. Þannig séu heimildir um nýtingu fleiri jarða á þrætusvæðinu auk þess sem hægt sé að útiloka nám lands á þessu hálendi. Þá sé hæð yfir sjó, fjarlægð frá byggð, gróðurfar og annað til þess fallið að skerpa á sönnunarkröfum um beinan eignarrétt.

Loks er tekið fram að samkvæmt máldaga frá 1570 eigi kirkjan í heimalandi. Heimild um að jörðin skiptist í heimaland og annað land liggi því fyrir. Eins og byggt sé á af hálfu ríkisins í þjóðlendumálum fylgi beinn eignarréttur eingöngu heimalandinu.

7.9. Skálafell

Af hálfu íslenska ríkisins er í upphafi greint frá staðháttum í landi Skálafells. Tekið er fram að um aldarmótin 1900 hafi Hafrafell verið umlukið jökli. Þar hafi svo orðið jökullaust um 1930.

Því næst er fjallað um sögu jarðarinnar.

Þá er greint frá því að landamerkjabréf jarðarinnar sé frá 1. maí 1921. Þar sé eystri mörkum við Heinaberg með lýst úr Hánýpu og beint í Snjófjall vestast. Ekki verði beint ráðið af þessu hvort hér sé um sjónhendingarlínu að ræða eða orðin merki að jörðin eigi land allt upp í Snjófjall. Vestari mörkum sé hins vegar aðeins lýst á móti Smyrlabjörgum upp í Skógarmannafoss og ekki lengra. Sú jörð eigi ekki land lengra til fjalla. Benda megi á það að Borgarhöfn eigi hornpunkt í Skógarmannafoss og Skálafell eigi ekki land á móti Borgarhöfn, hvorki samkvæmt landamerkjabréfi Skálafells né Borgarhafnar.

Tekið er fram að landamerkjabréf Borgarhafnar lýsi mörkum sínum að jökli þannig að að austan renni lækur sá úr jöklinum austan við Botnafjallshnútu og renni í Skógarmannafoss deili á milli Botnafjallshnútu og Miðbotnafjalls. Mörkum Skálafells til vesturs sé hins vegar lýst úr Skógarmannafossi beint í grjótvörðu á fjallsbrún (milli Hvíldar og Nautastapa) og þaðan beint í Smyrlabjargaá. Samkvæmt þessu nái land Skálafells ekki hærra til fjalls en að Skógarmannafossi og samkvæmt bréfinu eigi jörðin engin landamerki mót Borgarhöfn og síðast en ekki síst sé engin landamerkjalína dregin milli efstu austur- og vesturpunkta og þannig eigi jörðin engin þinglýst mörk til fjalla.

Þá er því haldið fram að erfitt sé að átta sig á hvernig landamerkjabréfið geti verið sönnun fyrir beinum eignarétti að öllu því landsvæði sem samkvæmt kröfulínukorti falli innan merkja jarðarinnar þegar augljóst sé af texta bréfsins að merkjalýsing að vestan endi við Skógarmannafoss. Skógarmannafoss sé skammt sunnan við kröfulínu ríkisins um þjóðlendumörk og verði þannig til sneið sunnan kröfulínu sem enginn geti gert tilkall til samkvæmt landamerkjabréfi. Enginn möguleiki sé þannig á að vefengja réttmæti kröfulínu íslenska ríkisins á þessu svæði.

Loks er tekið fram að krafa um þjóðlendu í Hafrafelli sé einkum byggð á heimildum úr Byggðasögu A-Skaftafellssýslu. Þar segi að talið sé að Skálafell eigi upprekstur í hálft Hafrafell á móti Flatey í Mýrarhreppi. Að eiga upprekstur sé sama og eiga afrétt eða afréttareign. Hafrafellið sé þannig lögafrétt samkvæmt Grágás og Jónsbók en svo hafi afréttir verið kallaðir sem tveir eða fleiri áttu saman. Vegna samnotanna hafi verið talið eðlilegt að hafa lögbundnar nýtingarreglur. Annað sem skipti máli varðandi Hafrafellið séu hæð þess yfir sjó, fjarlægð frá byggð og önnur atriði, sem geri það að hreinum öræfum. Síðast en ekki síst verði ekki séð að Hafrafell sé innan lýstra landamerkja.

8. SJÓNARMIÐ GAGNAÐILA

8.1. Fell

Af hálfu þinglýstra eigenda Fells er í upphafi fjallað um sögu jarðarinnar og vísað til viðeigandi heimilda í því sambandi. Þar kemur m.a. fram að á fyrstu öldunum eftir landnám sé talið að landslagið hafi verið öðruvísi en nú er. Talið sé að Breiðamörk hafi þá verið gróið sléttlendi sem gæti hafa náð langt norður frá núverandi jökulsporði. Þar sem áður var gróin mörk hafi jökullinn í gegnum aldirnar grafið landið hundruð metra niður fyrir sjávarmál.

Þá er tekið fram að jörðin Fell hafi verið numin þegar á landnámsöld. Jarðeigendur byggi á því að við landnám hafi stofnast beinn og fullkominn eignarréttur að jörðinni. Þessu til stuðnings vísa jarðeigendur til úrskurðar óbyggðanefndar í máli nr. 4/2000.

Enn fremur taki jarðeigendur undir það með óbyggðanefnd að skýrar lýsingar Landnámu hafi sönnunargildi við mat á því hvort stofnast hafi til eignarréttar yfir tilteknu landsvæði. Lýsingar hennar geti þó aldrei ráðið einar sér þar sem þær séu ekki nógu nákvæmar. Síðari þróun, samningar milli einstakra jarðeigenda, gerð landamerkjaskráa, hefðartími og fleira hljóti að skipta sköpum um umfang landsvæða innan einstakra jarða.

Þá byggja jarðeigendur á því að engir afréttir séu í Austur- Skaftafellssýslu heldur sé allt land þar eignarrétti háð og tilheyri einstökum jörðum þar með talið Felli. Hafi svo verið allt frá landnámi. Láglendi sé enda almennt lítið og stutt til fjalla. Þetta sé almennt skoðun fræðimanna.

Jafnframt hafi landslag verið allt annað við landnám en nú er. Breiðamörkin hafi þá verið grasi gróið láglendi sem tilheyrt hafi Felli eða jörðum sem tilheyra henni í dag og verið nytjuð af bændum. Rannsóknir renni ótvírætt stoðum undir þetta. Sama geri fornar sagnir um að Mávabyggðir og Esjufjöll hafi tilheyrt Felli. Sá sem haldi öðru fram beri sönnunarbyrði fyrir þeirri staðhæfingu sinni.

Þessu til stuðnings var í munnlegum málflutningi vísað til greinargerðar Ingva Þorsteinssonar náttúrufræðings um náttúrufar í Suðursveit, greinargerðar Odds Sigurðssonar jarðfræðings um útbreiðslu jökla á Íslandi á sögulegum tíma, greinar Helga Björnssonar „Frá Breiðumörk til jökulsands: mótun lands í þúsund ár“ og mælinga Raunvísindastofnunar Háskóla Íslands á Breiðamerkurjökli og nágrenni og áætlaðri legu Breiðumerkurjökuls á fyrstu öldunum eftir landnám. Framangreind gögn staðfesti að við landnám hafi Breiðamörk verið gróið sléttlendi í um 100 m h.y.s.

Jarðeigendur byggja og á því að breytingar á jöklafari valdi því ekki að landamerki færist úr stað. Það að Breiðamerkurjökull hafi skriðið verulega fram frá því sem var á fyrstu öldum byggðar í landinu valdi því ekki sjálfkrafa að landamerkin færist fram. Jökullinn sé á stöðugri hreyfingu og nú um tíma t.d. hopi hann. Málið snúist eingöngu um sönnunarleg atriði. Eins og sýnt hafi verið fram á hefur Breiðamörkin verið verðmætt láglendi og fráleitt að slíkt svæði hafi ekki verið nýtt af bændum. Jöklar séu einungis vatn í föstu formi og um þá gildi sömu reglur og um myndun og breytingar á vatnsfari á eignarlöndum, sbr. t.d. 2. mgr. 3. gr. og 7. gr. vatnalaga, nr. 15/1923. Í þessum efnum sé eðlilegra að miða við landnámsmörk og á því byggist kröfugerð eigenda Fells.

Varðandi landamerki jarðarinnar er m.a. byggt á þeim landamerkjaskrám sem til staðar eru, þ.e. „landamerkjaskrá jarðarinnar Reynivalla í Borgarhafnarhreppi“ frá 8. apríl 1888, „landamerkjaskrá fyrir Fellslandi“ frá 1. maí 1922 og „landamerkjaskrá milli Fells í Borgarhafnarhreppi og Breiðumerkur í Hofshreppi“ frá 13. maí 1922. Tvær hinar síðastnefndu hafi verið gerðar með stoð í landamerkjalögum, nr. 41/1919, sem þá höfðu nýlega tekið gildi. Landamerkjaskrá Reynivalla frá 1888 sé undirrituð og samin af ábúendum jarðanna Reynivalla og Breiðabólsstaðar 1885 en dagsett og send til birtingar 1888, undirrituð af viðkomandi presti 1890 og afrituð sama ár. Fell hafi farið í eyði 1873 en að mestu eftir það verið í eigu ábúandans á Reynivöllum, Eyjólfs Runólfssonar og afkomenda hans. Það sé því ekkert óeðlilegt við það þótt landamerkjaskráin sé eingöngu undirrituð

af ábúendum Reynivalla og Breiðabólsstaðar en ríkið hafi reynt að gera lítið úr gildi landamerkjaskrárinnar vegna þess að aðrir hafi ekki undirritað hana. Landamerkin, eins og þeim sé lýst, fari algerlega saman við landamerkin í landamerkjaskránni frá 1. maí 1922 og miði eigendur bæði Fells og Reynivalla við sömu landamörk enn þann dag í dag. Landamerkjaskráin frá 13. maí 1922 fari síðan saman eftir því sem við á við landamerkjaskrána frá 1. maí 1922 sem undirrituð sé af eigendum og ábúendum Reynivalla sem einnig hafi átt Fellið a.m.k. að stórum hluta. Að því er varði landamerkjaskrána frá 13. maí 1922 sé á því byggt að hreppstjórar Hofshrepps og Borgarhafnarhrepps hafi haft fullt umboð jarðeigenda til þess að undirrita landamerkjaskrána enda sé ekki vitað til þess að neinn sérstakur ágreiningur hafi verið um hana.

Einnig er vísað til „sattargjördar“ frá 8.júní 1854 milli eigenda jarðanna Fells og Hofs í Öræfum. Sáttargerðin, sem undirrituð sé af jarðeigendum, styðji við landamerkjaskrána enda aðeins 68 ár á milli þess sem sáttargjörðin hafi undirrituð 8. júní 1854 og landamerkjaskráin 13. maí 1922. Við landamerkjaskrána skuli þó miða enda sé hún síðasti löggerningurinn sem varði landamerkin og um hana hafi ríkt sátt frá upphafi.

Í munnlegum málflutningi var í þessu sambandi einnig vísað til lögfestu Hofsbænda frá 1851. Hún styðji kröfu um landamerki Fells vestan Jökulsár sérstaklega sem og framangreindar landamerkjaskrár að öðru leyti.

Allar framangreindar landmerkjaskrár hafi verið þinglesnar á manntalsþingum og innfærðar í landamerkjabók Skaftafellssýslu og hafi síðan verið á þeim byggt varðandi landamerki hinna tilgreindu jarða án ágreinings við nágranna eða sveitarfélög. Virðist það eindregið benda til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda.

Þá er lögð áhersla á það að jarðeigendur telji með vísan til úrskurðar óbyggðanefndar í máli nr. 4/2000 að leggja verði til grundvallar að jörð, svo sem hún sé afmörkuð í landamerkjabréfi, sé beinum eignarrétti háð. Sama gildi um land sem samkvæmt fyrirliggjandi heimildum sé eða hafi verið jörð. Sá sem haldi öðru fram beri sönnunarbyrði fyrir þeirri staðhæfingu sinni.

Að því er varðar norðurlandamerkin, sem snúa inn að landinu, byggja jarðeigendur á því að mælingar bendi til þess að Breiðamörkin, sem sé langstærsti hluti jarðarinnar, hafi verið gróið verðmætt láglendi og jökullinn þá aðeins náð niður að Skálabjörgum í Esjufjöllum. Á því er byggt að þetta svæði hafi verið nýtt af bændum. Þetta svæði sé innan landamerkja jarðarinnar eins og þau séu í dag og hafi verið um árhundraða skeið. Að því er varði framhald eystri landamerkja jarðarinnar til norðurs frá Fellsfossi og upp með Fellsgljúfri, eftir Þverártindsegg í Snæfell, þá styðjist þau við frásagnir bænda aðliggjandi jarða, s.s. Reynivalla. Þessi landamerki séu kunn meðal bænda í sveitinni þótt ekki komi skýrt fram í landamerkjabréfinu hversu langt þau gangi til norðurs eða inn til landsins, frekar en í mörgum öðrum landamerkjabréfum. Þá sé um glögg merki frá náttúrunnar hendi að ræða. Lega landamerkjanna til norðurs sé hins vegar í fullu samræmi við legu Breiðumerkurinnar eins og hún hafi litið út á fyrstu öldum eftir landnám þegar hún teygði sig allt til Esjufjalla, svo sem áður hafi verið gerð grein fyrir.

Þá verði, varðandi umfang og stærð jarðarinnar, að líta til þess að meðan jörðin var í byggð, hafi hún verið bústaður stórbænda og höfðingja og talin eitt af mestu höfuðbólum sýslunnar og landmesta jörðin.

Næst er tekið fram að verði litið svo á að landeigendur hafi ekki átt beinan eignarrétt að jörðinni miðað við landamerki hennar eins og þau eru í dag, þá hafi þeir að minnsta kosti eignast slíkan rétt fyrir hefð sbr. 2. gr. laga nr. 46/1905. Byggi landeigendur á því að þeir og forfeður þeirra hafi haft svo víðtæk umráð eignarinnar um árabil að það hljóti eitt og sér að vera vísbending um eignarhald á jörðinni. Megi í þessu sambandi vísa til H 1997:2792 og H 1939:28. Þrátt fyrir að jörðin hafi farið í eyði í lok 19. aldar hafi jarðeigendur nýtt hana, slegið tún o.s.frv. Þá hafi þeir, einkum síðustu áratugina, haft umsjón og eftirlit með því að umgangur ferðamanna og starfsmanna fyrirtækja einkum í kvikmyndaiðnaði við Jökulsárlón sé þannig að ekki verði unnin þar náttúru-

spjöll. Hafi landeigendur m.a. gert leigusamning við rekstraraðila ferðaþjónustu við lónið og fjölda innlendra og erlendra kvikmyndafyrirtækja. Heimild jarðeigenda til þess að heimta leigu af rekstraraðila við lónið hafi verið staðfest með dómi Hæstaréttar í málinu nr. 167/1998.

Því næst er greint frá því að um áratuga eða árhundruða skeið hafi land innan Fellsjarðarinnar verið eins og það er enn þann dag í dag. Ríkið hafi látið þetta algerlega afskiptalaust allt fram til þess tíma þegar það hafi lagt fram kröfugerð sína fyrir óbyggðanefnd. Ekki þýði að koma nú löngu seinna til þeirrar kynslóðar sem nú eigi jörðina og hafi í flestum tilfellum erft hana frá forfeðrum sínum og mæðrum og halda því fram að ríkið eigi þar betri rétt. Hafi ríkið átt slíkan rétt sé hann nú niður fallinn fyrir tómlæti.

Þá vísa jarðeigendur til traustfangsreglna. Landamerkjaskrár jarðarinnar hafi verið þinglesnar á manntalsþingum og færðar í landamerkjaskrár. Jarðeigendur séu einnig þinglýstir eigendur jarðarinnar.

Enn fremur byggja jarðeigendur á því að land innan landamerkja jarðarinnar njóti verndar samkvæmt 72. gr. stjórnarskrárinnar. Þeir verði því aðeins skyldaðir til þess að láta það af hendi með lögum þegar almenningsþörf krefji og komi þá fullt verð fyrir.

Varðandi eignarheimildir sínar benda jarðeigendur á að þeir séu þinglýstir eigendur jarðarinnar sbr. veðbókarvottorð dags. 27. júní 2001. Ekkert hafi verið gert til þess að hnekkja því eignarhaldi. Þeir hafi því þinglýsta eignarheimild að jörðinni eins og hún sé afmörkuð í dag.

Þá mótmæla jarðeigendur kröfum íslenska ríkisins. Telja þeir kröfurnar vera í ósamræmi við fyrirliggjandi gögn og heimildir auk þess sem þær séu ekki í samræmi við vilja löggjafans. Það sýni svo ekki verður um villst ummæli og yfirlýsingar ráðherra og fjölda alþingismanna.

Í kröfugerð ríkisins sé fallist á það að „landnám sé grundvöllur frumstofnunar eignarréttar“. Landnámið hafi einkum náð til láglendisins en „líklegt að helgunin hafi náð svo langt, að tekið væri með það land, sem nýta mátti á heilsársgrundvelli og gat þannig verið hluti af jörð“. Þrátt fyrir þessa niðurstöðu og reyndar þvert ofan í hana taki ríkið ekkert tillit til landamerkja eða hvernig landslag var á fyrstu öldum eftir landnám þar sem ákveðið hafi verið að ríkið setji kröfulínu sína inn í miðja jörðina. Þá nái kröfulínan út í sjó og í raun „klipptur af“ stærstur hluti jarðarinnar sem sagnir séu um að hafi verið höfuðból og landmesta jörðin í sýslunni. Þannig sé jörðin í raun gerð að koti með kröfulýsingu ríkisins. Þetta sé í ósamræmi við þau gögn sem ríkið sjálft hafi lagt fram.

Jarðeigendur mótmæla jafnframt þeirri málsástæðu að það hafi haft einhver áhrif á eignarréttinn að jörðinni þótt not af henni hafi breyst vegna ágangs jökla og vatna. Þá mótmæla jarðeigendur því að landnám hafi einungis tekið til þess lands sem byggð reis á en ekki t.d. til fjalla, öræfa eða jökla.

Jarðeigendur mótmæla því að sönnunarbyrðin hvíli á þeim enda sé kröfulína ríkisins hvorki í samræmi við landamerkjaskrár né önnur fyrirliggjandi gögn. Þeir byggja þvert á móti á því að þar sem landamerki hafi staðið ágreiningslaus um langa hríð, þá hljóti sönnunarbyrðin að snúast við og ríkið að sanna að landamerkin eigi að vera með einhverjum öðrum hætti en verið hefur um langt skeið. Löglíkur séu á því að sá sem hafi haft umráð jarðar um langt árabil sé eigandi hennar.

Þá er mótmælt þeirri ályktun ríkisins að einungis sé heimilt að hefða fasteignir sem undirorpnar séu beinum eignarrétti en ekki aðrar eignir eins og t.d. grunnréttinn af afréttum og almenningum. Um þetta vísist til úrskurðar óbyggðanefndar í máli nr. 4/2000.

Næst er sérstaklega mótmælt þeim ályktunum ríkisins að Fellsjörðin hafi ekki náð vestur fyrir Jökulsá eins og hún er í dag. Þótt fallast megi á að áin hafi á árum áður verið erfiður farartálmi sé til fjöldi gamalla sagna um það að fólk hafi verið ferjað yfir ána eða gengið á jökul „fyrir“ hana. Landnám Hrollaugs samkvæmt Landnámu hafi náð allt vestur að Kvíá (vestan Jökulsár) sem þekkt sé enn þann dag í dag. Landamerkin hafi bændurnir síðan ákveðið með sér og hafi þau verið ágreiningslaus um langa tíð svo sem áður hafi verið vikið að. Vangaveltur ríkisins breyti þar engu um. Á því er byggt að ríkið hafi sönnunarbyrðina fyrir því að landamerkin eigi að vera annars staðar en þau eru samkvæmt fyrirliggjandi landamerkjaskrám.

Loks er greint frá því að íslenska ríkið haldi því fram í greinargerð sinni að Fell hafi ekki verið landnámsjörð og því hafi landi ekki verið afsalað til annarra jarða úr henni. Því sé ekki hægt að álykta sem svo að það af numdu landi, sem aðrir eigi ekki, tilheyri Felli. Jarðeigendur telji að hér sé verið að flækja hlutina. Það sem máli skipti sé að eignarréttur að landinu, þ.m.t. Felli, hafi fengist fyrir nám í öndverðu svo sem ríkið viðurkenni. Síðan hafi einstakar jarðir vafalítið tekið einhverjum breytingum s.s. með samningum manna í milli. Rétt sé að víða séu eyður varðandi yfirfærslur og breytingar á eignaheimildum allt frá landnámi. Það breyti hins vegar ekki því að sagnir séu til um jörðina a.m.k. frá 14. öld og að núverandi landamerki hafi staðið óbreytt og ágreiningslaus um áratuga og árhundraða skeið. Því verði ekki breytt nú löngu seinna nema eitthvað mikið komi til og sérstök rök standi til þess. Ríkið hafi ekki lagt fram slík rök. Engu breyti þó einhvern tíma á miðöldum eða upp úr þeim tíma hafi verið til jarðir sem kunni að hluta eða öllu leyti að hafa átt land innan þeirra landamerkja sem Fell miðast við í dag. Enda sé ekkert sem bendi til þess að land hafi komist undir jörðina með ólögmætum hætti. Því verði að una við núverandi landamerki.

8.2. Reynivellir, Breiðabólsstaður, Kálfafell, Kálfafellsstaður, Borgarhöfn og Skálafell

8.2.1. Almenn atriði

Af hálfu jarðeigenda er í upphafi vísað til þess að í Suðursveit hafi frá öndverðu einkum verið stundaður sauðfjárbúskapur. Vegna náttúrulegra aðstæðna í Suðursveit sé allt land sem nýtt sé með einhverjum hætti frá jörðunum háð einkaeignarrétti jarðaeigenda og skiptist eignarlandið í heimalönd og fjalllendi. Það sé almenn skoðun fræðimanna að í sveitum þessum fyrirfinnist ekki land þar sem bændur hafi einungis stofnað til afnotaréttar til sumarbeitar fyrir sauðfé. Hafi þessu verði svo háttað allt frá landnámstíð. Hverri jörð fyrir sig fylgi fjalllendi og í sumum tilvikum eigi tvær eða þrjár jarðir sameiginlega fjalllendi og stafi það einkum af því að nýjum jörðum hefur verið skipt úr eldri og stærri jörðum og þá um það samið að hafa fjalllendið sameiginlegt. Af þessum ástæðum geri hvorki hreppar né upprekstrarfélög kröfur um viðurkenningu á afréttum á þessu landsvæði þar sem ekki fyrirfinnist þar afréttir í merkingunni sameiginlegur afnotaréttur margra jarða til sumarbeitar fyrir sauðfé einungis. Hin náttúrulega skýring á þessu fyrirkomulagi sé sú að jarðirnar eru umluktar fjallgörðum og jöklum og ganga dalir inn á milli fjallanna og jöklanna. Dalir þessir séu eðlilegt framhald einstakra jarða og eðlilegt framhald heimalanda jarðanna. Þær aðstæður, sem annars staðar kröfðust sameiginlegra sumarbeitilanda fyrir sauðfé á heiðum uppi fjarri heimalandinu, eigi ekki við í sveitunum undir Vatnajökli. Stutt sé frá bæjunum til fjalla þeirra og jökla sem séu ytri landamerki jarðanna til hálendis landsins. Í landamerkjaskrám sé yfirleitt látið nægja að lýsa austur- og vesturmörkum fjalllendis þannig að merki séu „að jökli“, „í jökul“ eða „inní jökul“ og því óþarft að lýsa merkjum til jökuls frekar enda jökulröndin víða náttúrleg mörk jarðanna. Í sumum tilvikum nái fjalllendi jarðar einnig til jökulsvæða. Þá séu dæmi þess að í fjalllendi séu dalir sem nýttir hafi verið frá tiltekinni jörð um aldir og landið háð einkaeignarrétti eigenda tiltekinna jarða enda þótt slík landsvæði séu ekki í beinu framhaldi af heimalandi og fjalllendi viðkomandi jarðar.

Þannig séu það að meginstefnu jöklar norðan bæja sem ákvarði merki jarðanna til landsins með eðlilegum hætti. Jökulröndin hafi breyst í aldanna rás og muni halda áfram að breytast. Stundum hörfi jöklar og þá ávinnist jörðunum land og stundum skríði jöklar fram og leggi undir sig landið. Svo muni enn verða. Hér sé við það miðað að lega jökulsins á hverjum tíma ráði merkjum til landsins, þ.e. ákvarði hversu langt einkaeignarréttur jarðaeigendanna nær. Þá sé m.a. höfð hliðsjón af því hvernig sjórinn breyti löndum; ýmist brjóti land eða auki við land.

Frá því er greint að landamerkjalýsingar viðkomandi jarða sé að finna í landamerkjabók Skaftafellssýslu og séu þær frá árunum 1886, 1888, 1890, 1921, 1922 og 1923. Allar séu þær lesnar á viðeigandi manntalsþingum og innfærðar í landamerkjabók á árunum 1890-1893 og 1922-1923.

Þá er vikið að löggjöf um landamerki. Allt til 1. janúar 1920 hafi landamerkjalög, nr. 5/1882

verið í gildi en þá hafi lög nr. 41/1919, um landamerki, leyst þau af hólmi. Mikilvægi löggjafar þessarar frá 1882 og 1919 sé ekki síst að opinberum valdsmönnum er falið að sjá til þess að landamerkjalýsingar séu réttar að efni og formi og auki það óhjákvæmilega sönnunargildi þeirra, bæði gangvart hinu opinbera valdi og einkaaðilum. Landamerkjalýsingar gerðar samkvæmt greindum lögum eru því prima facie sönnun um landamerki jarða og sá sem vefengi þær hafi sönnunarbyrðina.

Í tilviki þjóðlendulaga hafi ætlunin ekki verið að hagga við sönnunarreglum íslensks réttar og því verði ríkið að sanna með ótvíræðum og óyggjandi hætti að landamerkjalýsingar séu rangar ef það geri eignartilkall til landa innan landamerkja jarða. Landamerkjalýsingar séu jafnframt sönnun þess að allt land innan landamerkja sé einkaeignarland og sá sem haldi öðru fram hafi um það jafnríka sönnunarbyrði og áður greini. Um sönnun að þessu leyti sé enga stoð að hafa í dómum Hæstaréttar í sakamálum þar sem rjúpnaskyttur hafa verið sýknaðar af refsikröfum ákæruvalds vegna veiða án leyfis landeigenda þar sem ákæruvaldinu hefur ekki tekist sönnun um eignarrétt að landi. Sönnunarreglur í sakamálum séu með sérstökum hætti og dómarnir hafi því ekkert gildi sem fordæmi um sönnun í einkamálum.

Þá er rík áhersla lögð á að það sé regla íslensks réttar að þinglesinni eignarheimild verði ekki hnekkt nema fyrir liggi ótvíræð sönnun um að hún sé röng. Í tilvikum allra þeirra jarða, sem hér sé um fjallað, njóti við þinglesinna merkjaskráa sem voru gerðar fyrir u.þ.b. 80-110 árum. Á því tímabili hafi þær ekki verið vefengdar, hvorki af handhöfum opinbers valds eða einkaaðilum, svo máli skipti fyrir málefni það sem hér sé til úrlausnar. Eigendur og umráðamenn eða fyrirsvarsmenn jarðanna hafi ekki haft tilefni til að halda til haga eldri sönnunargögnum en merkjaskrám um að merkin væru rétt. Skv. almennum sönnunarreglum íslensks réttar verði það land sem er innan marka eignarlands skv. landamerkjaskrá ekki skert nema sá sem tilkall geri sýni fram á ótvíræðan eignarrétt sinn, landamerkjaskráin sé röng og jafnframt að landeigandi samkvæmt landamerkjaskrá hafi ekki unnið eignarhefð á landinu og sé þá átt við þau tilvik þar sem landamerkjaskrá sé eldri en nemi lögbundnum hefðartíma, í þessu tilviki 20 ára óslitið eignarhald á landi. Vakin sé athygli á því að mun auðveldara sé að sýna fram á hefð á landi sem sé þinglesin eign hefðandans og enginn annar geri tilkall til.

Næst er vikið að því að af greinargerð með frumvarpi til þjóðlendulaga megi ráða að ríkið hafi litið svo á að skilja beri síðari dóm Hæstaréttar um Landmannaafrétt þannig að löggjafarvaldið geti slegið fullkomnum eignarrétti ríkisins á svonefndar þjóðlendur með almennum lögum. Því sé hér haldið fram að svo sé ekki. Hæstiréttur geti aðeins um að handahafar ríkisvalds geti í skjóli valdheimilda sinna sett reglur um meðferð og nýtingu landsvæða eins og Landmannafréttar. Almenni löggjafinn geti sett reglur um meðferð og nýtingu hvers kyns landsvæða og hafi reyndar gert það m.a. með almennri löggjöf um skipulag, umhverfismál o.fl. Almenni löggjafinn geti hins vegar ekki slegið eign ríkisins á land það sem nefnt sé þjóðlendur í þjóðlendulögunum. Til þess þurfi að breyta stjórnarskrá lýðveldisins. Ríkið geti hins vegar tekið landsvæði, sem háð séu einkaeignarrétti, eignarnámi að uppfylltum skilyrðum stjórnarskrár um almannaþörf og fullar bætur.

Því næst er greint frá því að markmið laga nr. 58/1998, um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, sé að ríkið slái eign sinni á hvers konar landsréttindi og hlunnindi í þjóðlendum sem ekki séu háð einkaeignarrétti, sbr. 1. mgr. 2. gr. laganna. Hvað sem líði stjórnskipulegu gildi laganna, sem hér sé gerður fyrirvari um, sé óumdeilt að í lögunum sé viðurkennt að ríkið leiti eftir viðurkenningu á eignarrétti sínum á landsvæðum utan eignarlanda þó að einstaklingar og lögaðilar kunni að eiga þar takmörkuð eignarréttindi. Jafnframt sé viðurkennt í lögunum að eignartilkall ríkisins til lands í þjóðlendum sé háð þeim skilyrðum að ekki sé fyrir eigandi sem fari með öll venjuleg eignarráð innan marka lands síns. Samkvæmt almennum sönnunarreglum íslensks réttar hafi ríkið sönnunarbyrðina um ótvíræðan og betri rétt sinn en greini um rétt eiganda í jarðamerkjaskrám eða öðrum heimildarskjölum.

Þá sé það almenn regla íslensks réttar þegar gert sé tilkall til eignarréttar yfir landi að tilkallsmaður verði að sýna fram á inntak réttar síns og hvar séu merki landsvæðis hans. Hann verði jafnframt að sýna fram á, þegar réttindum slái saman, að réttindi hans gangi framar. Þegar krafa tilkallsmanns rekist á eignarréttindi annarra yfir landi, sem eignarréttarkrafa sé gerð um, verði tilkallsmaður að sanna að réttindi hans gangi framar. Ekki þurfi annað en að sá sem fyrir sé geti sýnt fram á einhvers konar heimildir sínar yfir landinu til að sönnunarbyrðin hvíli alfarið á tilkallsmanni. Sé eignarheimild þess sem fyrir er þinglesin samkvæmt lögum hvers tíma er sönnunarbyrðin svo ík á tilkallsmanni að nánast verður fullyrt að honum sé ókleif sönnunin, sbr. H 1961 629 (Bergþórugata), H 1988 422 (Oddhóll) og H 1997 2792 (Laugavellir í Jökuldalshreppi).

Íslenska ríkið haldi því hins vegar fram að landeigendur verði hver um sig að sanna eignarheimildir sínar. Í þessari afstöðu felist að því er virðist að ekki skipti máli að óumdeilt sé og hafi verið um langa hríð hver sé eigandi lands og hver sé lega þess og stærð. Ekki skipti heldur máli að áliti ríkisins að merki jarðarinnar hafi verið skráð opinberri skráningu í meira en eitt hundrað ár án athugsemda af hálfu ríkisins. Virðist á því byggt að með setningu þjóðlendulaga hafi ríkið opnað fyrir eignartilkall nánast að eigin vild til bújarða og því sé heimilt að „nema“ stóra hluta jarða landsmanna án bóta og án almenningsþarfar. Ríkið telji að því sé heimilt að víkja til hliðar lögum um skráningu merkja fasteigna og þinglýsingu eignarheimilda næstum takmarkalaust. Ríkið telji að hagsmunir þeirra sem eiga takmörkuð réttindi yfir jörðunum, svo sem eins og veðhafar, leigutakar og aðrir afnotafar skipti hér engu máli og ekki gefið þessum aðilum kost á að gæta réttar síns. Ákvörðun nefndarinnar muni því ekki binda þessa rétthafa og í þeim tilvikum þar sem jarðir verði skertar skv. þjóðlendutilkalli ríkisins verði að skilgreina jörð með tvennum hætti, hina veðsettu jörð sem yrði seld eins og þinglesin merki ákvarða á uppboði og þá jörð sem nefndin hafi ákveðið að eigandinn megi halda eftir að kröfur ríkisins hafi náð fram að ganga að öllu eða einhverju leyti. Kaupandi á uppboði muni því eignast samkvæmt þessu meira land en eigandinn eigi. Sá eignarréttur myndi síðan haldast óbreyttur. Þá skuli þess getið að komi til þess að núverandi eigandi hafi eignast jörðina á grundvelli landamerkabréfs sem gert sé samkvæmt lögunum frá 1890 á síðustu áratugum þá eigi hann ekki aðeins kröfur á hendur heimildarmanni sínum heldur og íslenska ríkinu fyrir skerðingu lands, sem hann hefur keypt og greitt fyrir að fullu. Þá þýði lítið fyrir ríkið að bera fyrir sig að kaupandinn geti ekki sýnt fram á eignarheimild sína í Landnámu!

Það sé rangt hjá ríkinu að þinglesin landamerkjabréf lögum samkvæmt séu samningar sem ekki bindi ríkið. Bréfin séu gerð samkvæmt lagaskyldu og séu jafnt í þágu ríkisins eins og sveitarfélags, eigenda og nágranna, auk eigenda takmarkaðra réttinda. Á grundvelli þeirra hafi skattar verið ákveðnir, svo dæmi sé nefnt. Þeir sem átt hafi eldri heimildarbréf fyrir jörðum sínum er þeir gerðu landamerkjabréf fyrir einni öld hafi ekki haft ástæðu til að varðveita þær heimildir lengur þar sem nýjar hafi verið komnar í stað gamalla.

Næst er vikið að athugasemdum jarðeigenda við kröfugerð íslenska ríkisins. Þannig sé af hálfu ríkisins á því byggt að er heimildir geti ítaka jarða utan jarðanna þá hljóti það land, sem ítakið er í, að vera afréttur sem ekki sé háður einkaeignarrétti og skipti þá ekki máli um hvers konar ítak er að ræða. Tekið er fram að þessu sé hafnað og á það lögð áhersla að ítök í Austur-Skaftafellssýslu séu ætíð í annars manns landi, þ.e. landi sem háð sé einkaeignarrétti.

Þá sé skýring þess hvers vegna landamerkjalýsingar láti nægja að lýsa merkjum austan og vestan að jökli eða inn á jökul augljós en hún sé sú að jökulröndin sé jafnglögg merki og ströndin til sjávar.

Af hálfu jarðeigenda er því jafnframt með öllu hafnað að ritið Landnáma geti ráðið einhverju um landamerki eða eignarréttarlega stöðu jarða í Suðursveit. Landnáma hafi verið færð í letur hundruðum ára eftir að landnámi lauk sé miðað við tímabilið 874-930 sem landnámstímabilið. Hún sé ekki byggð á rituðum samtímaheimildum heldur munnlegri geymd sem sé afar ótraust. Tilgangur með ritun Landnámu hafi ekki verið sá að lýsa landamerkjum heldur allt annar. Þá séu til margar

gerðir Landnámu og beri ekki öllum saman. Þá virðist ekkert tillit tekið til þess að landnám Íslands sé almennt talið hafa farið fram áður en til ríkisstofnunar kom hér á landi sem talið sé hafa verið árið 930. Fram að þeim tíma hið skemmsta hafi engin ein lög verið í gildi í landinu og jafnvel engar bindandi reglur. Landnám í ónumdu landi geti ekki verið háð réttarreglum eða eftir hvaða reglum skyldi fyrsti landnámsmaðurinn hafa farið? Víst sé að ekki hafi þeir sem hér numdu land flutt með sér reglur um landnám frá öðrum löndum og fjarstæðukennt sé að þeir sem taldir séu hafa flúið konungsvaldið í Noregi hafi leitað til konungs um fyrirkomulag landnáms hér á landi eða hlýtt hans ráðum.

Enn fremur er með öllu hafnað þeirri kenningu ríkisins að í upphafi hafi land einungis verið numið með tvennum hætti, annars vegar sem fullkomið eignarland og hins vegar sem afréttur og hann hafi einungis verið háður takmörkuðum eignarrétti eða afnotarétti.

Þessu til stuðnings var í munnlegum málflutningi vísað til þess að á slíkt fyrirkomulag væri hvorki minnst í Landnámu né öðrum sögulegum heimildum. Afréttarhugtakið væri síðar til komið. Þannig hljóti landnámsmenn að hafa litið svo á þegar þeir námu hér land og komu upp hjörðum sauðfjár að það land sem þeir tóku og þurftu til búrekstursins væri þeirra land. Þá var vísað til þess að til væru margar kenningar um stofnun eignarréttar, t.d. að sá sem yrki land eignist það. Væri stuðst við þá kenningu hér á landi yrði það að beita sauðfé sínu á land lagt að jöfnu við að yrkja það.

Því næst er vikið að því að hugtakið afréttur sé iðulega notað um landsvæði sem sé m.a. notað þannig að sauðfé sé rekið þangað á beit, einkum á sumrin en einnig sé talað um vetrarbeit á afréttum. Landsvæði sé lýst eftir aðalnotum þess en það hafi ekkert með eignarhald að gera. Ríkið hafi leyft sér að skilja hugtakið afréttur þannig að það merki einungis takmörkuð eignarréttindi og þar af leiðandi talið alla afrétti í umræddum héruðum til þjóðlenda á þeim forsendum að afréttirnir gætu ekki verið háðir einkaeignarrétti.

Þá er greint frá því að íslenska ríkið vitni til rits Braga Sigurjónssonar, *Göngur og réttir* I, og telji það vera helsta heimildarrit um afréttarlönd Austur-Skaftafellssýslu. Þar segi að engin almenningsafrétt sé í sýslunni og að allt fjalllendi tilheyri vissum jörðum utan þess að hjáleigur eigi óskipt fjalllendi með aðaljörðum. Ekki leiki neinn efi á merkingu hugtaksins almenningsafrétt en það merki afrétt sem ekki sé hluti af einstakri jörð a.m.k. í upphafi heldur einhvers konar sameiginlegur afnotaréttur eða sameign héraðsmanna. Enda þótt ríkið viðurkenni heimildargildi rits Braga og reki staðhæfingar hans um eignarrétt að fjalllendinu í héruðunum hafni ríkið þessari heimild eins og reyndar flestum öðrum sem það vitni þó til án þess að sýna fram á vankanta þeirra sem heimilda. Á þessum heimildum verði þó að byggja þar til sannað hafi verið að þær fái ekki staðist. Sá sem leggi fram sönnunargögn, sem hann telur efnislega röng, verði að sanna að svo sé.

Þá grípi ríkið til þess að vísa til staðhátta, víðáttu og öræfalandslags og draga tilbúna markalínu milli eignarlanda og þjóðlenda sem eigi sér enga stoð í neins konar heimildum, hvorki sögulegum eða lögfræðilegum. Línur þær, sem ríkið miði kröfur sínar við eigi sér enga stoð í neinum þeim heimildum sem óbyggðanefnd sé heimilt að styðjast við. Línurnar séu dregnar eftir tilfinningu um hvað sé að áliti ríkisins eðlilegur nýtingarréttur jarða með tilliti til gróðurfars, hæðalína, nálægðar við öræfin og fleiri atriða. Þó sé viðurkennt að landamerkjalínur hafi „visst sönnunargildi jafnvel þó þær séu einhliða“. Í Suðursveit njóti við landamerkjalýsinga sem ekki séu einhliða heldur samþykktar af öllum sem hagsmuna hafa að gæta, þar á meðal sýslumönnum sem umboðsmönnum almannavaldsins. Úr því ríkið telji að viðurkenna verði „visst sönnunargildi“ einhliða merkjalýsinga hljóti það að verða að leggja samþykktar og staðfestar merkjalýsingar, sem þinglesnar hafa verið, til grundvallar þjóðlendukröfum sínum.

Tekið er fram að hugsanlegt væri að landeigendur og ríkið gætu komið sér saman um að miða merki eignarlands við gróðurfar, hæðarlínur, nálægð við öræfi og fleiri atriði ef sú aðstaða gæti komið upp að ákveða þyrfti þetta í tómarúmi, þ.e. ef ekki nyti við neinnar sögu eða eignarheimilda

við aðstæður handan eins konar hulu fáfræði. Væri svo um samið sé þó augljóst að ekki yrði sammælst um markalínur dregnar með þeim hætti sem gert sé í kröfulýsingu ríkisins. Jöklar í þessum héruðum séu svo nálægt bæjarstæðunum að þeir séu náttúruleg mörk, ekki síst með hliðsjón af þörf þessa landrýmis fyrir sauðfé jarðanna og til annarra nota. Fjalllendið hafi verið nýtt með ýmsum öðrum hætti en til beitar fyrir sauðfé á sumrum. Þá hefði að sjálfsögðu ekki náðst samkomulag um að draga markalínur yfir láglendisdali þvera eins og ríkið geri í kröfulýsingu. Á þessu sé vakin athygli í því skyni að sýna fram á að ríkið lýsi aðferðafræði til ákvörðunar merkja en fari síðan ekki eftir henni. Vakin sé athygli á því að ríkið lýsi því á stundum yfir að tiltekið landsvæði sé eign tiltekinnar jarðar en taki landið síðan af jörðinni í kröfulýsingu sinni. Aðferðafræðinni sé hafnað þegar af þeirri ástæðu að hún eigi sér ekki stoð í lögum og rétti.

Þá sé hafnað þeirri málsástæðu ríkisins að markalínur í landamerkjaskrám séu stundum þannig að ekki sé með lýsingunum verið að lýsa landamerkjum heldur að land jarða sé innan þeirra lína, sem getið er. Í öllum tilvikum sé verið að lýsa landamerkjunum sjálfum í landamerkjalýsingunum. Ekki sé heldur fallist á að í sumum tilvikum sé í merkjalýsingum verið „að taka tiltekið mið“ frekar en að lýsa landamerkjum. Ætíð sé verið að lýsa merkjunum sjálfum.

Næst er vísað til þess að ef rétt sé að landið hafi að mestu verið numið á tímabilinu 874 til 930 þá beri að hafa í huga að veðurfari og gróðri var háttað með öðrum hætti þá en nú. Rannsóknir síðari tíma staðfesti að landið hafi verið „viði vaxið milli fjalls og fjöru“. Það sem nú sé örfoka land var þá gróið land hentugt til afnota fyrir sauðfé og annan búsmala meðal annars í seli, allt eftir aðstæðum á hverjum stað. Þeir sem námu land inn til landsins hafi að sjálfsögðu gert sér grein fyrir þýðingu beitilandsins fyrir búsmalann og gætt þess að landnám þeirra næði ekki aðeins til bæjarstæðis, engja og beitilands fyrir kýrnar heldur og alls þess lands sem nauðsynlegt var til búskaparins þar á meðal sumarbeitilands fyrir sauðfé. Það sé eitt af einkennum landnáms Evrópumanna í öðrum löndum að tryggja sér nægilega stórt landrými til athafna og það langt fram yfir þarfir í upphafi. Tilgangur þess að taka sig upp til að setjast að í öðru landi hafi ekki síst verið sá að tryggja sér nægilegt landrými. Íslenskir bændur hafi þegar gert sér grein fyrir því að sauðfé þeirra leitaði til fjalla til sumarbeitar og án þess að eiga slíkt land hlytu þeir að búa við fátækt. Hvers vegna skyldu þeir þá hafa takmarkað landnám sitt þannig að þeir eignuðust ekki einnig beitarlandið sérstaklega þar sem það var í beinu framhaldi af heimalandinu? Þeim hafi mátt vera augljóst að ef þeir ekki næmu einnig það land myndu aðrir gera það og þeir því missa sumarbeitna fyrri sauðféð. Minnt sé á að landið varð snemma fullbyggt miðað við búskaparhætti sem þá tíðkuðust og stafi það m.a. af því að land allt hafi verið numið, einnig til fjalla vegna sumarbeitar. Hefði landið utan heimalanda ekki verið numið hefði landnámsmönnum fjölgað og landið fljótlega orðið ofsetið.

Því næst er vikið að því að hugtakið afréttur hafi margvíslega merkingu. Ein þeirra sé merkingin land sem einkum er notað til sumarbeitar. Merking orðsins lúti að afnotunum en ekki eignarhaldinu. Þegar orðið sé notað á því svæði, sem hér er um rætt, sé ætíð átt við afnotin enda allt land til jökla háð einkaeignarrétti. Síðari tíma framkvæmd fjallskila breyti engu þar um og sé sú framkvæmd og reglur, sem um hana gildi, ekki heimild um eignarrétt. Því næst er tekið fram að þegar fjallað sé um réttindi eins og eignarrétt að sumarbeitilandi, afréttum, úthaga, engjum og heimlandi jarða verði að hafa í huga að aðstæður séu ekki eins hvarvetna á landi hér. Þær lausnir, sem hafi átt vel við á einu landsvæði, hafi alls ekki átt við á öðru landsvæði. Vera kunni að á sumum landsvæðum hafi þótt henta m.a. af landfræðilegum ástæðum að bændur ættu sameiginlegt beitarland fyrir sauðfé og hross og til að hafa gripi í seli. Annars staðar hafi sumarbeitilandið verið í beinu framhaldi af heimalandinu og því hluti af hverri jörð. Síðan hafi einstakir bændur, sem ekki áttu nægilegt beitiland, fengið ítök eða önnur afnot af annarra manna beitilandi sem var háð einkaeignarrétti. Slíkir samningar hafi verið heimilir og engu breytt um upphaflegan einkaeignarrétt.

Þá er bent á það að þegar stofnað var til löggjafar um landamerki og skrásetningu þeirra 1882 hafi ætlunin verið að með þeim reglum væri verið að tryggja eignarréttindi landeigenda auka

öryggi í viðskiptum manna á milli og tryggja skattstofn vegna sameiginlegra þarfa. Eftir þá skráningu hafi verið auðveldara að átta sig á því andlagi sem um var að ræða við veðsetningu og eigendaskipti. Viðsemjendur landeiganda hafi mátt treysta því að það land, sem var innan þinglýstra merkja jarðar, væri háð einkaeignarrétti hins skráða eiganda. Eigandinn hafi ekki þurft að sanna að hann notaði allt landið allt árið til að landið tilheyrði honum. Við skráningu eignarréttindanna hafi þeir sem áttu land að landi jarðareiganda þurft að samþykkja merkin. Umboðsmenn almannavaldsins hafi gætt hagsmuna þess og gætt þess að farið væri að lögum. Þær staðhæfingar íslenska ríkisins að engir hafi verið til að gæta þeirra hagsmuna, sem nú felast í þjóðlenduforsvari, séu rangar. Ef rétt væri að gríðarstórt landsvæði milli eignarlanda og jökla hafi ekki verið háð einkaeignararétti, þá hefðu þeir sem þar áttu hagsmuna að gæta haft uppi mótmæli gegn merkjalýsingunum enda hefðu þeir verið sviptir mikilvægum hagsmunum. Engin dæmi séu um slík mótmæli á svæðinu.

Loks er vísa jarðeigendur til ýmissa lagaákvæða. Þ. á m. er vísað til laga nr. 38/1990, um stjórn fiskveiða, þar sem segi að nytjastofnar á Íslandsmiðum séu „sameign íslensku þjóðarinnar“. Í lögunum komi fram sú löggjafarstefna að almannahagsmuna sé best gætt með því að einkaaðilar fái leyfi til að veiða í atvinnuskyni og aflaheimildum skuli úthluta til einstakra skipa. Í þessari löggjöf um eina af helstu náttúruauðlindum landsins sé á því byggt að úthlutun til einkaaðila á veiðiheimildum eftir veiðireynslu fiskiskipa þeirra leiði til bestu meðferðar á náttúruauðlindinni. Sé almannahag best borgið með þessum hætti. Fram til þess að upp var tekin löggjafarstefna þessi hafi aðgangur að fiskveiðum í sjó verið frjáls hérlendum borgurum. Landið sé einnig ein af helstu náttúruauðlindum Íslands. Það hafi að mestu verið háð einkaeignarrétti frá landnámstíð að miðhálendinu undanskildu. Kröfur fjármálaráðherra f.h. ríkisins um skerðingu þeirra landareigna, sem um aldir hafa heyrt undir jarðir, gefi til kynna þann skilning framkvæmdavaldsins að í þjóðlendulögunum felist annars konar löggjafarstefna en um fiskveiðar gildi og hún sé sú að þrátt fyrir þúsund ára eignarhald sé málum nú best þannig komið að sem minnst af landi verði í einkaeign en sem mest undir forræði ríkisins. Þrátt fyrir víðtækar kröfur framkvæmdavaldsins í málinu er því haldið fram að kröfugerðin styðjist hvorki við löggjafarstefnu sem mótuð sé í þjóðlendulögunum né við einstök ákvæði laganna. Því sé hér haldið fram að tilgangur og stefna þjóðlendulaganna sé að trygga almenna viðurkenningu á víðtækum einkaeignarrétti bænda á jörðum sínum með öllu því landi sem heimildir bendi til að tilheyri jörðunum. Það land, sem þar sé utan við og ágreiningslaust sé að hafi aldrei tilheyrt einstökum jörðum, upprekstrarfélögum og sveitarstjórnum, skuli hins vegar falla undir svonefndar þjóðlendur. Ekkert hafi komið fram sem bendi til að Alþingi hafi ekki verið þeirrar skoðunar við samþykkt þjóðlendulaganna að landi væri almennt best komið í höndum bænda og annarra sem landið nota og að einungis annað land, sem með engu móti gæti talist til eignarlands, skyldi teljast ríkisland eða þjóðlenda. Af þessu leiði að við túlkun þjóðlendulaga, er til úrskurðar komi um kröfur ríkisins, beri að hafa í huga og taka mið af þessari löggjafarstefnu eigendum landsins í hag.

8.2.2. Einstakar jarðir

Tekið er fram að kröfur einstakra jarða séu fyrst og fremst og einkum byggðar á þinglesnum merkjalýsingum. Að mörgum jarðanna hafi orðið aðilaskipti frá því að landmerkjalýsingar voru gerðar og vitnað til þeirra í afsölum án athugasemda frá einkaaðilum eða almannavaldinu. Landamerkin hafi því verið athugsemdalaus og átölulaus í tíð margra kynslóða og land innan merkjanna verði ekki tekið af eigendum þess nema með eignarnámi og gegn bótum.

Þá er vísað til ýmissa heimilda kröfum jarðeigenda til stuðnings. Vegna Reynivalla er vísað til ummæla í sýslu- og sóknarlýsingu Skaftafellssýslu, útgefinni af Sögufélaginu 1997. Þar segi að Fellsá sé lítil bergvatnskvísl sem renni á takmörkum Reynivalla og Fells í gljúfrum nokkrum frá fjöllum ofan.

Vegna Breiðabólsstaðar er vísað til Jarðabókar Ísleifs Einarssonar 1708-1709. Þar segi að afrétt eigi jörðin í Breiðabólsstaðarfjalli.

Vegna Kálfafells er í upphafi vísað til þess að þegar fjallað sé um Kálfafellsdal í greinargerð íslenska ríkisins segi að austanverður dalurinn og austurhlíðar hans tilheyri Kálfafelli. Þá er greint frá því að í gerðarbók fasteignamatsnefndar frá 1916 segi að Kálfafell eigi upprekstrarland í Kálfafellsdal og sé þar dálítill skógur.

Vegna Kálfafellsstaðar er einnig vísað til gerðabókar fasteignamatsnefndar frá 1916. Þar segi að afréttarland hafi jörðin í sínu eigin landi.

Vegna Borgarhafnar er í upphafi vísað til ummæla í sýslu- og sóknarlýsingu Skaftafellssýslu, útgefinni af Sögufélaginu 1997. Þar segi að Smyrlabjargará renni úr jökli á heiðum uppi og skilji lönd hið efra millum Skálafells og Borgarhafnar. Þá er greint frá því að í áðurnefndri gerðarbók fasteignamatsnefndar frá 1916 segi að milli Borgarhafnar og Kálfafellsstaðar ráði Staðará frá jökli út að Sandbeit.

Vegna Skálafells er í upphafi greint frá því að jörðinni hafi verið skipt í Skálafell I og II. Þá hafi fjalllendinu einnig verið skipt til jökuls, sbr. yfirlýsingu eigenda jarðarinnar dags. 24. apríl 1930. Þá er vísað til umfjöllunar um jörðina í umræddri gerðarbók fasteignamatsnefndar frá 1916. Þar segi að landamerki að austan milli Sævarhóla, Odda og Heinabergs öðrum megin og Skálafells hinum megin liggi úr Austur-nýpu í Fuglaklett og þaðan í Hánýpu. Þaðan liggi mörkin svo í jökul og í mitt Hafrafell.

8.3. Landsvirkjun

Af hálfu Landsvirkjunar er vísað til þess að fyrirtækið sé eigandi 132 kV háspennulínu, svonefndrar *Suðurlínu*, sbr. samning frá 11. ágúst 1982 milli ríkisstjórnar Íslands og Landsvirkjunar um virkjanamál, yfirtöku byggðalína o.fl. Vísað er sérstaklega til 10. og 11. gr. samningsins og 3. og 4. tölul. í fskj. 1 með samningnum. Á því svæði sem hér um ræði nefnist línan Prestbakkalína I og liggi á milli aðveitustöðva við Prestbakka í Vestur-Skaftafellssýslu og Hóla í Austur-Skaftafellssýslu.

Auk beins eignarréttar að línum, staurum, undirstöðumannvirkjum og tengivirkjum háspennulínunnar hafi Landsvirkjun óheftan rétt til að láta mannvirkið standa ótímabundið og að komast að línunni til viðhalds og viðgerða hvenær sem er. Í því felist m.a. réttur til þess að leggja vegslóða með fram línunni og að undirstöðumannvirkjum. Þá er minnt á ákvæði reglugerðar um raforkuvirki sem setji skorður við ákveðnum framkvæmdum í næsta nágrenni við háspennulínur. Þess sé óskað að háttvirt óbyggðanefnd gæti framangreindra réttinda Landsvirkjunar við uppkvaðningu úrskurðar um mörk þjóðlendu í Austur-Skaftafellsýslu að því leyti sem háspennulínan liggi innan þjóðlendu, sbr. ákvæði laga nr. 58/1998, um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, sérstaklega 5. mgr. 10. gr. og ákvæði stjórnsýslulaga, nr. 37/1993, sérstaklega 10. gr.

Til frekari stuðnings er vísað til lóðarleigusamnings Rafmagnsveitna ríkisins við Þorleif Hjaltason, eiganda Hóla í Nesjahreppi, um lóð fyrir spennustöðvamannvirki í landi jarðarinnar, dags. 20.2.1981. Leiguupphæðin komi ekki fram en um eingreiðslu hafi verið að ræða. Hið leigða sé 2 ha og leigutíminn 99 ár. Þá er vísað til lóðarleigusamnings milli annars vegar Rafmagnsveitna ríkisins og Landsvirkjunar sem leigutaka og hins vegar Þorleifs Hjaltasonar, eiganda Hóla, um leigu á 3.600 fm lóð norðan við aðveitustöðina í landi hóla. Leigugjald sé 8 kr. á fm á ári, tengt bv. miðað við 1.5.1990. Samningurinn sé til 1 árs í senn, uppsegjanlegur fullum þremur mánuðum fyrir 1.5. ár hvert. Loks er vísað til greinargerðar frá Rarik, dags. 19.12.1984, yfir uppgjör við bændur og landeigendur við Suðurlínu á svæðinu frá Geirlandi og Prestbakka í Vestur-Skaftafellssýslu að Hólum í Austur-Skaftafellssýslu. Til viðbótar þeim upplýsingum, sem þar komi fram sé tekið fram, að uppgjör hafi einnig farið fram við eigendur jarðarinnar Fells í Borgarhafnarhreppi, Austur-Skaftafellssýslu.

9. VIÐAUKI VIÐ ALMENNAR NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR

Sjá bls. 105.

10. NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR Í MÁLI ÞESSU

10.1. Inngangur

Hér verður gerð grein fyrir þeim sérstöku forsendum sem úrskurður óbyggðanefndar í máli þessu byggist á. Í upphafi verður fjallað um landnám á því svæði sem hér er til meðferðar. Þá verður gerð grein fyrir niðurstöðum óbyggðanefndar um eignarréttarlega stöðu einstakra landsvæða. Við þá umfjöllum verður fylgt staðfræðilegri röð einstakra jarða, frá vestri til austurs.[1] Því næst verður tekin afstaða til krafna Landsvirkjunar. Þá verður fjallað um ákvörðun málskostnaðar. Loks verður gerð grein fyrir tæknilegum atriðum.

10.2. Landnám

Í kafla 6.1. er rakið hvernig Landnámabók greinir frá landnámi á því svæði sem síðar var nefnt Suðursveit. Þar er nefndur einn höfuðlandnámsmaður, Hrollaugur Rögnvaldsson. Hann á að hafa numið land frá Horni til Kvíár en selt síðan Úlfari hinum vorska land milli Heinabergsár og Heggsgerðismúla. Úlfar er sagður hafa búið að Skálafelli. Landnámsmörkin í Suðursveit eru þannig nokkuð glögg til austurs og vesturs. Norðurmörkum landnáms í Austur-Skaftafellssýslu er ekki lýst í Landnámabók en af Hauksbók má þó ráða að sumir þeir sem fyrstir komu hafi reist sér bú við fjallsrætur („byggðu næstir fjöllum“) til að nýta þar landkosti, einkum til beitar.

Land í Suðursveit er afmarkað af jöklum hið efra og sjó hið neðra. Upp við jökul rís fjalllendi og heiðarlönd en þar neðan við og allt niður að sjó er slétt undirlendi. Þaðan skerast fjölmargir dalir inn í fjalllendið, stórir og smáir. Hálendi og jöklar blasa við frá fjöru séð enda eru fjarlægðir þar á milli litlar eða í loftlínu u.þ.b. 3,5 km þar sem skemmst er og u.þ.b. 18 km þar sem lengst er. Talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Suðursveit verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er og jöklar minni, sbr. kafla 5.2. og 5.3.

Þess ber þannig að geta að sé tekið mið af staðháttum við túlkun landnámslýsinga verður að telja fremur líklegt að land í Suðursveit hafi verið numið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, að minnsta kosti. Óvissa um aðferðir við landnám er þó of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli, sbr. umfjöllun um landnám í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar.

10.3. Fell

Hér verður fjallað um það landsvæði sem afmarkað er í landamerkjabréfi Fells, dags. 1. maí 1922 og þingl. 13. júlí s.á. ásamt þeim hluta Breiðamerkurjökuls og því jökulsvæði vestan við Þverártindsegg og Snæfell sem kröfugerð eigenda Fells tekur til.

Að Felli liggja Breiðármörk í Öræfum að vestan og Reynivellir að austan. Til suðurs er hafið og að norðan liggur Vatnajökull, þ.m.t. Breiðamerkurjökull. Eldgos, framskrið Breiðamerkurjökuls og ágangur vatns hafa orðið til þess að bæði Breiðármörk og Fell hafa farið í eyði, Breiðármörk um 1700 og Fell árið 1873. Skörp skil eru á milli undirlendis og fjalllendis fyrir landi Fells, svo sem annars staðar í Suðursveit. Undirlendið er nánast allt á Breiðamerkursandi beggja vegna Jökulsár-

1 Umfjöllun um einstök örnefni grundvallast á útgefnum kortum Landmælinga Íslands, örnefnaskrám frá Örnefnastofnun Íslands, athugunum í vettvangsferð og almennum uppsláttarritum, svo sem árbókum Ferðafélags Íslands.

lóns og Jökulsár. Bærinn stóð vestur undir Fellsfjalli. Vestur með fjallinu eru háir hamrar og ber þar hæst Daðahnútu (u.þ.b. 800 m). Norðvestur af Daðahnútu er Hellrafjall. Þá tekur við Veðurárdalur. Í dalkvosinni er gamalt lónstæði. Dalkvosin skiptist um Miðfell en Miðfellsár renna hvor sínu megin við það og skila þær sér í Veðurá undir jökli. Norðvestan við dalinn er Útigönguháls. Sunnan við Miðfell gengur Hvítingsdalur inn í fjalllendið í 300-400 m hæð yfir sjávarmáli. Vestan við Miðfell er Veðurárdalsegg (u.þ.b. 1000 m) og norðaustan við það er Þverártindsegg (1554 m) umkringd jökultotum sem ganga fram úr Vatnajökli og smájöklum sem skilist hafa frá jökulbreiðunni. Norðan við Veðurárdalsegg er Innri-Veðurárdalur. Í botni hans er stórt jökullón. Fyrir dalbotninum er Veðurárdalskambur (1203 m) en vestan við dalinn rís Prestfell (1006 m) beint á móti fjallinu Fauska (944 m) sem er sunnan við dalsmynnið. Í framhaldi af Prestfelli til norðurs eru Innri-Veðurárdalsfjöll og ná þau að Svöludal. Sunnan í Veðurárdalsfjöllum er Mávatorfa og við hana austanverða gengur Draugagil til norðurs. Á þeim tíma sem jöklar voru stærstir náðu Breiðamerkurjökull og jökullinn á og umhverfis Þverártindsegg saman í Innri-Veðurárdal. Prestfell, Veðurárdalsfjöll, Mávatorfa og Draugagil voru því um skeið umkringd jökli. Á norðvestanverðum Breiðamerkurjökli eru jökulskerin Mávabyggðir og Esjufjöll (u.þ.b. 1650 m þar sem hæst er). Loftlína frá sjó að jökli er u.þ.b. 3,5 km þar sem skemmst er og u.þ.b. 18,5 km þar sem lengst er.

Íslenska ríkið hefur í meginatriðum dregið kröfulínu sína frá punkti niðri við sjó, í beina stefnu á Prestfell, í Þröng í jaðri Breiðamerkurjökuls. Þaðan liggur línan beint í Fellsárgljúfur, u.þ.b. miðja vegu milli Fellsárfoss og jaðars Fellsárjökuls. Viðurkenndur er réttur Fells til hefðbundinna afréttarnota í Veðurárdal. Samkvæmt þessari kröfugerð er þjóðlenda á austanverðum Breiðármerkursandi, m.a. eru Jökulsárlón og hluti Stemmulóns innan þjóðlendu, og á því landsvæði sem liggur á milli Breiðamerkurjökuls og Þverártindseggjar. Þannig er m.a. gerð krafa um að Hvítingsdalur, Veðurárdalir og Veðurárdalsfjöll séu innan þjóðlendu. Á móti hafa eigendur Fells lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem samkvæmt þeirra túlkun á landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1. maí 1922 fellur innan merkja. Samkvæmt þeirri kröfugerð eru m.a. stór hluti Breiðamerkurjökuls og jökulsvæði vestan við Þverártindsegg og Snæfell innan merkja Fells. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.2.

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. kafla 7, er að meginstefnu byggt á því að mörk eignarlanda og þjóðlendu séu hin sömu og landnámsmörk. Þá er því haldið fram að landamerkjabréf Fells sé ómarktækt. Það sé gert löngu eftir að jörðin lagðist í eyði. Að vestan sé um samning tveggja hreppstjóra að ræða og að austan séu tekin upp þau mörk sem fram koma í landamerkjabréfi Reynivalla. Jafnframt sé ljóst að um lýsingu á fjörumörkum sé að ræða, ekki landamerkjum. Fallist er á að það landsvæði, sem krafa er gerð til, sé innan landnámsmarka. Því er aftur á móti mótmælt að það sé í eigu Fells. Fell sé einfaldlega síðasta jörðin á Breiðumörk til að fara í eyði. Það þýði ekki að hún eignist land sem áður heyrði öðrum jörðum til. Loks er því haldið fram að heimildir um að Mávabyggðir og Esjufjöll hafi tilheyrt Felli séu misvísandi og geti allt eins bent til gagnstæðrar niðurstöðu.

Af hálfu eigenda Fells, sbr. kafla 8.1., er vísað til þinglýstra landamerkjabréfa Fells og aðliggjandi jarða. Byggt er á því að jörðin hafi verið numin í öndverðu og beinn eignarréttur stofnast. Breiðamörkin hafi þá verið grasi gróið láglendi sem tilheyrt hafi Felli og verið nytjað af bændum. Rannsóknir renni ótvírætt stoðum undir þetta. Sama geri fornar sagnir um að Mávabyggðir og Esjufjöll hafi tilheyrt Felli. Þá er byggt á því að breytingar á jöklafari valdi því ekki að landamerki færist úr stað. Jöklar séu einungis vatn í föstu formi og um þá gildi sömu reglur og um myndun og breytingar á vatnsfari á eignarlöndum.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar á Felli er rakin í kafla 6.2. Þar kemur fram að Fells er getið í heimildum allt frá fyrri hluta 16. aldar. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Jafnframt eru fremur líkur til þess að landsvæði það, sem hér er til umfjöllunar, sé innan

upphaflegs landnáms í Austur-Skaftafellssýslu og að numið hafi verið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, að minnsta kosti, sbr. kafla 10.2.

Fyrstu heildstæðu lýsinguna á landamerkjum Fells er að finna í lögfestu eigenda jarðarinnar, dags. 24. júlí 1851. Þar er mörkum jarðarinnar til vesturs, norðurs, austurs og suðurs lýst en aðrar heimildir um merki jarðarinnar lýsa einungis vestur- og austurmörkum.

Í framangreindri lögfestu kemur fram að vesturmörk jarðarinnar séu í „Breiðamerkur á“ frá jökli og til marka Breiðármerkur- og Fjallsfjöru. Lögfesta þessi er gerð í tilefni af lögfestu eigenda jarðarinnar Hofs í Öræfum, dags. 7. maí s.á. Þar er Hofi eignuð hálf eyðijörðin Breiðármörk austur að Fellslandi í Suðursveit, vestan Jökulsár á Breiðamerkursandi þar sem hún falli úr jökli. Eðlilegt er að skilja lögfestu Hofsmanna þannig að þeir hafi talið land jarðarinnar Breiðármerkur ná austur að Jökulsá þar sem land Fells hafi tekið við og að Hofsmenn hafi talið sig eiga helming jarðarinnar Breiðármerkur, í óskiptu. Við þessu brugðust Fellsmenn með því að lögfesta rétt sinn til landsvæðisins á milli Jökulsár og vestur að Breiðá. Jörðin Breiðármörk er ekki nefnd á nafn en gert ráð fyrir að land Fells nái vestur að „Breiðamerkur á“. Þá skyldi sama áin skilja á milli Fjallsfjöru að vestanverðu og Breiðamerkurfjöru að austanverðu.

Samkvæmt því sem að framan er rakið greindi Fellsmenn og Hofsmenn á um landamerki Fells og Breiðármerkur og fjörumörk sömu jarða. Samkvæmt lögfestu Hofsmanna skyldu landamerki Fells og Breiðármerkur vera í Jökulsá en samkvæmt lögfestu Fellsmanna skyldu þau vera vestar eða í Breiðá. Samsvarandi ágreiningur var um fjörumerki jarðanna. Samkvæmt lögfestu Hofsmanna var Breiðamerkurfjara fyrir landi Breiðármerkur og austurmerki hennar í Jökulsá. Samkvæmt lögfestu Fellsmanna var Breiðamerkurfjara hins vegar ítak fyrir landi Fells og vesturmerki hennar í Breiðá en ekki kemur fram hvort Fellsmenn töldu austurmerki fjörunnar í Jökulsá eða annars staðar.

Úr þessum ágreiningi var leyst með sáttargerð milli eigenda jarðanna Hofs og Fells um mörkin milli Breiðumerkur og Fells, dags. 8. júní 1854. Þar semja eigendur framangreindra jarða um að Felli í Suðursveit skuli tilheyra „öll grasnit initjar og virkilegur eignarréttur“ austan við mörk Fjallsfjöru og Breiðamerkurfjöru, beina stefnu úr fjörunni og í Svörturák á jöklinum, upp undan Breiðá og undan hvorri hún rennur. Samkvæmt sáttargerðinni var Breiðármerkurfjara þannig fyrir landi Fells en ekki fjallað sérstaklega um réttindi til fjörunnar. Á þessu svæði eru aurrákir í jöklinum og má telja líklegt að Svartarák sé ein þeirra. Eigendur og ábúendur Hofs „njóti alls“ vestan megin við Breiðá og framangreindrar stefnulínu, „Fjalls og fjöru á milli“ og svo langt vestur sem „treysti sér land að helga“. Með hliðsjón af umfjöllun um Jökulsá í lögfestu Hofsmanna, meintri helmingseign Hofsmanna í Breiðármörk og elstu heimildum um hreppamörk á þessu svæði er hugsanlegt að í þessum samningi hafi falist skipting Breiðármerkur á milli Hofs og Fells og þannig ný vesturmerki Fells, í Breiðá. Um það verður þó ekkert fullyrt. Það er allt eins víst að vesturmörk Fells hafi ávallt verið í Breiðá.

Vesturmörkum Fells er næst lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 1. maí 1922 og þingl. 13. júlí s.á. Þar er mörkum lýst í sömu línu og fjörumörkum þannig að varða hlaðin á fjörunni vestan við hornið á Nýgræðunum skuli bera í Hálfdánaröldu uppi undir jökli og í Kaplaklif í Máfabyggðum og sé það bein lína á milli Fells og Breiðumerkurlanda og fjörumörk. Bréfið er ekki áritað vegna Breiðármerkur og óljóst hver var eigandi Breiðármerkur á þeim tíma sem bréfið var gert. Eldri heimildir mæla lýsingu bréfsins ekki í mót en Breiðá rann áður 6-7 km vestan við Jökulsá áður en hún braut sér leið í Fjallsá 1954 og færðist þannig vestar eins og nú er. Þessi merki virðast því á svipuðum slóðum og hinn eldri farvegur Breiðár þó ekki verði fullyrt um nákvæma legu hans. Galli eins og skortur á áritun telst því ekki hafa efnislega þýðingu í þessu sambandi. Þá er mörkum lýst með sama hætti í „landamerkjaskrá milli Fells í Borgarhafnarhreppi og Breiðumerkur í Hofshreppi“, dags. 13. maí 1922 og þingl. 13. júlí s.á. Tekið er fram að jafnframt sé um mörk milli Borgarhafnarhrepps og Hofshrepps að ræða og það eru hreppstjórar þeirra hreppa sem árita skrána

í embættisnafni. Hún er hvorki áituð af fyrirsvarsmönnum Breiðármerkur né Fells. Ekki eru til eldri gögn um landamerki Breiðármerkur að þessu leyti.

Norðurmörkum Fells er sem að framan greinir lýst í lögfestu jarðarinnar frá 1851. Þar segir að Breiðamerkurjökull takmarki land jarðarinnar að ofanverðu allt að Breiðamerkurá. Yngri heimildir geta ekki sérstaklega um norðurmörk en lýsa merkjum til austurs og vesturs í sumum tilvikum í jökul.

Austurmörkum Fells, gagnvart Reynivöllum, er fyrst lýst í framangreindri lögfestu eigenda jarðarinnar. Þar segir að sjónhending skuli tekin frá fjörunni í mitt Hrollaugshólaskarð og miðjan þann fremsta foss í Fellsá sem beri þar í og blasi á móti þegar umrædd stefna sé tekin af fjörunni, síðan ráði austara gljúfrið upp frá fossinum og deili löndum allt í jökul upp. Í landamerkjabréfi jarðarinnar er mörkum lýst í sömu línu og fjörumörkum þannig að þau séu þar sem Fellsárfoss ber í mitt Hrollaugshólaskarð. Bréfið er áritað af hálfu Reynivallabænda sem jafnframt voru eigendur Fells að stærstum hluta. Landamerkjabréfið lýsir mörkum því skemur en lögfestan. Landamerkjabréf Reynivalla, dags. 8. apríl 1888 og þingl. 6. mars 1890, lýsir mörkum hins vegar með sambærilegum hætti og lögfestan þannig að frá fossinum ráði Fellsárgljúfur mörkum að jökli. Bréfið er ekki sérstaklega áritað vegna Fells en Fell var sem að framan greinir að stærstum hluta í eigu Reynivallabænda. Engar eldri heimildir eru um landamerki Reynivalla að þessu leyti.

Kröfugerð jarðeigenda er ekki í fullkomnu samræmi við framangreindar heimildir að þessu leyti. Þannig er gerð krafa um að ofan marka við Reynivelli eigi Fell austurmörk við Breiðabólstað sem fylgi Þverártindsegg í Snæfell. Kröfugerð eigenda Breiðabólsstaðar annars vegar og Reynivalla hins vegar gerir ráð fyrir því að eftir því sem jökullinn á og umhverfis Þverártindsegg hopaði hafi land Reynivalla verið talið ná upp á eggina en bæði það land, sem undan jökli kom og þær jökultotur og þeir smájöklar sem liggja umhverfis eggina, talist tilheyra Felli vestan megin við hana en Breiðabólsstað austan megin og eggin látin ráða mörkum á milli jarðanna enda um glögg merki frá náttúrunnar hendi að ræða, sbr. kafla 10.4. og 10.5. Kröfugerð eigenda Fells gerir aftur á móti ráð fyrir því að breytingar á jöklafari valdi því ekki að landamerki færist úr stað. Hana verður því að skilja á þann hátt að merki hafi ávallt verið með þessum hætti.

Suðurmörkum jarðarinnar er lýst í lögfestunni frá 1851. Þar segir að meginhaf takmarki land jarðarinnar að framan frá land- og fjörumörkum við Reynivelli allt til marka milli Breiðamerkur- og Fjallsfjöru og tilheyri öll sú fjara, sem liggi á milli nefndra landamerkja Felli að frátekinni Breiðamerkurfjöru, sem tekin sé sem ítak af öðrum enda fjöru jarðarinnar Fells og liggi fyrir hennar landi. Yngri heimildir geta ekki sérstaklega um suðurmörk en lýsa merkjum til vesturs og austurs frá fjörunni.

Hér að framan hafa verið raktar heimildir um merki Fells og aðliggjandi svæða til vesturs og austurs. Norðurmörkum Fells er hins vegar ekki sérstaklega lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar og þarfnast þau því sérstakrar skoðunar.

Af hálfu eigenda Fells er gerð krafa um að norðurmörk jarðarinnar liggi úr Kaplaklif í Mávabyggðum, talsvert inni á Breiðamerkurjökli, í Tjaldamýri í Esjufjöllum, þaðan í urðarrana austast í Esjufjöllum og úr honum í Snæfell. Samkvæmt þessari kröfugerð er stór hluti Breiðamerkurjökuls innan merkja jarðarinnar og háður beinum eignarrétti.

Til stuðnings þessari kröfugerð er vísað til landamerkjabréfs jarðarinnar, dags. 1. maí 1922 og landamerkjaskrár milli Fells í Borgarhafnarhreppi og Breiðumerkur í Hofshreppi, dags. 13. s.m., sem báðar lýsi merkjum í Kaplaklif í Mávabyggðum. Þá er vísað til þess að við landnám hafi Breiðamörkin verið gróið láglendi sem tilheyrt hafi Felli og verið nytjað af bændum. Breytingar á jöklafari valdi því ekki að landamerki færist úr stað. Loks er vísað til fornra sagna um að Mávabyggðir og Esjufjöll hafi tilheyrt Felli.

Óbyggðanefnd telur lýsingu landamerkja að vestan og austan í fyrirliggjandi landamerkjabréfum benda til þess að um norðurmörk hafi verið miðað við rönd jökulsins. Þannig er austurmörkum

beinlínis lýst í jökul í landamerkjabréfi jarðarinnar og það orðalag sem notað er við lýsingu á vesturmörkum jarðarinnar þykir fremur benda til þess að þar sé tekin stefna af Kaplaklif í Mávabyggðum og merki Fells nái þar einnig að jökulrönd heldur en að þau liggi yfir jökulinn og að Mávabyggðum. Sú niðurstaða er og í samræmi við lögfestu Fells frá 1851 þar sem fram kemur að land jarðarinnar takmarkist af Breiðamerkurjökli að ofanverðu. Þessu til stuðnings má jafnframt vísa til þess að mörkum gagnvart jökli er ekki lýst að öðru leyti í landamerkjabréfinu. Jökullinn hefur afmarkað það land, sem máli skipti, með svo augljósum hætti að ekki var talið þurfa umfjöllunar við á sama hátt og hafið til suðurs. Hvorki lýsing landamerkjabréfsins né aðrar fyrirliggjandi heimildir þykja þannig bera vott um að Breiðamerkurjökull hafi talist hluti af landi jarðarinnar.

Þá þarfnast krafa eigenda Fells um að ofan marka við Reynivelli eigi jörðin austurmörk við Breiðabólstað um Þverártindsegg í Snæfell sérstakrar skoðunar.

Á þeim tíma er landamerkjabréf Fells var gert voru Þverártindsegg og svæðið umhverfis hana hulin jökli. Síðan þá hefur jökullinn hopað og Þverártindsegg er nú snjólaus að mestu en umhverfis hana eru jökultotur sem ganga fram úr Vatnajökli og smájöklar, sbr. kafla 5.4. Þverártindsegg er því enn að hluta innan jökulrandar en merkjum að austanverðu sem að framan greinir lýst í jökul. Krafa eigenda Fells um að merki jarðarinnar og beinn eignarréttur nái til jökulsvæðisins vestan við Þverártindsegg verður því ekki talinn geta stuðst við landamerkjabréf jarðarinnar eða lögfestuna frá 1851.

Í kjölfar þess að ný landamerkjalög taka gildi 1919 er gert landamerkjabréf fyrir jörðina Fell. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Óbyggðanefnd telur jafnframt að líta verði til þess að land á þessu svæði er afmarkað af jöklum hið efra og sjó hið neðra. Landamerkjabréf Fells er þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Þá eru landamerkjaskrá milli Fells í Borgarhafnarhreppi og Breiðumerkur í Hofshreppi og landamerkjabréf Reynivalla einnig þinglesin án athugasemda. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Fells hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hvort land innan merkja Fells hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu. Að því loknu verður tekin afstaða til kröfu eigenda Fells um beinan eignarrétt að þeim landsvæðum sem samkvæmt framangreindu eru utan merkja jarðarinnar, þ.e. hluta Breiðamerkurjökuls og jökulsvæðisins vestan við Þverártindsegg og Snæfell.

Á sunnanverðu því svæði, sem samkvæmt framangreindu telst innan landamerkja Fells, er hluti Breiðamerkursands, þ.m.t. Jökulsárlón og Stemmulón. Talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Suðursveit, sem og á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er. Þannig hafi víða verið gróið land þar sem nú er sandauðn. Rannsóknir jarðvísindamanna benda til þess að Breiðamerkurjökull hafi á þeim tíma legið mun norðar en nú er. Á tímabilinu 1890-1900 lá Breiðamerkurjökull hins vegar sunnar en nokkru sinni fyrr eftir að ísöld lauk. Eins og greint er frá í kafla 5.4. er talið að framskrið austurjökulsins, þar sem nú er Jökulsá, hafi alls verið 9 km á tímabilinu frá 1732-1890 og 45 km² lands hafi á því tímabili horfið undir ís. Lengst hafi jökuljaðarinn náð fram 1894, eða 256 m frá sjó. Eftir það hafi hann tekið að hopa, hægt í fyrstu en hratt eftir 1930. Árin 1934-1935 hafi Jökulsárlón farið að koma fram við jökulsporðinn og Jökulsá að grafa sér fastan farveg til sjávar. Lónið hafi stækkað og 1991 hafi jökulsporðurinn legið 3 km frá sjó. Ljóst er þannig að land Fells hefur að stórum hluta horfið undir Breiðamerkurjökul uns lítið var eftir annað en mjó landræma á Breiðamerkursandi. Við það að Breiðamerkurjökull hopaði leituðu árnar á Breiðamerkursandi í fasta farvegi. Sandurinn grær nú óðum upp. Þar eru nú bithagar og votlendi hefur víða myndast upp af sjávarlónum og fjörukambi.

Á norðanverðu því svæði, sem samkvæmt framangreindu telst innan landamerkja Fells, er há-

lendi það og heiðarlönd sem áður er lýst. Ástæða er til að gera einnig grein fyrir gróðurfari á síðustu áratugum. Í fjalllendi Suðursveitar er gróður nú fjölskrúðugastur og gróskumestur neðan til í hlíðum dalanna sem ganga inn í hálendið, sbr. kafla 5.3. Ofan við 500-600 m hæð er sjaldan gróður og víða liggja mörk samfellds gróðurs neðar. Fellsfjall er þó að hluta allvel gróið. Fjalllendið norður af því er hins vegar lítið gróið vegna hæðar og halla.

Þjóðlendukröfu sinni til stuðnings hefur íslenska ríkið vísað til þess að mikil byggð hafi á öldum áður verið á Breiðumörk og að Fell sé einfaldlega síðasta jörðin þar til að fara í eyði. Þetta þýði ekki að Fell eignist land sem áður heyrði öðrum jörðum til. Í þessu sambandi nefnir íslenska ríkið Brennhóla sem farið hafi undir ís 1753. Í tilefni af þessu telur óbyggðanefnd rétt er að taka fram að Brennhólar voru hjáleiga frá Felli, sbr. kafla 6.2. Þá hafa ekki fundist heimildir um aðra byggð á því svæði sem samkvæmt framangreindu telst innan landamerkja Fells en ýmsar hjáleigur frá Felli.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Fell hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Þannig hafa eigendur jarðarinnar frá því hún lagðist í eyði m.a. nýtt hana til beitar auk þess sem þeir hafa um skeið leigt land við Jökulsárlón undir ferðaþjónustu. Innan þeirra marka, sem tilgreind eru 1922 og að því marki sem land hefur komið undan jökli síðan, hafa eigendur jarðarinnar því farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Hvorki land á Breiðamerkursandi né fjalllendið hefur verið þar undanskilið enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Í Jarðabók Ísleifs Einarssonar 1709 er greint frá því í upptalningu á réttindum jarðarinnar að hún eigi afrétt í Veðurárdal sem samkvæmt framangreindu er innan merkja jarðarinnar. Þessi tilgreining er ekki áréttuð í síðari tíma heimildum. Þegar litið er heildstætt á upptalningu á réttindum jarðarinnar í framangreindri heimild og tilgreining á því að jörðin eigi afrétt í Veðurárdal skoðuð í samhengi við aðra umfjöllun í umræddri heimild, m.a. um óbein eignarréttindi Fells innan merkja annarra jarða, verður þetta atriði ekki talið leiða til þess að viðkomandi landsvæði sé einungis undirorpið óbeinum eignarrétti. Óbyggðanefnd telur þvert á móti líkur til þess að um sé að ræða áréttingu á því að jörðin viðurkenni ekki óbein eignarréttindi annarra á viðkomandi hluta jarðarinnar. Þá kann einnig að hafa verið um verðmætustu réttindi jarðarinnar að ræða og því þótt rétt að árétta þau sérstaklega.

Ekki verður annað séð en að eignarhald Fells hafi verið án ágreinings eða athugasemda sem þýðingu hafi. Samkvæmt framangreindu benda heimildir ekki til þess að land innan marka Fells hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Loks verður fyrirkomulag smölunar ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Sá jökuljaðar, sem eigendur jarðarinnar Fells hafa horft til þegar þeir lýstu merkjum í jökul 1922, hefur gengið til baka. Land sem þá var hulið jökli er því jökullaust nú. Þetta á m.a. við um Innri-Veðurárdal en svæðið norðan hans var um skeið umkringt jökli. Sá jökuljaðar, sem landnám kann að hafa miðast við, hefur hins vegar síðar gengið fram. Land, sem nú er hulið jökli, hefur því verið jökullaust á þeim tíma. Engin leið er að ákvarða með nokkurri vissu hvaða landsvæði hafa horfið undir jökul frá landnámi. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 9.3., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Ekki eru hins vegar efni til að land undir smájöklum og heilsársfönnum, sem skilist hafa frá jökulbreiðunni, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað það land sem utan jökulrandar er.

Af hálfu íslenska ríkisins hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Fells sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, sbr. einnig umfjöllun í kafla 9.6., án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

Verður þá tekin afstaða til kröfu eigenda Fells um beinan eignarrétt að hluta Breiðamerkurjökuls og jökulsvæði því sem liggur vestan við Þverártindsegg og Snæfell.

Óbyggðanefnd telur ekki hægt að útiloka að það jökulsvæði, sem eigendur Fells gera kröfu til, sé innan upphaflegs landnáms í Suðursveit eða hafi á annan hátt orðið undirorpið beinum eignarrétti. Í því efni brestur hins vegar sönnun, samhengi eignarréttar og sögu liggur ekki fyrir. Staðhættir undir jökli og fornar sagnir um villifé í Mávabyggðum og Esjufjöllum geta ekki verið grundvöllur beins eignarréttar að landsvæðum sem augljóslega eru utan landamerkja en fyrirliggjandi heimildir um landamerki Fells miða sem áður segir við að norðurmörk hennar fylgi jökli. Enn fremur er útilokað að eigendur Fells og Breiðabólsstaðar geti með samkomulagi sín á milli slegið eign sinni á landsvæði sem augljóslega eru utan landamerkja, þ.e. undir jökli. Verður því ekki fallist á að Fell eigi austurmörk við Breiðabólsstað um Þverártindsegg í Snæfell. Eins og notkun landsins hefur verið háttað hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því.

Af hálfu eigenda Fells hefur ekki verið sýnt fram á að landsvæði það undir jökli, utan landamerkja jarðarinnar, sem af þeirra hálfu er gerð krafa um að verði talið til eignarlands jarðarinnar, þ.e. stór hluti Breiðamerkurjökuls og jökulsvæði vestan við Þverártindsegg og Snæfell, sé eignarland, hvorki fyrir nám, hefð, löggerninga né með öðrum hætti. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að framangreint svæði sé þjóðlenda.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land jarðarinnar Fells, svo sem því er að framan lýst, að jaðri Vatnajökuls eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

Það er einnig niðurstaða óbyggðanefndar að sá hluti Breiðamerkurjökuls, sem hér er til meðferðar, svo sem hann er afmarkaður hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

> Frá þeim stað við jaðar Breiðamerkurjökuls þar sem lína, dregin á milli punkta 1 (punktur 29 í kröfugerð vegna Breiðármerkur í máli nr. 1/2001 hjá óbyggðanefnd, Öræfi) og 2 í kröfugerð eigenda Fell sker jökuljaðarinn. Frá þeim skurðpunkti er dregin lína í Kaplaklif í Mávabyggðum (punktur 2), þaðan í Tjaldamýri í Esjufjöllum (punktur 3), þaðan í urðarrana austast í Esjufjöllum (punktur 4) og þaðan til austurs í jaðar Breiðamerkurjökuls við Veðurárrönd þar sem lína dregin úr framangreindum urðarrana í Snæfell (punktur 5) sker jökuljaðarinn. Þaðan fylgin línan jaðri Breiðamerkurjökuls í upphafspunktinn. Að því leyti sem jökuljaðri er fylgt í lýsingu þessari er miðað við stöðu jökuls eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll.

Loks er það niðurstaða óbyggðanefndar að það jökulsvæði vestan við Þverártindsegg og Snæfell sem hér er til meðferðar, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

> Jökulsvæði það, vestan við línu sem dregin er á milli punkta 5-8 í kröfugerð eigenda Fells, sbr. punkta 40-42 í kröfugerð eigenda Breiðabólstaðar, austan við Veðurárdalsfjöll og Veðurárdalsegg og norðan við Vestra- og Eystra-Miðfell og Fellsárgljúfur, sem var undir jökulbreiðu Vatnajökuls við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll.

Hluti þess landsvæðis, sem hér hefur verið lýst þjóðlenda, er friðlýst, þ.e. „Esjufjöll í Breiðamerkurjökli“, sbr. auglýsingu nr. 188/1978. Það er háð sérstökum eignarréttarlegum takmörkunum samkvæmt lögum um náttúruvernd, nr. 44/1999.

10.4. Reynivellir

Reynivellir skiptast nú í Reynivelli I-III. Hér verður fjallað um landsvæði það sem afmarkað er í

landamerkjabréfi Reynivalla, dags. 8. apríl 1888 og þingl. 19. apríl 1892, án þess að tekið sé tillit til skiptingar lands innan þeirra merkja.

Að Reynivöllum liggja jarðirnar Fell að vestan og Breiðabólsstaður að austan. Norðan Reynivalla liggur Þverártindsegg (1554 m) umkringd jökultotum sem ganga fram úr Vatnajökli og smájöklum. Til suðurs er hafið. Skörp skil eru á milli undirlendis og fjalllendis fyrir landi Reynivalla, svo sem annars staðar í Suðursveit. Hið neðra er víðáttumikið sléttlendi. Upp af því rís hátt og bratt fjalllendi. Fjalllendið greinist í tvennt, Reynivallafjall og Þverárfjall. Þverárfjall er norðar og rennur Þverá á milli fjallanna suðvestur í Fellsárgljúfur. Um gljúfrið rennur Fellsá en hún kemur undan Fellsárjökli. Loftlína frá sjó að jökli er u.þ.b. 10 km þar sem lengst er.

Íslenska ríkið hefur í meginatriðum dregið kröfulínu sína frá Fellsárgljúfri, u.þ.b. miðja vegu milli Fellsárfoss og jaðars Fellsárjökuls, beint í jaðar Þverárfjalls. Samkvæmt þessari kröfugerð eru norðurhluti Fellsárgljúfurs, Reynivallafjalls og Þverárfjalls, auk Þverártindseggjar, innan þjóðlendu. Á móti hafa eigendur Reynivalla I og III lýst kröfu um beinan eignarrétt að sama landsvæði, upp á Þverártindsegg. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1.1. og kröfum jarðeigenda í kafla 3.3.

Kröfu var ekki lýst vegna Reynivalla II. Með bréfi, dags. 11. nóvember 2002, var athygli eiganda Reynivalla II, H.f. Eimskipafélags Íslands, vakin á þessu og jafnframt óskað eftir því að félagið upplýsti nefndina um hvort það teldi kröfugerð íslenska ríkisins ganga gegn eignarrétti þess. Með svarbréfi, dags. 4. desember 2002, lét lögmaður félagsins í ljós þá afstöðu að hagsmuna Reynivallatorfu hefði verið gætt í málinu af lögmanni Reynivalla I og III. Umbjóðandi hans tæki undir þær kröfur og sjónarmið um viðurkenningu á sameiginlegum eignarrétti Reynivalla I-III að óskiptu fjalllendi torfunnar sem komið hefðu fram við meðferð málsins hjá óbyggðanefnd.

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. kafla 7, er að meginstefnu byggt á því að mörk eignarlanda og þjóðlendu séu hin sömu og landnámsmörk. Þá er því haldið fram að landamerkjabréf Reynivalla sé óglöggt, m.a. sé norðurmörkum ekki lýst. Lýsingin sé jafnframt einhliða og styðjist ekki við landnámsmörk. Þá hafi fjalllendið upp af jörðinni einungis verið nýtt til sumarbeitar fyrir búfé. Loks mæli hæð yfir sjávarmáli og ýmis önnur atriði gegn beinum eignarrétti.

Af hálfu eigenda Reynivalla I og III, sbr. kafla 8.2., er því haldið fram að í Suðursveit séu engir afréttir í merkingunni sameiginlegt upprekstrarland. Allt land sé háð einkaeignarrétti jarðeigenda. Bændur þarfnist alls lands að jökulrótum og hafi ætíð farið með það sem einkaeignarland. Jökulröndin á hverjum tíma hafi verið talin náttúruleg mörk jarðanna og óþarft að lýsa merkjum til jökuls frekar, sbr. m.a. hvernig sjórinn ýmist brjóti land eða auki við það. Hugtakið afréttur sé notað til að tákna afnot en ekki eignarhald. Nýting lands ráði ekki eignarhaldi og síðari tíma framkvæmd fjallskila breyti þar engu um. Þessu til stuðnings er einkum vísað til þinglýstra landamerkjalýsinga og ákvæða landamerkjalaga sem hafi m.a. haft þann tilgang að tryggja eignarrétt landeigenda. Jafnframt er byggt á sönnunargildi ómótmæltra þinglýsinga og hefð. Heimildargildi Landnámu er mótmælt en talið að menn hafi gætt þess að nema það land sem nauðsynlegt var til búskaparins, þ. á m. sumarbeitiland fyrir sauðfé, auk þess sem veðurfar og gróður hafi verið með öðrum hætti á landnámsöld en nú.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar á Reynivöllum er rakin í kafla 6.3. Þar kemur fram að Reynivalla er getið í heimildum allt frá miðri 14. öld. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Jafnframt eru fremur líkur til þess að landsvæði það, sem hér er til umfjöllunar, sé innan upphaflegs landnáms í Austur-Skaftafellssýslu og að numið hafi verið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, að minnsta kosti, sbr. kafla 10.2.

Fyrstu lýsingu á landamerkjum Reynivalla er að finna í landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 8. apríl 1888 og þingl. 19. apríl 1892. Merki í vestur og austur eru tilgreind en hvorki norður- né suðurmörkum lýst sérstaklega.

Vesturmörk, gagnvart Felli, eru sögð vera þar sem fossinn neðst í Fellsárgljúfri beri í mitt skarðið á Hrollaugshólum, frá fossinum ráði Fellsárgljúfur svo mörkum „að jökli“. Bréfið er ekki áritað af hálfu Fells. Hins vegar er landamerkjabréf Fells, dags. 1. maí 1922 og þingl. 13. júlí sama ár, áritað af hálfu Reynivalla og mörkum þar lýst með sambærilegum hætti. Í landamerkjabréfi Fells kemur einnig fram að fjörumörk liggi um sömu línu. Þá er merkjum lýst með sama hætti í lögfestu Fells frá 1851, sbr. kafla 10.3.

Austurmörkum Reynivalla, gagnvart Breiðabólsstað, er þannig lýst í landamerkjabréfinu að Markhólmi, þar sem hann er hæstur, beri í hæstu þúfu á austasta Borgarhrauni og ráði sú lína „norður að jökli“. Bréfið er áritað af hálfu Breiðabólsstaðar. Í landamerkjabréfi Breiðabólsstaðar, dags. 4. maí 1886 og þingl. 12. maí 1893, segir að milli Reynivalla og Breiðabólsstaðar liggi merkjalínan af fjörunni að sjá í Markhólma og hæstu þúfu á Borgarhrauni austasta og þaðan í Hvammskriðu eystri. Sú lýsing nær því ekki jafnlangt til norðurs. Að öðru leyti ber bréfunum tveimur saman. Landamerkjabréf Breiðabólsstaðar er ekki áritað af hálfu Reynivalla. Hér ber að líta til þess að lögfesta Breiðabólsstaðar frá 1810 veitir vísbendingu um að land jarðarinnar hafi náð að jökli, sbr. kafla 10.5., auk þess sem landamerkjabréf Reynivalla er uppáskrifað vegna Breiðabólsstaðar.

Samkvæmt kröfugerð eigenda Reynivalla fylgja austurmörk jarðarinnar, gagnvart Breiðabólsstað, landfræðilegum skilum fremur en framangreindri sjónhendingarlínu milli Borgarhrauns og Markhólma, samkvæmt landamerkjabréfi, sbr. einnig kröfugerð vegna Breiðabólsstaðar. Einnig er gert ráð fyrir að merki jarðarinnar til norðurs hafi breyst nokkuð samhliða breytingum á legu jökulsins. Á þeim tíma er landamerkjabréf Reynivalla var gert voru Þverártindsegg og svæðið umhverfis hana hulin jökli. Síðan þá hefur jökullinn hopað og Þverártindsegg er nú snjólaus að mestu en umhverfis hana eru jökultotur sem ganga fram úr Vatnajökli auk fjölda smájökla, sbr. kafla 5.4. Í kröfulýsingu er miðað við að vesturmörk Reynivalla fylgi jaðri Fellsárjökuls upp á Þverártindsegg og austurmörk jarðarinnar liggi yfir Þverártind og upp á Þverártindsegg. Þannig liggi nyrstu punktar til vesturs og austurs saman uppi á egginni.

Í framangreindum mismun á landamerkjalýsingu Reynivalla og kröfugerð vegna jarðarinnar í máli þessu felst ekki að merki jarðarinnar nái lengra norður en samkvæmt landamerkjabréfi, að teknu tilliti til þess að jökull hefur hopað. Þá verður nákvæm staðsetning austurmarka Reynivalla, gagnvart Breiðabólsstað, ekki talin hafa þýðingu hér enda hafa eigendur jarðanna getað samið um breytt merki sín á milli, sbr. einnig kafla 10.5.

Óbyggðanefnd telur landamerkjalýsingu Reynivalla sýna að litið hafi verið svo á að land jarðarinnar næði að jökli. Því til stuðnings má vísa til þess að merkjum til vesturs og austurs er beinlínis lýst að jökli en norðurmörkum ekki lýst að öðru leyti. Jökullinn hefur afmarkað það land, sem máli skipti, með svo augljósum hætti að ekki var talið þurfa umfjöllunar við, á sama hátt og hafið til suðurs.

Í kjölfar þess að landamerkjalög taka gildi 1882 er gert landamerkjabréf fyrir jörðina Reynivelli. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að landamerkjum hennar hafi þar verið rétt lýst. Óbyggðanefnd telur jafnframt að líta verði til þess að land á þessu svæði er afmarkað af jöklum hið efra og sjó hið neðra.

Bréfið er áritað af hálfu Breiðabólsstaðar, þinglesið og fært í landamerkjabók og á því byggt síðar um merki jarðarinnar í meginatriðum, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Landamerkjabréf Fells og Breiðabólsstaðar eru einnig þinglesin og ber þeim í flestu saman við Reynivallabréfið. Þá er landamerkjabréf Fells áritað af hálfu Reynivalla. Sá formgalli, sem á landamerkjabréfi Reynivalla er að því leyti að áritun vantar vegna Fells, verður því ekki talinn hafa efnislega þýðingu hér. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Reynivalla hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Reynivellir hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka, sem tilgreind eru í landamerkjabréfi jarðarinnar 1888 og að því marki sem land hefur komið undan jökli síðan, hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðarinnar Reynivalla hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og valda staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki sérstökum vafa í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Sá jökuljaðar sem eigendur jarðarinnar Reynivalla hafa horft til, þegar þeir lýstu merkjum í jökul 1888, hefur gengið til baka. Land, sem þá var hulið jökli, er því jökullaust nú. Sá jökuljaðar, sem landnám kann að hafa miðast við, hefur hins vegar síðar gengið fram. Land, sem nú er hulið jökli, hefur því verið jökullaust á þeim tíma. Engin leið er að ákvarða með nokkurri vissu hvaða landsvæði hafa horfið undir jökul frá landnámi. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 9.3., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Um réttarstöðu þess samfellda jökulsvæðis ofan Reynivalla sem til meðferðar er í máli þessu vísast til kafla 10.10.

Af hálfu íslenska ríkisins hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Reynivalla sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, sbr. einnig umfjöllun í kafla 9.6., án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998. Engin afstaða er þannig tekin til þess hver séu mörk milli Reynivalla og Breiðabólsstaðar.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land jarðarinnar Reynivalla, svo sem því er að framan lýst, að jökuljaðri eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

10.5. Breiðabólsstaður

Hér verður fjallað um landsvæði það sem afmarkað er í landamerkjabréfi Breiðabólsstaðar, dags. 4. maí 1886 og þingl. 19. apríl 1892, og jökulsvæði það austan við Þverártindsegg og Snæfell sem kröfugerð eigenda Breiðabólsstaðar tekur til. Við þá umfjöllun verður ekki tekið tillit til skiptingar lands innan þeirra merkja í Breiðabólsstað I, Gerði (Breiðabólsstað II) og Hala (Breiðabólsstað III-IV).

Að Breiðabólsstað liggja Reynivellir að vestan og Kálfafell að austan. Til suðurs er hafið og að norðan liggur Vatnajökull. Skörp skil eru á milli undirlendis og fjalllendis fyrir landi Breiðabólsstaðar, svo sem annars staðar í Suðursveit. Til suðurs eru bæjarstæði og tún auk Steina- og Sléttaleitislands sem lagt var undir Breiðabólsstað þegar byggð lagðist þar af. Þar fyrir norðan eru Steinafjall (729 m) og Steinasandur. Vestur af Steinasandi er Steinadalur en norður af Steinasandi rís Staðarfjall (Breiðabólsstaðarfjall) og er þar hæstur Staðarfjallstindur (928 m). Inn af Klukkugili, sem skilur að Steinadal og Staðarfjall, er Hvannadalur. Inn frá Steinasandi vestanverðum gengur Kálfafellsdalur, u.þ.b. 13 km langur, norðvestur að Vatnajökli, nánar tiltekið Brókarjökli. Frá Þverártindi á vesturmörkum Breiðabólsstaðar teygir Þverártindsegg (1554 m) sig norður í Snæfell. Austan við eggina eru jökultotur sem ganga fram úr Vatnajökli auk fjölda smájökla, sbr. kafla 5.4. Loftlína frá sjó að jökli er u.þ.b. 9 km þar sem skemmst er en 17 km þar sem lengst er.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá jaðri Þverárfjalls yfir Hvannadal, yfir Sauðadalstind og í Staðarfjallstind. Þaðan liggur línan yfir Miðbotnsgil í framanverðan Kálfafellsdal. Samkvæmt þessari kröfugerð eru m.a. hluti Hvannadals, Miðfell og Staðarfjall (Breiðabólsstaðarfjall) innan þjóðlendu. Á móti hafa eigendur Breiðabólsstaðartorfu, þ.e. Breiðabólsstaðar I, Gerðis (Breiðabólsstaðar II) og Hala (Breiðabólsstaðar III), lýst kröfu um beinan eignarrétt að sama

landsvæði eftir Þverártindsegg í Snæfell en að öðru leyti að jökulrönd eins og hún er á hverjum tíma. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1.1. og kröfum jarðeigenda í kafla 3.4.

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. kafla 7, er að meginstefnu byggt á því að mörk eignarlanda og þjóðlendu séu hin sömu og landnámsmörk. Þá er því haldið fram að hvorki landamerkjabréf Breiðabólsstaðar né eldri heimildir um landamerki lýsi ytri mörkum eignarlands. Einungis komi þar fram hvaða not jörðin hafi haft af fjalllendi norðan við heimaland. Þá sé ljóst að land norðan við kröfulínu ríkisins hafi ekki verið numið í öndverðu.

Af hálfu eigenda Breiðabólsstaðartorfu, sbr. kafla 8.2., er því haldið fram að í Suðursveit séu engir afréttir í merkingunni sameiginlegt upprekstrarland. Allt land sé háð einkaeignarrétti jarðeigenda. Bændur þarfnist alls lands að jökulrótum og hafi ætíð farið með það sem einkaeignarland. Að því leyti, sem ekki er gerð krafa til jökulsvæðis, er byggt á því að jökulröndin á hverjum tíma hafi verið talin náttúruleg mörk jarðanna og óþarft að lýsa merkjum til jökuls frekar, sbr. m.a. hvernig sjórinn ýmist brjóti land eða auki við það. Hugtakið afréttur sé notað til að tákna afnot en ekki eignarhald. Nýting lands ráði ekki eignarhaldi og síðari tíma framkvæmd fjallskila breyti þar engu um. Þessu til stuðnings er einkum vísað til þinglýstra landamerkjalýsinga og ákvæða landamerkjalaga sem hafi m.a. haft þann tilgang að tryggja eignarrétt landeigenda. Jafnframt er byggt á sönnunargildi ómótmæltra þinglýsinga og hefð. Heimildargildi Landnámu er mótmælt en talið að menn hafi gætt þess að nema það land sem nauðsynlegt var til búskaparins, þ. á m. sumarbeitiland fyrir sauðfé, auk þess sem veðurfar og gróður hafi verið með öðrum hætti á landnámsöld en nú.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Breiðabólsstað er rakin í kafla 6.4. Þar kemur fram að Breiðabólsstaðar er getið í heimildum allt frá fyrri hluta 14. aldar en sagnir um búsetu þar má rekja aftur til 9. aldar. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Jafnframt eru fremur líkur til þess að landsvæði það, sem hér er til umfjöllunar, sé innan upphaflegs landnáms í Austur-Skaftafellssýslu og að numið hafi verið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, að minnsta kosti, sbr. kafla 10.2.

Fyrsta heimildin sem gefur vísbendingu um landamerki Breiðabólsstaðar er lögfesta frá árinu 1810. Þar er allt gras og land Breiðabólsstaðar „norður undir jökul“ lögfest eigendum jarðarinnar. Landamerkjum er þó ekki lýst heildstætt heldur getið um ýmis landsvæði sem henni tilheyri. Fyrstu heildstæðu lýsinguna á landamerkjum Breiðabólsstaðar er að finna í landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 4. maí 1886 og þingl. 19. apríl 1892. Merki í vestur og austur eru þar tilgreind en hvorki norður- né suðurmörkum lýst.

Vesturmörkum Breiðabólsstaðar, gagnvart Reynivöllum, er í bréfinu lýst í Markhólma, Borgarhraun og loks Hvammskriðu eystri. Það er ekki áritað af hálfu Reynivalla. Hins vegar er landamerkjabréf Reynivalla, dags. 8. apríl 1888 og þingl. 19. apríl 1892, áritað af hálfu Breiðabólsstaðar. Þar er austurmörkum Reynivalla lýst að jökli en að öðru leyti ber bréfunum tveimur saman. Eldri gögn um landamerki Reynivalla eru ekki til, sbr. kafla 10.4.

Austurmörkum Breiðabólsstaðar, gagnvart Kálfafelli, er í landamerkjabréfinu lýst þannig að austan við Breiðabólsstaðarfjall liggi línan úr miðjum jöklinum og suður um Markhólma vestanverðan, allt til sjós. Ekki kemur fram við hvaða jökul er átt. Bréfið er áritað af hálfu Kálfafells. Í landamerkjabréfi Kálfafells, dags. í apríl 1890 og þingl. 7. maí sama ár, er mörkum lýst í miðjan Brókarjökul. Það er áritað af hálfu Breiðabólsstaðar. Má því telja ljóst að átt sé við Brókarjökul í landamerkjalýsingu Breiðabólsstaðar.

Óljóst orðalag landamerkjabréfsins um mörk jarðarinnar til norðurs og kröfulýsing jarðeigenda að sama leyti þarfnast frekari athugunar.

Á þeim tíma er landamerkjabréf jarðarinnar var gert voru Þverártindsegg og svæðið umhverfis hana hulin jökli. Síðan þá hefur jökullinn hopað. Þverártindsegg er nú snjólaus að mestu en umhverfis hana eru jökultotur sem ganga fram úr Vatnajökli og smájöklar, sbr. kafla 5.4.

Samkvæmt kröfugerð eigenda Breiðabólsstaðar fylgja vesturmörk jarðarinnar, gagnvart Reynivöllum, landfræðilegum skilum fremur en framangreindri sjónhendingarlínu milli Borgarhrauns og Markhólma, samkvæmt landamerkjabréfi, sbr. einnig kröfugerð vegna Reynivalla. Þá er af hálfu jarðeigenda gerð krafa um að ofan marka við Reynivelli, þ.e. frá þeim punkti þar sem vestur- og austurmörk Reynivalla liggja saman uppi á Þverártindsegg samkvæmt kröfugerð jarðeigenda, eigi Breiðabólsstaður vesturmörk við Fell sem fylgi Þverártindsegg í Snæfell. Kröfugerð eigenda Breiðabólsstaðar annars vegar og Reynivalla hins vegar gerir ráð fyrir því að eftir því sem jökullinn á og umhverfis Þverártindsegg hopaði hafi land Reynivalla verið talið ná upp á eggina en bæði það land sem undan jökli kom og þeir smájöklar, sem liggja umhverfis eggina, talist tilheyra Felli vestan megin við hana en Breiðabólsstað austan megin og eggin látin ráða mörkum á milli jarðanna enda sé um glögg merki frá náttúrunnar hendi að ræða. Eins og greint er frá í kafla 10.3. gerir kröfugerð eigenda Fells aftur á móti ráð fyrir því að breytingar á jöklafari valdi því ekki að landamerki færist úr stað. Hana verður því að skilja á þann hátt að merki hafi ávallt verið með þessum hætti.

Óbyggðanefnd telur að lýsing landamerkja úr jökli að austanverðu 1886 sýni að litið hafi verið svo á að merki hennar næðu að jökli. Hvað vesturmerkin varðar telur óbyggðanefnd að lýsing landamerkja í jökul í landamerkjabréfi Reynivalla 1888, sem er uppáskrifað vegna Breiðabólsstaðar, bendi til hins sama, sbr. einnig lögfestu Breiðabólsstaðar frá 1810 sem veitir vísbendingu um að land jarðarinnar hafi náð að jökli. Ekki þykir því hafa úrslitaþýðingu í þessu sambandi að lýsing vesturmarka í landamerkjabréfi Breiðabólsstaðar gangi skemur. Þessu til stuðnings má jafnframt vísa til þess að mörkum gagnvart jökli er ekki lýst að öðru leyti. Jökullinn hefur afmarkað það land, sem máli skipti, með svo augljósum hætti að ekki var talið þurfa umfjöllunar við á sama hátt og hafið til suðurs.

Krafa eigenda Breiðabólsstaðartorfu um að merki torfunnar og beinn eignarréttur nái til jökulsvæðisins austan við Þverártindsegg verður því ekki talin geta stuðst við landamerkjabréf hennar eða lögfestuna 1810. Óbyggðanefnd telur útilokað að eigendur Breiðabólsstaðar og Fells geti með samkomulagi sín á milli slegið eign sinni á landsvæði sem augljóslega eru utan landamerkja, þ.e. undir jökli. Verður því ekki fallist á að Breiðabólsstaður eigi mörk við Fell um Þverártindsegg í Snæfell heldur fylgi vesturmörk Breiðabólsstaðar að þessu leyti meginjaðri Vatnajökuls samkvæmt jöklafræðilegri skilgreiningu.

Í framangreindum mismun á landamerkjalýsingu Breiðabólsstaðar og kröfugerð vegna jarðarinnar í máli þessu að því er varðar merki við Reynivelli, felst hins vegar ekki að merki jarðarinnar nái lengra norður en samkvæmt landamerkjabréfi, að teknu tilliti til þess að jökull hefur hopað. Þá verður nákvæm staðsetning vesturmarka Breiðabólsstað, gagnvart Reynivöllum, ekki talin hafa þýðingu hér enda hafa eigendur jarðanna getað samið um breytt merki sín á milli, sbr. einnig kafla 10.4.

Í kjölfar þess að landamerkjalög taka gildi 1882 er gert landamerkjabréf fyrir jörðina Breiðabólsstað. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Óbyggðanefnd telur jafnframt að líta verði til þess að land á þessu svæði er afmarkað af jöklum hið efra og sjó hið neðra. Landamerkjabréf Breiðabólsstaðar er áritað af hálfu Kálfafells. Það er þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar að flestu leyti, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Landamerkjabréf Reynivalla og Kálfafells eru einnig þinglesin og þau eru bæði árituð af hálfu Breiðabólsstaðar. Sá formgalli, sem er á bréfi Breiðabólsstaðar að því leyti að áritun vegna Reynivalla vantar, verður ekki talinn hafa efnislega þýðingu í þessu sambandi. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Breiðabólsstaðar hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hvort land innan framangreindra merkja Breiðabólsstaðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Á norðanverðu því svæði sem samkvæmt framangreindu telst innan landamerkja Breiðabólsstaðar er hálendi það og heiðarlönd sem áður er lýst. Ástæða er til að gera einnig grein fyrir gróðurfari á síðustu áratugum. Í fjalllendi Suðursveitar er gróður nú fjölskrúðugastur og gróskumestur neðan til í hlíðum dalanna sem ganga inn í hálendið, sbr. kafla 5.3. Þannig er Hvannadalur nokkuð vel gróinn lyng- og mosagróðri. Ofan við 500-600 m hæð er sjaldan gróður og víða liggja mörk samfellds gróðurs neðar. Staðarfjall er þó að hluta allvel gróið. Fjalllendið norður af því er hins vegar lítið gróið vegna hæðar og halla. Talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Suðursveit, sem og á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. kafla 5.2.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Breiðabólsstaður hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru 1886 og að því marki sem land hefur komið undan jökli síðan hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Fjalllendið upp við jökul hefur þar ekki verið undanskilið enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Aðrar jarðir áttu ítök í framangreindu fjalllendi. Slík ítakaskipti voru algeng í Suðursveit, þar sem landrými var af skornum skammti. Þannig áttu Fell, Reynivellir, Kálfafellsstaður, Borgarhöfn og Sævarhólar skógarítök í Staðarfjalli, ýmist á ákveðnum stað eða ótilgreind. Breiðabólsstaður átti á móti beitarítök í löndum Reynivalla, Borgarhafnar og Sævarhóla. Óbyggðanefnd telur að tilvist ítaka annarra jarða í fjalllendi Breiðabólsstaðar styrki beinan eignarrétt þar, sbr. umfjöllun um ítök í kafla 9.4.

Þá tilgreina ýmsar heimildir réttindi Breiðabólsstaðar innan eigin merkja sérstaklega. Í jarðabók Ísleifs Einarssonar er þannig greint frá því að jörðin eigi afrétt og selstöðu í Breiðabólsstaðarfjalli og skóg og grastekju á Hvannadal. Þetta er áréttað í síðari tíma heimildum, m.a. í jarðamötum sem og landamerkjabréfi jarðarinnar.

Þegar litið er heildstætt á þær heimildir, sem greina frá réttindum jarðarinnar innan eigin merkja og sú tilgreining skoðuð í samhengi við aðra umfjöllun í hverri heimild fyrir sig, m.a. um merki jarðarinnar og óbein eignarréttindi hennar innan merkja annarra jarða, verður þetta atriði ekki talið leiða til þess að viðkomandi landsvæði séu einungis undirorpin óbeinum eignarrétti. Í öllum tilvikum er um að ræða réttindi á landsvæðum þar sem aðrar jarðir áttu ítök. Óbyggðanefnd telur því líkur til þess að um sé að ræða áréttingu á því að jörðin haldi sínum réttindum eftir sem áður þrátt fyrir óbein eignarréttindi annarra á viðkomandi hluta jarðarinnar. Þá kann einnig að hafa verið um verðmætustu réttindi jarðarinnar að ræða og því þótt rétt að árétta þau sérstaklega.

Ekki verður annað séð en að eignarhald Breiðabólstaðartorfu hafi verið án ágreinings eða athugasemda sem þýðingu hafi. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðarinnar Breiðabólsstaðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Loks verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Sá jökuljaðar, sem eigendur jarðarinnar Breiðabólsstaðar hafa horft til þegar þeir lýstu merkjum í jökul 1886, hefur gengið til baka. Land, sem þá var hulið jökli, er því jökullaust nú. Sá jökuljaðar, sem landnám kann að hafa miðast við, hefur hins vegar síðar gengið fram. Land, sem nú er hulið jökli, hefur því verið jökullaust á þeim tíma. Engin leið er að ákvarða með nokkurri vissu hvaða landsvæði hafa horfið undir jökul frá landnámi. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 9.3., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Ekki eru hins vegar efni til að land undir smájöklum og heilsársfönnum, sem skilist hafa frá jökulbreiðunni, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað það land

sem utan jökulrandar er. Um réttarstöðu þess jökulsvæðis ofan Breiðabólsstaðar, sem til meðferðar er í máli þessu vísast til kafla 10.10.

Samkvæmt málflutningi íslenska ríkisins byggist krafa um þjóðlendu í Suðursveit, þ. á m. fyrir landi Breiðabólsstaðar, fyrst og fremst á túlkun heimilda um landnám og afréttarnot, auk staðhátta. Óbyggðanefnd telur hins vegar ljóst að kröfur íslenska ríkisins eru ekki í fullu samræmi við þau sjónarmið sem sögð eru liggja þeim til grundvallar. Þannig er t.d. auðsætt að kröfulína þvert yfir Kálfafellsdal hlýtur að byggjast á öðrum atriðum, án þess þó að slíkt frávik sé sérstaklega rökstutt.

Af hálfu íslenska ríkisins hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Breiðabólsstaðar sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, sbr. einnig umfjöllun í kafla 9.6., án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

Óbyggðanefnd telur ekki hægt að útiloka að jökulsvæðið austan við Þverártindsegg og Snæfell sé innan upphaflegs landnáms í Suðursveit eða á annan hátt orðið undirorpið beinum eignarrétti. Í því efni brestur hins vegar sönnun, samhengi eignarréttar og sögu liggur ekki fyrir.

Af hálfu eigenda Breiðabólsstaðartorfu hefur ekki verið sýnt fram á að landsvæði það undir jökli, utan landamerkja torfunnar, sem af þeirra hálfu er gerð krafa um að talið verið til eignarlands jarðarinnar, þ.e. jökulsvæðið austan við Þverártindsegg og Snæfell, sé eignarland, hvorki fyrir nám, hefð, löggerninga né með öðrum hætti. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að framangreint svæði sé þjóðlenda.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði, svo sem það er afmarkað hér á eftir, liggi utan merkja Breiðabólsstaðartorfu og teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

> Landsvæði það, vestan Staðarfjalls og Miðfells og norðan Vatnsdals, sem liggur austan við línu sem dregin er á milli punkta 39-42 í kröfugerð eigenda Breiðabólsstaðar, sbr. punkta nr. 5-8 í kröfugerð eigenda Fells, sem var undir jökulbreiðu Vatnajökuls við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll.

Það er jafnframt niðurstaða óbyggðanefndar að land jarðarinnar Breiðabólsstaðar, svo sem því er að framan lýst, að jökuljaðri eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

10.6. Kálfafell

Hér verður fjallað um landsvæði það sem afmarkað er í landamerkjabréfi Kálfafells, dags. í apríl 1890 og þingl. 7. maí sama ár, án tillits til skiptingar lands innan þeirra merkja en Kálfafell skiptist nú í Kálfafell I-III.

Að Kálfafelli liggja Breiðabólsstaður að vestan og Kálfafellstaður að austan. Til suðurs er hafið og að norðan liggur Vatnajökull. Skörp skil eru á milli undirlendis og fjalllendis fyrir landi Kálfafells, svo sem víðast annars staðar í Suðursveit. Hið neðra er mishæðalaust sléttlendi. Fyrir ofan bæinn rís hátt fjall og ber þar hæst Kálfafellstind (663 m). Fyrir vestan Kálfafell gengur Kálfafellsdalur (u.þ.b. 13 km frá Kálfafelli inn í botn) og austan við hann rísa Kálfafellsfjöll með mörgum háum og bröttum tindum, botnum og giljum. Þar er Birnudalstindur (1326 m) og norðar Kaldárnúpur (1406 m) sem er hæsta fjall austan Kálfafellsdals. Í hlíðunum á milli giljanna eru hamrar með nokkrum gróðri og skógarkjarri. Stærst giljanna er Káldárgil sem raunar er afdalur norður út Kálfafellsdal. Loftlína frá sjó og að jaðri Vatnajökuls er u.þ.b. 10 km þar sem skemmst er en 17 km þar sem lengst er.

Íslenska ríkið hefur í meginatriðum dregið kröfulínu sína úr framanverðum Kálfafellsdal í

Kálfafellsfjöll, norðvestan við Kaldárgil. Þaðan liggur línan beint í Kálfafellstind og þaðan í stefnu á Mjóadal. Samkvæmt þessari kröfugerð er meginhluti Kálfafellsdals innan þjóðlendu sem og þorri Kálfafellsfjalla. Á móti hafa eigendur Kálfafellstorfu, þ.e. Kálfafells I-III, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja innan landamerkja sinna, að jökulrönd eins og hún er á hverjum tíma. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1.1. og jarðeigenda í kafla 3.5.

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. kafla 7, er að meginstefnu byggt á því að mörk eignarlanda og þjóðlendu séu hin sömu og landnámsmörk. Þá er því haldið fram að af landamerkjabréfum Kálfafells og Kálfafellsstaðar megi ráða að jarðirnar hafi átt sameiginlegt fjalllendi. Þannig sé um afréttarland að ræða sem hafi óviss mörk til fjalla. Einnig er vísað til eldri heimilda sem eigni jörðinni mun minna land til fjalla en landamerkjabréf geri ráð fyrir. Þetta veiki gildi landamerkjabréfsins.

Af hálfu eigenda jarða í Kálfafellstorfu, sbr. kafla 8.2., er því haldið fram að í Suðursveit séu engir afréttir í merkingunni sameiginlegt upprekstrarland. Allt land sé háð einkaeignarrétti jarðeigenda. Bændur þarfnist alls lands að jökulrótum og hafi ætíð farið með það sem einkaeignarland. Jökulröndin á hverjum tíma hafi verið talin náttúruleg mörk jarðanna og óþarft að lýsa merkjum til jökuls frekar, sbr. m.a. hvernig sjórinn ýmist brjóti land eða auki við það. Hugtakið afréttur sé notað til að tákna afnot en ekki eignarhald. Nýting lands ráði ekki eignarhaldi og síðari tíma framkvæmd fjallskila breyti þar engu um. Þessu til stuðnings er einkum vísað til þinglýstra landamerkjalýsinga og ákvæða landamerkjalaga sem hafi m.a. haft þann tilgang að tryggja eignarrétt landeigenda. Jafnframt er byggt á sönnunargildi ómótmæltra þinglýsinga og hefð. Heimildargildi Landnámu er mótmælt en talið að menn hafi gætt þess að nema það land, sem nauðsynlegt var, til búskaparins, þ. á m. sumarbeitiland fyrir sauðfé, auk þess sem veðurfar og gróður hafi verið með öðrum hætti á landnámsöld en nú.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Kálfafelli er rakin í kafla 6.5. Þar kemur fram að Kálfafell og Kálfafellsstaður voru í öndverðu sama jörðin og nefndust þá einu nafni Kálfafell. Talið er að Kálfafell, sem nú nefnist, hafi orðið sérstök jörð eftir lok staðamála 1397 þegar kirkjujörðin Kálfafell komst undir forræði biskups og varð staður. Bóndinn á jörðinni á þá að hafa fengið hluta hennar til eignar sem nefndist eftir það Kálfafell eða Kálfafell innra (ytra) til aðgreiningar frá Kálfafellsstað. Kálfafells er getið sjálfstætt, óháð Kálfafellsstað, í heimildum allt frá 17. öld. Af heimildum verður þannig ráðið að Kálfafell hefur verið sjálfstæð jörð, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Jafnframt eru fremur líkur til þess að landsvæði það, sem hér er til umfjöllunar, sé innan upphaflegs landnáms í Austur-Skaftafellssýslu og að numið hafi verið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, að minnsta kosti, sbr. kafla 10.2.

Fyrstu sjálfstæðu lýsinguna á landamerkjum Kálfafells er að finna í landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. í apríl 1890 og þingl. 7. maí sama ár. Merki í vestur og austur eru tilgreind en hvorki norður- né suðurmörkum lýst sérstaklega.

Vesturmörkum Kálfafells, gagnvart Breiðabólsstað, er í bréfinu lýst í miðjan Brókarjökul. Bréfið er áritað af hálfu Breiðabólsstaðar. Í landamerkjabréfi Breiðabólsstaðar, dags. 4. maí 1886 og þingl. 19. apríl 1892, er mörkum lýst þannig að austan við Breiðabólsstaðarfjall liggi línan úr miðjum jöklinum og suður um Markhólma vestanverðan, allt til sjós. Ekki kemur fram við hvaða jökul er átt. Með hliðsjón af landamerkjabréfi Kálfafells má þó telja fullvíst að átt sé við Brókarjökul. Landamerkjabréf Breiðabólsstaðar er og áritað af hálfu Kálfafells. Þá eru lýsingar bréfanna í samræmi við lögfestu Breiðabólsstaðar frá 1810 sem ber þess merki að land jarðarinnar hafi náð norður undir jökul, sbr. kafla 10.5.

Fyrsta lýsingin á austurmörkum Kálfafells, gagnvart Kálfafellsstað, er athugun Árna lögmanns Oddssonar á merkjum milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells frá árinu 1633, sbr. kafla 6.6. Í þeirri athugun kemur fram að mörkin liggi um þúfu í Kálfagróf. Að öðru leyti fékkst ekki ótvíræð niðurstaða af þeirri athugun.

Í landamerkjabréfi Kálfafells 1890 er austurmörkum lýst í sömu línu og fjörumörkum þannig

að Grástein beri í þúfu, þ.e. Kálfsleiði í Kálfagróf og beina línu í sjó. Bréfið er áritað af hálfu Kálfafellsstaðar. Landamerkjabréf Kálfafellsstaðar, dags. 30. júní 1923 og þingl. 7. júlí sama ár, lýsir mörkum með sambærilegum hætti. Það er og áritað af hálfu Kálfafells. Þá ber bréfunum saman við eldri lýsingar á landamerkjum Kálfafellsstaðar, sbr. kafla 10.7.

Óljóst orðalag landamerkjabréfsins varðandi mörk jarðarinnar til norðurs og ósamræmi milli landamerkjabréfsins og kröfulýsingar jarðeigenda að sama leyti þarfnast frekari athugunar.

Í kröfulýsingu jarðeigenda er gert ráð fyrir að mörk milli Kálfafells og Kálfafellsstaðar nái að jökli. Kröfugerð bæði eigenda Kálfafells og umráðamanna Kálfafellsstaðar gerir þannig ráð fyrir að merki liggi úr Kálfagróf eftir fjallseggjum í Birnudalstind í jaðri Vatnajökuls.

Óbyggðanefnd telur að lýsing landamerkja í jökul að vestanverðu 1890 sýni að litið hafi verið svo á að merki hennar næðu allt að jökli. Ekki er talið hafa úrslitaþýðingu að lýsing landamerkja að austanverðu gangi skemur. Þar er merkjum lýst á því svæði sem máli var talið skipta en glögg skil í náttúrunni að öðru leyti látin ráða. Þá voru Kálfafell og Kálfafellsstaður í öndverðu sama jörðin og líklegt að Kálfafellsdalur hafi ráðið vesturmörkum norður að jökli og Staðará í Staðardal austurmörkum, sbr. landamerkjabréf Kálfafellsstaðar og vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar, sjá kafla 10.7. Þessu til stuðnings má jafnframt vísa til þess að mörkum gagnvart jökli er ekki lýst að öðru leyti. Jökullinn hefur afmarkað það land, sem máli skipti, með svo augljósum hætti að ekki var talið þurfa umfjöllunar við, á sama hátt og hafið til suðurs. Nákvæm staðsetning austurmarka Kálfafells við Kálfafellsstað ofan við Kálfagróf hefur því enga þýðingu við úrlausn þessa máls, sbr. einnig kafla 10.6.

Í kjölfar þess að landamerkjalög taka gildi 1882 er gert landamerkjabréf fyrir jörðina Kálfafell. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Óbyggðanefnd telur jafnframt að líta verði til þess að land á þessu svæði er afmarkað af jöklum hið efra og sjó hið neðra. Landamerkjabréf Kálfafells er áritað af aðliggjandi jörðum, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Landamerkjabréf Breiðabólsstaðar og Kálfafellsstaðar eru einnig þinglesin og þau eru árituð af hálfu Breiðabólsstaðar. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Kálfafells hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hvort land innan framangreindra merkja Kálfafells hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Á norðanverðu því svæði sem samkvæmt framangreindu telst innan landamerkja Kálfafells er hálendi það og heiðarlönd sem áður er lýst. Ástæða er til að gera einnig grein fyrir gróðurfari á síðustu áratugum. Í fjalllendi Suðursveitar er gróður nú fjölskrúðugastur og gróskumestur neðan til í hlíðum dalanna sem ganga inn í hálendið, sbr. kafla 5.3. Þannig eru hlíðar Kálfafellsdals vel grónar og á dalnum eru nokkur dreifð skógarsvæði. Í ofanverðum dalbotninum eru ógrónar áreyrar. Kálfafellsfjalllendið einkennist að öðru leyti af háum, bröttum og gróðursnauðum fjöllum. Ofan við 500-600 m hæð er sjaldan gróður og víða liggja mörk samfellds gróðurs neðar. Talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Suðursveit, sem og á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. kafla 5.2.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Kálfafell hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka, sem tilgreind eru 1890 og að því marki sem land hefur komið undan jökli síðan, hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Fjalllendið hefur ekki verið þar undanskilið enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Aðrar jarðir áttu ítök í Kálfafellsfjöllum. Slík ítakaskipti voru algeng í Suðursveit þar sem landrými var af skornum skammti. Þannig átti Heggsgerði skógarítak í Heggsgerðisskógi og Kálfafells-

staður í Laufatungum, hvort tveggja á Kálfafellsdal. Kálfafell átti á móti beitarítök í löndum Kálfafellsstaðar og Heggsgerðis. Óbyggðanefnd telur að tilvist ítaka annarra jarða í fjalllendi Kálfafells styrki tilvist beins eignarréttar, sbr. umfjöllun um ítök í kafla 9.4.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðarinnar Kálfafells hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Loks verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Sá jökuljaðar, sem eigendur jarðarinnar Kálfafells hafa horft til þegar þeir lýstu merkjum í jökul 1890, hefur gengið til baka. Land, sem þá var hulið jökli, er því jökullaust nú. Sá jökuljaðar, sem landnám kann að hafa miðast við, hefur hins vegar síðar gengið fram. Land, sem nú er hulið jökli, hefur því verið jökullaust á þeim tíma. Engin leið er að ákvarða með nokkurri vissu hvaða landsvæði hafa horfið undir jökul frá landnámi. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 9.3., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Ekki eru hins vegar efni til að land undir smájöklum og heilsársfönnum sem skilist hafa frá jökulbreiðunni hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað það land sem utan jökulrandar er. Um réttarstöðu þess samfellda jökulsvæðis ofan Kálfafells sem til meðferðar er í máli þessu vísast til kafla 10.10.

Samkvæmt málflutningi íslenska ríkisins byggist krafa um þjóðlendu í Suðursveit, þ. á m. fyrir landi Kálfafells, fyrst og fremst á túlkun heimilda um landnám og afréttarnot, auk staðhátta. Óbyggðanefnd telur hins vegar ljóst að kröfur íslenska ríkisins eru ekki í fullu samræmi við þau sjónarmið sem sögð eru liggja þeim til grundvallar. Þannig er t.d. auðsætt að kröfulína þvert yfir Kálfafellsdal hlýtur að byggjast á öðrum atriðum án þess þó að slíkt frávik sé sérstaklega rökstutt.

Af hálfu íslenska ríkisins hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Kálfafells sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, sbr. einnig umfjöllun í kalfa 9.6., án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land jarðarinnar Kálfafells, svo sem því er að framan lýst, að jökuljaðri eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998 teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

10.7. Kálfafellsstaður

Kálfafellsstaður skiptist nú í Kálfafellsstað, Brunna, Brunnavelli, Jaðar og Leiti auk Jöklasels, 12,25 ha lóðar við jaðar Vatnajökuls. Hér verður fjallað um landsvæði það sem afmarkað er í landamerkjabréfi Kálfafellsstaðar, dags. í maí og júní 1923 og þingl. 7. júlí sama ár, án tillits til skiptingar lands innan þeirra merkja.

Að Kálfafellstað liggja jarðirnar Kálfafell að vestan og Borgarhöfn að austan. Til suðurs er hafið og að norðan liggur Vatnajökull. Skörp skil eru á milli undirlendis og fjalllendis að Kálfafellsstað, svo sem víðast annars staðar í Suðursveit. Fram undan bænum er undirlendi með smáklettaholtum allt til sjávar en ofan við hann rís eystri hluti Kálfafellsfjalla. Þar fyrir austan gengur Staðardalur inn undir jökul (u.þ.b. 5 km langur). Um hann rennur Staðará. Vestur úr Staðardal gengur Birnudalur með Birnuá og innst í honum er Miðfell (769 m) og Birnudalstindur þar norðvestur af. Austar eru Staðarhálsar með Hálsatindi og norðvestur af honum er Miðfellsegg (1128 m). Loftlína frá sjó að Vatnajökli er u.þ.b. 10 km þar sem skemmst er en 11 km þar sem lengst er.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína úr Kálfafellstindi, yfir Mjóadal og Hrafnagil og í framanverðan Staðardal. Samkvæmt þessari kröfugerð eru m.a. Birnudalur, stór hluti Staðardals og Staðarhálsar innan þjóðlendu. Kálfafellsstaðartorfa, þ.e. Kálfafellsstaður, Brunnar, Jaðar og Leiti,

eru í eigu ríkissjóðs og Brunnavellir í eigu Kirkjujarðasjóðs. Íslenska ríkið lýsir einnig kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta torfunnar, samkvæmt landamerkjalýsingu, sem liggur sunnan við framangreinda þjóðlendukröfulínu en um afréttarrétt innan þjóðlendu að jökulrönd. Kröfum íslenska ríkisins vegna þjóðlendu er nánar lýst í kafla 3.1.1. og vegna Kálfafellsstaðartorfu í kafla 3.1.2.

Umráðamenn Kálfafellsstaðar, Brunna, Brunnavalla og Jaðars hafa hins vegar lýst kröfu um að sama landsvæði, að jökulrönd eins og hún er á hverjum tíma, verði úrskurðað eignarland. Kröfum þessum er nánar lýst í kafla 3.6.

Af hálfu ríkisins hefur því verið mótmælt að kröfur umráðamanna komist að í máli þessu og af hálfu þeirra hefur því verið mótmælt að íslenska ríkið sé bæði sóknar- og varnaraðili í sama máli.

Kálfafellsstaður, Brunnar, Jaðar og Leiti, eru í eigu ríkissjóðs og Brunnavellir í eigu Kirkjujarðasjóðs. Réttur umráðamanna er því kominn undir eignarréttindum íslenska ríkisins. Þar sem íslenska ríkið gerir hins vegar kröfu til þess að Kálfafellsstaðartorfa sé að hluta innan þjóðlendu, telur óbyggðanefnd rétt að röksemdir umráðamanna um beinan eignarrétt séu teknar til athugunar í málinu, sbr. ákvæði 5. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998, um rannsóknarskyldu nefndarinnar. Þá er um það kveðið í ákvæði 11. gr. laga um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, að fjármálaráðherra skuli fara með fyrirsvar fyrir hönd ríkisins og stofnana á vegum þess vegna krafna um eignarréttindi innan þjóðlendna og við úrlausn um hvort land teljist til eignarlands eða þjóðlendu. Með vísan til þessa ákvæðis telur óbyggðanefnd ekki ástæðu til að gera athugasemd við aðild íslenska ríkisins að þessu máli.

Kröfu var ekki lýst vegna Jöklasels. Með bréfi, dags. 11. nóvember 2002, var athygli eiganda Jöklasels, Íss og ævintýra ehf., vakin á þessu og jafnframt óskað eftir því að félagið upplýsti nefndina um það hvort það teldi kröfugerð íslenska ríkisins ganga gegn eignarrétti þess. Félagið kaus að aðhafast ekki af þessu tilefni.

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. kafla 7, er að meginstefnu byggt á því að mörk eignarlanda og þjóðlendu séu hin sömu og landnámsmörk. Þá er því haldið fram að upptök Staðarár séu fjarri jökulröndinni. Enn fremur sé merkjum til vesturs einungis lýst milli heimalanda. Þannig sé ljóst að fjalllendi Kálfafellstaðartorfunnar og Kálfafellstorfunnar sé í óskiptri sameign. Um afrétt sé því að ræða. Loks er því haldið fram að landnám hafi einfaldlega ekki náð lengra inn til fjalla.

Af hálfu umráðamanna framangreindra jarða í Kálfafellsstaðartorfu, sbr. kafla 8.2., er því haldið fram að í Suðursveit séu engir afréttir í merkingunni sameiginlegt upprekstrarland. Allt land sé háð einkaeignarrétti jarðeigenda. Bændur þarfnist alls lands að jökulrótum og hafi ætíð farið með það sem einkaeignarland. Jökulröndin á hverjum tíma hafi verið talin náttúruleg mörk jarðanna og óþarft að lýsa merkjum til jökuls frekar, sbr. m.a. hvernig sjórinn ýmist brjóti land eða auki við það. Hugtakið afréttur sé notað til að tákna afnot en ekki eignarhald. Nýting lands ráði ekki eignarhaldi og síðari tíma framkvæmd fjallskila breyti þar engu um. Þessu til stuðnings er einkum vísað til þinglýstra landamerkjalýsinga og ákvæða landamerkjalaga sem hafi m.a. haft þann tilgang að tryggja eignarrétt landeigenda. Jafnframt er byggt á sönnunargildi ómótmæltra þinglýsinga og hefð. Heimildargildi Landnámu er mótmælt en talið að menn hafi gætt þess að nema það land sem nauðsynlegt var til búskaparins, þ. á m. sumarbeitiland fyrir sauðfé, auk þess sem veðurfar og gróður hafi verið með öðrum hætti á landnámsöld en nú.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Kálfafellsstað er rakin í kafla 6.6. Þar kemur fram að Kálfafell og Kálfafellsstaður voru í öndverðu sama jörðin og nefndust þá einu nafni Kálfafell. Talið er að Kálfafell, sem nú nefnist, hafi orðið sérstök jörð eftir lok staðamála 1397 þegar kirkjujörðin Kálfafell komst undir forræði biskups og varð staður. Bóndinn á jörðinni á þá að hafa fengið hluta hennar til eignar sem nefndist eftir það Kálfafell eða Kálfafell innra (ytra) til aðgreiningar frá Kálfafellsstað. Kálfafellsstaðar er getið í heimildum allt frá lokum 12. aldar. Af heimildum verður þannig ráðið að Kálfafellsstaður hefur verið sjálfstæð jörð, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Jafnframt eru fremur líkur til þess að land-

svæði það, sem hér er til umfjöllunar, sé innan upphaflegs landnáms í Austur-Skaftafellssýslu og að numið hafi verið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, að minnsta kosti, sbr. kafla 10.2.

Heimildir um landamerki Kálfafellsstaðar tilgreina einungis merki til vestur og austurs en hvorki norður- né suðurmörkum er lýst. Fyrsta heimildin, sem getur um merki Kálfafellsstaðar, er máldagi kirkjunnar frá 1367. Þar er fjörumörkum til vesturs og austurs lýst en ekki getið um landamerki að öðru leyti. Í máldaga kirkjunnar frá 1500 er fjörumörkum lýst með sama hætti. Í máldögum kirkjunnar frá 1343, 1397 og 1570 er ekkert getið um merki.

Fyrsta lýsingin á vesturmörkum Kálfafellsstaðar, gagnvart Kálfafelli, er athugun Árna lögmanns Oddssonar á merkjum milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells frá árinu 1633. Í þeirri athugun kemur fram að mörkin liggi um þúfu í Kálfagróf. Að öðru leyti fékkst ekki ótvíræð niðurstaða af þeirri athugun.

Fyrsta heildstæða lýsingin á landamerkjum Kálfafellsstaðar er í vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar frá árinu 1641. Þar er landamerkjum til vesturs lýst þannig að taka skuli sjónhendingu úr þúfunni í Kálfagróf í miðjan Merkirima. Í síðari heimildum er merkjum lýst með sama hætti. Í landamerkjabréfi Kálfafellsstaðar, dags. í maí og júní 1923 og þingl. 7. júlí sama ár, er vesturmörkum lýst í sömu línu og fjörumörkum, þaðan sem Grásteinn ber í þúfuna við Kálfagróf ráði bein lína suður í vörðu í miðjum Merkirima og allt til sjávar. Bréfið er áritað af hálfu Kálfafells. Landamerkjabréf Kálfafells, dags. í apríl 1890 og þingl. 7. maí sama ár, lýsir mörkum með sambærilegum hætti, sbr. kafla 10.6. Það er og áritað af hálfu Kálfafellsstaðar.

Austurmörkum Kálfafellsstaðar er fyrst lýst í vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar 1641. Þar kemur fram að Staðará deili milli Kálfafellsstaðar og Borgarhafnar ofan að Sauðbeit. Síðan ráði hinn gamli farvegur árinnar suður á land staðarins. Í síðari heimildum er merkjum lýst með sama hætti. Í landamerkjabréfi Kálfafellsstaðar segir að milli Kálfafellsstaðar og Borgarhafnar deili Staðará sem spretti upp milli Hálsatinds og Þormóðarhnútu og ráði hún þar til hún komi að fjörunni móti vesturenda eystra Þrándarholts. Landamerkjabréfið er áritað af hálfu Borgarhafnar. Landamerkjabréf Borgarhafnar, dags. 19. júní 1922 og þingl. 13. júlí sama ár, og lýsir mörkum með sambærilegum hætti auk þess sem þar er tekið fram að Staðará renni úr jökli. Það er og áritað af hálfu Kálfafellsstaðar. Sambærilega lýsingu er að finna í fasteignamati Borgarhafnar frá árinu 1916, sbr. kafla 10.8.

Óljóst orðalag landamerkjabréfsins varðandi mörk jarðarinnar til norðurs og ósamræmi milli landamerkjabréfsins og kröfulýsingar jarðeigenda að sama leyti þarfnast frekari athugunar.

Í kröfulýsingu umráðamanna Kálfafellsstaðar er gert ráð fyrir að mörk milli Kálfafellsstaðar og Kálfafells nái að jökli. Kröfugerð bæði umráðamanna Kálfafellsstaðar og eigenda Kálfafells gerir þannig ráð fyrir að merki liggi úr Kálfagróf eftir fjallseggjum í Birnudalstind í jaðri Vatnajökuls.

Óbyggðanefnd telur að lýsing landamerkja frá upptökum Staðarár, sem rennur undan jökli, að austanverðu sýni að litið hafi verið svo á að merki hennar næðu að jökli. Ekki er talið hafa úrslitaþýðingu að lýsing landamerkja að vestanverðu gangi skemur. Þar er merkjum lýst á því svæði sem máli var talið skipta en glögg skil í náttúrunni að öðru leyti látin ráða. Þá voru Kálfafellsstaður og Kálfafell í öndverðu sama jörðin og líklegt að Staðará í Staðardal hafi ráðið austurmörkum norður undir jökul en Kálfafellsdalur vesturmörkum, sbr. landamerkjabréf Kálfafells og vísitasíubók Brynjólfs biskups Sveinssonar. Þessu til stuðnings má jafnframt vísa til þess að mörkum gagnvart jökli er ekki lýst að öðru leyti. Jökullinn hefur afmarkað það land, sem máli skipti, með svo augljósum hætti að ekki var talið þurfa umfjöllunar við. Nákvæm staðsetning vesturmarka Kálfafellsstaðar við Kálfafell ofan við Kálfagróf hefur því enga þýðingu við úrlausn þessa máls, sbr. einnig kafla 10.6.

Í kjölfar þess að ný landamerkjalög taka gildi 1919 er gert landamerkjabréf fyrir jörðina Kálfafellsstað. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Óbyggðanefnd telur jafnframt að líta verði til þess að land á þessu svæði er afmarkað af jöklum hið efra og sjó hið neðra. Landamerkjabréf Kálfafellsstaðar er áritað

af hálfu aðliggjandi jarða, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Landamerkjabréf Kálfafells og Borgarhafnar eru einnig þinglesin og þau eru árituð af hálfu Kálfafellsstaðar. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda.

Kemur þá til skoðunar hvort land innan framagreindra merkja Kálfafellsstaðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Á norðanverðu því svæði sem samkvæmt framangreindu telst innan landamerkja Kálfafellsstaðar er hálendi það og heiðarlönd sem áður er lýst. Ástæða er til að gera einnig grein fyrir gróðurfari á síðustu áratugum. Í fjalllendi Suðursveitar er gróður nú fjölskrúðugastur og gróskumestur neðan til í hlíðum dalanna sem ganga inn í hálendið, sbr. kafla 5.3. Þannig er Staðardalur vel gróinn og m.a. að finna þar skóglendi. Fjalllendið einkennist að öðru leyti af háum, snarbröttum og gróðursnauðum fjöllum. Ofan við 500-600 m hæð er sjaldan gróður og víða liggja mörk samfellds gróðurs neðar. Talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Suðursveit, sem og á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. kafla 5.2.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Kálfafellsstaður hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru 1923, og að því marki sem land hefur komið undan jökli síðan, hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Fjalllendið hefur þar ekki verið undanskilið enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Aðrar jarðir en Kálfafellsstaður áttu ítök í framangreindu fjalllendi. Slík ítakaskipti voru algeng í Suðursveit þar sem landrými var af skornum skammti. Þannig átti Borgarhöfn bæði skógar- og beitarítak í Staðarhálsum og Kálfafell ótilgreint beitarítak. Kálfafellsstaður átti á móti beitarítak í landi Borgarhafnar og skógarítak í landi Kálfafells. Óbyggðanefnd telur tilvist ítaka annarra jarða í fjalllendi Kálfafellsstaðar styrkja tilvist beins eignarréttar, sbr. umfjöllun um ítök í kafla 9.4.

Þá er sérstaklega greint frá því í landamerkjabréfi Kálfafellsstaðar að staðurinn eigi allan skóg og hrís á Staðarhálsum sem eru innan merkja jarðarinnar samkvæmt framangreindu. Þegar litið er heildstætt á landamerkjabréf jarðarinnar og tilgreining þessi skoðuð í samhengi við aðra umfjöllun í bréfinu, m.a. um merki jarðarinnar og óbein eignarréttindi hennar innan merkja annarra jarða, verður þetta atriði ekki talið leiða til þess að viðkomandi landsvæði sé einungis undirorpið óbeinum eignarrétti. Enn fremur er um að ræða réttindi á landsvæði þar sem Borgarhöfn átti eða taldi sig eiga skógarítak (í eldri heimildum einnig beitarítak). Um gildi þessa ítaks virðast hins vegar hafa verið deilur milli Kálfafellsstaðar og Borgarhafnar. Óbyggðanefnd telur því líkur til þess að um sé að ræða áréttingu á því að jörðin eigi umrædd réttindi og viðurkenni ekki óbein eignarréttindi annarra á viðkomandi hluta jarðarinnar. Þá kann einnig að hafa verið um verðmætustu réttindi jarðarinnar að ræða og því þótt rétt að árétta þau sérstaklega.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda sem máli skipti hér. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðarinnar Kálfafellsstaðar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Loks verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Sá jökuljaðar, sem eigendur jarðarinnar Kálfafellsstaðar hafa horft til þegar þeir lýstu merkjum í jökul 1923, hefur gengið til baka. Land, sem þá var hulið jökli, er því jökullaust nú. Sá jökuljaðar, sem líkur eru á að landnám hafi miðast við, hefur hins vegar síðar gengið fram. Land, sem nú er hulið jökli, hefur því verið jökullaust á þeim tíma. Engin leið er að ákvarða með nokkurri vissu hvaða landsvæði hafa horfið undir jökul frá landnámi. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 9.3., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóð-

lendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Ekki eru hins vegar efni til að land undir smájöklum og heilsársfönnum sem skilist hafa frá jökulbreiðunni hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað það land sem utan jökulrandar er. Um réttarstöðu þess samfellda jökulsvæðis ofan Kálfafellsstaðar sem til meðferðar er í máli þessu vísast til kafla 10.10.

Samkvæmt málflutningi íslenska ríkisins byggist krafa um þjóðlendu í Suðursveit, þ. á m. fyrir landi Kálfafellsstaðar, fyrst og fremst á túlkun heimilda um landnám og afréttarnot, auk staðhátta. Óbyggðanefnd telur hins vegar ljóst að kröfur íslenska ríkisins eru ekki í fullu samræmi við þau sjónarmið sem sögð eru liggja þeim til grundvallar. Þannig er t.d. auðsætt að kröfulína þvert yfir Staðardal hlýtur að byggjast á öðrum atriðum án þess þó að slíkt frávik sé sérstaklega rökstutt.

Af hálfu íslenska ríkisins hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Kálfafellsstaðar sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, sbr. einnig umfjöllun í kafla 9.6., án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

Þá ber þess að geta að óbyggðanefnd hefur áður komist að þeirri niðurstöðu að fjármálaráðherra sé ekki unnt að leggja til þjóðlendu land sem undirorpið er beinum eignarrétti íslenska ríkisins, sbr. t.d. úrskurð nefndarinnar í máli nr. 1/2000, kafla 11.5.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land jarðarinnar Kálfafellsstaðar, svo sem því er að framan lýst, að jökuljaðri eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

10.8. Borgarhöfn

Borgarhöfn skiptist nú í Borgarhöfn I (Vagnstaði), Borgarhöfn II-III (Neðribæ), Borgarhöfn IV (Krók), Borgarhöfn V (Gamlagarð), Borgarhöfn VI (Lækjarhús) og Borgarhöfn VIII (Suðurhús). Hér verður fjallað um landsvæði það sem afmarkað er í landamerkjabréfi Borgarhafnar, dags. 19. júní 1922 og þingl. 13. júlí sama ár án tillits til skiptingar lands innan þeirra merkja.

Að Borgarhöfn liggja Kálfafellsstaður að vestan og Heggsgerði (Hestgerði), Uppsalir, Smyrlabjörg og Skálafell að austan. Til suðurs er hafið og að norðan liggur Vatnajökull.

Borgarhafnartorfan stendur í kvos undir Borgarhafnarfjalli. Undirlendið er nánast allt undir 30 m hæð yfir sjó. Vestanvert endar það í Svínadal en á austurmörkum þess gengur hálendið niður undir Hestgerðislón. Talsverður hluti undirlendisins er holt og hraun. Ofan hverfisins rís hálendið en með minni halla og jafnari skilum en algengast er vestar í Suðursveit. Mestur hluti þessa fjalllendis er í 300-400 m hæð og aðeins Þormóðshnúta stendur þar upp úr. Vestan á Borgarhafnarheiði, sem liggur að Staðardal, eru Bröttutungur, þá Eyvindstungur og innst Sultartungur. Innan til á heiðinni eru þrjú stöðuvötn sem heita Fremstavatn, Miðvatn og Innstavatn. Gróðurskilyrði á Borgarhafnarheiði eru góð miðað við annað fjalllendi í Suðursveit og heiðin vel gróin. Loftlína frá sjó að jökli er u.þ.b. 8 km þar sem skemmst er en 10 km þar sem lengst er.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá því framarlega í Staðardal í beina stefnu milli Miðvatns og Innstavatns í Smyrlabjargaá rétt norðan við Skógarmannafoss. Samkvæmt þessari kröfugerð eru m.a. stór hluti Staðardals, Borgarhafnarfjalls (Borgarhafnarfells) og Borgarhafnarheiðar innan þjóðlendu. Borgarhöfn IV (Krókur) og Borgarhöfn V (Gamligarður) eru í eigu ríkissjóðs. Íslenska ríkið lýsir einnig kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessara jarða, samkvæmt landamerkjalýsingu, sem liggur sunnan við framangreinda þjóðlendukröfulínu en um hlutfallslegan afréttarrétt innan þjóðlendu að jökulrönd. Kröfum íslenska ríkisins vegna þjóðlendu er nánar lýst í kafla 3.1.1. og vegna ríkisjarða í Borgarhafnartorfu í kafla 3.1.3.

Eigendur annarra jarða í Borgarhafnartorfu, þ.e. Borgarhafnar I (Vagnstaða), Borgarhafnar II-III (Neðribæjar), Borgarhafnar VI (Lækjarhúsa) og Borgarhafnar VIII (Suðurhúsa), auk umráðamanns Borgarhafnar V (Gamlagarðs), hafa hins vegar lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta

þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðanna samkvæmt landamerkjabréfi, að jökulrönd eins og hún er á hverjum tíma. Kröfum jarðeigenda og umráðamanns er nánar lýst í kafla 3.7.

Af hálfu ríkisins hefur því verið mótmælt að kröfur umráðamanns komist að í máli þessu og af hans hálfu hefur því verið mótmælt að íslenska ríkið sé bæði sóknar- og varnaraðili í sama máli.

Ljóst er að Borgarhöfn V (Gamligarður), auk Borgarhafnar IV (Króks), er í eigu ríkissjóðs. Réttur umráðamanns er kominn undir eignarréttindum íslenska ríkisins. Þar sem íslenska ríkið gerir hins vegar kröfu til þess að Borgarhafnartorfan sé að hluta innan þjóðlendu telur óbyggðanefnd rétt að röksemdir umráðamanns um beinan eignarrétt séu teknar til athugunar í málinu, sbr. ákvæði 5. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998, um rannsóknarskyldu nefndarinnar. Þá er um það kveðið í ákvæði 11. gr. laga um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, að fjármálaráðherra skuli fara með fyrirsvar fyrir hönd ríkisins og stofnana á vegum þess vegna krafna um eignarréttindi innan þjóðlendna og við úrlausn um hvort land teljist til eignarlands eða þjóðlendu. Með vísan til þessa ákvæðis telur óbyggðanefnd ekki ástæðu til að gera athugasemd við aðild íslenska ríkisins að þessu máli.

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. kafla 7, er að meginstefnu byggt á því að mörk eignarlanda og þjóðlendu séu hin sömu og landnámsmörk. Þá er því haldið fram að af heimildum megi ráða að land Borgarhafnartorfu skiptist í heimaland og fjalllendi. Beinn eignarréttur sé einungis að heimalandi. Vísað er til þess að landamerkjabréf jarðarinnar sé óljóst þar sem það lýsi ekki mörkum til norðurs. Þá er vísað til þess að heimildir greini frá endurgjaldslausri nýtingu annarra jarða að landi norðan þjóðlendukröfulínu. Loks er vísað til hæðar yfir sjávarmáli, fjarlægðar frá byggð og gróðurfars.

Af hálfu eigenda og umráðamanna jarða í Borgarhafnartorfu, sbr. kafla 8.2., er því haldið fram að í Suðursveit séu engir afréttir í merkingunni sameiginlegt upprekstrarland. Allt land sé háð einkaeignarrétti jarðeigenda. Bændur þarfnist alls lands að jökulrótum og hafi ætíð farið með það sem einkaeignarland. Jökulröndin á hverjum tíma hafi verið talin náttúruleg mörk jarðanna og óþarft að lýsa merkjum til jökuls frekar, sbr. m.a. hvernig sjórinn ýmist brjóti land eða auki við það. Hugtakið afréttur sé notað til að tákna afnot en ekki eignarhald. Nýting lands ráði ekki eignarhaldi og síðari tíma framkvæmd fjallskila breyti þar engu um. Þessu til stuðnings er einkum vísað til þinglýstra landamerkjalýsinga og ákvæða landamerkjalaga sem hafi m.a. haft þann tilgang að tryggja eignarrétt landeigenda. Jafnframt er byggt á sönnunargildi ómótmæltra þinglýsinga og hefð. Heimildargildi Landnámu er mótmælt en talið að menn hafi gætt þess að nema það land, sem nauðsynlegt var, til búskaparins, þ. á m. sumarbeitiland fyrir sauðfé, auk þess sem veðurfar og gróður hafi verið með öðrum hætti á landnámsöld en nú.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Borgarhöfn er rakin í kafla 6.7. Þar kemur fram að Borgarhafnar er getið í heimildum frá 13. öld en sagnir um búsetu þar má rekja til 9. aldar. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Jafnframt eru fremur líkur til þess að landsvæði það, sem hér er til umfjöllunar, sé innan upphaflegs landnáms í Austur-Skaftafellssýslu og að land hafi verið numið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, að minnsta kosti, sbr. kafla 10.2.

Heildstæðar heimildir um landamerki Borgarhafnar tilgreina merki til vesturs og austurs en hvorki norður- né suðurmörkum er sérstaklega lýst. Fyrsta heimildin, sem gefur vísbendingu um landamerki Borgarhafnar, er sýslulýsing séra Þorsteins Einarssonar á Kálfafellsstað frá 1855. Þar kemur fram að Borgarhöfn eigi „alla heiðina og fjallið [þ.e. Borgarhafnarfjall] fram á brýr“ en landamerkjum er ekki lýst nánar.

Fyrstu lýsinguna á vesturmörkum Borgarhafnar, gagnvart Kálfafellsstað, er að finna í fasteignamati frá 1916. Þar segir að Staðará ráði mörkum frá jökli. Landamerkjabréf Borgarhafnar, dags. 19. júní 1922 og þingl. 13. júlí sama ár, lýsir mörkum með sama hætti. Það er áritað af hálfu Kálfafells-

staðar. Í landamerkjabréfi Kálfafellsstaðar, dags. í maí og júní 1923 og þingl. 7. júlí sama ár, er mörkum jafnframt lýst með sambærilegum hætti. Það er áritað af hálfu Borgarhafnar. Loks ber framangreindri lýsingu saman við eldri lýsingar á landamerkjum Kálfafellsstaðar, sbr. kafla 10.7.

Austurmörkum Borgarhafnar, gagnvart Skálafelli, Smyrlabjörgum, Uppsölum og Heggsgerði, er fyrst lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar. Þar segir að lækur sá, er renni úr jöklinum austan við Botnafjallshnútu í Skógarmannafoss, deili á milli Botnafjallshnútu og Miðbotnafjalls, síðan sé markalína úr miðjum Skógarmannafossi. Bréfið er áritað af hálfu Heggsgerðis, Uppsala og Smyrlabjarga. Þá var einn þeirra sem áritaði bréfið vegna Smyrlabjarga jafnframt eigandi hluta Skálafells. Í landamerkjabréfi Skálafells, dags. 1. maí 1921 og þingl. 13. júlí 1922, er mörkum til austurs lýst úr Skógarmannafossi og tekið fram að það sé á milli Skálafells og Smyrlabjarga. Ekki er getið um Borgarhöfn og bréfið er ekki áritað af hálfu þeirrar jarðar. Landamerkjabréf Borgarhafnar nær þannig lengra til norðurs en bréf Skálafells en bæði miða þau við Skógarmannafoss. Eldri heimildir um þessi merki Skálafells eru ekki fyrir hendi, sbr. kafla 10.9.

Jarðirnar Heggsgerði, Uppsalir og Smyrlabjörg eiga merki gagnvart Borgarhöfn sunnan við Skálafell. Fyrirsvarsmenn þeirra árita bréf Borgarhafnar og þessar jarðir eru utan við kröfusvæði íslenska ríkisins. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir til þeirrar niðurstöðu að þessi merki þarfnist ekki nánari athugunar.

Norðurmerkjum Borgarhafnar, gagnvart Vatnajökli, er ekki lýst sérstaklega í landamerkjabréfi jarðarinnar. Óbyggðanefnd telur að landamerkjalýsing Borgarhafnar sýni glöggt að eigendur jarðarinnar hafi litið svo á að merki hennar næðu að jökli. Merkjum til vesturs og austurs er lýst frá jökli en norðurmörkum ekki lýst að öðru leyti. Jökulinn hefur afmarkað það land, sem máli skipti, með svo augljósum hætti að ekki var talið þurfa umfjöllunar við, á sama hátt og hafið til suðurs.

Í kjölfar þess að ný landamerkjalög taka gildi 1919 er gert landamerkjabréf fyrir jörðina Borgarhöfn. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Óbyggðanefnd telur jafnframt að líta verði til þess að land á þessu svæði er afmarkað af jöklum hið efra og sjó hið neðra.

Bréfið er áritað af hálfu aðliggjandi jarða, utan Skálafells, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi. Landamerkjabréf Kálfafellsstaðar og annarra aðliggjandi jarða eru einnig þinglesin og landamerkjabréf Kálfafellsstaðar og Hestgerðis árituð af hálfu Borgarhafnar. Þá ber lýsingum í landamerkjabréfum Skálafells og Borgarhafnar saman, svo langt sem hin fyrrnefnda nær. Sá formgalli sem á landamerkjabréfi Borgarhafnar er, að því leyti að áritun vantar vegna Skálafells, verður því ekki talinn hafa efnislega þýðingu hér. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Borgarhafnar hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Borgarhöfn hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka, sem tilgreind eru í landamerkjabréfi 1922, og að því marki sem land hefur komið undan jökli síðan, hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Fjalllendið hefur ekki verið þar undanskilið enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Aðrar jarðir áttu þar ítök en slík ítakaskipti voru algeng í Suðursveit þar sem landrými var af skornum skammti. Þannig áttu Breiðabólsstaður og Kálfafellsstaður beitarítök í Borgarhafnarheiði. Óbyggðanefnd telur að tilvist ítaka í fjalllendi Borgarhafnar styrki beinan eignarrétt þar, sbr. umfjöllun um ítök í kafla 9.4.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðarinnar Borgarhafnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og valda staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki sérstökum vafa í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Sá jökuljaðar, sem eigendur jarðarinnar Borgarhafnar hafa horft til þegar þeir lýstu merkjum í jökul 1922, hefur gengið til baka. Land, sem þá var hulið jökli, er því jökullaust nú. Sá jökuljaðar, sem líkur eru á að landnám hafi miðast við, hefur hins vegar síðar gengið fram. Land, sem nú er hulið jökli, hefur því verið jökullaust á þeim tíma. Engin leið er að ákvarða með nokkurri vissu hvaða landsvæði hafa horfið undir jökul frá landnámi. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 9.3., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Um réttarstöðu þess jökulsvæðis ofan Borgarhafnar, sem til meðferðar er í máli þessu, vísast til kafla 10.10.

Samkvæmt málflutningi íslenska ríkisins byggist krafa um þjóðlendu í Suðursveit, þ. á m. fyrir landi Borgarhafnar, fyrst og fremst á túlkun heimilda um landnám og afréttarnot, auk staðhátta. Óbyggðanefnd telur hins vegar ljóst að kröfur íslenska ríkisins eru ekki í fullu samræmi við þau sjónarmið sem sögð eru liggja þeim til grundvallar. Þannig er t.d. auðsætt að kröfulína þvert yfir Staðardal hlýtur að byggjast á öðrum atriðum án þess þó að slíkt frávik sé sérstaklega rökstutt.

Af hálfu íslenska ríkisins hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Borgarhafnar sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, sbr. einnig umfjöllun í kafla 9.6., án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

Þá ber þess að geta að óbyggðanefnd hefur áður komist að þeirri niðurstöðu að fjármálaráðherra sé ekki unnt að leggja til þjóðlendu land sem undirorpið er beinum eignarrétti íslenska ríkisins, sbr. t.d. úrskurð nefndarinnar í máli nr. 1/2000, kafla 11.5.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land jarðarinnar Borgarhafnar, svo sem því er að framan lýst, að jökuljaðri eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

10.9. Skálafell

Hér verður fjallað um landsvæði það sem afmarkað er í landamerkjabréfi Skálafells, dags. 19. júní 1922 og þingl. 13. júlí sama ár, ásamt Hafrafelli og þeim hluta Skálafellsjökuls sem kröfugerð eigenda Skálafells tekur til. Við þessa umfjöllun verður ekki tekið tillit til skiptingar lands innan þessara merkja en Skálafell skiptist nú í Skálafell I og II.

Að Skálafelli liggja jarðirnar Borgarhöfn að vestan, Smyrlabjörg og Sævarhólar að sunnan og næstu jarðir við á Mýrum eru Flatey og Heinaberg. Til norðurs er sá hluti Heinabergsjökuls sem nefndur er Skálafellsjökull og innan hans, á milli tveggja arma Heinabergsjökuls, er Hafrafell með Hafrafellstindi (1008 m). Að sunnanverðu er undirlendi en upp við Skálafellsjökul rís landið og ber þar hæst Skálafellshnútu (594 m).

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Smyrlabjargaá, skammt norðan við Skógarmannafoss, yfir Skálafellshnútu og í jaðar Skálafellsjökuls. Síðan fylgir línan jökulröndinni þangað sem austurmörk Skálafells, samkvæmt landamerkjabréfi, koma í jökulinn. Samkvæmt þessari kröfugerð eru m.a. hluti Skálafellshnútu, Skálafellsjökull og Hafrafell innan þjóðlendu. Kröfu þessari er nánar lýst í kafla 3.1.1.

Á móti hafa eigendur Skálafells I og II lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðanna samkvæmt landamerkjabréfi. Kröfu þessari er nánar lýst í kafla 3.8. Þá er gerð svohljóðandi varakrafa: „Til vara er þess krafist að Hafrafellið allt frá gömlu hreppamörkunum milli Mýra og Suðursveitar og að línu sem dregin er með jökulrönd.“ Með tölvuskeyti, dags. 16. desember 2002, óskaði óbyggðanefnd eftir skýringu á framangreindri varakröfu. Við því erindi hefur ekki borist svar.

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. kafla 7, er að meginstefnu byggt á því að mörk eignarlanda og

þjóðlendu séu hin sömu og landnámsmörk. Þá er vísað til þess að samkvæmt landamerkjabréfi Skálafells eigi jörðin einungis land að Skógarmannafossi að vestanverðu. Þá sé augljóst að landamerkjalína í Snjófjall að austanverðu sé sjónhendingarlína. Af heimildum megi ráða að jörðin hafi átt afrétt í Hafrafelli en hún hafi átt upprekstur í hálft fellið á móti Flatey. Þannig hafi jörðin einungis átt takmörkuð eignarréttindi í Hafrafelli. Til frekari stuðnings er vísað til hæðar Hafrafells yfir sjávarmáli, fjarlægðar þess frá byggð og fleiri atriða.

Af hálfu eigenda Skálafells I-II, sbr. kafla 8.2., er því haldið fram að í Suðursveit séu engir afréttir í merkingunni sameiginlegt upprekstrarland. Allt land sé háð einkaeignarrétti jarðeigenda. Bændur þarfnist alls lands að jökulrótum og hafi ætíð farið með það sem einkaeignarland. Að því leyti sem ekki er gerð krafa til jökulsvæðis hafi jökulröndin á hverjum tíma verið talin náttúruleg mörk jarðanna og óþarft að lýsa merkjum til jökuls frekar, sbr. m.a. hvernig sjórinn ýmist brjóti land eða auki við það. Hugtakið afréttur sé notað til að tákna afnot en ekki eignarhald. Nýting lands ráði ekki eignarhaldi og síðari tíma framkvæmd fjallskila breyti þar engu um. Þessu til stuðnings er einkum vísað til þinglýstra landamerkjalýsinga og ákvæða landamerkjalaga sem hafi m.a. haft þann tilgang að tryggja eignarrétt landeigenda. Jafnframt er byggt á sönnunargildi ómótmæltra þinglýsinga og hefð. Heimildargildi Landnámu er mótmælt en talið að menn hafi gætt þess að nema það land sem nauðsynlegt var til búskaparins, þ. á m. sumarbeitiland fyrir sauðfé, auk þess sem veðurfar og gróður hafi verið með öðrum hætti á landnámsöld en nú.

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Skálafelli er rakin í kafla 6.8. Þar kemur fram að Skálafells er getið í heimildum frá 15. öld en sagnir um búsetu þar má rekja aftur til 9. aldar. Af þeim verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Jafnframt eru fremur líkur til þess að landsvæði það, sem hér er til umfjöllunar, sé innan upphaflegs landnáms í Austur-Skaftafellssýslu og að numið hafi verið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, að minnsta kosti, sbr. kafla 10.2.

Heimildir um landamerki Skálafells tilgreina mörk í vestur, austur og suður en lýsing norðurmarka er óljós.

Vesturmörkum Skálafells, gagnvart Borgarhöfn og Smyrlabjörgum, er fyrst lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 1. maí 1921 og þingl. 13. júlí 1922. Merkjum er lýst úr Skógarmannafossi og tekið fram að það sé á milli Skálafells og Smyrlabjarga en ekki er getið um Borgarhöfn. Í landamerkjabréfi Smyrlabjarga, dags. 1. maí 1922 og þingl. 13. júlí 1922, er mörkum einnig lýst úr Skógarmannafossi. Bréfið er áritað af hálfu Skálafells og gagnkvæmt. Skálafell á einnig suðurmerki gagnvart Smyrlabjörgum sem eru utan við kröfusvæði íslenska ríkisins. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir til þeirrar niðurstöðu að þau merki þarfnist ekki nánari athugunar.

Í landamerkjabréfi Skálafells er ekki getið um merki við Borgarhöfn en vesturmörkum lýst úr Skógarmannafossi svo sem áður greinir. Bréfið er ekki áritað af hálfu Borgarhafnar. Landamerkjabréf Borgarhafnar, dags. 19. júní 1922 og þingl. 13. júlí sama ár, miðar austurmörk þeirrar jarðar við læk þann er renni úr jöklinum austan við Botnafjallshnútu í Skógarmannafoss. Landamerkjabréf Borgarhafnar nær þannig lengra til norðurs en bréf Skálafells en bæði miða þau við Skógarmannafoss. Einn þeirra sem áritar landamerkjabréf Borgarhafnar vegna Smyrlabjarga var jafnframt eigandi hluta Skálafells. Frekari heimildir um merki Borgarhafnar að þessu leyti eru ekki fyrir hendi, sbr. kafla 10.9.

Austurmerkjum Skálafells, gagnvart Sævarhólum, er fyrst lýst í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916. Samkvæmt því er þar greinir liggja mörk milli annars vegar Skálafells og hins vegar Sævarhóla, Odda og Heinabergs á Mýrum, að norðanverðunni í Hánýpu, þaðan í jökul og í mitt Hafrafell. Í landamerkjabréfi Skálafells 1922 er merkjum lýst í Hánýpu og beint í Snjófjall vestast. Ekki er getið um Hafrafell. Tekið er sérstaklega fram að gagnvart Sævarhólum liggi merkin í Hánýpu og gagnvart Heinabergi „úr Hánýpu og beint í Snjófjall vestast“. Landamerkjabréf Skálafells er áritað af hálfu Sævarhóla og Heinabergs. Landamerkjabréf Sævarhóla, dags. 1. maí 1922 og þingl. 13. júlí 1922, er einnig áritað af hálfu Skálafells og þar er einnig miðað við Hánýpu.

Í landamerkjabréfi Heinabergs, dags. 12. maí 1884 og þingl. 19. maí sama ár, er ekki minnst á Hánýpu en suðvesturmerkjum jarðarinnar, gagnvart Flatey á Mýrum, lýst „Úr kletti þar sem Höfðarnir ná lengst vestur með jöklinum ...“ Hánýpa er sunnar en Höfðar og nær Skálafellsjökli. Í máli nr. 3/2001 hjá óbyggðanefnd, Mýrar, er komist að þeirri niðurstöðu að í landamerkjabréfi Skálafells hafi falist að fyrirsvarsmenn Heinabergs og Skálafells hafi lagt til Heinabergs landsvæði sem komið hafi undan jökli á tímabilinu 1884-1921 og áður hafi verið utan merkja jarða á þessu svæði, án þess að hafa til þess heimild. Samkvæmt framangreindu á Skálafell merki gagnvart þjóðlendu á Mýrum, ofan við Hánýpu. Eldri heimildir um merki Heinabergs en landamerkjabréf jarðarinnar frá 1884 eru ekki fyrir hendi, sbr. mál nr. 3/2001.

Merki Skálafells gagnvart jökli og Hafrafelli þarfnast sérstakrar athugunar. Í landamerkjabréfi jarðarinnar er miðað við Skógarmannafoss til vesturs en lína dregin á milli Hánýpu og Snjófjalls til austurs. Snjófjall liggur inni á Vatnajökli, upp af Heinabergsjökli. Í gerðabók fasteignamatsnefndar 1916 er einnig miðað við Hánýpu en síðan „í jökul og í mitt Hafrafell“.

Um aldar skeið eða meira náðu sporðar Heinabergsjökuls og Skálafellsjökuls saman framan við Hafrafell en fyrir miðja síðustu öld slitnaði í sundur. Eftir að jöklarnir slitnuðu í sundur hefur verið opið inn að fellinu frá Heinabergi enda þótt yfir Kolgrímu sé að fara en Skálafellsjökull lokar enn fyrir gagnvart Skálafelli. Lína sú, sem í landamerkjabréfi Skálafells miðast við Hánýpu og Snjófjall, liggur yfir Skálafellsjökul, Hafrafellsháls og Heinabergsjökul. Fremsti hlutinn á Hafrafellshálsi er austan við þessa línu en Hafrafellið sjálft vestan hennar.

Af hálfu eigenda Skálafells er gerð sú krafa að merki jarðarinnar til vestur og austurs liggi saman í Snjófjalli. Að austanverðu sé miðað við Hánýpu og að vestanverðu við læk austan Botnafjallshnútu þar sem séu merki milli Skálafells og Borgarhafnar.

Óbyggðanefnd telur að staðsetning landamerkjapunkts á vesturmörkum skammt undan jökulsporðinum 1921 og glögg landfræðileg skil frá honum að jökuljaðrinum, sbr. læk þann sem miðað er við í landamerkjabréfi Borgarhafnar, bendi til þess að merki jarðarinnar hafi verið talin ná að Skálafellsjökli enda náði hann nokkru sunnar á þeim tíma en nú. Landamerkjabréf Borgarhafnar styður þetta. Hvað varðar austurmörkin telur óbyggðanefnd að orðalag í landamerkjalýsingu Skálafells bendi fremur til þess að þar sé tekin stefna af Snjófjalli og merki Skálafells nái þar einnig að jökulrönd fremur en að þau liggi yfir jökulinn, Hafrafellsháls og í Snjófjall inni á jökli. Hafrafell hefur staðið upp úr jökli við gerð landamerkjabréfsins og fyllsta ástæða til að láta um það getið hefðu menn talið þar til réttinda. Orðalag í fasteignamati frá 1916 bendir á sama hátt til þess að tekin sé stefna í mitt Hafrafell. Misræmið á milli heimildanna tveggja styður jafnframt þá niðurstöðu að um sjónlínulýsingar sé að ræða. Þessu til frekari stuðnings má jafnframt vísa til þess að mörkum gagnvart jökli er ekki lýst að öðru leyti. Jökullinn hefur afmarkað það land, sem máli skipti, með svo augljósum hætti að ekki var talið þurfa umfjöllunar við.

Enn fremur liggja ekki fyrir eldri heimildir um nýtingu Hafrafells en lýsing Guðmundar J. Hoffells frá árinu 1946 þar sem greint er frá því að fé hafi um skeið verið rekið í fjallið bæði frá Skálafelli og Flatey á Mýrum, sbr. kafla 6.8. Verður því ekki séð að Hafrafell hafi talist innan merkja jarðarinnar og breyta ummæli í landskiptagerð Skálafells frá 1930 um að Hafrafell sé enn óskipt engu þar um. Hafrafell er þannig utan landamerkja Skálafells og skiptir ekki máli þó að jökull hafi nú slitnað sundur framan við fellið, Heinabergsmegin.

Krafa eigenda Skálafells um að merki jarðarinnar og beinn eignarréttur nái inn á Vatnajökul, þ. á m. til Skálafellsjökuls, og Hafrafells, verður því ekki talin geta stuðst við lýsingu landamerkja en um önnur þau atriði sem kröfu þessa varða er fjallað síðar.

Í kjölfar þess að ný landamerkjalög taka gildi 1919 er gert landamerkjabréf fyrir jörðina Skálafell. Lýsing landamerkja er þar ekki að öllu leyti skýr en fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Óbyggðanefnd telur jafnframt að líta verði til þess að land á þessu svæði er afmarkað af jöklum hið efra.

Landamerkjabréf Skálafells er áritað af hálfu Smyrlabjarga og Sævarhóla, þinglesið, fært í

landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi hér. Landamerkjabréf aðliggjandi jarða, Smyrlabjarga og Sævarhóla, eru einnig þinglesin og áritað af hálfu Skálafells. Þá áritar einn af eigendum Skálafells bréf Borgarhafnar. Sá formgalli, sem á landamerkjabréfi Skálafells er, að því leyti að áritun vantar vegna Borgarhafnar, verður ekki talinn hafa efnislega þýðingu hér, enda ber þeim saman, eins og langt og merkjum er lýst í bréfi Skálafells. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Skálafells hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Skálafell hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka, sem tilgreind eru í landamerkjabréfi 1921 og að því marki sem land hefur komið undan jökli síðan, hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda sem máli skipti. Engar heimildir eru um að land innan merkja jarðarinnar Skálafells hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og valda staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki sérstökum vafa í því sambandi. Þá verður fyrirkomulag smölunar ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Sá jökuljaðar, sem eigendur jarðarinnar Skálafells hafa horft til þegar þeir lýstu merkjum í jökul 1921, hefur gengið til baka. Land, sem þá var hulið jökli, er því jökullaust nú. Sá jökuljaðar, sem líkur eru á að landnám hafi miðast við, hefur hins vegar síðar gengið fram. Land, sem nú er hulið jökli hefur því verið jökullaust á þeim tíma. Engin leið er að ákvarða með nokkurri vissu hvaða landsvæði hafa horfið undir jökul frá landnámi. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 9.3., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Um réttarstöðu annarra hluta þess jökulsvæðis ofan Skálafells, sem til meðferðar er í máli þessu, vísast til kafla 10.10.

Af hálfu íslenska ríkisins hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Skálafells sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé um eignarland að ræða, sbr. einnig umfjöllun í kafla 9.6., án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

Óbyggðanefnd telur ekki hægt að útiloka að svæðið suðaustur af Snjófjalli, þ. á m. Skálafellsjökull og Hafrafell, sé innan upphaflegs landnáms í Suðursveit eða hafi á annan hátt orðið undirorpið beinum eignarrétti. Í því efni brestur hins vegar sönnun, samhengi eignarréttar og sögu liggur ekki fyrir.

Af hálfu eigenda Skálafells hefur ekki verið sýnt fram á að landsvæði það utan landamerkja Skálafells sem af þeirra hálfu er gerð krafa um að talið verið til eignarlands jarðarinnar, þ.e. Skálafellsjökull og Hafrafell, sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttað hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé þjóðlenda. Fyrirliggjandi gögn benda hins vegar til þess að jörðin Skálafell hafi átt upprekstur í Hafrafell.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði suðaustur af Snjófjalli, þ. á m. Hafrafell og Skálafellsjökull, svo sem það er afmarkað hér á eftir, liggi utan merkja jarðarinnar Skálafells og teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

> Frá þeim stað við jaðar Skálafellsjökul þar sem lína á milli Hánýpu (punktur 34 í kröfugerð vegna jarðarinnar Heinabergs í máli nr. 3/2001 hjá óbyggðanefnd, Mýrar) og Snjófjalls vestanvert (punktur 36) sker jökuljaðarinn. Þaðan er haldið áfram eftir sömu línu í Snjófjall vestanvert (punktur 36) og síðan að jaðri Skálafellsjökuls, í stefnu á læk austan Botnafjallshnútu (punktur 37). Á milli tveggja

fyrrnefndra punkta við jaðar Skálafellsjökuls er miðað við jaðar Vatnajökuls eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí.

Það er jafnframt niðurstaða óbyggðanefndar að sá hluti þessa landsvæðis, sem nefnt er Hafrafell, svo sem það er afmarkað hér á eftir, sé í afréttareign eigenda jarðarinnar Skálafells, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga:

Það landsvæði á milli Skálafellsjökuls og Heinabergsjökuls sem er sunnan við línu sem dregin er á milli Hánýpu (punktur 34 í kröfugerð vegna jarðarinnar Heinabergs í máli nr. 3/2001 hjá óbyggðanefnd, Mýrar) í Snjófjall vestanvert (punktur 36) og norðan við Skálafellsjökul. Að því leyti sem fylgt er jökuljaðri er miðað við stöðu jökuls eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll.

Óbyggðanefnd telur ljóst að ákvarða þurfi mörk þess svæðis sem samkvæmt framangreindu er í afréttareign eigenda Skálafells, að því leyti sem það liggur að jökli, til frambúðar, sbr. b-lið 7. gr. l. nr. 58/1998. Með hliðsjón af því að hér er um einhliða ákvörðun afréttarmarka að ræða en ekki mörk tveggja afrétta eða afréttar og eignarlands telur óbyggðanefnd þó fullnægjandi að miða einfaldlega og án nánari afmörkunar við jaðar jökulsins eins og hann var við gildistöku laga nr. 58/1998, sbr. 3. mgr. 1. gr. laganna. Ekki verður séð að frekari rannsókn á þessu atriði hafi hagnýta þýðingu í þessu sambandi enda er eingöngu um beitarréttindi að ræða sem ráðast af gróðurfari og hefur ekki þýðingu í öðru sambandi.

Loks er það niðurstaða óbyggðanefndar að land jarðarinnar Skálafells, svo sem því er að framan lýst, að jökuljaðri eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

Hluti þess landsvæðis, sem hér hefur verið lýst þjóðlenda og afréttareign jarðarinnar Skálafells, er háð sérstökum eignarréttarlegum takmörkunum samkvæmt lögum um náttúruvernd, nr. 44/1999, þ.e. „Skálafellsjökull og fjalllendi í Suðursveit“, sbr. nánari skilgreiningar í náttúruminjaskrá.

10.10. Vatnajökull og önnur landsvæði í Suðursveit

Kröfugerð eigenda jarðanna Fells, Breiðabólsstaðar og Skálafells tekur til hluta af því svæði á Vatnajökli sem til meðferðar er í máli þessu. Kröfum um beinan eignarrétt inn fyrir jökulrönd er hafnað í öllum þremur tilvikum, sjá nánar í köflum 10.3., 10.5. og 10.9.

Þá hefur verið hafnað þeirri almennu kröfu jarðeigenda að merki jarðar gagnvart jökli skuli miðuð við jökuljaðarinn eins og hann er á hverjum tíma. Grundvallast sú niðurstaða á því að löggjafinn hafi ekki álitið að jökulrönd væri í eðli sínu afmörkun á eignarlandi og þjóðlendu. Breytingar á stöðu jökuls ættu því ekki að hafa í för með sér að eignarland breyttist í þjóðlendu og öfugt. Um eignarréttarlega stöðu þess lands, sem hulið er jökli, fer þannig eftir sömu reglum og um önnur landsvæði. Jafnframt hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 10.3.-10.9., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Um nánari rökstuðning fyrir þessum niðurstöðum vísast til umfjöllunar um jökla í kafla 9.3.

Eftir er þá að taka afstöðu til eignarréttarlegrar stöðu annarra hluta Vatnajökuls sem til meðferðar eru í máli þessu, sbr. kafla 2.3., miðað við stöðu hans samkvæmt framangreindu. Kröfugerð íslenska ríkisins felur í sér að umræddur hluti Vatnajökuls sé þjóðlenda, sbr. kafla 3.1.1. Aðrir hafa ekki gert kröfu um eignarréttindi á þessu svæði. Málsmeðferð óbyggðanefndar einskorðast þó ekki við kröfur aðila heldur ber nefndin sjálfstæða rannsóknarskyldu, sbr. 5. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Jafnframt er þá eftir að gera grein fyrir afstöðu óbyggðanefndar til eignarréttarlegrar stöðu annars lands sem til meðferðar er í máli þessu en kröfugerð íslenska ríkisins tekur ekki til.

Af hálfu íslenska ríkisins er því haldið fram að glöggt komi fram í heimildum um landnám í Suðursveit að hálendi, fjöll, öræfi og jöklar hafi ekki verið numin til eignar. Hæstiréttur hafi gert ríkari sönnunarkröfur um beinan eignarrétt að slíku landi en öðru landi á mörkum byggðar. Jöklar hafi aldrei talist til eiginlegra almenninga þar sem þeir hafi ekki verið ekki nytjaland. Jöklarnir hafi hins vegar flokkast með öræfum og verið einskismanns land en eftir lögtöku þjóðlendulaga verði að gera kröfu til þess að þeir teljist þjóðlenda.

Vísindamenn hafa slegið því föstu að Vatnajökull sé stærri nú en á landnámstíma, sbr. kafla 5.4. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu að fremur séu líkur til þess að land í Suðursveit hafi verið numið frá sjávarmáli að þáverandi jökulbrún, sbr. kafla 10.2. Ætla má því að jökull hafi gengið yfir land sem numið var í öndverðu. Lega jökuls á landnámstíma verður hins vegar ekki ákvörðuð með nokkurri vissu og því ekki unnt að afmarka þau eignarréttindi sem þar kann að hafa verið stofnað til. Staðhættir og sönnunarstaða leiða því til sambærilegrar niðurstöðu og ef eignarréttur hefði verið gefinn eftir, sbr. kafla 9.3.

Ekkert bendir til þess að á umræddum hluta Vatnajökuls hafi á síðari tíma stofnast til beins eða óbeins eignarréttar fyrir löggerninga, hefð eða með öðrum hætti.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að landsvæði þetta á Vatnajökli, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

> Frá Kaplaklifi í Mávabyggðum (punktur 2) og síðan áfram í norður, hornrétt á línu þá á Vatnajökli sem afmarkar til norðurs það svæði sem til meðferðar er í máli þessu. Sú lína liggur á milli Svíahnúks eystri og miðrar Breiðubungu. Þar sem þessar línur skerast er hornmark. Úr hornmarkinu er framangreindri línu á Vatnajökli fylgt í miðja Breiðubungu. Þaðan er dregin lína til suðurs í Snjófjall vestanvert (punktur 36). Úr Snjófjalli vestanverðu er dregin lína að jaðri Vatnajökuls, í stefnu á læk austan Botnafjallshnútu (punktur 37). Frá þeim skurðarpunkti er jaðri Vatnajökuls fylgt, þar til kemur vestur fyrir Brókarjökul (punktur 39). Eftir það afmarkast landsvæði þetta til suðurs með línu sem dregin er á milli punkta 39, 40, 5, 4, 3 og 2 og er þá komið að framangreindum upphafspunkti í Kaplaklifi í Mávabyggðum. Að því leyti sem fylgt er jökuljaðri er miðað við stöðu jökuls eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll.

Loks telur óbyggðanefnd ekkert benda til þess að utan kröfusvæðis íslenska ríkisins í Suðursveit sé að finna landsvæði sem þarfnist frekari rannsóknar, sbr. kafla 4.2. um rannsóknarskyldu óbyggðanefndar. Í því sambandi skal tekið fram að í köflum 10.3.-10.6. er fjallað um viðkomandi jarðir í heild sinni en ekki einungis þann hluta þeirra sem kröfugerð ríkisins tekur til. Suðurmörk jarða í Suðursveit þykja ekki vekja vafa á sama hátt og suðurmörk jarða í Öræfum enda fara jarða- og fjörumörk í Suðursveit í flestum tilvikum saman. Þá eru engar vísbendingar um að í Suðursveit sé að finna svokallaða almenningsfjöru, sbr. umfjöllun um fjörur í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Loks verður ekki ráðið af heimildum að í Suðursveit séu samnotaafréttir, eða afréttir einstakra jarða/stofnana, sbr. einkum kafla 6.9., umfram það sem þegar hefur verið fjallað um.

Hluti þess landsvæðis, sem hér hefur verið lýst þjóðlenda, er háð sérstökum eignarréttarlegum takmörkunum samkvæmt lögum um náttúruvernd, nr. 44/1999, þ.e. „Skálafellsjökull og fjalllendi í Suðursveit“, „Steinadalur og Staðarfjall“ og Esjufjöll í Breiðamerkurjökli, sbr. nánari skilgreiningar í náttúruminjaskrá og auglýsingu nr. 188/1978.

10.11. Landsvirkjun

Með hliðsjón af framangreindum niðurstöðum óbyggðanefndar um eignarréttarlega stöðu landsvæða í Suðursveit, sbr. kafla 10.3.-10.10, verður ekki fjallað um kröfur Landsvirkjunar vegna háspennulínu á þessu svæði enda liggur hún alfarið í eignarlandi, sbr. 7. gr. þjóðll., nr. 58/1998.

10.12. Um málskostnað
Í samræmi við 2. mgr. 17. gr. laga nr. 58/1998 hefur óbyggðanefnd lagt mat á það hvað telja megi nauðsynlegan kostnað vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni í máli þessu. Við það mat hefur nefndin m.a. litið til þess hvort aðilar, sem svipaðra hagsmuna eigi að gæta, hafi sameinast um aðstoð lögmanns og annarra sérfræðinga enda rekist hagsmunir ekki á. Við mat á fjárhæð kostnaðar hefur nefndin enn fremur litið til þess hvað telja megi sanngjarnt og eðlilegt endurgjald fyrir hagsmunagæslu í máli þessu. Þess ber að geta að málskostnaðar var ekki krafist af hálfu Landsvirkjunar.

10.13. Um tæknileg atriði[1]
Óbyggðanefnd hefur komist að þeirri niðurstöðu, sbr. kafla 9.3., að þegar merki jarðar eru miðuð við jaðar jökuls og þeim því ekki lýst nema að takmörkuðu leyti í landamerkjabréfi beri að miða við stöðu jökuljaðarsins við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll. Í samræmi við framangreint fór óbyggðanefnd þess á leit við Odd Sigurðsson, jarðfræðing hjá Orkustofnun og ráðgjafa nefndarinnar á sviði jöklafræði, og þá Kolbein Árnason og Ingvar Matthíasson hjá Landmælingum Íslands að ákvarða stöðu jökuljaðarsins við umrætt tímamark. Við verkið voru notaðar þrjár myndir frá Landsat 7 gervitunglinu. Engar nothæfar myndir eru til af þessu svæði frá árinu 1998 og var því stuðst við tvær myndir frá árinu 1999 og eina frá árinu 2000. Þar sem jökullinn hreyfist mjög hægt á milli ára er hægt að ganga út frá því að hann hafi nánast verið eins árin 1998 og 1999. Í örfáum tilvikum kann annað að gilda og var þá einnig stuðst við önnur gögn, s.s. vettvangsathuganir og loftmyndir, við ákvörðun á stöðu jaðarsins.

11. ÚRSKURÐARORÐ[2]

Landsvæði það sem afmarkað er hér á eftir, þ.e. annars vegar svæði það á Vatnajökli sem til meðferðar er í máli þessu og hins vegar Hafrafell, ofan Skálafellsjökuls, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

> *Frá þeim stað við jaðar Breiðamerkurjökuls þar sem lína, dregin á milli punkta 1 (punktur 29 í kröfugerð vegna Breiðármerkur í máli nr. 1/2001 hjá óbyggðanefnd, Öræfi) og 2 í kröfugerð vegna jarðarinnar Fells í máli þessu sker jökuljaðarinn. Frá þeim skurðarpunkti er haldið áfram eftir sömu línu að Kaplaklifi í Mávabyggðum (punktur 2) og síðan í norður, hornrétt á línu þá á Vatnajökli sem afmarkar til norðurs svæði það sem til meðferðar er í máli þessu. Sú lína liggur á milli Svíahnúks eystri og miðrar Breiðubungu. Þar sem þessar línur skerast er hornmark. Úr hornmarkinu er framangreindri línu á Vatnajökli fylgt í miðja Breiðubungu. Þaðan er dregin lína til suðurs í Snjófjall vestanvert (punktur 36). Úr Snjófjalli vestanverðu er dregin lína yfir Hafrafellsháls og fremsta hluta Skálafellsjökuls, í stefnu á Hánýpu (punktur 34). Frá þeim stað þar sem línan sker jaðar Skálafellsjökuls að sunnanverðu (punktur 35) er jaðri Vatnajökuls fylgt allt þar til kemur að framangreindum punkti 30, við jaðar Breiðamerkurjökuls. Að því leyti sem fylgt er jökuljaðri er miðað við stöðu jökuls eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll., með þeim fyrirvara sem fram kemur í kafla 10.13. Sjá hnitaskrá í viðauka sem skoðast skal sem hluti af úrskurði þessum.*

Hluti þess landsvæðis, sem að framan hefur verið lýst og úrskurðað þjóðlenda, þ.e. Hafrafell, svo sem það er afmarkað hér á eftir, er í afréttareign eigenda jarðarinnar Skálafells, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga:

1 Sjá fylgiskjal nr. V (Tækniskýrsla unnin fyrir óbyggðanefnd).
2 Sjá til skýringar fylgiskjal nr. I (Kort).

Það landsvæði á milli Skálafellsjökuls og Heinabergsjökuls sem er sunnan við línu sem dregin er á milli Hánýpu (punktur 34 í kröfugerð vegna jarðarinnar Heinabergs í máli nr. 3/2001 hjá óbyggðanefnd, Mýrar) í Snjófjall vestanvert (punktur 36) og norðan við Skálafellsjökul. Að því leyti sem fylgt er jökuljaðri er miðað við stöðu jökuls eins og hann var við gildistöku þjóðlendulaga 1. júlí 1998, sbr. 22. gr. þjóðll.

Allur kostnaður málsaðila, annarra en fjármálaráðherra vegna íslenska ríkisins, utan þóknunar lögmanna, hefur þegar verið greiddur. Þóknun lögmanna ákvarðast svo: Ragnar Aðalsteinsson hrl. 1.300.000 kr., Reynir Karlsson hrl. 800.000 kr., er greiðist úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

Gerður er fyrirvari um hnitasetningu annarra hluta þjóðlendulínu að liðnum málskotsfrestum eða að fenginni dómsniðurstöðu. Þá getur skipan þjóðlendu innan staðarmarka sveitarfélaga komið til endurskoðunar.

Kristján Torfason formaður

Allan V. Magnússon Ragnheiður Bragadóttir

VIÐAUKI

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
1	641792	420801	51	642585	421957	101	642962	421703	151	642712	421004
2	641784	420826	52	642606	421970	102	642949	421720	152	642750	421017
3	641793	420843	53	642631	421974	103	642924	421741	153	642784	421017
4	641814	420860	54	642644	421995	104	642902	421741	154	642805	421029
5	641822	420877	55	642674	421991	105	642886	421741	155	642835	421033
6	641835	420902	56	642695	421965	106	642864	421741	156	642860	421042
7	641860	420911	57	642716	421936	107	642835	421754	157	642860	421046
8	641890	420906	58	642712	421915	108	642809	421762	158	642886	421067
9	641907	420919	59	642716	421872	109	642784	421766	159	642932	421076
10	641932	420945	60	642742	421847	110	642767	421766	160	642949	421084
11	641941	420991	61	642758	421830	111	642754	421754	161	642991	421105
12	641941	421050	62	642797	421821	112	642742	421741	162	643038	421131
13	641932	421114	63	642835	421821	113	642720	421728	163	643046	421135
14	641932	421135	64	642886	421817	114	642708	421715	164	643076	421156
15	641945	421186	65	642919	421804	115	642686	421715	165	643119	421169
16	641949	421237	66	642949	421783	116	642670	421724	166	643148	421182
17	641958	421288	67	642987	421758	117	642636	421715	167	643174	421199
18	641971	421343	68	643013	421728	118	642631	421694	168	643212	421220
19	641992	421368	69	643042	421707	119	642606	421669	169	643229	421220
20	641992	421402	70	643076	421682	120	642593	421648	170	643246	421233
21	641975	421440	71	643127	421677	121	642581	421622	171	643263	421249
22	641958	421478	72	643152	421669	122	642568	421601	172	643288	421275
23	641958	421525	73	643169	421703	123	642551	421584	173	643318	421309
24	641971	421546	74	643191	421711	124	642547	421576	174	643343	421305
25	641996	421588	75	643212	421669	125	642551	421554	175	643364	421275
26	642017	421597	76	643233	421652	126	642568	421538	176	643377	421271
27	642047	421588	77	643263	421643	127	642581	421525	177	643402	421283
28	642072	421584	78	643279	421618	128	642631	421525	178	643462	421288
29	642098	421601	79	643305	421605	129	642657	421525	179	643491	421317
30	642115	421605	80	643326	421593	130	642682	421504	180	643508	421347
31	642136	421618	81	643330	421571	131	642720	421474	181	643529	421364
32	642161	421631	82	643343	421546	132	642725	421449	182	643546	421398
33	642187	421639	83	643339	421512	133	642699	421423	183	643542	421423
34	642208	421669	84	643326	421499	134	642657	421406	184	643521	421436
35	642229	421669	85	643305	421516	135	642640	421381	185	643500	421453
36	642259	421694	86	643301	421538	136	642619	421360	186	643483	421478
37	642271	421720	87	643301	421563	137	642644	421334	187	643517	421491
38	642276	421758	88	643258	421580	138	642661	421309	188	643546	421470
39	642301	421796	89	643237	421588	139	642653	421262	189	643572	421461
40	642339	421804	90	643216	421601	140	642627	421245	190	643606	421457
41	642360	421809	91	643207	421601	141	642631	421203	191	643623	421436
42	642381	421834	92	643178	421601	142	642606	421173	192	643614	421402
43	642415	421851	93	643152	421601	143	642581	421135	193	643627	421368
44	642453	421885	94	643127	421601	144	642568	421105	194	643640	421330
45	642479	421902	95	643089	421605	145	642559	421063	195	643648	421300
46	642509	421919	96	643068	421622	146	642568	421017	196	643661	421271
47	642530	421931	97	643051	421635	147	642576	420991	197	643673	421233
48	642542	421944	98	643030	421639	148	642606	420970	198	643686	421228
49	642568	421957	99	643013	421656	149	642644	420978	199	643716	421203
50	642585	421961	100	642987	421677	150	642678	420991	200	643754	421177

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
201	643784	421173	251	638013	421180	301	639565	419763	351	639408	421012
202	643822	421186	252	638001	421138	302	639594	419771	352	639429	421000
203	643872	421194	253	638007	421107	303	639594	419788	353	639442	420966
204	643898	421177	254	638038	421089	304	639577	419814	354	639467	420953
205	643923	421161	255	638068	421101	305	639531	419852	355	639493	420945
206	643978	421139	256	638110	421113	306	639518	419856	356	639539	420940
207	644012	421139	257	638104	421144	307	639484	419881	357	639552	420923
208	644046	421139	258	638165	421132	308	639467	419941	358	639569	420911
209	644076	421148	259	638147	421089	309	639484	419966	359	639599	420915
210	644127	421148	260	638159	421053	310	639501	419996	360	639607	420936
211	644182	421139	261	638165	420998	311	639471	420034	361	639607	420957
212	644241	421122	262	638147	420949	312	639450	420051	362	639594	420978
213	644249	421118	263	638129	420888	313	639425	420072	363	639607	421012
214	637484	420299	264	638153	420840	314	639378	420102	364	639658	421021
215	637496	420347	265	638238	420797	315	639336	420135	365	639658	421042
216	637503	420384	266	638299	420809	316	639294	420186	366	639671	421072
217	637527	420408	267	638329	420809	317	639264	420212	367	639687	421093
218	637557	420408	268	638372	420743	318	639226	420237	368	639709	421110
219	637600	420445	269	638384	420688	319	639188	420263	369	639730	421139
220	637636	420439	270	638402	420670	320	639141	420301	370	639734	421177
221	637661	420451	271	638451	420633	321	639107	420339	371	639734	421203
222	637691	420487	272	638493	420597	322	639069	420381	372	639738	421224
223	637691	420518	273	638512	420536	323	639035	420407	373	639755	421241
224	637679	420560	274	638542	420475	324	639014	420424	374	639776	421271
225	637673	420597	275	638548	420408	325	638976	420453	375	639789	421279
226	637655	420639	276	638566	420366	326	638972	420470	376	639836	421292
227	637636	420664	277	638603	420287	327	638972	420500	377	639848	421300
228	637655	420688	278	638627	420226	328	638950	420500	378	639865	421317
229	637697	420706	279	638664	420183	329	638950	420529	379	639861	421338
230	637709	420743	280	638712	420104	330	638967	420559	380	639861	421368
231	637709	420797	281	638749	420050	331	638989	420576	381	639850	421392
232	637721	420852	282	638791	419977	332	639010	420597	382	639837	421405
233	637740	420888	283	638810	419910	333	639005	420648	383	639831	421415
234	637764	420925	284	638876	419849	334	638993	420686	384	639831	421432
235	637788	420967	285	638931	419782	335	638997	420724	385	639848	421470
236	637806	420998	286	638986	419752	336	639010	420750	386	639874	421470
237	637837	421034	287	639059	419697	337	638997	420779	387	639891	421449
238	637837	421083	288	639120	419654	338	639010	420809	388	639912	421423
239	637837	421126	289	639186	419630	339	639031	420839	389	639942	421406
240	637837	421180	290	639241	419612	340	639056	420860	390	639980	421398
241	637855	421198	291	639296	419594	341	639137	420873	391	640014	421394
242	637892	421217	292	639370	419576	342	639188	420873	392	640048	421394
243	637910	421217	293	639391	419581	343	639217	420885	393	640081	421394
244	637940	421241	294	639404	419598	344	639251	420898	394	640120	421398
245	637977	421271	295	639425	419619	345	639272	420911	395	640158	421406
246	637983	421302	296	639454	419631	346	639294	420953	396	640192	421419
247	638001	421320	297	639493	419644	347	639340	420957	397	640230	421432
248	638019	421320	298	639518	419661	348	639370	420936	398	640280	421432
249	638019	421290	299	639539	419682	349	639395	420957	399	640306	421449
250	638019	421235	300	639556	419703	350	639395	421000	400	640340	421461

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
401	640365	421482	451	641361	421033	501	644334	420932	551	645580	420017
402	640403	421495	452	641386	421046	502	644364	420898	552	645605	420004
403	640463	421521	453	641407	421038	503	644419	420847	553	645626	419991
404	640509	421533	454	641433	421021	504	644461	420805	554	645656	419970
405	640560	421533	455	641445	421008	505	644495	420813	555	645660	419936
406	640581	421512	456	641445	420978	506	644554	420805	556	645664	419894
407	640560	421482	457	641428	420957	507	644567	420817	557	645660	419869
408	640556	421457	458	641420	420928	508	644601	420856	558	645677	419847
409	640560	421432	459	641407	420894	509	644622	420822	559	645715	419864
410	640598	421406	460	641399	420868	510	644635	420800	560	645732	419852
411	640649	421402	461	641399	420826	511	644635	420775	561	645740	419835
412	640687	421398	462	641386	420792	512	644648	420741	562	645762	419822
413	640738	421398	463	641386	420767	513	644660	420716	563	645787	419805
414	640759	421406	464	641403	420724	514	644673	420690	564	645808	419792
415	640787	421403	465	641411	420690	515	644707	420661	565	645821	419771
416	640801	421427	466	641420	420661	516	644732	420627	566	645829	419737
417	640852	421436	467	641424	420635	517	644758	420589	567	645825	419712
418	640886	421436	468	641433	420606	518	644766	420551	568	645812	419678
419	640937	421436	469	641437	420572	519	644775	420500	569	645812	419648
420	640967	421444	470	641450	420546	520	644800	420466	570	645842	419627
421	640996	421440	471	641462	420551	521	644830	420453	571	645880	419627
422	641034	421415	472	641479	420568	522	644864	420462	572	645910	419627
423	641056	421427	473	641513	420563	523	644876	420462	573	645957	419627
424	641094	421436	474	641522	420525	524	644885	420432	574	645982	419648
425	641145	421436	475	641526	420487	525	644898	420419	575	646007	419670
426	641170	421440	476	641547	420462	526	644923	420398	576	646037	419695
427	641204	421449	477	641568	420440	527	644923	420368	577	646067	419725
428	641225	421466	478	641589	420457	528	644923	420335	578	646105	419754
429	641234	421491	479	641594	420491	529	644927	420301	579	646139	419784
430	641250	421521	480	641589	420525	530	644957	420271	580	646168	419805
431	641259	421554	481	641585	420555	531	644991	420246	581	646181	419843
432	641276	421554	482	641589	420572	532	645029	420237	582	646185	419869
433	641297	421550	483	641598	420584	533	645063	420233	583	646236	419890
434	641293	421529	484	641615	420606	534	645101	420229	584	646240	419915
435	641289	421495	485	641623	420631	535	645147	420216	585	646253	419928
436	641267	421466	486	641632	420669	536	645203	420195	586	646287	419941
437	641263	421427	487	641636	420703	537	645228	420195	587	646312	419945
438	641259	421410	488	641640	420728	538	645275	420182	588	646338	419962
439	641259	421377	489	641649	420775	539	645308	420174	589	646359	419958
440	641263	421355	490	641666	420796	540	645334	420157	590	646359	419932
441	641284	421334	491	641683	420805	541	645368	420140	591	646389	419915
442	641297	421313	492	641725	420800	542	645385	420127	592	646410	419898
443	641314	421275	493	641767	420784	543	645414	420085	593	646401	419860
444	641323	421233	494	641792	420801	544	645436	420080	594	646410	419835
445	641331	421199	495	644249	421118	545	645461	420089	595	646384	419801
446	641339	421152	496	644296	421089	546	645491	420072	596	646414	419788
447	641344	421122	497	644309	421063	547	645508	420055	597	646422	419775
448	641344	421097	498	644305	421038	548	645529	420013	598	646439	419746
449	641344	421072	499	644305	421004	549	645546	419991	599	646444	419716
450	641348	421055	500	644317	420966	550	645567	419996	600	646461	419691

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
601	646486	419661	651	647164	420080	701	648231	419631	751	649133	419585
602	646516	419631	652	647164	420051	702	648240	419623	752	649172	419598
603	646545	419606	653	647164	420025	703	648248	419614	753	649197	419619
604	646571	419581	654	647181	420017	704	648274	419593	754	649227	419627
605	646592	419542	655	647210	420030	705	648290	419581	755	649235	419636
606	646613	419509	656	647236	420055	706	648303	419581	756	649273	419661
607	646638	419487	657	647274	420068	707	648316	419572	757	649311	419682
608	646660	419492	658	647308	420059	708	648329	419572	758	649337	419712
609	646677	419504	659	647325	420042	709	648350	419581	759	649354	419742
610	646677	419542	660	647350	420025	710	648362	419593	760	649392	419758
611	646677	419576	661	647371	419991	711	648371	419606	761	649434	419775
612	646702	419593	662	647405	419975	712	648388	419619	762	649464	419797
613	646715	419614	663	647435	419962	713	648401	419619	763	649485	419814
614	646715	419657	664	647473	419949	714	648418	419602	764	649527	419822
615	646723	419686	665	647503	419949	715	648439	419589	765	649565	419835
616	646727	419729	666	647532	419949	716	648451	419576	766	649604	419843
617	646706	419767	667	647553	419962	717	648468	419559	767	649637	419847
618	646689	419797	668	647587	419966	718	648498	419534	768	649654	419856
619	646668	419814	669	647617	419975	719	648519	419517	769	649697	419856
620	646622	419818	670	647651	419962	720	648532	419509	770	649731	419856
621	646596	419839	671	647681	419962	721	648540	419500	771	649769	419860
622	646588	419869	672	647693	419941	722	648557	419492	772	649798	419873
623	646609	419894	673	647697	419919	723	648574	419483	773	649824	419898
624	646617	419911	674	647702	419898	724	648595	419466	774	649858	419915
625	646626	419945	675	647719	419877	725	648604	419445	775	649913	419907
626	646626	419966	676	647744	419873	726	648604	419445	776	649921	419890
627	646655	419987	677	647769	419856	727	648604	419428	777	649947	419881
628	646681	419991	678	647782	419847	728	648625	419411	778	649972	419886
629	646702	419983	679	647795	419839	729	648672	419377	779	649993	419907
630	646732	419979	680	647812	419826	730	648684	419365	780	650010	419924
631	646753	419991	681	647820	419822	731	648718	419343	781	650057	419915
632	646774	419991	682	647846	419809	732	648731	419339	782	650057	419898
633	646804	419987	683	647871	419809	733	648752	419331	783	650082	419873
634	646816	419983	684	647880	419801	734	648795	419339	784	650112	419864
635	646855	419979	685	647897	419784	735	648811	419339	785	650129	419852
636	646876	419996	686	647901	419767	736	648841	419348	786	650146	419835
637	646893	420013	687	647909	419758	737	648867	419365	787	650163	419822
638	646914	420025	688	647930	419758	738	648892	419373	788	650175	419797
639	646956	420025	689	647969	419754	739	648917	419390	789	650188	419784
640	646982	420025	690	647998	419750	740	648947	419407	790	650239	419771
641	647024	420017	691	648028	419754	741	648981	419420	791	650264	419758
642	647032	420038	692	648049	419742	742	649011	419441	792	650290	419742
643	647058	420063	693	648070	419720	743	649028	419466	793	650328	419737
644	647071	420085	694	648096	419703	744	649040	419496	794	650417	419725
645	647096	420102	695	648117	419686	745	649057	419526	795	650451	419729
646	647113	420123	696	648134	419665	746	649066	419555	796	650506	419729
647	647130	420140	697	648151	419653	747	649061	419581	797	650561	419737
648	647138	420140	698	648176	419644	748	649066	419606	798	650586	419754
649	647159	420127	699	648202	419644	749	649083	419606	799	650607	419767
650	647172	420106	700	648227	419644	750	649112	419593	800	650629	419775

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
801	650671	419780	851	651582	420724	901	653746	420830	951	654826	419407
802	650701	419792	852	651616	420750	902	653767	420809	952	654831	419365
803	650743	419797	853	651654	420767	903	653801	420788	953	654831	419322
804	650773	419792	854	651705	420792	904	653839	420779	954	654831	419297
805	650811	419784	855	651772	420817	905	653873	420771	955	654856	419280
806	650849	419775	856	651857	420843	906	653890	420750	956	654911	419276
807	650870	419775	857	651921	420868	907	653937	420728	957	654953	419284
808	650904	419797	858	651984	420894	908	653966	420720	958	654992	419284
809	650929	419843	859	652065	420915	909	653992	420707	959	655017	419318
810	650963	419847	860	652137	420932	910	654017	420695	960	655034	419360
811	650955	419822	861	652175	420953	911	654051	420678	961	655072	419398
812	650951	419801	862	652213	420978	912	654094	420661	962	655093	419441
813	650929	419780	863	652255	421004	913	654144	420631	963	655136	419475
814	650938	419763	864	652289	421017	914	654174	420597	964	655144	419475
815	650972	419767	865	652365	421046	915	654183	420580	965	638120	416428
816	650997	419797	866	652416	421059	916	654195	420551	966	638123	416408
817	651027	419822	867	652454	421067	917	654204	420534	967	638165	416359
818	651056	419839	868	652497	421059	918	654233	420483	968	638208	416335
819	651103	419856	869	652526	421033	919	654259	420440	969	638189	416317
820	651124	419890	870	652543	421012	920	654276	420411	970	638159	416305
821	651141	419915	871	652581	420991	921	654297	420377	971	638141	416280
822	651145	419953	872	652615	420970	922	654314	420343	972	638159	416201
823	651179	419991	873	652649	420940	923	654331	420326	973	638196	416122
824	651184	420021	874	652687	420919	924	654327	420305	974	638214	416080
825	651171	420038	875	652747	420919	925	654335	420271	975	638226	416031
826	651154	420068	876	652785	420923	926	654356	420233	976	638244	416001
827	651145	420102	877	652823	420915	927	654382	420203	977	638262	415970
828	651145	420127	878	652836	420911	928	654415	420182	978	638287	415928
829	651133	420182	879	652869	420911	929	654428	420157	979	638305	415891
830	651112	420216	880	652882	420889	930	654454	420123	980	638305	415861
831	651090	420246	881	652924	420864	931	654462	420080	981	638323	415830
832	651082	420284	882	652967	420868	932	654500	420030	982	638323	415788
833	651090	420318	883	653013	420881	933	654543	419983	983	638335	415739
834	651112	420385	884	653052	420889	934	654568	419936	984	638360	415715
835	651107	420424	885	653081	420889	935	654598	419903	985	638329	415685
836	651107	420462	886	653141	420894	936	654636	419877	986	638341	415642
837	651107	420508	887	653191	420902	937	654653	419843	987	638348	415606
838	651120	420546	888	653229	420902	938	654687	419805	988	638372	415551
839	651162	420593	889	653306	420902	939	654733	419758	989	638396	415520
840	651179	420614	890	653340	420911	940	654754	419729	990	638390	415478
841	651205	420656	891	653382	420915	941	654780	419691	991	638384	415435
842	651222	420682	892	653407	420898	942	654792	419665	992	638396	415399
843	651247	420712	893	653437	420877	943	654814	419627	993	638420	415350
844	651264	420724	894	653496	420873	944	654839	419593	994	638433	415302
845	651315	420712	895	653543	420851	945	654852	419564	995	638433	415259
846	651336	420699	896	653551	420843	946	654852	419547	996	638451	415229
847	651400	420690	897	653585	420822	947	654839	419517	997	638439	415216
848	651433	420699	898	653636	420822	948	654831	419458	998	638451	415198
849	651476	420703	899	653670	420826	949	654826	419441	999	638463	415168
850	651518	420703	900	653708	420843	950	654826	419420	1000	638469	415150

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
1001	638475	415125	1051	638220	415168	1101	637668	416092	1151	637070	416865
1002	638493	415107	1052	638250	415168	1102	637682	416116	1152	637075	416885
1003	638524	415095	1053	638259	415174	1103	637692	416150	1153	637077	416913
1004	638548	415089	1054	638258	415185	1104	637682	416184	1154	637089	416931
1005	638560	415077	1055	638255	415196	1105	637687	416213	1155	637107	416931
1006	638530	415071	1056	638251	415207	1106	637726	416228	1156	637126	416907
1007	638469	415058	1057	638227	415221	1107	637731	416228	1157	637138	416876
1008	638439	415040	1058	638193	415221	1108	637746	416243	1158	637156	416852
1009	638414	415004	1059	638164	415246	1109	637760	416257	1159	637174	416840
1010	638378	415004	1060	638149	415275	1110	637760	416282	1160	637199	416846
1011	638348	414992	1061	638144	415294	1111	637746	416296	1161	637235	416870
1012	638317	414967	1062	638140	415323	1112	637780	416316	1162	637278	416870
1013	638269	414913	1063	638140	415387	1113	637780	416330	1163	637308	416882
1014	638232	414882	1064	638140	415421	1114	637780	416350	1164	637338	416907
1015	638208	414852	1065	638154	415435	1115	637789	416374	1165	637363	416907
1016	638177	414821	1066	638169	415455	1116	637770	416389	1166	637381	416876
1017	638159	414785	1067	638179	415460	1117	637746	416384	1167	637393	416858
1018	638086	414767	1068	638169	415513	1118	637721	416359	1168	637393	416821
1019	638050	414748	1069	638169	415533	1119	637692	416359	1169	637393	416797
1020	638013	414718	1070	638183	415542	1120	637687	416403	1170	637411	416767
1021	638007	414694	1071	638183	415596	1121	637687	416432	1171	637436	416748
1022	637983	414669	1072	638213	415625	1122	637678	416447	1172	637466	416742
1023	637977	414639	1073	638227	415644	1123	637673	416471	1173	637490	416724
1024	637940	414621	1074	638208	415679	1124	637663	416476	1174	637521	416676
1025	637940	414645	1075	638174	415693	1125	637629	416486	1175	637533	416645
1026	637940	414675	1076	638159	415703	1126	637614	416505	1176	637557	416609
1027	637928	414694	1077	638110	415717	1127	637590	416491	1177	637575	416566
1028	637916	414736	1078	638091	415722	1128	637561	416476	1178	637600	416536
1029	637916	414767	1079	638081	415727	1129	637498	416476	1179	637636	416517
1030	637934	414785	1080	638067	415751	1130	637483	416505	1180	637667	416505
1031	637940	414803	1081	638067	415776	1131	637512	416549	1181	637709	416493
1032	637965	414840	1082	638076	415795	1132	637512	416573	1182	637727	416475
1033	638001	414846	1083	638072	415834	1133	637483	416593	1183	637764	416469
1034	638044	414846	1084	638052	415878	1134	637468	416622	1184	637800	416420
1035	638086	414840	1085	638018	415883	1135	637449	416646	1185	637800	416396
1036	638117	414840	1086	637994	415888	1136	637434	416666	1186	637819	416365
1037	638135	414864	1087	637979	415902	1137	637396	416710	1187	637843	416365
1038	638159	414900	1088	637979	415922	1138	637381	416739	1188	637892	416347
1039	638165	414925	1089	637960	415946	1139	637337	416753	1189	637892	416329
1040	638183	414955	1090	637916	415961	1140	637327	416768	1190	637886	416293
1041	638214	414979	1091	637882	415970	1141	637323	416792	1191	637879	416256
1042	638226	415004	1092	637877	415995	1142	637293	416797	1192	637904	416226
1043	638250	415022	1093	637833	416009	1143	637264	416783	1193	637922	416195
1044	638232	415034	1094	637809	415999	1144	637220	416792	1194	637946	416171
1045	638196	415040	1095	637760	415995	1145	637196	416768	1195	637971	416134
1046	638208	415071	1096	637731	416014	1146	637162	416753	1196	638001	416086
1047	638232	415095	1097	637717	416034	1147	637128	416763	1197	638019	416049
1048	638226	415131	1098	637692	416029	1148	637089	416783	1198	638038	416007
1049	638189	415144	1099	637663	416034	1149	637070	416802	1199	638080	415970
1050	638196	415168	1100	637668	416068	1150	637060	416831	1200	638086	416037

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
1201	638092	416092	1251	638110	417198	1301	637302	418402	1351	636262	419502
1202	638086	416134	1252	638086	417198	1302	637278	418445	1352	636293	419545
1203	638062	416189	1253	638068	417174	1303	637284	418481	1353	636341	419557
1204	638074	416226	1254	638056	417168	1304	637247	418524	1354	636390	419569
1205	638086	416274	1255	638050	417174	1305	637241	418554	1355	636426	419575
1206	638092	416311	1256	638019	417198	1306	637217	418597	1356	636451	419600
1207	638038	416323	1257	638001	417210	1307	637217	418639	1357	636487	419624
1208	638019	416347	1258	638001	417259	1308	637241	418657	1358	636512	419648
1209	638001	416396	1259	637995	417314	1309	637235	418694	1359	636578	419648
1210	637958	416396	1260	638001	417350	1310	637217	418730	1360	636615	419624
1211	637922	416384	1261	638038	417381	1311	637199	418767	1361	636615	419600
1212	637892	416384	1262	638074	417344	1312	637162	418797	1362	636670	419575
1213	637861	416438	1263	638117	417332	1313	637144	418840	1363	636706	419563
1214	637904	416463	1264	638117	417405	1314	637126	418876	1364	636718	419539
1215	637892	416493	1265	638104	417441	1315	637095	418937	1365	636761	419521
1216	637843	416524	1266	638056	417478	1316	637126	418937	1366	636785	419527
1217	637806	416578	1267	638056	417514	1317	637144	418955	1367	636816	419551
1218	637800	416621	1268	638092	417545	1318	637162	418992	1368	636840	419575
1219	637782	416676	1269	638117	417557	1319	637162	419040	1369	636876	419575
1220	637776	416706	1270	638117	417575	1320	637156	419071	1370	636907	419575
1221	637746	416742	1271	638092	417606	1321	637126	419119	1371	636943	419575
1222	637727	416761	1272	638056	417630	1322	637113	419150	1372	636949	419612
1223	637673	416785	1273	638050	417654	1323	637144	419192	1373	636986	419636
1224	637642	416827	1274	638050	417697	1324	637126	419204	1374	637028	419648
1225	637624	416870	1275	638050	417752	1325	637095	419186	1375	637022	419667
1226	637655	416870	1276	638019	417788	1326	637071	419204	1376	636974	419679
1227	637685	416852	1277	638007	417824	1327	637071	419259	1377	636919	419685
1228	637709	416834	1278	638001	417861	1328	637095	419314	1378	636870	419685
1229	637752	416834	1279	637965	417855	1329	637126	419332	1379	636852	419703
1230	637782	416852	1280	637910	417867	1330	637138	419356	1380	636901	419709
1231	637813	416840	1281	637886	417885	1331	637162	419381	1381	636937	419715
1232	637825	416821	1282	637819	417910	1332	637168	419393	1382	636980	419715
1233	637861	416840	1283	637782	417897	1333	637156	419429	1383	637016	419697
1234	637873	416852	1284	637734	417904	1334	637162	419466	1384	637065	419685
1235	637934	416846	1285	637697	417940	1335	637120	419472	1385	637107	419673
1236	637940	416834	1286	637661	418001	1336	637059	419484	1386	637107	419642
1237	637952	416840	1287	637618	418043	1337	637010	419478	1387	637126	419600
1238	637995	416827	1288	637600	418110	1338	636937	419484	1388	637162	419594
1239	638013	416827	1289	637588	418153	1339	636895	419484	1389	637199	419569
1240	638031	416852	1290	637582	418195	1340	636809	419484	1390	637235	419539
1241	638019	416852	1291	637569	418232	1341	636761	419478	1391	637235	419557
1242	638031	416913	1292	637557	418280	1342	636706	419460	1392	637253	419594
1243	638056	416937	1293	637509	418317	1343	636645	419460	1393	637259	419630
1244	638074	416961	1294	637472	418335	1344	636578	419472	1394	637308	419612
1245	638098	416992	1295	637417	418335	1345	636560	419502	1395	637332	419612
1246	638117	417028	1296	637381	418329	1346	636493	419508	1396	637375	419618
1247	638117	417077	1297	637332	418305	1347	636463	419515	1397	637393	419636
1248	638129	417119	1298	637320	418311	1348	636414	419490	1398	637363	419673
1249	638147	417150	1299	637308	418323	1349	636335	419454	1399	637332	419685
1250	638135	417186	1300	637296	418372	1350	636305	419466	1400	637314	419703

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
1401	637302	419739	1451	635557	418032	1501	635736	417581	1551	636098	416982
1402	637278	419758	1452	635577	418009	1502	635728	417562	1552	636082	416943
1403	637272	419794	1453	635596	417990	1503	635724	417538	1553	636082	416916
1404	637326	419770	1454	635616	417978	1504	635721	417515	1554	636059	416861
1405	637357	419739	1455	635651	417974	1505	635724	417507	1555	636047	416830
1406	637381	419709	1456	635674	417974	1506	635732	417484	1556	636028	416787
1407	637405	419721	1457	635697	417974	1507	635779	417495	1557	636028	416760
1408	637393	419758	1458	635736	417974	1508	635810	417492	1558	636055	416725
1409	637363	419782	1459	635767	417962	1509	635826	417457	1559	636075	416713
1410	637344	419818	1460	635794	417951	1510	635814	417437	1560	636117	416690
1411	637369	419861	1461	635814	417927	1511	635779	417445	1561	636176	416675
1412	637399	419885	1462	635806	417881	1512	635744	417453	1562	636226	416651
1413	637417	419916	1463	635802	417857	1513	635717	417445	1563	636261	416655
1414	637454	419946	1464	635818	417822	1514	635697	417425	1564	636277	416702
1415	637484	419977	1465	635826	417795	1515	635697	417402	1565	636304	416760
1416	637503	420013	1466	635841	417764	1516	635701	417387	1566	636328	416780
1417	637527	420037	1467	635861	417741	1517	635705	417359	1567	636355	416787
1418	637527	420080	1468	635884	417729	1518	635686	417340	1568	636363	416795
1419	637527	420122	1469	635915	417725	1519	635658	417320	1569	636398	416795
1420	637575	420110	1470	635931	417729	1520	635639	417309	1570	636425	416783
1421	637600	420116	1471	635954	417744	1521	635619	417285	1571	636452	416783
1422	637618	420141	1472	635966	417776	1522	635631	417258	1572	636471	416795
1423	637648	420147	1473	635985	417768	1523	635631	417227	1573	636483	416811
1424	637673	420165	1474	636001	417752	1524	635604	417215	1574	636538	416787
1425	637715	420177	1475	636036	417721	1525	635577	417192	1575	636553	416760
1426	637734	420183	1476	636051	417698	1526	635608	417173	1576	636569	416745
1427	637752	420232	1477	636075	417659	1527	635639	417173	1577	636596	416725
1428	637746	420268	1478	636090	417632	1528	635689	417161	1578	636608	416717
1429	637746	420311	1479	636098	417604	1529	635728	417145	1579	636632	416724
1430	637740	420360	1480	636110	417589	1530	635736	417122	1580	636651	416744
1431	637709	420378	1481	636121	417566	1531	635736	417106	1581	636700	416753
1432	637655	420378	1482	636121	417546	1532	635740	417087	1582	636763	416773
1433	637606	420341	1483	636125	417519	1533	635775	417106	1583	636783	416783
1434	637582	420311	1484	636129	417488	1534	635794	417122	1584	636831	416763
1435	637563	420262	1485	636117	417480	1535	635818	417122	1585	636856	416739
1436	637551	420220	1486	636098	417495	1536	635841	417087	1586	636895	416768
1437	637527	420208	1487	636082	417511	1537	635849	417052	1587	636929	416812
1438	637503	420238	1488	636063	417534	1538	635865	417005	1588	636972	416821
1439	637478	420268	1489	636040	417562	1539	635915	416982	1589	636992	416783
1440	637484	420299	1490	636024	417589	1540	635931	416982	1590	636992	416748
1441	635328	417978	1491	636005	417616	1541	635977	417009	1591	636992	416714
1442	635335	417986	1492	635981	417624	1542	635989	417036	1592	637031	416690
1443	635347	418001	1493	635923	417636	1543	636005	417083	1593	637060	416680
1444	635363	418025	1494	635888	417620	1544	636036	417122	1594	637084	416661
1445	635382	418040	1495	635861	417632	1545	636059	417157	1595	637123	416637
1446	635409	418060	1496	635841	417639	1546	636071	417161	1596	637138	416603
1447	635437	418079	1497	635818	417639	1547	636067	417110	1597	637162	416569
1448	635464	418079	1498	635794	417636	1548	636086	417075	1598	637220	416530
1449	635499	418060	1499	635791	417624	1549	636090	417044	1599	637250	416500
1450	635522	418048	1500	635756	417601	1550	636102	417013	1600	637279	416476

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
1601	637327	416447	1651	636676	416569	1701	634813	417128	1751	633203	416079
1602	637361	416403	1652	636642	416544	1702	634735	417191	1752	633227	416060
1603	637381	416374	1653	636617	416539	1703	634648	417245	1753	633242	416048
1604	637420	416335	1654	636540	416554	1704	634589	417279	1754	633266	416029
1605	637439	416330	1655	636520	416569	1705	634546	417308	1755	633312	416005
1606	637473	416306	1656	636481	416573	1706	634487	417317	1756	633332	415994
1607	637507	416301	1657	636447	416569	1707	634419	417317	1757	633367	415974
1608	637546	416277	1658	636418	416549	1708	634370	417337	1758	633398	415947
1609	637556	416257	1659	636379	416520	1709	634327	417352	1759	633429	415924
1610	637561	416233	1660	636345	416476	1710	634307	417352	1760	633452	415900
1611	637541	416228	1661	636306	416442	1711	634244	417356	1761	633511	415830
1612	637507	416243	1662	636272	416403	1712	634229	417371	1762	633538	415795
1613	637468	416257	1663	636233	416379	1713	634186	417371	1763	633569	415768
1614	637425	416291	1664	636214	416384	1714	634118	417347	1764	633616	415714
1615	637400	416301	1665	636180	416423	1715	634069	417352	1765	633639	415702
1616	637396	416282	1666	636146	416462	1716	634035	417371	1766	633678	415651
1617	637396	416248	1667	636097	416452	1717	633991	417371	1767	633694	415632
1618	637396	416213	1668	636068	416418	1718	633952	417366	1768	633713	415573
1619	637352	416184	1669	636024	416418	1719	633889	417347	1769	633725	415558
1620	637323	416160	1670	635980	416432	1720	633836	417322	1770	633748	415515
1621	637269	416179	1671	635937	416442	1721	633797	417313	1771	633760	415492
1622	637245	416194	1672	635898	416442	1722	633748	417298	1772	633775	415449
1623	637191	416248	1673	635830	416418	1723	633714	417293	1773	633779	415433
1624	637201	416296	1674	635810	416398	1724	633670	417264	1774	633779	415414
1625	637220	416335	1675	635776	416345	1725	633602	417225	1775	633771	415410
1626	637182	416355	1676	635747	416306	1726	633558	417206	1776	633791	415375
1627	637123	416325	1677	635703	416286	1727	633544	417176	1777	633791	415328
1628	637099	416311	1678	635645	416252	1728	633485	417103	1778	633775	415305
1629	637075	416335	1679	635596	416252	1729	633442	417045	1779	633767	415235
1630	637055	416316	1680	635538	416243	1730	633398	417001	1780	633756	415169
1631	637045	416291	1681	635484	416243	1731	633373	416948	1781	633756	415118
1632	637011	416306	1682	635445	416213	1732	633373	416914	1782	633732	415064
1633	636977	416335	1683	635411	416213	1733	633354	416855	1783	633717	415025
1634	636987	416374	1684	635353	416238	1734	633320	416841	1784	633694	414974
1635	637016	416408	1685	635309	416277	1735	633271	416792	1785	633674	414931
1636	637021	416442	1686	635260	416320	1736	633218	416724	1786	633662	414877
1637	637002	416486	1687	635226	416374	1737	633194	416661	1787	633662	414838
1638	636987	416505	1688	635183	416403	1738	633145	416598	1788	633666	414795
1639	636977	416534	1689	635163	416447	1739	633116	416534	1789	633709	414756
1640	636948	416564	1690	635158	416534	1740	633091	416476	1790	633748	414733
1641	636938	416573	1691	635139	416588	1741	633077	416413	1791	633802	414721
1642	636914	416578	1692	635134	416622	1742	633033	416364	1792	633849	414721
1643	636885	416564	1693	635134	416651	1743	633028	416311	1793	633900	414733
1644	636870	416564	1694	635076	416778	1744	633023	416243	1794	633958	414745
1645	636841	416554	1695	635061	416826	1745	633018	416184	1795	633993	414753
1646	636812	416549	1696	635037	416870	1746	633033	416155	1796	634036	414768
1647	636783	416564	1697	635008	416909	1747	633062	416126	1797	634036	414771
1648	636768	416573	1698	634944	416987	1748	633114	416118	1798	634068	414785
1649	636778	416578	1699	634925	417021	1749	633149	416118	1799	634092	414779
1650	636710	416573	1700	634891	417069	1750	633180	416099	1800	634092	414748

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
1801	634068	414706	1851	634858	414207	1901	640383	413660	1951	640808	414249
1802	634050	414663	1852	634852	414244	1902	640408	413667	1952	640808	414274
1803	634068	414615	1853	634840	414292	1903	640436	413681	1953	640804	414302
1804	634092	414578	1854	634870	414329	1904	640457	413695	1954	640804	414334
1805	634135	414530	1855	634895	414378	1905	640478	413716	1955	640797	414365
1806	634165	414511	1856	634913	414420	1906	640495	413733	1956	640794	414386
1807	634201	414499	1857	634931	414469	1907	640499	413747	1957	640804	414422
1808	634238	414530	1858	634961	414511	1908	640499	413772	1958	640797	414439
1809	634268	414548	1859	634986	414530	1909	640509	413793	1959	640794	414457
1810	634299	414566	1860	635016	414548	1910	640538	413793	1960	640783	414471
1811	634323	414584	1861	635040	414566	1911	640559	413768	1961	640766	414492
1812	634347	414609	1862	635059	414566	1912	640587	413761	1962	640773	414502
1813	634378	414609	1863	635095	414536	1913	640601	413765	1963	640794	414520
1814	634390	414590	1864	635132	414517	1914	640615	413772	1964	640776	414541
1815	634408	414554	1865	635174	414487	1915	640629	413775	1965	640762	414548
1816	634408	414505	1866	635223	414438	1916	640639	413779	1966	640755	414555
1817	634390	414457	1867	635259	414384	1917	640660	413793	1967	640752	414565
1818	634366	414414	1868	635278	414317	1918	640681	413800	1968	640755	414587
1819	634341	414384	1869	635278	414250	1919	640710	413789	1969	640759	414601
1820	634299	414353	1870	635271	414165	1920	640731	413775	1970	640766	414618
1821	634256	414329	1871	635271	414122	1921	640741	413754	1971	640766	414639
1822	634244	414292	1872	635278	414055	1922	640766	413754	1972	640773	414660
1823	634274	414286	1873	635278	414013	1923	640766	413772	1973	640769	414685
1824	634311	414268	1874	635278	413946	1924	640762	413786	1974	640759	414706
1825	634329	414256	1875	635271	413879	1925	640752	413811	1975	640748	414724
1826	634353	414244	1876	635284	413830	1926	640752	413832	1976	640710	414755
1827	634396	414244	1877	635296	413782	1927	640752	413849	1977	640696	414769
1828	634451	414238	1878	635381	413727	1928	640759	413860	1978	640667	414787
1829	634487	414232	1879	635423	413709	1929	640762	413884	1979	640643	414804
1830	634542	414201	1880	635460	413678	1930	640769	413895	1980	640629	414818
1831	634578	414189	1881	635496	413630	1931	640780	413912	1981	640615	414829
1832	634609	414171	1882	640074	413969	1932	640783	413930	1982	640590	414829
1833	634664	414171	1883	640123	413969	1933	640783	413944	1983	640569	414815
1834	634694	414134	1884	640144	413965	1934	640794	413947	1984	640562	414794
1835	634700	414074	1885	640155	413958	1935	640808	413954	1985	640559	414794
1836	634718	414019	1886	640162	413923	1936	640815	413965	1986	640513	414802
1837	634773	413982	1887	640137	413902	1937	640815	413976	1987	640490	414802
1838	634858	413952	1888	640113	413877	1938	640804	413983	1988	640452	414809
1839	634919	413952	1889	640102	413853	1939	640797	413986	1989	640437	414832
1840	634955	413964	1890	640116	413821	1940	640822	414028	1990	640384	414855
1841	635004	414001	1891	640148	413786	1941	640825	414046	1991	640331	414870
1842	635016	414049	1892	640165	413772	1942	640832	414060	1992	640295	414867
1843	635016	414092	1893	640193	413744	1943	640840	414081	1993	640285	414874
1844	635040	414128	1894	640218	413719	1944	640836	414105	1994	640271	414874
1845	635040	414165	1895	640250	413688	1945	640836	414137	1995	640253	414871
1846	635034	414213	1896	640271	413660	1946	640829	414155	1996	640243	414871
1847	635010	414250	1897	640292	413628	1947	640815	414165	1997	640225	414871
1848	634986	414262	1898	640313	413624	1948	640808	414176	1998	640200	414871
1849	634931	414256	1899	640330	413649	1949	640808	414207	1999	640179	414871
1850	634913	414219	1900	640358	413663	1950	640808	414235	2000	640151	414874

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
2001	640127	414874	2051	639533	414330	2101	638895	414171	2151	638781	415630
2002	640109	414874	2052	639510	414376	2102	638902	414239	2152	638826	415615
2003	640088	414874	2053	639495	414414	2103	638879	414323	2153	638864	415584
2004	640067	414871	2054	639487	414444	2104	638872	414384	2154	638879	415561
2005	640046	414871	2055	639449	414467	2105	638872	414429	2155	638887	415531
2006	640030	414871	2056	639427	414444	2106	638879	414482	2156	638887	415493
2007	640017	414873	2057	639411	414460	2107	638887	414536	2157	638902	415447
2008	640007	414877	2058	639411	414482	2108	638895	414581	2158	638917	415410
2009	639974	414878	2059	639411	414505	2109	638917	414612	2159	638910	415372
2010	639928	414878	2060	639404	414536	2110	638933	414672	2160	638879	415334
2011	639852	414870	2061	639373	414558	2111	638940	414710	2161	638872	415296
2012	639822	414855	2062	639343	414566	2112	638917	414756	2162	638872	415242
2013	639784	414817	2063	639305	414581	2113	638895	414786	2163	638895	415204
2014	639753	414786	2064	639259	414596	2114	638849	414824	2164	638933	415197
2015	639693	414748	2065	639229	414604	2115	638826	414832	2165	638971	415212
2016	639662	414733	2066	639199	414612	2116	638803	414832	2166	639016	415174
2017	639617	414688	2067	639168	414627	2117	638758	414832	2167	639009	415144
2018	639594	414634	2068	639176	414650	2118	638735	414870	2168	638940	415106
2019	639601	414619	2069	639161	414672	2119	638750	414900	2169	638955	415068
2020	639563	414596	2070	639092	414695	2120	638750	414946	2170	638971	415045
2021	639533	414558	2071	639054	414695	2121	638705	414992	2171	639001	414992
2022	639518	414536	2072	639024	414688	2122	638690	415007	2172	639047	414969
2023	639518	414490	2073	638993	414672	2123	638690	415037	2173	639085	414946
2024	639533	414460	2074	638993	414650	2124	638667	415052	2174	639100	414923
2025	639556	414437	2075	638986	414634	2125	638644	415083	2175	639123	414885
2026	639571	414399	2076	638955	414589	2126	638621	415106	2176	639168	414862
2027	639579	414353	2077	638925	414558	2127	638598	415121	2177	639176	414832
2028	639586	414308	2078	638902	414513	2128	638583	415121	2178	639191	414786
2029	639609	414262	2079	638895	414444	2129	638545	415128	2179	639199	414756
2030	639639	414232	2080	638895	414399	2130	638545	415151	2180	639237	414703
2031	639662	414209	2081	638895	414353	2131	638568	415174	2181	639282	414672
2032	639685	414194	2082	638902	414323	2132	638598	415197	2182	639328	414688
2033	639715	414194	2083	638917	414262	2133	638598	415227	2183	639381	414710
2034	639738	414171	2084	638917	414239	2134	638576	415250	2184	639442	414741
2035	639723	414140	2085	638940	414194	2135	638553	415288	2185	639487	414779
2036	639731	414125	2086	638963	414163	2136	638583	415288	2186	639533	414794
2037	639731	414102	2087	638963	414133	2137	638636	415280	2187	639533	414824
2038	639700	414057	2088	638978	414072	2138	638659	415303	2188	639601	414847
2039	639700	414026	2089	638978	414034	2139	638659	415349	2189	639647	414870
2040	639708	413988	2090	638963	414004	2140	638644	415364	2190	639677	414900
2041	639685	413943	2091	638971	413943	2141	638629	415402	2191	639693	414946
2042	639662	413966	2092	638940	413912	2142	638621	415440	2192	639700	414976
2043	639639	414011	2093	638933	413867	2143	638636	415440	2193	639708	415014
2044	639639	414034	2094	638895	413874	2144	638659	415447	2194	639693	415068
2045	639624	414072	2095	638895	413897	2145	638644	415493	2195	639685	415128
2046	639624	414110	2096	638895	413950	2146	638644	415531	2196	639693	415189
2047	639624	414140	2097	638910	414004	2147	638644	415561	2197	639693	415242
2048	639601	414194	2098	638933	414042	2148	638659	415599	2198	639708	415311
2049	639586	414224	2099	638925	414095	2149	638690	415630	2199	639708	415379
2050	639556	414277	2100	638917	414125	2150	638720	415637	2200	639723	415417

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
2201	639723	415447	2251	639107	415896	2301	638872	416139	2351	638294	416679
2202	639761	415470	2252	639054	415843	2302	638902	416177	2352	638256	416679
2203	639799	415478	2253	639031	415812	2303	638933	416230	2353	638218	416663
2204	639822	415493	2254	638986	415789	2304	638971	416245	2354	638203	416633
2205	639875	415523	2255	638925	415767	2305	638986	416245	2355	638180	416587
2206	639898	415554	2256	638879	415736	2306	639024	416245	2356	638173	416549
2207	639936	415584	2257	638841	415706	2307	639039	416291	2357	638165	416511
2208	639966	415622	2258	638781	415691	2308	639062	416329	2358	638142	416481
2209	639989	415653	2259	638735	415691	2309	639077	416359	2359	638142	416451
2210	640019	415691	2260	638758	415713	2310	639100	416397	2360	638120	416428
2211	640035	415736	2261	638781	415721	2311	639115	416451	2361	635496	413630
2212	640027	415789	2262	638834	415751	2312	639123	416496	2362	635466	413618
2213	640004	415827	2263	638887	415789	2313	639123	416542	2363	635466	413642
2214	639966	415865	2264	638849	415812	2314	639123	416587	2364	635436	413654
2215	639951	415873	2265	638811	415843	2315	639115	416625	2365	635405	413685
2216	639905	415903	2266	638781	415843	2316	639100	416663	2366	635381	413697
2217	639883	415926	2267	638758	415812	2317	639092	416686	2367	635363	413703
2218	639860	415941	2268	638712	415789	2318	639085	416694	2368	635326	413733
2219	639829	415972	2269	638674	415767	2319	639054	416679	2369	635302	413721
2220	639829	415995	2270	638629	415759	2320	639031	416679	2370	635290	413703
2221	639852	416033	2271	638621	415789	2321	639009	416686	2371	635265	413678
2222	639875	416109	2272	638667	415812	2322	638978	416701	2372	635229	413660
2223	639898	416162	2273	638705	415827	2323	638940	416709	2373	635198	413648
2224	639905	416223	2274	638758	415873	2324	638910	416724	2374	635162	413648
2225	639943	416268	2275	638781	415881	2325	638872	416656	2375	635126	413660
2226	639959	416344	2276	638826	415873	2326	638864	416610	2376	635089	413660
2227	639974	416443	2277	638879	415850	2327	638834	416565	2377	635059	413630
2228	639989	416549	2278	638917	415835	2328	638773	416542	2378	635053	413612
2229	639989	416610	2279	638963	415835	2329	638765	416580	2379	635077	413593
2230	639936	416679	2280	639031	415858	2330	638758	416633	2380	635089	413557
2231	639883	416770	2281	639069	415903	2331	638735	416679	2381	635119	413520
2232	639829	416793	2282	639100	415926	2332	638690	416724	2382	635089	413484
2233	639738	416762	2283	639123	415957	2333	638652	416747	2383	635083	413460
2234	639693	416709	2284	639130	415979	2334	638598	416739	2384	635071	413423
2235	639639	416656	2285	639168	416025	2335	638568	416671	2385	635047	413393
2236	639601	416603	2286	639206	416055	2336	638538	416625	2386	634998	413362
2237	639541	416542	2287	639221	416093	2337	638515	416587	2387	634931	413338
2238	639487	416504	2288	639237	416154	2338	638515	416534	2388	634852	413283
2239	639434	416451	2289	639244	416192	2339	638538	416466	2389	634809	413229
2240	639396	416413	2290	639237	416245	2340	638530	416428	2390	634779	413186
2241	639358	416359	2291	639214	416268	2341	638477	416466	2391	634724	413137
2242	639358	416321	2292	639191	416283	2342	638446	416481	2392	634724	413107
2243	639358	416276	2293	639123	416261	2343	638386	416473	2393	634712	413083
2244	639358	416215	2294	639100	416215	2344	638370	416466	2394	634743	413022
2245	639313	416177	2295	639062	416185	2345	638332	416481	2395	634779	412955
2246	639275	416109	2296	639031	416154	2346	638317	416519	2396	634828	412906
2247	639267	416063	2297	639009	416124	2347	638310	416542	2397	634858	412888
2248	639237	416002	2298	638971	416116	2348	638287	416565	2398	634858	412846
2249	639199	415964	2299	638917	416109	2349	638294	416603	2399	634888	412803
2250	639138	415926	2300	638879	416116	2350	638310	416633	2400	634925	412736

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
2401	634974	412681	2451	636496	412276	2501	636638	410985	2551	637613	409892
2402	635004	412663	2452	636508	412250	2502	636668	411014	2552	637642	409856
2403	635047	412657	2453	636520	412208	2503	636710	411020	2553	637660	409832
2404	635107	412645	2454	636543	412179	2504	636745	411032	2554	637672	409791
2405	635180	412669	2455	636573	412149	2505	636781	411050	2555	637672	409749
2406	635235	412675	2456	636597	412125	2506	636834	411068	2556	637672	409696
2407	635308	412700	2457	636638	412101	2507	636876	411092	2557	637672	409660
2408	635375	412718	2458	636668	412101	2508	636906	411115	2558	637672	409630
2409	635411	412754	2459	636704	412072	2509	636930	411145	2559	637702	409624
2410	635448	412779	2460	636704	412030	2510	636971	411157	2560	637726	409630
2411	635502	412779	2461	636692	411983	2511	636995	411139	2561	637773	409636
2412	635527	412791	2462	636692	411941	2512	637013	411103	2562	637773	409660
2413	635575	412827	2463	636722	411888	2513	637013	411056	2563	637785	409684
2414	635606	412846	2464	636739	411870	2514	636997	411025	2564	637827	409684
2415	635642	412888	2465	636751	411828	2515	637025	411014	2565	637850	409684
2416	635654	412931	2466	636734	411787	2516	637048	410985	2566	637886	409660
2417	635673	412973	2467	636722	411745	2517	637072	410979	2567	637910	409630
2418	635703	413028	2468	636704	411703	2518	637102	410973	2568	637939	409642
2419	635715	413058	2469	636698	411662	2519	637143	410955	2569	637963	409672
2420	635746	413083	2470	636680	411632	2520	637167	410925	2570	637975	409719
2421	635758	413034	2471	636668	411585	2521	637203	410901	2571	638005	409701
2422	635764	412985	2472	636644	411549	2522	637244	410907	2572	638017	409737
2423	635794	412937	2473	636627	411496	2523	637280	410913	2573	638017	409797
2424	635782	412894	2474	636615	411448	2524	637316	410925	2574	638011	409826
2425	635782	412858	2475	636591	411406	2525	637363	410925	2575	638029	409850
2426	635782	412809	2476	636543	411347	2526	637387	410943	2576	638029	409880
2427	635788	412760	2477	636496	411299	2527	637405	410943	2577	638017	409897
2428	635800	412712	2478	636466	411264	2528	637405	410896	2578	637975	409927
2429	635819	412669	2479	636454	411240	2529	637423	410848	2579	637957	409951
2430	635861	412590	2480	636419	411193	2530	637423	410812	2580	637963	409981
2431	635904	412602	2481	636407	411145	2531	637440	410771	2581	637981	409993
2432	635952	412596	2482	636405	411128	2532	637446	410729	2582	638029	409981
2433	635977	412554	2483	636401	411109	2533	637458	410676	2583	638040	410016
2434	635977	412493	2484	636389	411068	2534	637464	410628	2584	638029	410046
2435	635977	412444	2485	636377	411032	2535	637476	410545	2585	638034	410076
2436	636007	412426	2486	636371	410985	2536	637494	410533	2586	638046	410111
2437	636037	412420	2487	636359	410949	2537	637476	410509	2587	638052	410135
2438	636098	412463	2488	636335	410896	2538	637458	410468	2588	638064	410177
2439	636135	412481	2489	636312	410872	2539	637434	410426	2589	638070	410200
2440	636183	412499	2490	636312	410836	2540	637434	410349	2590	638052	410218
2441	636220	412493	2491	636330	410800	2541	637458	410301	2591	638082	410254
2442	636244	412444	2492	636353	410800	2542	637464	410266	2592	638141	410272
2443	636262	412408	2493	636425	410812	2543	637470	410195	2593	638201	410272
2444	636311	412384	2494	636448	410830	2544	637476	410153	2594	638260	410272
2445	636360	412377	2495	636478	410848	2545	637476	410094	2595	638302	410307
2446	636396	412384	2496	636514	410866	2546	637494	410028	2596	638326	410325
2447	636451	412353	2497	636537	410890	2547	637494	409975	2597	638367	410343
2448	636469	412335	2498	636561	410907	2548	637500	409933	2598	638427	410361
2449	636481	412298	2499	636585	410943	2549	637535	409909	2599	638474	410385
2450	636486	412289	2500	636615	410967	2550	637583	409903	2600	638522	410385

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
2601	638563	410379	2651	639662	411002	2701	638914	412630	2751	639032	412767
2602	638593	410379	2652	639621	411038	2702	638943	412606	2752	639044	412719
2603	638634	410396	2653	639597	411086	2703	638979	412589	2753	639050	412678
2604	638688	410414	2654	639561	411127	2704	638991	412595	2754	639086	412648
2605	638718	410426	2655	639532	411157	2705	638979	412654	2755	639110	412636
2606	638735	410444	2656	639496	411198	2706	638979	412695	2756	639151	412636
2607	638771	410444	2657	639454	411240	2707	638967	412719	2757	639217	412600
2608	638813	410450	2658	639413	411258	2708	638943	412761	2758	639246	412600
2609	638842	410450	2659	639341	411276	2709	638932	412785	2759	639300	412589
2610	638872	410456	2660	639288	411323	2710	638920	412832	2760	639330	412553
2611	638902	410474	2661	639258	411365	2711	638914	412862	2761	639389	412505
2612	638937	410486	2662	639205	411400	2712	638902	412892	2762	639413	412517
2613	638967	410503	2663	639187	411442	2713	638896	412921	2763	639478	412517
2614	638991	410527	2664	639139	411496	2714	638908	412963	2764	639532	412494
2615	639044	410539	2665	639133	411555	2715	638908	412998	2765	639603	412452
2616	639080	410557	2666	639116	411602	2716	638908	413040	2766	639621	412446
2617	639122	410581	2667	639080	411662	2717	638902	413105	2767	639680	412410
2618	639145	410604	2668	639056	411703	2718	638896	413141	2768	639733	412410
2619	639151	410640	2669	639050	411751	2719	638890	413189	2769	639793	412422
2620	639169	410658	2670	639044	411787	2720	638878	413236	2770	639799	412464
2621	639205	410670	2671	639038	411822	2721	638866	413272	2771	639811	412517
2622	639246	410670	2672	639044	411846	2722	638866	413319	2772	639817	412589
2623	639282	410670	2673	639050	411882	2723	638854	413373	2773	639834	412624
2624	639330	410664	2674	639044	411911	2724	638848	413432	2774	639846	412672
2625	639365	410664	2675	639056	411941	2725	638848	413468	2775	639846	412701
2626	639419	410652	2676	639080	411911	2726	638836	413521	2776	639829	412731
2627	639454	410640	2677	639104	411911	2727	638825	413587	2777	639823	412761
2628	639496	410634	2678	639116	411947	2728	638819	413652	2778	639823	412802
2629	639532	410634	2679	639133	411983	2729	638819	413694	2779	639852	412856
2630	639585	410628	2680	639139	412018	2730	638836	413729	2780	639876	412897
2631	639632	410593	2681	639161	412054	2731	638854	413729	2781	639906	412927
2632	639656	410551	2682	639163	412054	2732	638854	413688	2782	639918	412969
2633	639668	410515	2683	639175	412072	2733	638860	413640	2783	639906	413004
2634	639656	410468	2684	639199	412107	2734	638872	413604	2784	639894	413052
2635	639686	410432	2685	639223	412125	2735	638884	413557	2785	639870	413070
2636	639704	410396	2686	639229	412173	2736	638896	413497	2786	639876	413105
2637	639722	410426	2687	639240	412202	2737	638902	413462	2787	639906	413123
2638	639733	410468	2688	639229	412238	2738	638914	413420	2788	639947	413105
2639	639722	410509	2689	639240	412286	2739	638932	413373	2789	639959	413135
2640	639751	410545	2690	639223	412321	2740	638961	413343	2790	640001	413177
2641	639793	410581	2691	639199	412357	2741	638967	413313	2791	640001	413212
2642	639829	410616	2692	639157	412410	2742	638967	413254	2792	640036	413266
2643	639858	410628	2693	639110	412446	2743	638973	413194	2793	640054	413301
2644	639858	410652	2694	639086	412482	2744	638979	413141	2794	640054	413349
2645	639888	410699	2695	639021	412482	2745	638997	413099	2795	640048	413385
2646	639894	410753	2696	638973	412470	2746	639015	413052	2796	640048	413432
2647	639846	410795	2697	638932	412499	2747	639009	412998	2797	640031	413462
2648	639817	410836	2698	638908	412535	2748	639009	412957	2798	639989	413492
2649	639757	410913	2699	638890	412589	2749	639015	412892	2799	639947	413521
2650	639722	410961	2700	638878	412624	2750	639021	412838	2800	639944	413533

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
2801	639923	413551	2851	636625	400893	2901	637503	404359	2951	635127	406513
2802	639905	413575	2852	636662	400893	2902	637503	404470	2952	635053	406559
2803	639877	413596	2853	636754	400846	2903	637484	404544	2953	635026	406577
2804	639860	413586	2854	636837	400846	2904	637475	404645	2954	634980	406605
2805	639842	413586	2855	636893	400883	2905	637475	404756	2955	634952	406633
2806	639828	413596	2856	636921	400976	2906	637475	404858	2956	634896	406661
2807	639814	413610	2857	636939	401059	2907	637484	404904	2957	634869	406697
2808	639793	413631	2858	636948	401142	2908	637475	404950	2958	634841	406725
2809	639783	413652	2859	636967	401198	2909	637475	405024	2959	634776	406790
2810	639772	413681	2860	636976	401225	2910	637466	405089	2960	634748	406818
2811	639772	413702	2861	636948	401336	2911	637438	405163	2961	634721	406873
2812	639772	413723	2862	636948	401429	2912	637411	405237	2962	634674	406947
2813	639790	413730	2863	636976	401512	2913	637392	405274	2963	634628	407003
2814	639807	413702	2864	636948	401604	2914	637337	405339	2964	634554	407049
2815	639828	413677	2865	636930	401678	2915	637300	405431	2965	634434	407113
2816	639863	413652	2866	636921	401761	2916	637226	405524	2966	634369	407178
2817	639898	413635	2867	636921	401854	2917	637170	405588	2967	634295	407243
2818	639919	413617	2868	636902	401928	2918	637142	405653	2968	634185	407326
2819	639937	413621	2869	636902	402002	2919	637059	405718	2969	634074	407391
2820	639941	413638	2870	636967	402076	2920	636976	405773	2970	634000	407437
2821	639937	413663	2871	637004	402131	2921	636930	405810	2971	633935	407502
2822	639937	413691	2872	637050	402177	2922	636856	405829	2972	633935	407566
2823	639941	413709	2873	637078	402233	2923	636837	405856	2973	633898	407659
2824	639965	413716	2874	637096	402251	2924	636791	405884	2974	633852	407696
2825	639976	413730	2875	637115	402316	2925	636727	405930	2975	633796	407705
2826	639965	413754	2876	637124	402381	2926	636680	405967	2976	633713	407677
2827	639969	413775	2877	637170	402455	2927	636606	406004	2977	633648	407659
2828	639993	413786	2878	637179	402501	2928	636560	406023	2978	633556	407677
2829	640004	413786	2879	637226	402566	2929	636505	406032	2979	633501	407714
2830	640014	413803	2880	637235	402621	2930	636449	406041	2980	633454	407733
2831	640004	413832	2881	637290	402695	2931	636348	406060	2981	633380	407760
2832	639993	413846	2882	637290	402732	2932	636246	406087	2982	633325	407807
2833	639976	413867	2883	637290	402834	2933	636172	406106	2983	633214	407881
2834	639955	413881	2884	637300	402917	2934	636089	406143	2984	633131	407964
2835	639941	413902	2885	637309	402963	2935	636033	406180	2985	633075	408029
2836	639941	413923	2886	637300	403056	2936	635978	406226	2986	633020	408121
2837	639965	413933	2887	637309	403157	2937	635941	406254	2987	632955	408204
2838	639983	413937	2888	637318	403240	2938	635895	406300	2988	632900	408297
2839	639993	413958	2889	637337	403324	2939	635839	406355	2989	632854	408371
2840	639993	413986	2890	637337	403407	2940	635784	406402	2990	632789	408454
2841	639983	414004	2891	637355	403490	2941	635728	406402	2991	632743	408518
2842	639993	414025	2892	637364	403573	2942	635701	406420	2992	632687	408611
2843	640007	414035	2893	637374	403684	2943	635636	406429	2993	632622	408703
2844	640018	414060	2894	637383	403749	2944	635608	406429	2994	632576	408787
2845	640049	414060	2895	637420	403804	2945	635534	406429	2995	632558	408888
2846	640070	414060	2896	637429	403887	2946	635451	406429	2996	632539	408999
2847	640088	414032	2897	637457	404008	2947	635395	406429	2997	632502	409082
2848	640085	414007	2898	637484	404109	2948	635340	406439	2998	632502	409165
2849	640074	413990	2899	637503	404183	2949	635285	406466	2999	632521	409239
2850	640074	413969	2900	637503	404276	2950	635201	406494	3000	632530	409313

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
3001	632548	409406	3051	632307	410878	3101	632607	413884	3151	632834	416290
3002	632585	409471	3052	632254	410888	3102	632618	413890	3152	632866	416400
3003	632632	409508	3053	632222	410899	3103	632634	413927	3153	632903	416485
3004	632706	409535	3054	632196	410941	3104	632644	413995	3154	632961	416606
3005	632817	409554	3055	632196	410967	3105	632660	414032	3155	633013	416685
3006	632863	409554	3056	632191	411004	3106	632660	414080	3156	633045	416759
3007	632964	409600	3057	632180	411057	3107	632660	414127	3157	633103	416844
3008	633038	409655	3058	632164	411094	3108	632634	414164	3158	633166	416944
3009	633075	409683	3059	632154	411168	3109	632602	414211	3159	633214	417018
3010	633109	409719	3060	632148	411215	3110	632597	414296	3160	633272	417081
3011	633124	409738	3061	632148	411263	3111	632586	414349	3161	633282	417144
3012	633140	409765	3062	632154	411316	3112	632570	414407	3162	633309	417176
3013	633182	409781	3063	632143	411368	3113	632560	414475	3163	633351	417218
3014	633235	409786	3064	632127	411421	3114	632560	414523	3164	633404	417271
3015	633288	409818	3065	632117	411463	3115	632570	414565	3165	633451	417308
3016	633319	409860	3066	632116	411475	3116	632586	414618	3166	633509	417360
3017	633330	409907	3067	632117	411490	3117	632613	414670	3167	633562	417397
3018	633282	409970	3068	632122	411527	3118	632649	414713	3168	633631	417455
3019	633277	410039	3069	632138	411590	3119	632681	414776	3169	633710	417482
3020	633282	410097	3070	632143	411664	3120	632713	414855	3170	633768	417498
3021	633272	410176	3071	632169	411738	3121	632734	414918	3171	633815	417503
3022	633267	410266	3072	632185	411806	3122	632760	414982	3172	633842	417508
3023	633267	410324	3073	632191	411869	3123	632776	415040	3173	634005	417529
3024	633251	410403	3074	632191	411943	3124	632797	415103	3174	634074	417550
3025	633219	410450	3075	632159	412022	3125	632813	415140	3175	634116	417545
3026	633161	410466	3076	632164	412086	3126	632829	415193	3176	634179	417545
3027	633119	410482	3077	632191	412154	3127	632829	415224	3177	634269	417529
3028	633108	410503	3078	632206	412212	3128	632834	415261	3178	634322	417513
3029	633103	410556	3079	632233	412265	3129	632850	415298	3179	634385	417498
3030	633087	410593	3080	632243	412323	3130	632850	415351	3180	634438	417487
3031	633045	410609	3081	632254	412402	3131	632876	415377	3181	634517	417461
3032	632998	410646	3082	632254	412471	3132	632897	415404	3182	634575	417445
3033	632950	410683	3083	632254	412545	3133	632913	415435	3183	634643	417419
3034	632913	410725	3084	632259	412624	3134	632929	415462	3184	634712	417403
3035	632882	410793	3085	632259	412708	3135	632929	415509	3185	634770	417382
3036	632855	410836	3086	632238	412808	3136	632950	415546	3186	634796	417366
3037	632829	410862	3087	632233	412956	3137	632976	415599	3187	634896	417345
3038	632781	410883	3088	632222	413046	3138	633003	415641	3188	634944	417360
3039	632771	410899	3089	632238	413130	3139	633024	415683	3189	634942	417367
3040	632744	410925	3090	632254	413199	3140	633024	415725	3190	634942	417387
3041	632723	410957	3091	632280	413257	3141	632982	415752	3191	634942	417402
3042	632702	410989	3092	632301	413352	3142	632950	415767	3192	634950	417449
3043	632665	410989	3093	632312	413399	3143	632892	415783	3193	634974	417495
3044	632634	410978	3094	632333	413462	3144	632850	415826	3194	635009	417538
3045	632602	410967	3095	632365	413510	3145	632818	415868	3195	635032	417558
3046	632554	410941	3096	632402	413573	3146	632808	415926	3196	635071	417566
3047	632518	410915	3097	632454	413647	3147	632808	415994	3197	635114	417566
3048	632475	410894	3098	632491	413694	3148	632802	416052	3198	635125	417573
3049	632417	410888	3099	632544	413763	3149	632808	416131	3199	635144	417582
3050	632365	410878	3100	632586	413826	3150	632818	416216	3200	635202	417603

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
3201	635203	417608	3251	656059	420860	3301	658160	421809	3351	660329	422245
3202	635211	417616	3252	656097	420915	3302	658185	421855	3352	660367	422245
3203	635219	417624	3253	656135	420974	3303	658207	421881	3353	660430	422245
3204	635218	417630	3254	656182	421012	3304	658236	421910	3354	660477	422262
3205	635213	417651	3255	656233	421072	3305	658257	421944	3355	660545	422296
3206	635202	417688	3256	656288	421118	3306	658300	421991	3356	660583	422342
3207	635197	417724	3257	656322	421152	3307	658312	422008	3357	660608	422364
3208	635202	417756	3258	656377	421190	3308	658342	422033	3358	660621	422414
3209	635213	417788	3259	656419	421203	3309	658376	422063	3359	660646	422452
3210	635239	417814	3260	656470	421228	3310	658389	422088	3360	660689	422499
3211	635266	417840	3261	656542	421245	3311	658414	422114	3361	660731	422541
3212	635276	417862	3262	656605	421258	3312	658465	422160	3362	660786	422596
3213	635297	417904	3263	656682	421275	3313	658499	422173	3363	660824	422664
3214	635313	417935	3264	656749	421288	3314	658545	422186	3364	660846	422715
3215	635329	417972	3265	656796	421292	3315	658601	422194	3365	660875	422753
3216	635328	417978	3266	656834	421292	3316	658643	422203	3366	660930	422783
3217	655144	419475	3267	656872	421296	3317	658702	422220	3367	660956	422829
3218	655148	419500	3268	656927	421296	3318	658732	422245	3368	660977	422863
3219	655169	419530	3269	656936	421300	3319	658791	422300	3369	661019	422893
3220	655195	419555	3270	656953	421283	3320	658817	422313	3370	661049	422935
3221	655225	419589	3271	656991	421258	3321	658825	422317	3371	661066	422957
3222	655271	419627	3272	657021	421241	3322	658846	422325	3372	661095	422995
3223	655313	419670	3273	657067	421224	3323	658876	422325	3373	661125	423016
3224	655322	419708	3274	657093	421224	3324	658922	422325	3374	661134	423033
3225	655322	419750	3275	657139	421220	3325	658969	422321	3375	661142	423067
3226	655339	419818	3276	657182	421224	3326	659011	422321	3376	661167	423084
3227	655360	419864	3277	657215	421254	3327	659088	422325	3377	661193	423084
3228	655398	419915	3278	657270	421271	3328	659113	422334	3378	661231	423109
3229	655432	419953	3279	657321	421288	3329	659164	422355	3379	661265	423147
3230	655462	419987	3280	657372	421296	3330	659210	422380	3380	661299	423177
3231	655483	420013	3281	657457	421279	3331	659236	422402	3381	661324	423206
3232	655513	420051	3282	657516	421271	3332	659291	422389	3382	661328	423228
3233	655538	420085	3283	657575	421292	3333	659329	422368	3383	661324	423278
3234	655576	420114	3284	657635	421326	3334	659380	422334	3384	661320	423312
3235	655652	420161	3285	657690	421360	3335	659448	422308	3385	661311	423355
3236	655674	420203	3286	657745	421385	3336	659524	422283	3386	661324	423380
3237	655690	420250	3287	657791	421410	3337	659600	422262	3387	661333	423427
3238	655712	420296	3288	657851	421440	3338	659672	422258	3388	661324	423465
3239	655737	420347	3289	657910	421466	3339	659698	422253	3389	661307	423473
3240	655758	420394	3290	657969	421508	3340	659723	422245	3390	661265	423499
3241	655818	420428	3291	658003	421546	3341	659757	422270	3391	661231	423554
3242	655839	420457	3292	658007	421551	3342	659795	422270	3392	661218	423550
3243	655868	420500	3293	658029	421576	3343	659842	422270	3393	661184	423575
3244	655907	420568	3294	658050	421588	3344	659922	422266	3394	661183	423580
3245	655907	420614	3295	658071	421631	3345	659981	422270	3395	628632	399253
3246	655945	420661	3296	658101	421665	3346	660028	422270	3396	628644	399255
3247	655974	420699	3297	658126	421694	3347	660079	422258	3397	628710	399302
3248	655983	420745	3298	658139	421720	3348	660134	422236	3398	628786	399311
3249	656012	420779	3299	658139	421754	3349	660214	422220	3399	628880	399386
3250	656038	420834	3300	658147	421787	3350	660278	422236	3400	628946	399424

nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord	nr	X-coord	Y-coord
3401	629031	399490	3426	630436	400065	3451	633038	399802	3476	635229	400283
3402	629106	399537	3427	630492	400094	3452	633279	399672	3477	635312	400356
3403	629172	399566	3428	630634	400122	3453	633316	399608	3478	635377	400375
3404	629229	399603	3429	630690	400122	3454	633427	399552	3479	635488	400412
3405	629276	399622	3430	630813	400094	3455	633565	399506	3480	635562	400412
3406	629333	399632	3431	630860	400065	3456	633621	399497	3481	635627	400403
3407	629361	399650	3432	630869	400065	3457	633778	399451	3482	635710	400412
3408	629399	399679	3433	630940	400051	3458	633889	399441	3483	635774	400403
3409	629446	399688	3434	631070	400024	3459	633972	399478	3484	635876	400366
3410	629549	399679	3435	631153	399996	3460	634046	399562	3485	635922	400412
3411	629587	399669	3436	631236	399996	3461	634120	399663	3486	635932	400467
3412	629653	399650	3437	631375	399959	3462	634185	399728	3487	635978	400495
3413	629757	399594	3438	631467	399950	3463	634369	399719	3488	636070	400495
3414	629813	399575	3439	631569	399941	3464	634554	399719	3489	636163	400551
3415	629927	399537	3440	631707	399913	3465	634647	399765	3490	636227	400588
3416	629964	399547	3441	631837	399913	3466	634721	399802	3491	636264	400643
3417	629964	399594	3442	631985	399904	3467	634813	399848	3492	636292	400698
3418	629983	399669	3443	632059	399885	3468	634896	399894	3493	636348	400708
3419	630040	399707	3444	632133	399941	3469	634961	399913	3494	636394	400689
3420	630068	399735	3445	632234	399968	3470	635063	399922	3495	636495	400745
3421	630087	399792	3446	632354	399968	3471	635118	399977	3496	636514	400772
3422	630106	399848	3447	632484	399968	3472	635109	400024	3497	636560	400828
3423	630219	399943	3448	632696	399968	3473	635109	400098	3498	636625	400893
3424	630294	399999	3449	632863	399913	3474	635146	400153			
3425	630351	400037	3450	632983	399857	3475	635192	400218			

FYLGISKJÖL

I. Kort

II. Almennar niðurstöður óbyggðanefndar
Birtar í úrskurði óbyggðanefndar í máli 1/2000, Þingvallakirkjuland og efstu jarðir í Þingvallahreppi, í skýrslu nefndarinnar fyrir árin 1998-2000.

III. Skjalaskrá

IV. Aðilaskrá

V. Tækniskýrsla unnin fyrir óbyggðanefnd
Sjá bls. 204.

ÓBYGGÐANEFND

ÞJÓÐLENDULÍNA

Mál nr. 2/2001, Suðursveit
í sveitarfélaginu Hornafirði.

- Afmörkun á því landsvæði sem óbyggðanefnd hefur tekið til meðferðar.
- Krafa fjármálaráðherra f.h. ríkisins um þjóðlendumörk.
- Kröfur ýmissa aðila um eignarréttindi (aðalkrafa).
- Útlina jökuls skv. uppréttum Landsat-7 gervitunglamyndum
- Kröfur ýmissa aðila um eignarréttindi (varakrafa).
- Krafa Landsvirkjunar.
- Viðmiðunarlína.
- Landamerkjapunktur.
- Mörk þjóðlendu, skv. úrskurði óbyggðanefndar
- Mörk afréttareignar innan þjóðlendu skv. úrskurði óbyggðanefndar

Mismunur á jökulsvæði, eins og það er teiknað á kortgrunni, og úrskurðarlínu óbyggðanefndar, að því leyti sem hún fylgir jökuljaðri, skýrist af mismunandi aldri og nákvæmni gagna.

Fylgiskjal I Dags. 14.11.2003

0 5 km

Heimildir: Byggt á aðalskipulagskorti Hornafjarðar og gögnum frá Landmælingum Íslands.

Kortagerð: Sigurgeir Skúlason

III. Skjalaskrá

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

1	Kröfulýsing fjármálaráðherra, dags. 12.12.2000.
1 (1)	Bréf fjármálaráðherra v/meðfylgjandi kröfulýsingar, dags. 12.12.2000.
1 (2)	Kort sem sýnir kröfulínu fjármálaráðherra í Suðursveit (1:50 000).
1 (3)	Kort sem sýnir kröfulínu fjármálaráðherra í Suðursveit (1:100 000).
1 (4)	Skjalaskrá, dags. 12.12.2000.
1 (5)	Tilvísanaskrá, dags. 12.12.2000.
1 (6)	Greinargerð fjármálaráðuneytisins f.h. íslenska ríkisins, dags. 24.8.2001.
1 (7)	Kaupbréf fyrir jörðunum Kaldárholti í Holtum og Breiðármörk í Öræfum, dags. 29.11.1670.
1 (8)	Bréf Stefáns Jónssonar, dags.22.5.1922.
1 (9)	Afsal Björgvins Vigfússonar á hálfri Breiðumörk og hálfri Breiðumerkurfjöru með reka til Björns Pálssonar, dags.26.2.1937.
1 (10)	Uppskrift Páls Lýðssonar af bréfi Einars Gíslasonar, dags. 31.3.1876.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

2		Yfirlit Þjóðskjalasafns yfir heimildaleit í óprentuðum frumgögnum, dags. 2.10.2003.
		Landamerkjabréf:
2 (1)	(a-b)	Landamerkjaskrá jarðarinnar Fells í Suðursveit, dags. 1.5.1922 og landamerkjaskrá milli jarðarinnar Fells í Borgarhafnarhreppi (Suðursveit) og Breiðamerkur í Hofshreppi (Öræfum), dags. 13.5.1922. Uppskrift fylgir.
2 (2)	(a-b)	Landamerkjaskrá jarðarinnar Reynivalla í Suðursveit, dags. 8.4.1888 og 6.3.1890. Uppskrift fylgir.
2 (3)	(a-b)	Landamerkjaskrá jarðarinnar Breiðabólsstaðar í Suðursveit, dags. 4.5.1886 og 10.2.1893. Uppskrift fylgir.
2 (4)	(a-b)	Landamerkjaskrá jarðarinnar Kálfafells í Suðursveit, dags. í apríl 1890. Uppskrift fylgir.
2 (5)	(a-b)	Landamerkjaskrá jarðarinnar Kálfafellsstaðar í Suðursveit, dags. 29.6.1921. Uppskrift fylgir
2 (6)	(a-b)	Landamerkjaskrá jarðarinnar Borgarhafnar í Suðursveit, dags. 19.6.1922. Uppskrift fylgir.
2 (7)	(a-b)	Landamerkjaskrá jarðarinnar Skálafells í Suðursveit, dags. 1.9.1921. Uppskrift fylgir.
2 (40)		Landamerkjaskrá Flateyjar í Mýrahreppi, dags. 6.5. 1886
2 (41)		Landamerkjaskrá fyrir Eskey og Heinaberg í Mýrahreppi, dags. 12.5. og 19.5.1884.
2 (42)		Landamerkjaskrá jarðarinnar Sléttaleitis, dags. í apríl 1890.
2 (48)		Landamerkjaskrá fyrir Sævarhólalandi, dags. 1.5.1922.
2 (49)		Landamerkjaskrá fyrir Smyrlabjargalandi, dags. 1.5.1922.
2 (50)		Landamerkjaskrá fyrir Uppsalalandi, dags. 1.5.1922.
2 (51)		Landamerkjaskrá fyrir Hestagerðislandi, dags. 1.5.1922.

Afsals- og veðmálabækur:

2 (8) Makaskipti á hluta úr Borgarhöfn í Suðursveit og hálfu Felli í Suðursveit, dags. 8.4.1850. Afsals og veðmálabók 1801-1853, skjal nr. 168.

2 (9) Afsal á 48 álnum úr Felli í Suðursveit, dags. 1.3.1890. Afsals- og veðmálabók 1880-1889, skjal nr. 136.

2 (10) Afsal á hálfu Felli í Suðursveit, dags. 31.5.1891. Afsals- og veðmálabók, 1898-1910.

2 (11) Makaskipti á 4 hundruðum í Kálfafelli í Suðursveit og 6 hundruðum í Viðborði, með meiru, dags. 7.5.1862. Afsals- og veðmálabók 1852-1879.

2 (43) (a-b) Lögfesta Fells dags. 24.7.1851. Afsals- og veðmálabók 1839-1853. Uppskrift fylgir.

2 (44) Guðný Runólfsdóttir selur Eyjólfi Runólfssyni 48 al. í Felli í Suðursveit og 8 2/3 al. í Breiðamerkurfjöru, 1.3.1890. Skaft. DB/3, skjal nr. 136.

2 (45) Jón Jónsson selur í umboði Eggerts Briems, umboðsmanns Torfhildar Hólm, 1/2 Fell í Suðursveit ásamt 1/2 Breiðamerkurfjöru, 31.5.1891. Skaft. DB/3, skjal nr. 169.

2 (46) Eigendur Fjallsfjöru banna Eyjólfi Runólfssyni not af Fjallsfjöru 19.4.1915. Mótmæli Eyjólfs við banninu. Skaft. DB/5, skjal nr. 243.

2 (47) Yfirlýsing Hofsbænda vegna mótmæla Eyjólfs Runólfssonar frá árinu áður þar sem þeir segja Eyjólf vera að reyna að halda því fram, að Breiðamerkurfjara nái að Hnappavallafjöru. Dags. 13.5.1916. Skaft. DB/5, skjal nr. 275.

2 (53) Afsalsbréf Kristínar Jónsdóttur fyrir eitt hundrað í Kálfafellslandi, dags 30.4.1906. Afsals- og veðmálabók.

2 (54) Yfirlit (registur nr. 12) í veðmálaskrá fyrir Fell.

2 (55) Yfirlit (registur nr. 9) í veðmálaskrá fyrir Skálafell (1/3).

2 (56) Yfirlit (registur nr. 6) í veðmálaskrá fyrir Borgarhöfn.

2 (57) Yfirlit (registur nr. 7) í veðmálaskrá fyrir Kálfafell.

2 (58) Yfirlit (registur nr. 8) í veðmálaskrá fyrir Gerði.

2 (59) Yfirlit (registur nr. 9) í veðmálaskrá fyrir Breiðabólstað.

2 (60) Yfirlit (registur nr. 10) í veðmálaskrá fyrir Hala.

2 (61) Yfirlit (registur nr. 11) í veðmálaskrá fyrir Reynivelli.

Vísitasíubækur biskupa:

2 (12) (a-b) Vísitasía Brynjólfs Sveinssonar á Kálfafelli í Suðursveit frá 1641, ásamt uppskrift.

2 (13) (a-b) Vísitasía Ólafs Gíslasonar á Kálfafelli í Suðursveit frá 1748, ásamt uppskrift.

2 (14) (a-b) Vísitasía Jóns Vídalíns á Kálfafelli frá 1706, ásamt uppskrift.

2 (15) (a-b) Vísitasía Jóns Vídalíns á Felli í Suðursveit frá 1706, ásamt uppskrift.

2 (16) Vísitasía Jóns Árnasonar á Kálfafelli frá 1727.

Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja (skjöl varðandi kirkjujarðasölu í skjalasafni Stjórnarráðs Íslands):

2 (17) Umsókn ábúanda Skálafells um kaup á 2/3 hluta jarðarinnar, dags. 15.5.1911.

2 (18) Útnefning matsmanna á Skálafelli, dags. 15.5.1911.

2 (19) Matsgerð vegna Skálafells, dags, 15.5.1911.

2 (20) Réttargerð varðandi matið á Skálafelli, dags. 16.5.1911.

2 (21) Skýrsla hreppstjóra um ástand 2/3 hluta Skálafells, dags. 12.2.1911.

Önnur óprentuð frumgögn (skjöl varðandi kirkjujarðasölu í skjalasafni landbúnaðarráðuneytisins):

2 (39) Skjöl varðandi sölu nokkurra kirkjujarða í Suðursveit.

Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda (dóma- og þingabækur):

2 (22) (a-b) Skaft. V. 2. Dóma- og þingabók 1743-1750. Borgarhöfn 1746, nr. 6. Ítök í Staðarfjalli ásamt uppskrift.

Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda (sáttabækur úr Austur-Skaftafellssýslu):

2 (23) (a-b) Sáttabók Suðursveitar 1806-1895. Um beitarnýtingu Kálffellinga á Staðarfjalli, dags. 11.4.1818, ásamt uppskrift.

2 (24) (a-b) Sáttabók Suðursveitar 1806-1895. Ágreiningur um Sléttaleitisfjöru og Breiðabólsstaðarfjall, dags. 14.4.1846, ásamt uppskrift.

Jarðabréf:

2 (25) Lögfesta Breiðabólsstaðar í Suðursveit, dags. 28.4.1810. Uppskrift Steins Jónssonar eftir staðfestri uppskrift bæjarfógeta í Reykjavík frá 1889.

2 (26) Beiðni eigenda Hofs í Öræfum til sýslumanns, dags. 23.4.1853, um að hann komi á fundi með þeim og eigendum Fells í Suðursveit til þess að eyða ágreiningi um mörk milli Breiðamerkur og Fells.

2 (27) (a-b) Samningur eigenda Fells og Hofs, dags. 8.6.1854, ásamt uppskrift.

2 (28) (a-b) Umboð frá 1861 yfir hálfum landsnytjum á Breiðamerkursandi, þar sem jörðin Breiðamörk átti land, veitt Þorsteini Einarssyni, presti á Kálfastað. Uppskrift fylgir.

Fasteigna- og jarðamöt:

2 (29) Ljósrit úr gerðabók jarðamatsnefndar frá 1849.

2 (30) Ljósrit úr gerðabók yfirfasteignamatsnefndar frá 1849.

2 (31) Ljósrit úr gerðabók fasteignamatsnefndar frá 1916.

2 (38) Jarðamat í Austur-Skaftafellssýslu 1804-1805, Borgarhafnarhreppur.

Kirknaskjöl (brauðamöt):

2 (32) (a-b) Kálfafellsstaður í Suðursveit. Skýrsla, dags. 12.9.1839. Uppskrift fylgir.

2 (33) (a-b) Kálfafellsstaður í Suðursveit. Skýrsla, dags. 14.5.1854. Uppskrift fylgir.

2 (34) (a-b) Kálfafellsstaður í Suðursveit. Skýrslur, dags. 9. og 16.5.1867. Uppskrift fylgir.

Skjalasöfn presta og prófasta (kirkjustólar og skjalabækur kirkna):

2 (35) Afrit af lögfestu Rafnkels Bjarnasonar, prests á Stafafelli, fyrir 20 hundruðum í Skálafelli í Suðursveit, dags. 1.5.1779.

2 (36) Afrit af lögfestu Árna Gíslasonar, prests á Stafafelli, fyrir sama hluta í Skálafelli, dags. 25.5.1813.

2 (37) Lögfesta Bergs Magnússonar, prests á Stafafelli, dags. 3.6.1822, fyrir Skálafellshlutanum.

Dánarbú:

2 (52) Dánarbú Ingunnar Guðmundsdóttur 1834. (Skaftafellssýsla XV; 5. Dánarbú 1830-1836).

Bréfasöfn og bréfabækur biskupa:

3 Yfirlit Ögmundar Helgasonar, forstöðumanns handritadeildar Landsbókasafns, yfir heimildaleit í bréfabók Brynjólfs Sveinssonar biskups, dags. 25.4.2001.

4 Yfirlit yfir frumgögn, sem könnuð hafa verið af óbyggðanefnd, vegna máls nr. 2/2001, Suðursveit, dags. 20.06.2002.

Jarðabréf og máldagar úr Íslensku fornbréfasafni:

4 (1) Máldagi kirkjunnar í Borgarhöfn, [1343] (2. b., s. 770-771).
4 (2) Máldagi kirkjunnar í Borgarhöfn, 1397 (4. b., s. 234-235).
4 (3) Hálft Skálafell og hálfir Sævarhólar í Fellshverfi seldir fyrir Þórólfsdal í Lóni, 19. des. 1467 (5. b., s. 510-511).
4 (4) Tylftardómur um að Páll Pálsson megi að sér taka jörðina Borgarhöfn, 17. nóv. 1480 (6. b., s. 304-305).
4 (5) Benedikt Sæmundsson selur, með samþykki konu sinnar, sr. Ögmundi Andréssyni 15 hundruð í Borgarhöfn, 2. okt. 1481 (6. b., s. 409-410).
4 (6) Bréf um sölu á samtals 25 hundruðum í Borgarhöfn, 10. mars 1482 (6. b., s. 424-425).
4 (7) Benedikt Sæmundsson selur, með samþykki konu sinnar, sr. Ögmundi Andréssyni, 15 hundruð í Borgarhöfn, 13. maí 1486 (sbr. s. 709-710: eiður um þessa sölu) (6. b., s. 567-568).
4 (8) Máldagi Ólafskirkju á Kálfafelli í Fellshverfi, [um 1500] (7. b., s. 451-452).
4 (9) Ásgautur Ögmundsson selur Narfa príor á Skriðuklaustri 20 hundruð í Borgarhöfn og 18 hundraða fjöru í Öræfum milli Kvíár og Hamraenda, 4. júlí 1504 (7. b., s. 714-715).
4 (10) Jón Sæmundsson selur, í umboði Teits Þorleifssonar, Þorvarði príor á Skriðuklaustri 20 hundruð í Borgarhöfn, 2. sept. 1520 (8. b., s. 747-748).
4 (11) Jón Sæmundsson selur Þorvarði príor á Skriðuklaustri 20 hundruð í Borgarhöfn, 13. des. 1522 (9. b., s. 122-123).
4 (12) Ögmundur Pálsson biskup kaupir nokkrar jarðir af Teiti Þorleifssyni, m.a. hálfa jörðina Fell fyrir 20 hundruð, 26. júlí 1525 (9. b., s. 272-274).
4 (13) Ögmundur Pálsson biskup selur Papey fyrir 20 hundruð í Borgarhöfn [1526] (9. b., s. 390).
4 (14) Kirknaskrá frá um 1200. M.a. getið um kirkju á Kálfafelli (12. b., s. 5).
4 (15) Sjöttardómur dæmir löglegt kaup Árna Guðnasonar við sr. Einar Árnason á 10 hundruðum í Felli í Suðursveit, 28. maí 1554 (12. b., s. 709-711).
4 (16) Kaupbréf fyrir 30 hundruðum í Felli í Fellshverfi, 16. sept. 1555 (13. b., s. 82-83).
4 (17) Eignaskrá Kálfafellskirkju, 1557 (13. b., s. 263-264).
4 (18) Máldagi hálfkirkjunnar í Borgarhöfn [1570] (15. b., s. 700).
4 (28) Máldagi Ólafskirkju að Kálfafelli í Fellshverfi (1343?).
4 (29) Máldagi Ólafskirkju að Kálfafelli í Fellshverfi (1367?).
4 (30) Máldagi Ólafskirkju að Kálfafelli í Fellshverfi 1397.
4 (31) Máldagi kirkjunnar að Kálfafelli (um 1570).
4 (32) Sveinn Jónsson prófastur lýsir eiði Benedikts Sæmundssonar um sölu hans á 15 hndr. í Borgarhöfn.
4 (33) Máldagi kirkjunnar að Breiðabólstað 1397.
4 (34) Máldagi kirkjunnar að Breiðabólstað (um 1570).
4 (35) Skrá um jarðir Teits lögmanns Þorleifssonar (1522 og síðar).
4 (36) Teitur lögmaður Þorleifsson selur Ögmundi biskupi Pálssyni hálft Fell og fleiri jarðir og fær á móti m.a. Hvamm í Hvammssveit.
4 (37) Skiptabréf eftir Pál lögmann Vigfússon, 19. maí 1570.

Landnáma:

4 (65) Landnámabók (Íslensk fornrit I), Reykjavík 1986, bls. 316-319 og 336-337.

Fasteigna- og jarðamöt:

4 (19) Jarðatal Johnsens 1847 (Jarðatal á Íslandi … Gefið út af J. Johnsen. Kb. 1847. S. 1-7, 15-17, 416, 435).
4 (20) Ný jarðabók fyrir Ísland. Kb. 1861 (s. 4-7).
4 (21) Fasteignabók 1922. Rv. 1921 (s. 201-207).
4 (22) Fasteignabók 1932. Rv. 1932 (s. 104-106).
4 (23) Fasteignabók 1938. Rv. 1942-1944 (s. 59-60).
4 (24) Fasteignabók I, 1957. Rv. 1956-57 (s. 299-308).

Fjallskilareglugerðir:

4 (25) Fjallskilareglugerð fyrir Austur-Skaftafellssýslu 1891, ásamt viðauka 1895. (Stjórnartíðindi fyrir Ísland 1891. B.deild, s. 142-146. Stjórnartíðindi fyrir Ísland. B.-deild, s. 156).
4 (58) Fjallskilareglugerð fyrir Austur-Skaftafellssýslu, 1940 (Stjórnartíðindi fyrir Ísland 1940, A-deild 1940, s. 306-314).
4 (59) Fjallskilareglugerð fyrir Austur-Skaftafellssýslu, 1951 (Stjórnartíðindi 1951, A-deild, s. 64-72).
4 (67) Fjallskilareglugerð fyrir Austur-Skaftafellssýslu, 1909 (Stjórnartíðindi 1909, B-deild, s. 5-14).

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns (Jarðabók Ísleifs Einarssonar):

4 (26) Jarðabók Ísleifs Einarssonar 1708-1709: Fellshverfi (Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. 13. b. Rv. 1990. S. 429-433).

Fornleifaskráning:

4 (27) Menningarminjar í Suðursveit, Austur-Skaftafellssýslu. Svæðisskráning (Höfn 1999). Inngangur ásamt s. 94-124.

Afsals-, veðmála- og landskiptabækur:

4 (38) Skálafell I. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 174.
4 (39) Skálafell II. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 176.
4 (40) Leiti. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 204.
4 (41) Fell. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 224.
4 (42) Brunnar. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 200.
4 (43) Borgarhöfn I. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 186.
4 (44) Borgarhöfn II. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 188.
4 (45) Borgarhöfn III. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 190.
4 (46) Borgarhöfn IV. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 192.
4 (55) Borgarhöfn V. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 194.
4 (47) Borgarhöfn VI Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 196.
4 (48) Borgarhöfn VII. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 198.
4 (49) Reynivellir I. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 220.
4 (50) Reynivellir II og Hali. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 222.
4 (51) Kálfafellsstaður. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 202.
4 (52) Hvammur. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 38.

4 (53) Kálfafell I. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 206.
4 (54) Kálfafell II. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 208.
4 (56) Kálfafell III. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 210.
4 (60) Breiðabólsstaður I. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 214.
4 (61) Breiðabólsstaður II. Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 216.
4 (62) Breiðabólstaður III og IV (Hali). Yfirlit í afsals- og veðmálabók I. Skaftafellssýsla. Bls. 218.
4 (66) Erfðaábúðarsamningur um Jaðar í landi Kálfafellsstaðar, dags. 12.11.1953.
4 (68) Landskiptagerð fyrir jörðina Reynivelli í Suðursveit, dags. 30.11.1997. Lanskiptabók sýslumannsins á Höfn, bls. 20-24.
4 (69) Skiptagerð fyrir Borgarhöfn, dags. 27.11.1987. Endurrit úr landskiptabók Borgarhafnarhrepps.
4 (70) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Borgarhöfn I (Vagnstaðir), dags. 13.5.2003.
4 (71) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Borgarhöfn II og III, dags. 13.5.2003.
4 (72) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Borgarhöfn IV (Krókur), dags. 13.5.2003.
4 (73) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Borgarhöfn V (Gamligarður), dags. 13.5.2003.
4 (74) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Borgarhöfn VI (Lækjarhús), dags. 13.5.2003.
4 (75) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Borgarhöfn VI (Lækjarhús, 1200 m^2 lóð), dags. 13.5.2003.
4 (76) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Borgarhöfn VI (Lækjarhús, 1200 m^2 landspilda), dags. 13.5.2003.
4 (77) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Borgarhöfn VIII (Suðurhús), dags. 13.5.2003.
4 (78) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Breiðabólasstað I, dags. 13.5.2003.
4 (79) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Breiðabólsstað II (Gerði), dags. 13.5.2003.
4 (80) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Lund, dags. 13.5.2003.
4 (81) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir lóð úr landi Breiðabólsstaðar I, II, III og IV, dags. 13.5.2003.
4 (82) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Breiðabólsstað I (Steinstún), dags. 13.5.2003.
4 (83) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Breiðabólsstað III og IV (Hali), dags. 13.5.2003.
4 (84) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Fell, dags. 13.5.2003.
4 (85) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Kálfafell I, dags. 13.5.2003.
4 (86) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Kálfafellsstað, dags. 13.5.2003.
4 (87) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Kálfafell II, dags. 13.5.2003.
4 (88) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Kálfafell III, dags. 13.5.2003.
4 (89) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Reynivelli I, dags. 13.5.2003.
4 (90) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Reynivelli II, dags. 13.5.2003.
4 (91) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Reynivelli III, dags. 13.5.2003.
4 (92) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Skálafell I, dags. 13.5.2003.
4 (93) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Skálafell I (lóð C), dags. 13.5.2003.
4 (94) Spjald úr afsals- og veðmálabók fyrir Skálfell II, dags. 13.5.2003.

Önnur óprentuð frumgögn (gögn á héraðsskjalasafni):

4 (57) Skrá um heimildir sem varðveittar eru í Héraðsskjalasafni Austur-Skaftafellssýslu á Höfn í Hornafirði og varða jarðamörk, eignarhald o.fl. jarða í sveitarfélaginu Hornafirði.

Önnur óprentuð frumgögn (manntal):

4 (63) Manntal á Íslandi 1703, Borgarhafnarhreppur, Reykjavík 1924-1947, bls. 432-434.

Alþingisbækur Íslands:

4 (64) Um landamerki á milli Kálfafellanna 1633. Alþ.b. Ísl. V. Bls. 190-191, 284-285, 312-317.

Önnur óprentuð frumgögn:

4 (95) Bréf oddvita sýslunefndar í Austur-Skaftafellssýslu til sýslunefndarmanna og oddvita um afréttarskrár í sýslunni, dags. 12.11.1985.

4 (96) Svar oddvita Borgarhafnarhepps við fyrirspurn sýslunefndar um afrétti í hreppnum, dags. 4.12.1985.

4 (97) Bréf sýslunefndar Austur-Skaftafellssýslu til Tryggva Gunnarssonar lögfr. um afréttaskrá fyrir sýsluna, dags. 6.2.1986.

4 (98) Fundargerð aukafundar sýslunefndar Austur-Skaftafellssýslu, dags. 7.12.1985. Umfjöllun um afréttarskrár (bls. 19).

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Jaðars í Kálfafellsstaðartorfu:

5 Kröfulýsing, dags. 1.6.2001.

5 (1) Skjalaskrá , dags. 12.6.2001.

5 (2) Þinglýsingarvottorð fyrir Jaðar, dags. 15.6.2001.

5 (3) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Jaðar, dags. 13.6.2001.

5 (4) Kort sem sýnir kröfulínur vegna Jaðars, Brunna, Brunnavalla og Leitis.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Brunna í Kálfafellsstaðartorfu:

6 Kröfulýsing, dags. 1.6.2001.

6 (1) Skjalaskrá, dags. 12.6.2001.

6 (2) Þinglýsingarvottorð fyrir Brunna, dags. 15.6.2001.

6 (3) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Brunna, dags. 13.6.2001.

6 (4) Yfirlýsing vegna skipta á dánarbúi Jóhanns Björnssonar o.fl. (Brunnar koma í hlut Gísla Jóhannssonar), dags. 29.2.1996.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Brunnavalla í Kálfafellsstaðartorfu:

7 Kröfulýsing, dags. 14.6.2001.

7 (1) Skjalaskrá, dags. 12.6.2001.

7 (2) Þinglýsingarvottorð fyrir Brunnavelli, dags. 15.6.2001. Óstaðfest.

7 (3) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Brunnavelli, dags. 15.6.2001.

7 (4) Leyfi menntamálaráðuneytisins handa Sigfúsi Jónssyni til að taka upp nafnið Brunnavellir á nýbýli í landi Brunna, dags. 28.12.1950.

7 (5) Byggingarbréf til Sigfúsar Jónssonar frá Eiríki Bjarnasyni fyrir Brunna, dags. 4.12.1957.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Leitis í Kálfafellsstaðartorfu:

8 Kröfulýsing, dags. 1.6.2001.

8 (1) Skjalaskrá, dags. 12.6.2001.

8 (2) Þinglýsingarvottorð fyrir Leiti, dags. 15.6.2001.

8 (3) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Leiti, dags. 13.6.2001.

8 (4) Bréf landbúnaðarráðuneytisins til sýslumannsins á Höfn þar sem samþykkt er að mannvirki á Leiti verði skráð á nafn Guðrúnar Jónsdóttur, dags. 22.1.1997.

8 (5) Leyfi sýslumannsins í Reykjavík handa Guðrúnu Jónsdóttur til setu í óskiptu búi eftir Skúla B. Sigurðsson, dags. 15.7.1996.

8 (6) Samningur um kaup Jarðeigna ríkisins á eignum og umbótum á Leiti af erfingjum Guðrúnar Jónsdóttur, dags. 14.6.2000.
8 (7) Beiðni Helga Skúlasonar o.fl. um leyfi til einkaskipta á dánarbúi Guðrúnar Jónsdóttur, dags. 25.8.1999.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Borgarhafnar IV (Króks) í Borgarhafnartorfu:
9 Kröfulýsing, dags. 1.6.2001.
9 (1) Skjalaskrá, dags. 12.6.2001.
9 (2) Þinglýsingarvottorð fyrir Borgarhöfn IV, Krók, dags. 15.6.2001.
9 (3) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Borgarhöfn 4, Krók, dags. 13.6.2001.
9 (4) Byggingarbréf til Sigurðar Gíslasonar frá umboðsmanni kirkjujarða í Borgarhafnarhreppi fyrir Borgarhöfn III, Krók, dags. 27.2.1939.
9 (5) Endurrit úr landsskiptabók Borgarhafnarhrepps: Skiptagerð fyrir Borgarhöfn, dags. 27.11.1982.
9 (6) Skiptayfirlýsing Steinþórs Benediktssonar o.fl., vegna dánarbús Benedikts Sigurðssonar o.fl. (fasteignir að Króki koma í hlut Steinþórs Benediktssonar o.fl.), dags. 15.9.1995.
9 (7) Yfirlýsing um kaup Ríkisfjárhirslu á mannvirkjum og ræktun á Borgarhöfn IV (Króki) af dánarbúi Benedikts Sigurðssonar, dags. 7.12.1998.
9 (8) Bréf hreppstjóra Borgarhafnarhrepps til jarðadeildar landbúnaðarráðuneytisins varðandi mat á eignum dánarbús Benedikts Sigurðssonar á Borgarhöfn, Króki, dags. 25.10.1995.
9 (9) Yfirlýsing Steinþórs Benediktssonar o.fl. varðandi væntanlega innlausn jarðeignadeildar landbúnaðarráðuneytisins á fasteignum í Króki, dags. 15.9.1995.
9 (10) Kvittanir um greiðslu úr ríkissjóði vegna innlausnar fasteigna í Króki til Búnaðarbanka Íslands, Kaupfélags Austur-Skaftfellinga, sýslumannsins á Höfn, Sigurðar Benediktssonar, Steinþórs Benediktssonar, Ragnars Benediktssonar og Kristjáns Benediktssonar, dags. 13. og 19.12.1995 (7 blöð).
9 (11) Kort sem sýnir kröfulínur vegna Borgarhafnar IV, Króks, og Borgarhafnar V, Gamla Garðs.

Lagt fram af Ólafi Sigurgeirssyni hrl. vegna Borgarhafnar V (Gamlagarðs) í Borgarhafnartorfu:
10 Kröfulýsing, dags. 1.6.2001.
10 (1) Skjalaskrá, dags. 12.6.2001.
10 (2) Þinglýsingarvottorð fyrir Borgarhöfn V, Gamlagarð, dags. 15.6.2001.
10 (3) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Borgarhöfn 5, Gamlagarð, dags. 13.6.2001.
10 (4) Byggingarbréf til Péturs Sigurbjörnssonar frá umboðsmanni kirkjujarða í Borgarhafnarhreppi fyrir Borgarhöfn IV (Gamlagarð), dags. 27.1. og 8.2.1940.
10 (5) Samningur um kaup Ragnars Sigurðssonar á íbúðarhúsi Pjeturs Sigurbjörnssonar á Gamlagarði í Borgarhöfn, dags. 10.6.1948.

Lagt fram af Reyni Karlssyni hrl. vegna Fells:
11 Kröfulýsing, dags. 2.2.2001.
11 (1) Skjalaskrá, dags. 2.7.2001.
11 (2) Þinglýsingarvottorð fyrir Fell, dags. 27.6.2001.
11 (3) Vottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Fell, dags. 25.6.2001.

11 (4) Fundargerð stofnfundar Sameigendafélags Fells, dags. 22.4.1995.
11 (5) Sameignarsamningur vegna jarðarinnar Fells, dags. 22.4.1995.
11 (6) Yfirlýsing Bjarna Þórhallssonar vegna sameignarsamnings um Fell, dags. 4.1.1999.
11 (7) Yfirlýsing Páls Stefánssonar vegna sameignarsamnings um Fell, dags. 7.1.1999.
11 (8) Samningur Sameigendafélags Fells og Einars Einarssonar um afnot af svæðinu við Jökulsárlón, dags. 23.10.2000.
11 (9) Skrá um jarðir Teits lögmanns Þorleifssonar frá 1522, Ísl. fornbréfasafn 9. bindi, bls. 92-93.
11 (10) Skiptabréf eftir Pál Vigfússon lögmann frá 1570, Ísl. fornbréfasafn 15. bindi, bls. 408.
11 (11) Veðsetning Jóns Ísleifssonar á Felli frá 1725-1727, Alþ.bækur Ísl., 11. bindi, bls. 251, 320 og 390.
11 (12) Veðsetning Jóns Ísleifssonar á Felli, Alþ.bækur Ísl., 12. bindi, bls. 87.
11 (13) Uppboð á Felli frá 1734, Alþ.bækur Ísl., 12. bindi, bls. 176.
11 (14) Auglýsing Vilborgar Jónsdóttur varðandi Fell frá 1734, Alþ.bækur Ísl., 12. bindi, bls. 194.
11 (15) Skjal frá 1736 varðandi Fell, Alþ. bækur Ísl., 12. bindi, bls. 299.
11 (16) Veðsetning Sigríðar Ísleifsdóttur á hluta Fells 3.7.1754, Alþ.bækur Ísl., 14. bindi, bls. 154.
11 (17) Kaupbréf lögréttumannsins Sigmundar Jónssonar á hluta úr Felli 17.8.1754, Alþ.bækur Ísl., 14. bindi, bls. 195.
11 (18) Kaupbréf Eiríks Jónssonar á hluta úr Felli dags. 1.9.1755, Alþ.bækur Ísl., 14. bindi, bls. 226.
11 (19) Afsalsbréf Jóns Brynjólfssonar til Halls Jónssonar á hluta úr Felli dags. 20.10.1784, Alþ.bækur Ísl., 15. bindi, bls. 257.
11 (20) Afsalsbréf Gissurs Hallssonar til Þorsteins Vigfússonar dags. 10.2.1789, Alþ.bækur Ísl., 17. bindi, bls. 465.
11 (21) Lögfesta Hofs í Hofshreppi 7.4.1851.
11 (22) Útdráttur úr einkaskiptagerð erfingja Eyjólfs R. Sverrissonar dags. 30.5.1924.
11 (23) Umsögn Páls Stefánssonar, Þórðar Stefánssonar og Ingimundar Gíslasonar varðandi Fell í Borgarhafnarhreppi, dags. 4.9.1985.
11 (24) Bréf Fjölnis Torfasonar og Þorbjargar Arnórsdóttur til óbyggðanefndar, dags. 20.4.1999.
11 (25) Fundargerð fundar um þjóðlendur sem fram fór í Mánagarði 13.2.2001.
11 (26) „Breiðamerkurjökull og nágrenni, áætluð lega jaðars Breiðamerkurjökuls á fyrstu öldunum eftir landnám á Íslandi.“ Raunvísindastofnun Háskólans í maí 2001.
11 (27) „Breiðamerkurjökull og nágrenni, yfirborð eftir mælingum Raunvísindastofnunar 1991.“ Raunvísindastofnun Háskólans í maí 2001.
11 (28) „Botn Breiðamerkurjökuls og nágrenni, botn eftir mælingum Raunvísindastofnunar 1991.“ Raunvísindastofnun Háskólans í maí 2001.
11 (29) „Frá Breiðumörk til jökulsands: mótun lands í þúsund ár.“ Helgi Björnsson. Grein birt í Kvískerjabók.
11 (30) „Scales and rates of glacial sediment removal: a 20 km long, 300 m deep trench created beneath Breiðamerkujökull during the Little Ice Age.“ Helgi Björnsson. Annals of Glaciology 22 1996.
11 (31) Ljósmyndir af vestur og austur landamerkjum Fells séð úr fjöru.
11 (32) Kort með uppdrætti af landamerkjum og kröfulínum jarðeigenda unnið af Sigurgeiri Skúlasyni landfræðingi.
11 (33) Greinargerð sameigendafélags Fells f.h. eigenda Fells, dags. 15.4.2002.

Lagt fram af Ragnari Aðalsteinssyni hrl. vegna Borgarhafnartorfu, Breiðabólstaðartorfu, Kálfafells I-II, Kálfafellsstaðartorfu, Reynivalla I og III og Skálafells I-II:

12 Kröfulýsing, dags. 30.6.2001.
12 (1) Kort sem sýnir kröfulínur vegna Skálafells I, Skálafells II, Borgarhafnar, Brunna, Brunnavalla, Jaðars, Kálfafellsstaðar, Leitis, Kálfafells, Breiðsbólsstaðar, Gerðis, Hala, Reynivalla I og Reynivalla II.
12 (2) Bréf Ragnars Aðalsteinssonar hrl. til formanns óbyggðanefndar. Yfirlýsing lögmannsins um umboð hans vegna jarðarinnar Neðribæjar, Borgarhöfn, dags. 15.4.2002.
12 (3) Greinargerð eigenda/umráðamanna jarðanna Skálafells I, Skálafells II, Borgarhafnar, Brunna, Brunnavalla, Jaðars, Kálfafellsstaðar, Leitis, Kálfafells, Breiðabólsstaðar, Gerðis, Hala, Reynivalla I og Reynivalla II, dags. 14.4.2002.
12 (4) Kröfulýsing og greinargerð fyrir óbyggðanefnd frá eigendum jarðarinnar Neðrabæ, dags. 14.5.2002.
12 (5) Bókun Ragnars Aðalsteinssonar hrl., í tilefni af framkomnum athugasemdum óbyggðanefndar, dags. 14.5.2002.
12 (6) Þinglýsingarvottorð fyrir Reynivelli I, spilda merkt B, dags. 16.5.2002.
12 (7) Þinglýsingarvottorð fyrir Reynivelli II, dags. 16.5.2002.
12 (8) Þinglýsingarvottorð fyrir Reynivelli III, 4/7 jarðar I, húseignir, dags. 16.5.2002.
12 (9) Þinglýsingarvottorð fyrir Breiðabólsstað I, dags. 16.5.2002.
12 (10) Þinglýsingarvottorð fyrir Breiðabólsstað II, Gerði, dags. 16.5.2002.
12 (11) Þinglýsingarvottorð fyrir Breiðabólsstað III og IV, Hali, dags. 16.5.2002.
12 (12) Þinglýsingarvottorð fyrir Kálfafell I, dags. 8.5. 2002.
12 (13) Þinglýsingarvottorð fyrir Kálfafell II, dags. 10.5.2002.
12 (14) Þinglýsingarvottorð fyrir Kálfafell III, Sólvangur, dags. 10.5.2002.
12 (15) Þinglýsingarvottorð fyrir Kálfafellsstað, dags. 13.5.2002.
12 (16) Þinglýsingarvottorð fyrir Jöklasel, 12,25 ha lóð úr landi Kálfafellsstaðar, dags. 13.6.2002.
12 (17) Þinglýsingarvottorð fyrir Brunna, dags. 16.5. 2002.
12 (18) Þinglýsingarvottorð fyrir Brunnavöllum, dags. 16.5.2002.
12 (19) Þinglýsingarvottorð fyrir Jaðar, dags. 8.5.2002.
12 (20) Þinglýsingarvottorð fyrir Borgarhöfn I,Vagnstaðir, dags. 10.5.2002.
12 (21) Þinglýsingarvottorð fyrir Borgarhöfn II og III, Neðribær, dags. 10.5.2002.
12 (22) Þinglýsingarvottorð fyrir Borgarhöfn IV, Krókur, dags. 10.5.2002.
12 (23) Þinglýsingarvottorð fyrir Borgarhöfn V, Gamli garður, dags. 10.5.2002.
12 (24) Þinglýsingarvottorð fyrir Borgarhöfn VI, Lækjarhús, dags. 10.5.2002.
12 (25) Þinglýsingarvottorð fyrir spildu úr landi Borgarhafnar VI, dags. 10.5.2002.
12 (26) Þinglýsingarvottorð fyrir Borgarhöfn VIII, Suðurhús, dags. 16.5.2002.
12 (27) Þinglýsingarvottorð fyrir Skálafell I, dags. 8.5. 2002.
12 (28) Þinglýsingarvottorð fyrir Skálafell II, dags. 10.5.2001.
12 (29) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Reynivelli I, dags. 5.6.2002.
12 (30) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Reynivelli II, dags. 5.6.2002.
12 (31) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Reynivelli III, dags. 12.6.2002.
12 (32) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Breiðabólsstað I, dags. 12.6.2002.
12 (33) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Breiðabólsstað II, Gerði, dags. 5.6.2002.
12 (34) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Breiðabólsstað IV, Hala, dags. 5.6.2002.
12 (35) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Kálfafell I, dags. 5.6.2002.
12 (36) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Kálfafell II, dags. 5.6.2002.

12 (37) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Kálfafell III, Sólvangur, dags. 5.6.2002.
12 (38) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Kálfafell, Jöklaferðir, Jöklasel, dags. 5.6.2002.
12 (39) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Kálfafellsstað, dags. 12.6. 2002.
12 (40) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Borgarhöfn I, Vagnsstaðir, dags. 5.6.2002.
12 (41) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Borgarhöfn II-III, Neðribær, dags. 5.6.2002.
12 (42) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Borgarhöfn V, Lækjarhús, dags. 5.6.2002.
12 (43) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Borgarhöfn VIII, Suðurhús, dags. 5.6.2002.
12 (44) Matsvottorð Fasteignamats ríkisins fyrir Skálafell I, dags. 5.6.2002.
12 (45) Matsvottorð Fasteignamat ríkisins fyrir Skálafell II, dags. 5.6.2002.
12 (46) (a-b) Landsskiptagerð fyrir Skálafell, dags. 24.4.1930. Uppskrift fylgir.
12 (47) Landamerkjaskrá fyrir Smyrlabjörg, dags.13.7.1922, endurrit staðfest af sýslumanni Skaftafellssýslu, dags. 27.8.1968.
12 (48) Skýringar og athugasemdir Ragnars Aðalsteinssonar hrl. í málinu nr. 2/2001.

Lagt fram af Þórði Bogasyni hdl. vegna Landsvirkjunar:

13 Kröfulýsing, dags. 2.7.2001.
13 (1) (a-g) Kort sem sýnir kröfulínu Landsvirkjunar (7 blöð).
13 (2) Bréf Þórðar Bogasonar, lögmanns Landsvirkjunar, til óbyggðanefndar, dags. 15.4.2002.
13 (3) Svarbréf Þórðar Bogasonar, lögmanns Landsvirkjunar, til óbyggðanefndar, dags. 31.5.2002, (sjá skjal 19).
13 (4) Lóðarleigusamningur Rafmagnsveitna ríkisins við Þorleif Hjaltason, eiganda Hóla í Nesjahreppi, um lóð fyrir spennustöðvarmannvirki í landi jarðarinnar, dags. 20.2.1981.
13 (5) Lóðarleigusamningur milli annars vegar Rafmagnsveitna ríkisins og Landsvirkjunar, sem leigutaka, og hins vegar Þorleifs Hjaltasonar, eiganda Hóla, um leigu á 3.600 fm. lóð norðan við aðveitustöðina í landi Hóla, dags. 21.5.1990.
13 (6) Lóðarleigusamningur Rafmagnsveitna ríkisins við Jón Pálsson, eiganda jarðarinnar Prestbakka í Hörglandshreppi, um leigu á 2 ha spildu fyrir spennistöðvarmannvirki, dags. 23.3.1982.
13 (7) Stutt greinargerð frá Rarik, dags. 19.12.1984, yfir uppgjör við bændur og landeigendur við Suðurlínu á svæðinu frá Geirlandi og Prestbakka í Vestur-Skaftafellssýslu að Hólum í Austur-Skaftafellssýslu.
13 (8) Bréf frá Þórði Bogasyni hdl., tilkynning um fjarveru við aðalmeðferð í málum 1/2001 og 2/2001, dags. 6.6.2002.
13 (9) Samningur milli ríkisstjórnar Íslands og Landsvirkjunar um virkjanamál, yfirtöku byggðalína o.fl., dags. 11.8.1982.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

14 „Náttúrufar í Suðursveit.“ Greinargerð Ingva Þorsteinssonar náttúrufræðings til óbyggðanefndar, dags. 2.9.2002.
14 (1) „Strandlínur í Austur-Skaftafellssýslu.“ Greinargerð eftir Ingva Þorsteinsson náttúrufræðing, dags. 7.6.2002.
14 (2) „Suðurströnd Íslands. Breytingar á legu strandar samkvæmt kortum og loftmyndum.“ Skúli Víkingsson vann fyrir Vegagerð ríkisins. Nóv.1991.

15	Greinargerð Odds Sigurðssonar jarðfræðings um útbreiðslu jökla á Íslandi á sögulegum tíma, dags. í júlí 2001.
15 (1)	Minnispunktar um breytingar jökla frá landnámi Íslands, eftir Odd Sigurðsson jarðfræðing, dags. 7.6.2002.
15 (2)	„Variations of termini of glaciers in Iceland in recent centuries and their connection with climate“. Oddur Sigurðsson jarðfræðingur. Ódags. Óbirt handrit.
15 (3)	„Glaciers in Iceland.“ Helgi Björnsson jarðeðlisfræðingur. Tímaritið Jökull. Jöklarannsóknafélag Íslands. 29. árg. 1979.
15 (4)	„Ofgnótt jökla“. Sigurður Þórarinsson. Saga Íslands I, 1974, bls.43-48.
15 (5)	Bréf Odds Sigurðssonar til óbyggðanefndar varðandi skilgreiningu á hugtakinu jökull og stöðu jökla við landnám, 1900 og nú, dags. 13.1.2003.
15 (6) (a-b)	Tvö kort sem sýna breytingar á jökuljaðri Vatnajökuls í Suðursveit. OS-VM/Þórarinn. Janúar 2003.
15 (7)	Landsat-mynd í 1:100 000 sem sýna breytingar á útlínum Vatnajökuls í Suðursveit.
15 (8)	„Jöklar og jöklabreytingar upp af Suðursveit í Austur-Skaftafellssýslu.“ Greinargerð Odds Sigurðssonar jarðfræðings til óbyggðanefndar, dags. 17.12.2002.
16	„Land- og strandbreytingar og aðrar náttúrufarsbreytingar í Austur-Skaftafellssýslu í samhengi við veðurfarsbreytingar og áhrif þeirra á Vatnajökul á sögulegum tíma.“ Dr. Páll Imsland jarðfræðingur, dags. í júlí-ágúst 2001.
17	Bréf um breytingu á skipan óbyggðanefndar í máli nr. 2/2001.
18 (1)	Fundargerð 1. fyrirtöku, dags. 14.8.2001.
18 (2)	Fundargerð 2. fyrirtöku, dags. 12.10.2001.
18 (3)	Fundargerð 3. fyrirtöku, dags. 15.4.2002.
18 (4)	Fundargerð 4. fyrirtöku, dags. 14.5.2002.
18 (5)	Fundargerð 5. fyrirtöku, dags. 10.6.2002
18 (6)	Fundargerð aðalmeðferðar, dagana 26.-27. og 29.6.2002.
18 (7)	Fundargerð endurupptöku, dags. 14.11.2003
19	Bréf óbyggðanefndar til Þórðar Bogasonar hdl., dags. 17.7.2002, þar sem kallað er eftir ljósritum af samningum við einstaka landeigendur um leigu eða bætur fyrir afnot af landi vegna lagningar og reksturs háspennulínu.
20 (1) a-b	Bréf óbyggðanefndar til H.f. Eimskipafélags Íslands, vegna Reynivalla II, og Íss og ævintýra ehf., vegna Jöklasels í landi Kálfafellsstaðar, varðandi hugsanlega hagsmuni í máli nr. 2/2001, Suðursveit. Bæði dags. 11.11.2002.
20 (2)	Bréf Logos lögmannsþjónustu til óbyggðanefndar vegna Reynivalla II, dags. 4.12.2002.
20 (3)	Bréf óbyggðanefndar til Logos lögmannsþjónustu vegna Reynivalla II, dags. 9.12.2002.
21	Arðskrá hreindýraráðs ásamt bréfi, dags. 5.9.2002.
21 (1)	Bréf hreindýraráðs um arðgreiðslu til jarðeigenda af hreindýraveiðum, dags. 9.9.2002.
22	Yfirlitskort- Lýstar kröfur í Suðursveit. Tvö kort í mælikvarða 1:50 000. Sbr. kröfulínukort einstakra málsaðila, þ.e. skjöl nr. 1 (2), 1 (3), 5 (4), 9 (11), 11 (32), 12 (1) og 13 (1).

IV. Aðilaskrá

Fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins	Þjóðlendur
Ríkissjóður Íslands	Jaðar (Kálfafellsstaðartorfa)
Ríkissjóður Íslands	Brunnar (Kálfafellsstaðartorfa)
Kirkjujarðasjóður vegna ríkissjóðs Íslands	Brunnavellir (Kálfafellsstaðartorfa)
Ríkissjóður Íslands	Leiti (Kálfafellsstaðartorfa)
Ríkissjóður Íslands	Borgarhöfn IV (Krókur) (Borgarhafnartorfa)
Ríkissjóður Íslands	Borgarhöfn V (Gamli Garður) (Borgarhafnartorfa)
Bjarni Skarphéðinn Bjarnason	Borgarhöfn I (Vagnstaðir) (Borgarhafnartorfa)
Jóhanna G. E. Stefánsdóttir	Borgarhöfn II og III (Neðribær) (Borgarhafnartorfa)
Gunnar Stefánsson	
Ragnar Sigurðsson (umráðamaður)	Borgarhöfn V (Gamli Garður) (Borgarhafnartorfa)
Guðlaugur J. Þorsteinsson	Borgarhöfn VI (Lækjarhús) (Borgarhafnartorfa)
Laufey Guðmundsdóttir	
Jón Þorsteinsson 1 1/6	Borgarhöfn VIII (Suðurhús) (Borgarhafnartorfa)
Kolbrún Þorsteinsdóttir 1/6	
Inga Lúcia Þorsteinsdóttir 1/6	
Sigríður H. Guðmundsdóttir ½	
Fjölnir Torfason	Breiðabólsstaður I
Þorbergur Bjarnason	Breiðabólsstaður II (Gerði)
Fjölnir Torfason	Breiðabólsstaður III og IV (Hali)
Steinþór Torfason	
Sameigendafélagið Fell	Fell
Einar Björn Einarsson	
Bjarni Steinþórsson	Kálfafell I
Bjarni Steinþórsson 7/8	Kálfafell II
Anna Benediktsdóttir 1/8	
Helgi Rúnar Hilmarsson	Kálfafell III
Séra Einar Jónsson (umráðamaður)	Kálfafellsstaður (Kálfafellsstaðartorfa)
Gísli Jóhannsson (umráðamaður)	Brunnar (Kálfafellsstaðartorfa)
Jón Sigfússon (umráðamaður)	Brunnavellir (Kálfafellsstaðartorfa)
Ingimar Bjarnason (umráðamaður)	Jaðar (Kálfafellsstaðartorfa)
Hrönn Ásgeirsdóttir	Reynivellir I
Ingunn Runólfsdóttir	
Jónas Runólfsson	
Kristján Runólfsson	
Ólafur K. Óskarsson	
Aldís Einarsdóttir	
Hrefna Sigríður Morrison	
Margrét Daisy Clough	
Örn Eriksen	Reynivellir III
Þorsteinn Sigfússon	Skálafell I
Þóra Vilborg Jónsdóttir	
Ingibjörg Ragnarsdóttir	Skálafell II
Eyþór Ragnarsson	
Landsvirkjun	

V. TÆKNISKÝRSLA UNNIN FYRIR ÓBYGGÐANEFND

Jaðar Vatnajökuls í Austur-Skaftafellssýslu ákvarðaður með Landsat-7 gervitunglamyndum

Tækniskýrsla unnin fyrir óbyggðanefnd – nóvember 2003

Kolbeinn Árnason, Landmælingar Íslands
Ingvar Matthíasson, Landmælingar Íslands
Oddur Sigurðsson, Orkustofnun

1. Ágrip

Að ósk óbyggðanefndar tókust Landmælingar Íslands og Vatnamælingar Orkustofnunar á hendur að ákvarða jaðar Vatnajökuls í Austur-Skaftafellssýslu út frá gervitunglamyndum eins og hann var sem næst 1. júlí árið 1998 er þjóðlendulögin tóku gildi.

Við verkið voru notaðar þrjár myndir frá Landsat 7 gervitunglinu, tvær frá 1999 (28. júlí og 4. ágúst) og ein frá árinu 2000 (23. sept.). Ástæða þess að ekki voru notaðar myndir frá árinu 1998 er einfaldlega sú að ekki eru til neinar nothæfar gervitunglamyndir af þessu svæði frá þeim tíma. Þar sem jökullinn hreyfist mjög hægt á milli ára, nema ef til vill í einstaka jökulsporðum, er hægt að ganga út frá því að hann hafi verið eins árin 1998 og 1999 (innan óvissumarka sem eru aðeins nokkrir metrar). Um hreyfingar skriðjöklanna gildir e.t.v. annað á örfáum stöðum en um íshreyfingar á jöultungunum hafa menn sérstakar upplýsingar, s.s. vettvangsathuganir og loftmyndir.

Landsat myndirnar eru með 15 m myndpunktsstærð eða greinihæfni en sú nákvæmni, sem hægt er að ná í kortlagningu með gervitunglamyndum, er af sömu stærðargráðu og myndpunktsstærðin. Þannig er hægt að draga línuleg atriði upp úr þeim með u.þ.b. 10 m staðsetningarnákvæmni að því gefnu að þessi atriði séu skýr og afmörkuð á myndinni. Þetta á hins vegar ekki alls staðar við um jökuljaðra sem eru sums staðar huldir snjó í fjöllum eða þá aur og grjóti á láglendi. Eðlislæg óvissa í legu jökuljaðarins getur verið nokkrir tugir metra.

Landsatmyndirnar þrjár voru réttar upp með því að varpa þeim ofan á stafrænt hæðarlíkan af landinu (DTED: Digital Terrain Elevation Data) jafnframt því að notaðir voru mælipunktar með vel þekktri staðsetningu (GPS-mæld vegamót sem þekkjast á myndunum) við hnitsetningu þeirra. Með þessu móti er rúmfræðileg bjögun í myndunum leiðrétt þannig að staðsetningarskekkjur eru um eða innan við ein myndeining. Eftir uppréttingu liggja myndirnar fyrir í hnitakerfi á hornsannri keiluvörpun Lamberts (Lambert Conformal Conic Projection) með viðmiðunina ISN-93.

Síðan er jökuljaðarinn teiknaður (hnitaður) upp úr hnitsettum og rúmfræðilega leiðréttum myndunum beint af tölvuskjá. Talið er að hnituð útlína víki ekki meira en 60 m frá réttu lagi.

2. Nothæfi gervitunglamynda - helstu atriði

Til eru margvíslegar gervitunglamyndir af yfirborði jarðar; þær ná yfir misjafnlega stór svæði, eru teknar á mismunandi tíðniböndum eða rásum og hafa mismikla greinihæfni. Munurinn á einstökum myndum fer eftir því hver tilgangurinn með notkun þeirra er.

Greinihæfni eða myndpunktsstærð segir til um stærð þess svæðis á jörðu niðri sem svarar til sérhvers myndpunkts og er um leið mælikvarði á stærð þeirra atriða sem hægt er að greina á gervitunglamyndum. Myndpunktsstærð í gervitunglamyndum er mjög mismunandi; allt frá tæpum metra upp í marga kílómetra.

Annað atriði, sem skiptir máli, er framboð á myndunum. Sum gervitungl taka myndir reglulega í hverju yfirflugi en oft þarf að panta sérstaklega myndatöku frá öðrum tunglum. Það er því hugsanlegt að þótt fjarkönnunartungl með ákjósanlega greinihæfni séu á braut umhverfis jörðu, þá séu ekki til myndir frá þeim sem teknar eru á þeim stað og tíma sem menn þurfa á að halda fyrir ákveðin verkefni. Í sambandi við þetta verkefni skiptir árstíminn, sem myndir eru teknar á, meginmáli. Þar

sem snjór hylur oft jökuljaðarinn eru eingöngu þær myndir nothæfar sem teknar eru að haustlagi fyrir fyrstu snjóa og eftir að snjó síðasta vetrar hefur tekið upp í fjöllum.

Þriðja atriðið sem ræður úrslitum um það hvort myndefni frá gervitunglum er nothæft eða ekki er skýjaþekjan á myndunum. Ský gleypa í sig sýnilega og nærinnrauða geislun og þess vegna eru þær myndir, sem teknar eru á þessum tíðniböndum, aðeins nothæfar þar sem þær eru skýjalausar.

3. Geómetría gervitunglamynda og nauðsynlegar leiðrétting

Eingöngu slétt land er rúmfræðilega rétt á gervitunglamynd. Ef land er mishæðótt kemur fram bjögun í myndinni (miðað við kort af sama svæði) vegna þess að myndin er tekin frá ákveðinni línu (braut gervitunglsins) og eru mismunandi staðir á myndinni því myndaðir undir misstóru horni eftir því hversu langt frá miðlínu hennar þeir eru. Þessi bjögun er leiðrétt með því að rétta myndirnar upp (e: orthorectify). Eftir uppréttingu er myndin orðin eins og nokkurs konar kort; þá er eins og horft sé lóðrétt ofan á myndina í hverjum punkti.

Gervitunglamyndir eru réttar upp með því að varpa þeim ofan á stafræn landhæðarlíkön og með því að notfæra sér þekkta staðsetningu á ákveðnum punktum, t.d. GPS-mældum vegamótum, sem þekkjast vel á myndinni. Notast var við DTED-level 1 hæðarlíkan (DTED: Digital Terrain Elevation Data) frá Kortastofnun Bandaríkjahers (DMA: Defence Mapping Agency) en það er nákvæmasta hæðarlíkan sem til er af landinu öllu. DTED-gögnin gefa hæðarupplýsingar í neti með 90 m möskvastærð en hæðarnákvæmnin er talin vera 30 m. Vegakerfið hefur nýlega verið mælt með GPS-tækni og er mælinákvæmni þeirra mælinga 5 m.

Með samnýtingu þessara gagna eru gerðar nauðsynlegar rúmfræðilegar leiðréttingar á Landsat myndunum þannig að staðsetningarskekkjur í þeim verða um eða innan við ein myndeining. Eftir uppréttingu liggja myndirnar fyrir hnitsettar á hornsannri keiluvörpun Lamberts (Lambert Conformal Conic Projection) með viðmiðunina ISN-93. Þegar þessu er lokið er hægt að teikna upp úr myndunum þau atriði sem á þeim sjást og áhugi er á að kortleggja með hnitun beint af tölvuskjá.

4. Jökuljaðrar og nákvæmni í kortlagningu þeirra

Ekki er gerlegt að kortleggja jökuljaðra með þeirri nákvæmni sem nútímatækni býður upp á (örfáir sentímetrar). Þótt jaðar jökulsins sé sums staðar greinilegur og vel afmarkaður getur hann annars staðar, t.d. á skriðjöklum, verið hulinn aur og grjóti þannig að engin leið er að ákvarða hann nákvæmlega, jafnvel þótt menn standi ofan á honum. Í fjalllendi getur snjór hulið útlínu jökulsins þannig að einnig þar er ómögulegt að sjá hvar hún liggur. Af þessum sökum er ákvörðun á jökuljaðri alltaf háð ákveðinni óvissu jafnvel þótt menn hafi bestu gögn (vettvangsathuganir og loftmyndir) að fara eftir. Þessi óvissa er talin vera nokkrir tugir metra þar sem verst lætur.

Sú nákvæmni sem hægt er að ná í kortlagningu með gervitunglamyndum er af sömu stærðargráðu og greinihæfni myndanna. Þannig er hægt að draga línuleg atriði upp af gervitunglamynd með 10-20 m staðsetningarnákvæmni ef myndpunktsstærðin er 20 m að því gefnu að þessi atriði séu skýr og afmörkuð á myndinni (t.d. skurðir eða vegir). Þetta á hins vegar ekki alls staðar við um jökuljaðra eins og áður sagði. Þess vegna má með réttu halda fram að vegna þeirrar eðlislægu óvissu sem ríkir um legu jökuljaðra sé ekki þörf fyrir nákvæmari gögn en myndir með 10-20 m greinihæfni til þess að kortleggja þá.

5. Fjarkönnunargervitungl

Nokkur gervitungl taka myndir með 20 m eða betri greinihæfni. Þessi tungl eru Landsat 7, SPOT, IRS, EROS, IKONOS og QuickBird. Þrjú síðastnefndu tunglin taka myndir með u.þ.b. 1 m greinihæfni en myndir þeirra eru tiltölulega litlar (um 12x12 ferkm) og dýrar þannig að jafnvel þótt þær hefðu verið til af S- og SA-hluta Vatnajökuls (sem þær voru reyndar ekki) hefði notkun þeirra verið útilokuð af fjárhagsástæðum. Auk þess er eins og áður segir ekki þörf fyrir myndir með svo mikilli greinihæfni fyrir það verk sem hér um ræðir.

Gervitunglamyndir með 10-30 m greinihæfni, aðrar en Landsat-myndir, eru oftast ekki teknar nema eftir pöntun og er því alger tilviljun ef slíkar myndir eru til af ákveðnu svæði og frá ákveðnum tíma ef slík gögn hafa ekki beinlínis verð pöntuð sérstaklega.

Leit á heimasíðum og fyrirspurnir til söluaðila sumarið 2003 leiddu í ljós að einu gervitunglamyndirnar, sem til greina komu fyrir þetta verkefni voru myndir frá Landsat 7 gervitunglinu. Þó voru engar Landsat-myndir til frá árinu 1998, en aftur á móti höfðu góðar myndir verið teknar 1999 og 2000.

6. Myndir frá Landsat 7

Gervitunglinu Landsat 7 var komið á braut umhverfis jörðu í apríl 1999. Myndatökubúnaðurinn um borð (Enhanced Thematic Mapper Plus: ETM+) tekur fjölrása myndir með 30 m greinihæfni í einstökum litböndum en með helmingi meiri greinihæfni eða 15 m í einu bandi (panchromatic band). Þetta gerið að verkum að hægt er að kortleggja fyrirbrigði á yfirborði jarðar með 10-15 m nákvæmni. Fyrir þennan tíma höfðu Landsat-gervitunglin (Landsat 1-6) 30m greinihæfni í öllum böndum og þarafleiðandi er kortunarnákvæmni þeirra helmingi minni.

Landsat 7-myndir eru fjölrása, þ.e. þær eru teknar samtímis á nokkrum aðgreindum bylgjulengdaböndum eða rásum í sýnilegu og innrauðu ljósi. Með því að setja ákveðin bönd saman í eina mynd má búa til litmyndir með mismunandi upplýsingum. Algengustu litframsetningar Landsat-mynda eru búnar til úr böndum 2, 3 og 4 sem tekin eru í grænu, rauðu og nærinnrauðu ljósi. Á slíkum myndum kemur gróður fram í rauðum litum. Í tölvuvinnslu myndanna er einnig hægt að reikna bandið með mestri greinihæfninni (pankrómatíska bandið) inn í hin mæliböndin og skerpa þau sem því nemur (auka greinihæfni þeirra úr 30 m í 15 m).

Fyrir þetta verkefni var aflað þriggja mynda frá Landsat 7-gervitunglinu, tvær frá 1999 (28. júlí og 4. ágúst) og ein frá árinu 2000 (23. sept.). Ástæða þess að ekki voru notaðar myndir frá árinu 1998 er einfaldlega sú að ekki eru til neinar nothæfar gervitunglamyndir af Vatnajökli frá þeim tíma.

Allar þessar myndir verða að teljast afar góðar. Þær eru teknar að haustlagi eða síðla sumars og þær eru meira eða minna skýjalausar á jökuljaðrinum. Með því að nota þessar myndir saman fæst skýjalaus mynd af öllum jaðri Vatnajökuls í A-Skaftafellssýslu sem hægt er að draga upp útlínu jökulsins eftir.

7. Vinnuferli við úrvinnslu Landsat 7-myndanna

7. 1. Upprétting og vinnsla á Landsat-mynd: l71216015_01519990728

Mynd l71216015_01519990728 var tekin 28. júlí 1999 og er mynd nr. 15 af braut 216. Hún er nánast skýjalaus yfir landi en nær ekki nema vestur á miðjan Skeiðarárjökul. Hinar tvær myndirnar, sem notaðar voru í þessu verkefni, voru teknar af braut 217 og ná yfir allan jökuljaðarinn í A-Skaftafellssýslu.

7. 1. 1. Vinnuferli:

1. Bönd 2, 3, og 4 (grænt, rautt og nær-innrautt) eru sameinuð í eina mynd.
2. Myndskráin úr 1. sameinuð Pan-bandinu og greinihæfnin þar með tvöfölduð.
3. Niðurstöðunni úr 1. og 2. varpað úr UTM Zone 28 með WGS 84 viðmiðun í Lambert Conformal Conic með viðmiðunina ISN93.
4. Landsat myndin rétt upp DTED-landhæðarlíkani og viðmiðunarpunktum úr vegakerfinu. Auk þess var notuð upprétt og hnitasett SPOT 5-mynd norðan Vatnajökuls til þess að auka nákvæmnina.
5. Hlutmynd sem nær yfir Vatnajökul klippt út úr heildarmyndinni (sjá mynd 2).

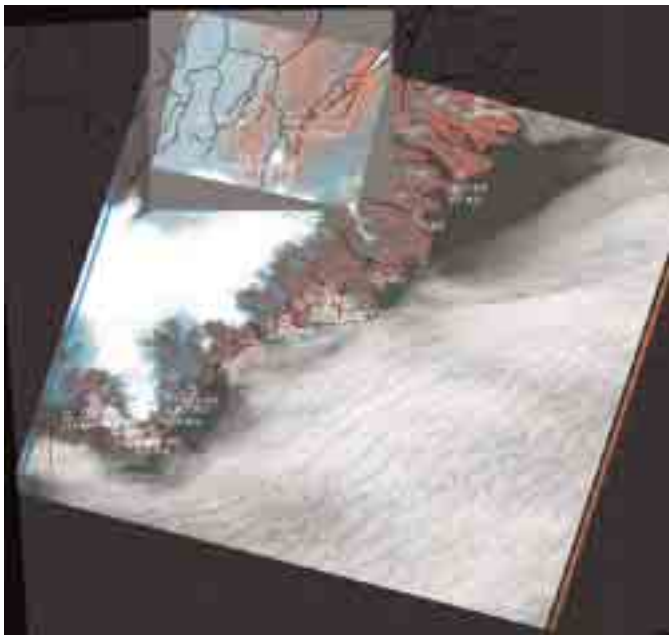

Mynd 1. Landsat myndin l71216015_01519990728 sem tekin var 28. júlí 1999 ásamt vegakerfi (svartar línur), viðmiðunarpunktum úr vegakerfinu (krossar) og SPOT 5-mynd (norðan Vatnajökuls) sem notað var ásamt DTED-landhæðarlíkani til að rétta Landsat-myndina upp og hnitsetja.

Mynd 2. Hlutmynd úr Landsat-myndinni l71216015_01519990728 sem nær yfir Vatnajökul í A-Skaftafellssýslu.

7. 1. 2. Niðurstöður uppréttingar á Landsat myndinni l71216015_01519990728:

Control Point Error: [X] 5.8014 [Y] 5.4802 [Total] 7.9805

Taflan sýnir muninn á meðalfráviki láréttra hnita (x, y) á viðmiðunarpunktum úr vegakerfinu frá reiknaðri staðsetningu sömu punkta í Landsat-myndinni eftir uppréttingu. Eins og sjá má er skekkjan ekki nema rúmlega 5 m eða um 1/3 af myndeiningu Landsat-myndarinnar. Svona lítil skekkja verður að teljast mjög viðunandi.

7. 2. Upprétting og vinnsla á Landsat-mynd: l71217015_01520000923

Mynd l71217015_01520000923 var tekin 23. september árið 2000 og er mynd nr. 15 af braut 217. Þetta verður að teljast afar heppileg mynd þar sem hún er nánast skýjalaus á því svæði sem áhugi er á að kortleggja og hún er tekin á hárréttum árstíma, rétt fyrir fyrstu snjóa. Jökuljaðarinn er skýjalaus nema rétt sunnan í Öræfajökli.

7. 2. 1. Vinnuferli:

1. Bönd 2, 3, og 4 (grænt, rautt og nær-innrautt) eru sameinuð í eina mynd.
2. Myndskráin úr 1. sameinuð Pan-bandinu og greinihæfnin þar með tvöfölduð.
3. Niðurstöðunni úr 1. og 2. varpað úr UTM Zone 28 með WGS 84 viðmiðun í Lambert Conformal Conic með viðmiðunina ISN93.
4. Landsat-myndin rétt upp DTED-landhæðarlíkani og viðmiðunarpunktum úr vegakerfinu. Auk þess var notuð upprétt og hnitasett SPOT 5-mynd norðan Vatnajökuls til þess að auka nákvæmnina.
5. Hlutmynd sem nær yfir Vatnajökul klippt út úr heildarmyndinni (sjá mynd 4).

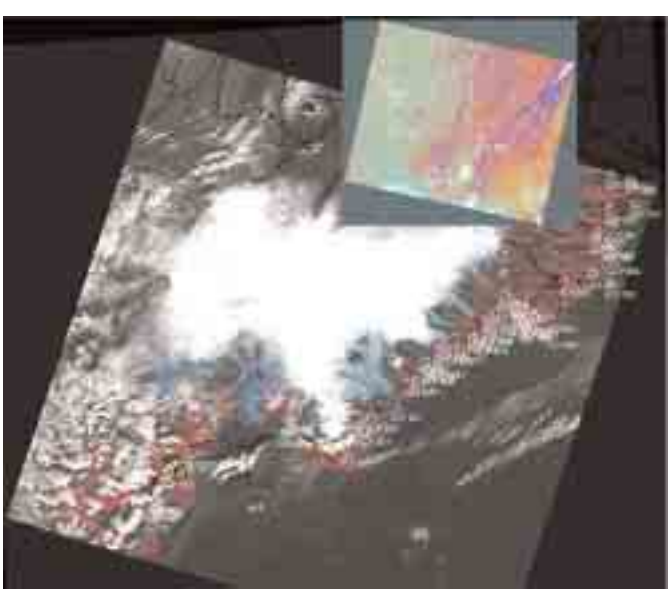

Mynd 3. Landsat-myndin l71217015_01520000923 sem var tekin 23. september árið 2000, ásamt vegakerfi (svartar línur), viðmiðunarpunktum úr vegakerfinu (krossar) og SPOT-5 mynd (norðan Vatnajökuls) sem notað var ásamt DTED-landhæðarlíkani til að rétta Landsat-myndina upp og hnitsetja.

Mynd 4. Hlutmynd úr Landsat-myndinni l71217015_01520000923 sem nær yfir Vatnajökul í A-Skaftafellssýslu.

7. 2. 2. Niðurstöður uppréttingar á Landsat-myndinni l71217015_01520000923:

Control Point Error: (X) 9.0429 (Y) 7.4928 (Total) 11.7438

Taflan sýnir muninn á meðalfráviki láréttra hnita (x, y) á viðmiðunarpunktum úr vegakerfinu frá reiknaðri staðsetningu sömu punkta í Landsat-myndinni eftir uppréttingu. Skekkjan er örlítið meiri en við uppréttingu á mynd l71216015_ 01519990728 (sjá 7. 1. 2.) en samt ekki nema 8-9 m eða rúmlega hálf myndeining Landsat-myndarinnar.

7. 3. Uppprétting og vinnsla á Landsat-mynd: l71217015_01519990804

Mynd l71217015_01519990804 var tekin 4. ágúst 1999 og er mynd nr. 15 af braut 217 Landsat-gervitunglsins. Á henni er enginn nýsnjór og skýin eða þokuslæðan nær ekki nema rétt inn á lengstu jökulsporða en þeir virðast jafnvel sjást í gegn um hana. Aftur á móti hylja skýin vegakerfið að mestu eða öllu leyti. Þess vegna voru viðmiðunarpunktar úr annarri hinna Landsat-myndanna notaðir við rúmfræðilegar leiðréttingar á þessari mynd.

7. 3. 1. Vinnuferli:

1. Bönd 2, 3, og 4 (grænt, rautt og nær-innrautt) eru sameinuð í eina mynd.
2. Myndskráin úr 1. sameinuð Pan-bandinu og greinihæfnin þar með tvöfölduð.
3. Niðurstöðunni úr 1. og 2. varpað úr UTM Zone 28 með WGS 84 viðmiðun í Lambert Conformal Conic með viðmiðunina ISN93.
4. Þar sem engir vegir sjást á myndinni (vegna skýjamóðu) er hún rétt upp með viðmiðunarpunktum frá Landsat-myndinni frá 23. sept. 2000l71217015_01520000923. Polynomial rectification 1st. order.
5. Hlutmynd sem nær yfir Vatnajökul klippt út úr heildarmyndinni (sjá mynd 6).

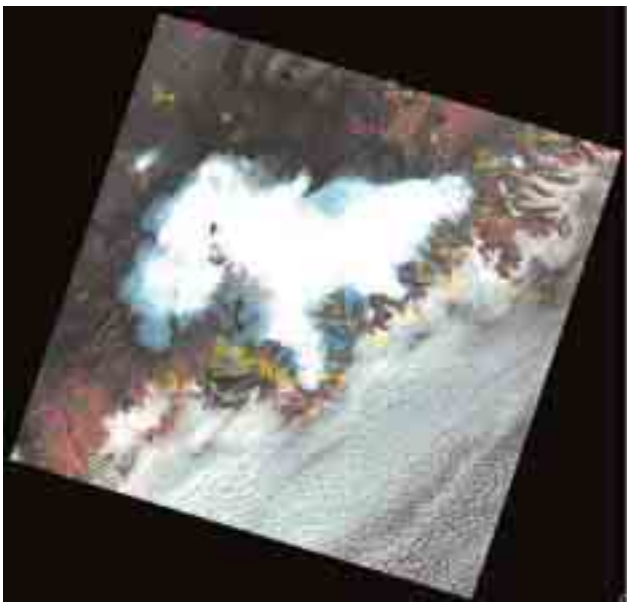

Mynd 5. Landsat-myndin l71217015_01519990804, sem var tekin 4. ágúst 1999, ásamt viðmiðunarpunktum úr mynd 2000l71217015_01520000923 (sjá einnig mynd 7).

Mynd 6. Hlutmynd úr Landsat-myndinni l71217015_01519990804 sem nær yfir Vatnajökul í A-Skaftafellssýslu.

7. 3. 2. Niðurstöður uppréttingar á Landsat-myndinni l71217015_01519990804:

Control Point Error: [X] 6.9197 [Y] 5.2976 [Total] 8.7147

Taflan sýnir muninn á meðalfráviki láréttra hnita (x, y) á viðmiðunarpunktum frá reiknaðri staðsetningu sömu punkta í Landsat-myndinni eftir uppréttingu. Eins og sjá má er skekkjan ekki nema 5-7 m eða innan við hálf myndeining Landsat-myndarinnar.

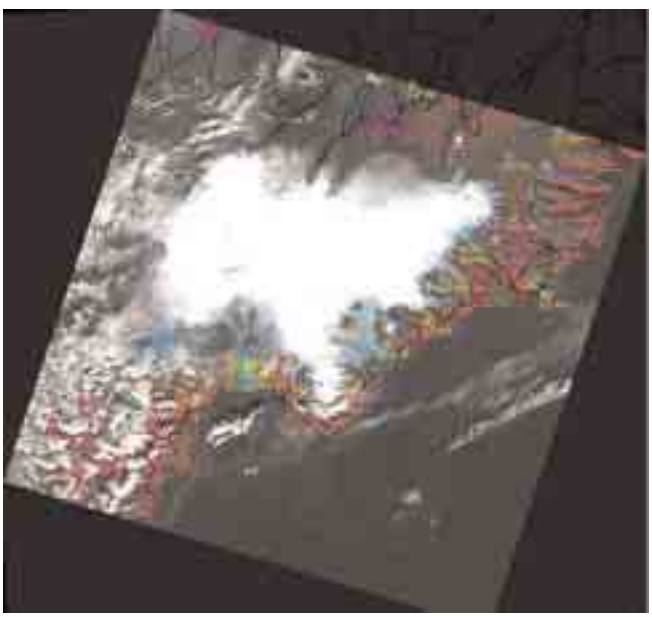

Mynd 7. Landsat-mynd l71217015_01520000923 ásamt þeim viðmiðunarpunktum sem notaðir voru til þess að rétta upp mynd l71217015_01519990804 (sjá einnig mynd 5).

8. Viðhengi – Hnitun á útlínu Vatnajökuls

Oddur Sigurðsson jarðfræðingur.
Greinargerð til óbyggðanefndar. 10. júní 2003.

Útlínur jökla í Austur-Skaftafellssýslu raktar

Að beiðni óbyggðanefndar tókust Landmælingar Íslands og Vatnamælingar Orkustofnunar á hendur að skrá eftir tiltækum gögnum útlínur jökla í Austur-Skaftafellssýslu eins og þær voru sem næst 1. júlí árið 1998 er þjóðlendulögin tóku gildi. Fyrir valinu urðu myndir með 15 m myndeiningum (pixel) úr gervihnettinum Landsat 7 en þær voru teknar 28. júlí 1999, 4. ágúst 1999 og 23. september árið 2000. Fyrsttalda myndin hentaði best til starfsins og voru útlínurnar að mestu leyti teknar upp af henni en hinar hafðar til hliðsjónar. Myndirnar voru „réttar upp“ (hlutföll leiðrétt í myndinni og hún felld í þekkt hnitakerfi) á Landmælingum Íslands undir umsjón Kolbeins Árnasonar. Um mánaðamótin maí/júní gerði Oddur Sigurðsson af Vatnamælingum sér ferð 3 daga á Landmælingar til að rekja útlínur jökulsins af „uppréttu“ myndunum.

Eins og að ofan getur var mynd frá 28. júlí 1999 notuð til að skrá útlínur jökla á svæðinu að

mestu. Hún er af braut Landsat 7 nr. 216 og nær því ekki vestasta hluta Skeiðarárjökuls. Það sem á vantaði var því tekið af mynd frá 4. ágúst 1999 (braut nr. 217). Á aðalmyndinni (28. júlí 1999) voru nánast engin ský sem trufluðu. Þar sem greining var vafa undirorpin á gervihnattarmyndunum voru notaðar ljósmyndir Odds Sigurðssonar, sem teknar voru 28. september 2002, til að skera úr um vafann. Einnig byggist skráning jökuljaðarsins á reynslu í greiningu hvors tveggja fjarkönnunargagna (ljósmyndum og stafrænum gervihnattarmyndum) og jökuljöðrum á jörðu niðri. Varla er unnt að skilgreina jökuljaðar á skjá með nákvæmni myndanna sem er 15 m. Í lágsveitum er sporðurinn sumstaðar hulinn aurlagi og á háfjöllum liggur snjór víða yfir jaðrinum. Einmitt við þær aðstæður breytist jaðar jökulsins lítið frá ári til árs þar sem snjór eða aur hlífir fyrir bráðnun. Það er hins vegar hægt í flestum eða öllum tilvikum að greina útlínurnar svo ekki skakki meira en 3-4 myndeiningum og má því segja að skráðar útlínur víki ekki meira en 60 m frá réttu lagi.

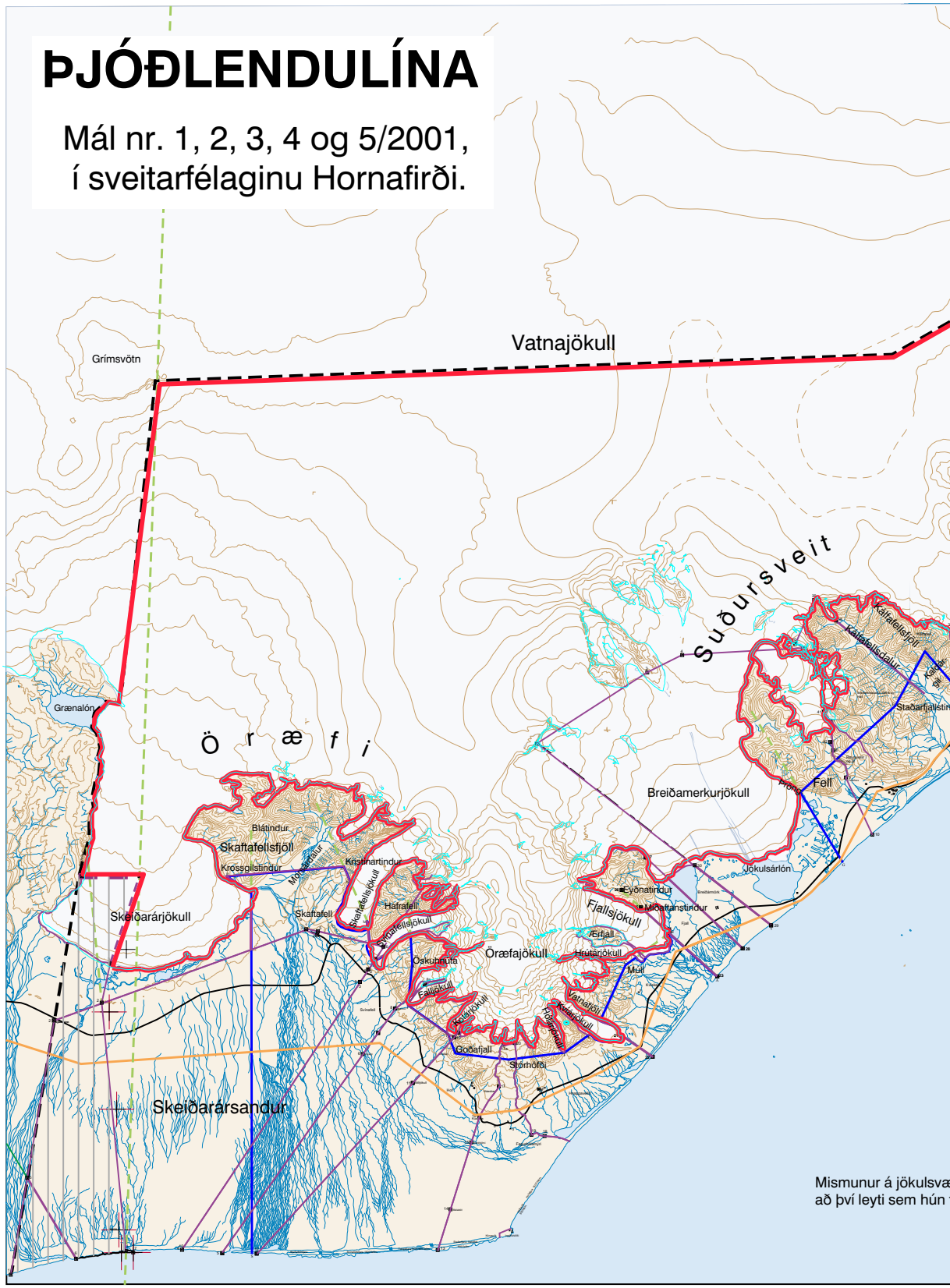
ÞJÓÐLENDULÍNA
Mál nr. 1, 2, 3, 4 og 5/2001,
í sveitarfélaginu Hornafirði.
Vatnajökull
Grímsvötn
Grænalón
Ö r æ f i
Suðursveit
Kálfafellsfjöll
Kálfafellsdalur
Staðarfjallstin
Fell
Breiðamerkurjökull
Jökulsárlón
Blátindur
Skaftafellsfjöll
Krossgilstindur
Kristinartindur
Skaftafellsjökull
Hafrafell
Skaftafell
Skeiðarárjökull
Öræfajökull
Öskuhnúta
Fallijökull
Kotárjökull
Goðafjall
Stórhöfði
Fjallsjökull
Eyðnatindur
Miðaftanstindur
Ærfjall
Hrútárjökull
Múli
Vatnafjöll
Skeiðarársandur
Mismunur á jökulsvæ
að því leyti sem hún

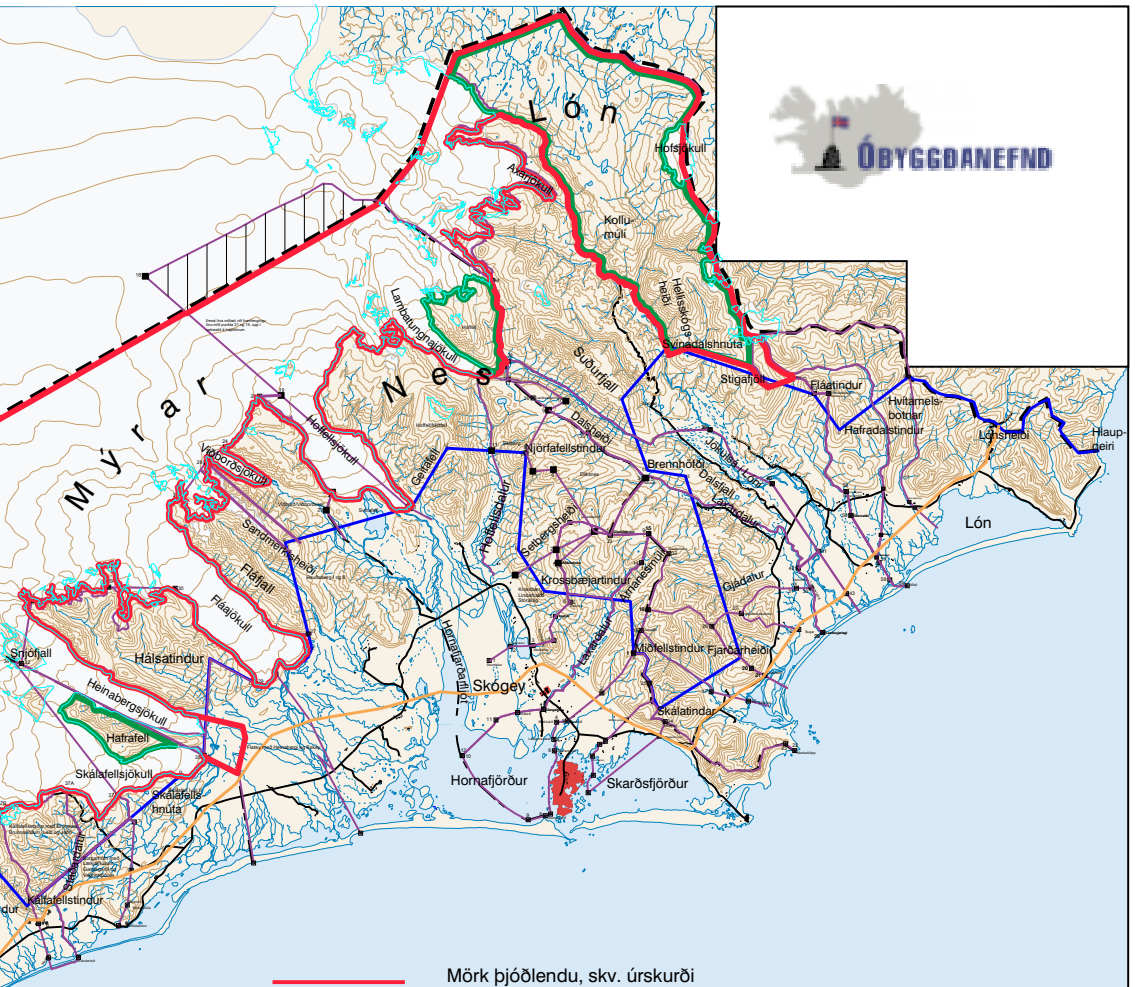

Mörk þjóðlendu, skv. úrskurði óbyggðanefndar

Mörk afréttareignar innan þjóðlendu skv. úrskurði óbyggðanefndar

Krafa fjármálaráðherra f.h. ríkisins um þjóðlendumörk.

Kröfur ýmissa aðila um eignarréttindi (aðalkrafa).

Krafa Landsvirkjunar.

Kröfur ýmissa aðila um eignarréttindi (varakrafa).

Krafa um svæði sem er ekki til meðferðar

Svæði sem upphaflega var tekið til meðferðar en hefur síðar verið skilið frá því (í máli nr. 1/2001) og afstaða verður tekin til síðar.

Viðmiðunarlína.

Landamerkjapunktur.

Afmörkun á því landsvæði sem óbyggðanefnd hefur tekið til meðferðar.

Útlína jökuls skv. uppréttum Landsat-7 gervitunglamyndum

eði, eins og það er teiknað á kortgrunni, og úrskurðarlínu óbyggðanefndar, fylgir jökuljaðri, skýrist af mismunandi aldri og nákvæmni gagna.

Dags. 14.11.2003

Heimildir: Byggt á aðalskipulagskorti Hornafjarðar og gögnum frá Landmælingum Íslands.

Kortagerð: Sigurgeir Skúlason

0 10 km